

M. N. J. J. J.
4042.

LD

~~no 20~~

Nyelv és Irodalom.

Nyelv
és
Literatúra.

2

Quasi, SI FIERI POTEST, et verba omnia,
et vox (hang) alumnorum vobis oleant; ut
oratio romana plume videatur, non civitate deo
nata. — Quintilian.

Inus est cuique poemati sonus, et quaedam
intelligentibus naturae vox. — Licars.

Ita enim populus jussit. sed populi scita ex magna
qua parte sapientes abrogant. — Seneca ad Helv. c. 5.

In omni autem bene ordinata republ. curandum
imprimis, ne plusimum valeant plusimi.
— Lic. de republ. in fragm. Angel. Meji.

Et trop d'exactitude est le talent des sots.
Boileau.

Ces quarante ne valent pas quatre. — Piron.

Aeneid. 2: 575. Subit ira cadentem
Ulcivci patriam. — dragad a bu magborquai hazam d'ottet.

Le génie de notre langue est la clarté et l'élegance
Voltaire.

Notre langue un peu sèche et sans inversions:
Peut-elle subjuguée les autres nations?
Nous avons la clarté, l'agrément, la justesse,
Mais égalons nous l'Italie et la Grèce?
Et de assez en effet d'une heureuse clarté,
Et ne pechons nous pas par l'uniformité?

Voltaire,
à Epistolaire.

Cicero de Oratore l. III.

Quare cum sit quaedam cetera vox romani generis
nobisque propria, in qua nihil offendi, nihil displicere,
nihil animadverti possit, nihil sonare aut olere peregrinum,
hanc sequamur; neque solum rusticam asperitatem,
sed etiam peregrinam insolentiam fugere discamus. X^o

Nemo unquam est oratorum, quod latine loqueretur,
admiratus. Si est aliter, irridet; neque eum oratorem
tantummodo, sed hominem non putat.

In singulis verbis illa firma tenere, ut translatis
utamus frequentes, interdumque factis, raro autem
etiam peractis.

93

Francia-myelv.

Monosyllabokból egyy egysz, 354 szóból szót levél.

Oeuvres du C. Stanislas Boufflers. Seule édition avouée
et corrigée par l'auteur. à Paris, chez G. Palletier.
352. l.

Mon cher duc,

Qui de nous a la foi? qui de nous croit au vrai Dieu?
à son fils? à un tiers? à un Dieu qui est un, qui n'est
qu'un, mais qui est en trois, et qui n'est pas moins un;
car on sait que un et un font deux, et un font trois, et
que trois ne font qu'un; rien n'est plus clair. Dieu est
de tout tems et du tems, il est dans tous les tems et
hors du tems; il n'est pas né, et ne meurt point; c'est
lui qui le dit; de plus il dit, qu'il est né et qu'il est mort.
Ce Dieu est en tous lieux ou il n'y a pas de lieux; il
est dans les cieux et hors des cieux; tout est plein de
lui, hors ce qui n'est pas lui et tout vient de lui.

Que ce Dieu est bon! il a fait le ciel pour nous tous,
y va qui peut; mais peu y vont, c'est un peu haut; il a
fait un grand feu là-bas pour ceux qui ne vont pas là-
haut; il faut que bien des gens aient bien froid, car
ils y vont à qui mieux mieux; c'est tant pis. Ce Dieu
n'eut point de corps, tant qu'il fut chez lui; il n'en

10
peut que quand il vint chez nous; il a pris ce corps dans un
corps tout neuf, sans que l'on y ait rien mis. Il est mort,
mais ceux qui l'ont vu mort, l'ont vu au bout de trois
jours et tout sain et fort vif, et ils ont eu peur. Mais qui
dit ça? C'est Luc, c'est Marc, c'est Jean, c'est qui veut,
ce n'est pas moi; mais ils l'ont vu deux mois; au bout
de ce temps là il ~~était~~ fut au ciel, et c'est ou on va le voir
le plus tard que l'on peut, ce qui est fort bien fait.

Bon soir mon cher duc.

Monosyllabii vos

La-Fontaine Méséjibon Livre II. fable 5.

Le bien n'est bien qu'en tant que l'on s'en peut defaire.

J e l e n t é s.

Addig is, míg a Magyar Nyelvről irrt Ért. vezésem felől bővebben tudósíthatnám Hazámfiat, kötelességemnek tartom Érdemes Előfizetőimre nézve jelenteni, hogy megjelenésének elkéstét, azon, mind remém, mind Előfizetőimre nézve kedvező környúlállásnak kell tulajdonítani, hogy egy Fő Méltóság kívánságára, mint ezt majd a munkában megláthatni, a könyvhöz tartozó igen költséges réz Táblák számát szaporítom, és azokat nem köre, a mint elkezdtem, hanem a Munkát partfogása alá vett Fő Méltóságnak kívánságára, Mester kezek által rézre metszetem, hogy azoknak megjelenések, Nemzeti Nyelvünk eránt, a Külföldiek figyelmét is annál inkább magára vonja 's megérdemelje. Ehez képest, elvettétvén a Kötéblák, a Réztáblákat Pesten Karats Ferentz Hazánkfia készíti, kinek gyönyörű írásmetszése eléggé esmeretes. Közülök 4 Tábla félárkus formában (in folio) kímetszve már készen van, 's azokat ott 's nálam is megláthatni. Ilyen környúlállások között, midőn az előfizetést önkéntvaló 's a tudományos világban nem tilalmas uzsorával kívánom visszatéríteni, reménylém, hogy Titt. Érdemes Előfizetőimtől a várakoztatásért bocsánatot nyerek.

Nyelv-vizsgálás.

Egy igen érdeemes Hazafi az itt mindjárt következő kérdést tette előmbe, mellyre én írásban feleltem. Feleletemet a béli kívánsága jelentésével küldé vissza, hogy ezt valamelly Magyar Folyóírásban közre bocsátani el ne mulasztzam; mellyet ezennel teljesítek.

A Magyar Írásban e'nyi féleképpen fordul elő ez a szó: Eleibe, Elejbe, Elejébe, Elibe, Elébe, 's így ezek szerént az első és második személyben is: Eleibem, Elejbem, Elejembe, Elimbe, Elémbe, Előmbe, Elébed, Elejbed, 's a t. Eleinkbe, Elejbünk, 's a t.

Kérdés. Hogy szaporodhatott ezeknek írások módja így el, 's mellyik közülök helyesebb, és miért?

Fel. Ezen öszvetételi deák igeszótskákat, e-, ex-, pro-, (hervor), magyarul két képpen mondjuk: Magyar-Országban rendszerént így: Elő, Erdélyben így: Elé. E' kettőből ragasztékkal 's helyre mutató be végzettel lettek ezek:

1. E. Előmbe, Elődbe, Eleibe, v. Elejbe, *)
T. Előnkbe, Előtökbe, Eleikbe.
2. E. Elémbe, Elédbe, Elébe, v. Elibe. **)
T. Elénkbe, Elétekbe, Eléjekbe.

Idővel ezeknek négy féle módon szokásba ment, de egy jelentésű 3 dik személyéből, a nyelvnek helyes szabásaira nem ügyelő köz nép e'nyi féle képpen tsinálta az 1-ső és 2-dik személyeket:

A z E g y e s b e n.

a) Eleibe,	Eleibed,	Eleibem.
b) Elejbe,	Elejbed,	Elejbem.
c) Elébe,	Elébed,	Elébem.
d) Elibe,	(Elibed,	(Elibem.
	(Elidbe,	(Elimbe.

A' T ö b b e s b e n.

a) Eleibek,	Eleibetek,	Eleibünk.
b) Elejbek,	Elejbetek,	Elejbünk.
c) Elébek,	Elébetek,	Elébünk.
d) Elibek,	Elibetek,	Elibünk.

Látni való, hogy mindezek hibás szokás által lettek közönségesekké, és hogy csak az első, ú. m. az 1. és 2. szám után lévők helybenhagyhatók; az a) b) c) d) betűk után állóktól származtattak pedig mind éppen olyan helytelenek, mint ha e' helyett: kezünkbe, vagy kezetekbe, ezt mondanám, kezibünk, kezibetek.

Éppen ilyen hibásan mondatnak és íratnak ezek is így: Felibem, Felibed, Felibünk, Felibetek, és Közibünk, Közibetek, mellyek helyesen így vagynak:

1. E. Fölömbe, Földbe, Fölebe,
rövidítve: Fölibe, Felibe.
- T. Fölünkbe, Fölötökbe, Fölökbe.

De helyettek már ma inkább ezekkel élnek: Fejem felibe, fejed felibe; fejünk felibe; és többnyire csak a' 3-dik személy-

*) melly utolsók, hihető; az eleinte Előjébe megrövidítéséből lettek.

**) rövidítve, mint: Közibe, Felibe.

Ben fordul elő így: fölibe v. felibe akasztani, felibe írni, felibe borítani, 's a' t.

2. E. — — — Közibe.
T. Közénkbe, Közétekbe, Közéjébe.
Közinkbe, Közitekbe, Közükbe.

A' mellyekkel való élést, ezekkel: be — közénk; be — közétek; be — közéjék, ha szinte ki lehetne is kerülni, így: beállott közénk, e' helyett: közinkbe állott; jó azokat tsakugyan változtatás, 's a' nyelv erejének sokasíthatása végett megtartani. P. o. Berepült egy bomba közénk; — egy bomba repült közinkbe, — berepült egy bomba közinkbe. — Így a' következő hatlábú versben is:

Hogy ha közinkbe beállsz, 's bátran emberkedel együtt

A' mi vitézinkkel, 's mint Tiszt térsz vissza Hazádba,

A'kor 's a' t. — — —; szebb is erősebb is, mint így: Hogy ha közénk be állsz, 's a' t.

Lett az Elő szótól még egy Magábanérthető is, t. i. Elej, mint a' Tetőből a' Tetej, a' Főből a' Fej, mellyek, minthogy tulajdonosaikkal együtt szoktak állani, ragaszték nélkül nem igen fordulnak elő. Az ezen Elej szótól jövő, 's a' 5-dik személy ragasztékjával és a' be utoljáróval öszvetett Elejébe, vagy rövidítve Elejibe szót, szembetűnő hiba nélkül, az Elibe vagy Elejbe szóval fel nem tserélhetjük. Mert p. o. ha e' helyett: Eleibe mentek a' Basának, 's a' t. ezt mondjuk vagy írjuk, Elejébe vagy Elejibe mentek a' Basának, ez a' nyit tesz: be vagy bele mentek az Elejébe. E' szerint, más az Elejébe löni, más Elejbe löni a' vadnak, szarvasnak, 's így tovább —

A' millyen virtusnak tartja minden józan gondolkodású Tudós az írásmódbeli türedelmet; éppen olyan kötelességének esmeri e' mellett a' nyelvvizsgáló Grammatikus, tisztán és egyenesen kimondani, mi jó, mellyik jobb; mi, a' nyelv természeti alkatása szerint helyben hagyható, mi helytelen, és mi rossz.

Ezeknek közlése alkalmával, Tisztelendő Tudós Kolmár Jósef Úrnak, a'

28-dik Számú Hasznos Műveltségben előforduló, igyekezetemet megtisztelő, ezen száma vaira: „nagy fába vágta“ (az Értekezések Írója) a' fejszét; mert — így menni végig az „egész Magyar nyelven és a'nak egyes szavain, a' mint ez a' most közlött mustra mutatja: már az óriási erőt kíván. Annál szebb dolog lesz, ha a' ma hólnap születendő munka megoldandja a' Gordiumi tsomót.“; ne talám, ennél fogva, a' Hasznos Műveltségek Erdemes Olvasóji ilyen sokat várjanak tőlem, szükségesnek tartom megjegyezni, hogy:

Az én Értekezésem nem illy véghetetlen kiterjedésű, 's nem szándékszik minden egyes magyar szót chemice lombikon letsepegtetni és analizálni; mert már ilyen munkát, még a'kor is, ha a'ra elég tudománnyal bírnék, tőlem, mint T S A K napszámból élő Nyelvtanítótól, legfeljebb is úgy lehetne várni, ha Matusalemi évekig élhetnék! pedig még jó fizetés mellett is nehéz volna már ma annyi ideig élni. — Tsak az tehát, röviden kimondva, Értekezésemnek, ezen tekintetben, egyik tzélja, hogy a' Principiumokra (sarkalatokra), mellyekből kiindulva bátran fel lehet a' mi Nyelvünknek eredeti származásáig menni, Íróinkat figyelmetesekké tegyem, 's a' Nyelv fejtegetése módját, azok szerint, elegendő példákkal felvilágosítván; az által egyszer'smind azt is megmutassam, hogy, e' részben, ne mindent tsak némelly Zsidó-, Arabs-, Persa-'s Török-nyelvekben jártas Tudósainktól várjunk; a' kiknek ugyan felette sok, — de más oldalú hasznokat vehetjük; másikkal tzélja szerint pedig Értekezésemnek, a' felől igyekszem Magyar Hazámfiat meggyőzni, hogy a' Nyelv-planétáknak ez a' Saturnusa, a' Magyar Nyelv, mellyet mostani Hazájában hét nyelvek vesznek körül, sokkal több figyelmetességet érdemlett volna, mint a' mennyire ezt közönségesen régtől fogva méltóztattuk, midőn ennek elmellőzésével, szinte a' mai időkig, más idegen holt nyelvet igyekeztünk magunk között elevenségre és életre vissza hozni.

Márton Jósef
Professor.

1828.

2 Magyar Kurírban.

Megjelenik a' Nemes Hazában, egygy a' „Philologia“ nevezet alatt igen közönséges ugyan, de voltaképpen még a' Nemzetek előtt ösméretlen új Tudomány, ezen Tzím alatt: Eredeti Nyelvészség. Mert a' mint a' Tudósoknál tudva van, e' Tzím alatt az Írók közönségesen vagy a' Nyelvnek tapasztalási Törvényeit, vagy a' Szólás és Költés Nemeit, Tökélyeit 's Törvényeit szokták előadni. Én pedig ezen Tudományt úgy tekintettem, mint „a' Nyelvrül való böltselkedést,“ melly annak megvizsgálásában áll: mikint lehessen abbul egygy tökéletes, és szánalmára legarányosabb Nyelvet készíteni? — Ezen böltselkedést e' Kezdeken állapítám: „*Úgy különbözzönek egymástul a' szovak, mint azok, a' miket általok megjeletünk.*“ Ennek segedelmével azután kifejtetem mind azon Fő és Altökélyeit a' Nyelvnek, mellyek végett azt inkább választaná az Ész tzélja eszközéül, mint mást, ha szabad választásán állana. Felállítám tovább azon Tzirkokat, mellyekkel megvizsgálhatni, mi jó, mi rossz, mi türhető a' Nyelvben. Kikerestem azon útakat, mellyeken lehetséges annak kifejlése, mivelése, tökélyesítése. Felfedeztem a' Nyelvben lappongó hibákat, héjányokat, és rossz szokásokat. Kijeleltem azon Törvényeket, mellyeket az Ész egygy tökéletes Besze alkotásában büntelen át nem hághat. Elő állítottam egy képzeleti Nyelvalakot, 's Remekképet, mellyhez minden élő nyelvnek mérkeznie, közelgetnie, 's hasollania szükséges, hogy szánalmát elérhesse, és a' tökélyesedés kijelelt pályájához eljuthasson. Felfürkéztem 's megfejtettem ama számtalan Ötleteket, mellyeket

a' Nemzetek' Nyelvében vagy nem is eszléltünk, vagy figyelmetlenül elmellőztünk, vagy megfejteni nem tudunk. Megösmértetem mi a' Nyelv, mi annak számalma, 's miben áll az ő tökéletessége. Megmutattam, hogyan kell a' Beszékrül okosan szólani, azok betségül helyesen itélni, 's elsőségökrül nyomosan értekezni. Felfedeztem az értetlenek döreségét, kik között gyakran porságos versengés támad a' Nyelvek minémüségéről, melly sokszor ostobán végződik, többször illetlen gúnyolásokká válik, közönségesen pedig az anyai nyelv betstelenítésére sérelmesen tsavarítódik. Felkerestem 's megvizsgáltam mind azon tsínokat, mellyekkel tsak lehetséges a' Nemzetek nyelvét mívelni. Kultsot nyújtottam tehát, hogy úgy szóljak, ama szent Rejtekhez, hol a' Nyelv titkos Alakja elvan zárva; 's felfeszegettem ama zárt kapukat, mellyeken egyedül juthatni a' képzéleti Nyelv hőséges Tsürébe. — Minthogy tehát egyedül ilyen munka eszközölheti sükeresen a' hazai Nyelv Míveletét, melly korunkban olly áthatósan megbájolta Nemzetemet: hátorkodok azzal minden buzgó Hazafiakat megkínálni, 's mély tisztelettel megkérni, hogy a' jövő Pesti Augustusi vásárig 5 fl. V. Cz. Előfizetéssel annak kinyomtatását elősegíteni ne terheltessenek. Az előfizetést kiki a' maga ösmerős és hiteles Könyvárosánál leteheti, kiket e' végre illendően megkérek, hogy azt, az $\tau\sigma$ haszon mellett, beszédni, és az Előfizető Urak Tzime és Nevével együtt, Eggenberger Jó'sef, Pesti Könyváros Úrhoz, az említett Augustus 29-diki Vásárig megküldeni ne terheltessenek, hogy azokat hálaulatul mint buzgó Hazafiakat Munkám végén megtisztelhessem.

Zágrábban Jun, 10-kén 1830.

Mikusay János,
Magyar Nyelv' és Tudósság k. k. R. Tsallós

Grammaticai & Stylistikai Jegyzék Vorosmar,
& Mihályvár e című Munkájából:

És egy Ejszaka. Arab Regét.
Pesten, 1829.

1. 3. „A Szasszanidák ama régi Pesta Kivályos törvényköny-
ve, híd uradalmodat Indián, & a hozzá tartozó kisebb, & nagyobb
szigetere, sőt a Gangesen túl is messzire, egész Ásiáig, kiterjesztet-
tél, azt beszélir: hogy - - -

A híd itt nem a törvénykönyvverre, hanem a Szasszanidákra &
Kivályosra utalván, a beszéd nem tisztá. sőt kellemé bontani a
periodust, és felszabdalni; péld. Pestében egykor a Szasszanidák
uralkodtak, híd uradalmodat szinte Ásiáig terjesztetél ki. Ezen
törvénykönyveit azt beszélir.

1. 3. Kivály, fejedelem. alattvalói. fia. hitvány. hja 64.

1. 3. harczható = harczó

1. 3. idősbir.

1. 3. erény.

1. 4. szesztes magaviselet. guszállig.

1. 4. az országot bistóba venni in Enfy uszutu.

1. 4. fováros

1. 4. város közlébe in die Pfalz.

1. 4. örönjelentés földművelésügy

1. 4. hozzalés tudatos

l. 5. régóta.

— vágygyal.

— enyem.

— vízga.

— támentakau söt elejgy.

lap 6. nem szavola szűrt vízszatésése.

— fedüttel.

— De/milly/nagy/volt/meg/

lap 7. doból v más hangszere (in Humentum) szavára.

— 8. a két' fenege újdón új feléresztés által is volt emeloc.

— 10. a legvissább-, gazdagabb-, v csodálatozabondból állat,
a mit csak India termelt.

— egyelőre nem engedi a vadászásban szűz vennie.

l. 12. kezbe csatogott.

l. 16. még kevesebb méssédel. Mäßigung.

— 17. újágyagyon. meine Prügelnade.

— 18. Ezen elmélet. Einsinnung

l. 20. egyy olly fejedelmű. mind solyru fűszár.

— homályban vonszoljút életündet.

l. 21. hellel közzel fin und da.

— elnyitlota a teuges — felsitlaintota.

l. 24. úján, an finnen fűgus.

— egyy szörénylét veve elő' azon bartából, melly
ben pipeséji voltak.

l. 25. szemességi' dazára. zum Fűszár.

- l. 26. Kaland. Abmuffnung.
- 27 az újsgy kihirdetett.
- 29 bámulandó emlékezte admiraanda recordatio,
Gudäyfeijf.
- gyógytudomány Medicin. Kunstijf.
- erősen alapult erény kräftig grundsündte Kügend.
- 30. Mitepen gondolt, gélra jutni? Hier druckst du zum
Ziel zu kommen.
- l. 31. ha pedig sibenül spändelom, honomnat nyomso
szolgálatot fogot tenni.
- ne képzeld hogy abban megegyezel.
- Melly biromány egy atyánat; ah, hi nem feled
a halált fél; legalabb nékem halalos fájdalmat
erozni.
- 33. Kémelly nap = egyeteg.
- l. 36 Anyji ülleget kapott
- l. 38. nem szünöm meg majd unfolni
- l. 39. megmaradásodban való részvételém 2 irántad
való barátságom tötelegned.
- l. 41. Ne gondold többé rá.
- 44 ajtot tára; nyitva.
- 45 nejét könyre hozta.
- l. 46. Bölveged felesege fco. Maj. Jaltin.
- l. 47. Édes hűgou — így lyány lyányt.
— virradat előtt — nem virradta.
- l. 48. kizelget magamnat. pfuunflo.

- l. 49. most lesz utószó.
- 50. ismét = kettősével. — Felült loosra egy állalvó
lével mögötte, melyben dőzse
 - 51. evetése = szegete.
 - 52. épen így meg kell teged ölnöm. —
 - 53. az ember élet két nyelvből áll, melynek egyikére bű,
torvagyot ajánl, másira vigyázatot kíván; & ugyanaz
hurománari két fele van; egyikre derült, másira
borult.
 - 56. végintézet = testamentum.
 - 57. megjelenem. = meg fogok jelenni.
 - 61. Az öreg a nőstény ebbel = a n. ebbel jött öreg.
 - 63. a léget szőlő eltölteni.
 - 65. idom (Anlage)
— feltéremy — [a jó emém, mint a leg is.]
 - 66. Ünnepet iudeni.
 - 67. lefegyvereztetni mitocraftum.
 - 68. ovariodate a gonosz aff. eugedni lécevenner.
 - 69. fejjelében tustja a figyelmet.
Kiváncs: tudni, unigirrig jü wiffen.
 - 72. bánom vele = nézem bánok.
 - 72. edény, tele vízzel.
Szerecsét kitérteni. Gländ muszifon.
 - 84. Jelenben = in presentiam
 - 75. szőlőtér

Non in hac, inquit, una, Catule, re, sed in aliis etiam com-
pluribus. Cic. de Oratore. III. 33.

h/S depuls/S ut/S periculis. Cic. Catil. III. 7.

quam te si quoque velle putem.
Sulpicia Lib. III.

reuerdenuini disensionis. Cic. Catil. III. 7.

Ist nicht das Alte, sagt, was wir das Neue nennen?
Wir gehen ja überhaupt auf fremden Boden über,
Und wissen nicht, was wir uns an Cultus.
Contessa's Fündling

ex memoria Catil. III. 6.
aidrum loqda.
kömpe uellnül

φραζαντες δορυ δ' δορυ, βακος βακει, προδελουμια
Αβηη ας αβηηδ' ερειδε κορυς κορον, απερα δ' αψη.
sunt litora litonibus contraria, fluctibus undae,
Improcor arma armis, pugnent ipseque nepotesque

Iliad. XIII. III.
Αλλ' ει συ και παρρητιαν ετητυρον αειτος εβου
Vesumtamen etiam: omnino revera in culpa est.

Ἰωάννης Βαυβαρικός, Δὲ Κεχτεγὸς ἐν Εὐμερῶν
ἠ. Ἰωάννης ἁγιώτατος, Ἰωάννης αὐτὸν ἡ. XIII. 16.
ἰσχυρῶς ἰσχυροῦς.

Κεχτεγὸς, ἐξ ἑσῶν. Κιμὸς αὐτὸς ἐξ ἑσῶν, μὴδὲν ἰσχυρῶς
ἰσχυρῶς αὐτὸς ἐξ ἑσῶν.

*Báró Nalácz József és Rispjöd Mátyásfi.
1812.*

EGY SZÓ
A' MAGYAR IROKHOZ.

TSelekednék bár közönségesen, némely Nyelvünkön dolgozó Iróink, hogy az Európái miveltebb Nyelvekből költsönözött, 's többnyire fíntén olly' szerentsésen, mint hasonlithatólag fordított szók, pölgárságokat meg-érdemelve, gyakorlásba jönének. E' Nyelvünk' kéz nyeressége lenne; mert ez a' mi Asiai bár ha leg-sükeresebb 's velösebb Nyelvünk-is, külömben mint vólt idegen, a' leg-fükkösebb-is Európában. Én-is tudom, hogy vóltam belé, mikor tsekély Fordításaimban ollyan szókra jutottam, mellyeket értettem ugyan, de Nyelvünknek minden rejtékeit fel-keresve, se hozzá hasonlókat, se értelmeket ki-merithető magyarázatjokat nem találhattam. — Kerültem azonban, a' Németeknek nem régi, de igen szerentsés, és ditséretes közelebbi nyomokon, hogy

X

Exo-

493

Exocismus, vagy *Neologismus* ne elegyedjék, akár mi gyarló igyekezetemben. — Örizedtem a' *Circumscriptio*' felettébb unalmas tekervénnihez is folyamodni. — Hanem már azt mérészleném jóvasolni: egy igen nevezetes Német Iró *Kozegarten Lajos* után, hogy jövendőre kimélnök-meg magunkat, ('s inkább olvasóinkat) a' *Purismus*' felettébb való terhétől, 's törekedjünk, a' nyelvünken hibázó szók' értelmes, és szerentsés ki-tételén. Ha a' Nyelvet tudók *Grammatica auctoritast* nem nyerhetnek, minden *Literaturáról* le-mondhatunk, csak hogy megértsenek. Példának okáért: ha a' *Stratumot Teritménynek*, a' *Contignatit*, *Emeletnek*, a' *Consiliariust Tanátsosnak*, a' *Secretariust, Titoknoknak* modjuk, egy irás-tudatlan-is hamar meg-ért. Ellenben, ha a' *Mathematicust Tudákosnak*, az *Adjutántot Segédnek* hívjuk, (mikor a' *Segítő* nevezet alatt egész értelemben van ki-téve) egyik se érti-meg Hivatalának ilyen erőszakos ki-tételét.

Jobb-

Jobbnak tartanám azért, hogy a' *Latinus*ak követhető modjokra, (a' kiktől származott hozzánk minden tudomány-is) valamint hogy ök a' Görögöktől vett, 's Nyelveken ki nem fejezhető szókat, nevezeteket, bé-vették, tartanók meg mi-is, az Anglusok, Frantziák, Olofok és Németekkel együtt, a' kik a' Nyelveknek mívét eddig-is a' leg-kivánatosabb karban hozták.

*Egy Nevetlen. *)*

Imprimatur.

A. Carolinæ. 2. Apr.
1812.

Mártonfi^{isp.}

**) Bárány Nálányi József.
a' volt Jádista.*

** ** * * * * *

Az Iró' egy Baráttjának Levele.

Sajnálom Barátom, hogy érdemes Leveledet olyan későre vettem; azt sem tudom, ki vetette-bé hozzám: a' Munkátskád igen hasznos lehet, ha Nyelvünk' művelésének ez a' része jó kezekbe akad. De ha olyan új Magyar szókat találunk, mint a' régiek: a' *Burg-Graf*-ból, *Porkolábot*, a' *Frustukból*, *fö-löstökömöt* 's a' t. — Vagy mint a' mostaniak: mikor a' Traktérban *besteliroznak* magoknak *Karmanádlit*, vagy *Rokpratlit*, hogy *Supiroz-bassanak*; én rézembről meg-nem közönöm. Tudom pedig, hogy magad egészben más-képpen gondolkozol, 's jobban-is tudsz hozzá; azért már előre *felicitirozom* és *glük-wintsolom* az egész *Conatust*.

Barátod.

*az Erdélyi Püspök
Mástonffy.*

11
Semmi sincs több a világon, mint Janácsadó és bolond.

Hatinagy András úrnak.

** **

ának Levele.

Érdemes Leve-
 azt sem tudom,
 Munkátskád igen
 z' mívelésének ez
 De ha olyan ujj
 mint a' régiek: a'
 a' Frustukból, fő-
 mint a' mostaniak:
 tiroznak magoknak
 ttit, hogy Supiroz-
 eg-nem közönöm.
 gad egészen más-
 s jobban-is tudf
 ticitirozom és glük-
 t.

Barátod.

Ödölyi Párpó
 mástony.

19

12

Elvő Magyar Játék a Pesti Theatrumban.
1818. Decemb. 22d.

Archaismus.

Adelung jeddi azodat, tid weilen + mondanad, verweilen
helyet, + kehr +, es a tid auf-er-vel öffejorraspote höllal
elner. Jgg Jöthe Eugeniában: aufprobieren.

Kivonat, Rindzug, Extrait.

Kultsar' Neuz. Ujv. 1816. t. 298.

Schiller's Demetriusaböl.

Ist mir grausam, daß er vorwürgen würde. —

Der Mutandrücke sah

zu frühig Prust zu jenen alten Drüst —

Wißt was niem Aufstand widm strift

Nach mir And die sein stolz Auftrieb. —

Es stalle frühdig fünd sulfer auf, — die juglisch

Erhärten (bedrückigen) sollan, was ist sein brühdig. —

Was mir bedrücket den erleiden Wacht? — gylt.

Das ist, wann das Sperr mir beschickte.

Darf selbst mit —

Sperr at —

Was ist die Mehrheit? Mehrheit ist der Unsinn.

Verstand ist stets bey Wenigen nur gewesen.

mit mondanad esse Verseg: is az
Orthologus Döbente?

Mozesnek Diadali - Eneke.

II. Mozes' XV. Kéz.

Luther's fordítása után.

Da sang Moza und die Kinder Israel die Lied dem Herrn, und sprachen: Ich will dem Herrn singen, denn er hat mich wunderbar that geschehen; Ross und Wagen hat er im Meer gesenkt.

2. Der Herr ist meine Stärke und Lobgesang, und ist mein Hülfe. Das ist mein Gott, ich will ihn preisen: Er ist mein Heil und Gott, ich will ihn anrufen.

3. Der Herr ist der erste Ringemann; Herr ist sein Name.

4. Die Wagen Pharos und seine Macht warf er im Meer; seine anwesenden Hauptleute versanken im Tiefseer.

5. Die Tiefe hat sie bedeckt, sie sind zu Grunde, wie die Steine.

6. Herr, deine rechte Hand hat große Wunder, Herr, deine rechte Hand hat die Feinde zerflagen.

7. Und mit deinem grossen Gnadenlicht sagt du deine Widersacherigen gestürzt, denn da du deinem Feindem anbliesst, zerflagen sie wie Pappeln.

8. Durch dein Wesen haben sich die Wasser auf, und die Flüsse haben Hindern auf Gangen, die Tiefe wallen von niemandem wissen im Meer.

9. Das Kind gedachte: Ich will ihnen nachgehen und sie nachsehen,
und dem Land aufsuchen und meinen Mut an ihnen lassen,
ich will mein Pferd aufsuchen, und mein Hand soll sie erdrehen.

10. Da ließ sie die dinnu Wind blasen, und das Meer bedeckte sie, und
sind sie unter wie Blag im mächtigen Wasser.

11. Nun, was ist die glühend unter dem Göttern? Was ist die glühend, das so
wundersam, feilich, pfändlich, löblich, und wundervollig sag?

12. Da die dinnu erste Hand aufdeckte, und sprach sie die Form.

13. Da sah sie endlich die dinnu Erscheinung des dinnu Welt, das da war,
das sah sie, und sah sie wofür die dinnu Karte zu dinnu feilichem
Wesung.

14. Da die die dinnu sehten, und dinnu sie, Angst kam die dinnu
Form an.

15. Da sprach die dinnu Form; Jithen kam die gewaltigen
Wort an, alle dinnu Ursachen wurden feilich.

16. Da sah sie fallen dinnu und feilich, die dinnu großen
Arm, das sie unparan wie die dinnu bei dem Welt, Nun, sind die
Lonne, das die Welt sind die Lonne, das die dinnu Form sah.

17. Dinnu sie feilich, und sprach sie auf dem dinnu dinnu feilich
den die dinnu, die zur dinnu gemacht sah, zu dinnu feilichem, Lonne,
das dinnu Hand dinnu sah.

18. Das Lonne wird dinnu sagen immer und dinnu.

19. Dinnu dinnu von dinnu und dinnu mit dinnu und dinnu und
dinnu, und das Lonne ließ die dinnu dinnu dinnu sie fallen. Aber die dinnu,
die dinnu gingen dinnu mitten dinnu dinnu.

20. Und dinnu, die dinnu, dinnu dinnu, was die dinnu dinnu

14
in ihm saß, und alle Weiber folgten ihm nach Jerusalem mit Fackeln
am Abende.

21. Und Mirjam sang ihm vor: Lasset uns dem Herren singen;
denn wir hat eine herrliche That gethan. Mein Herz hat sich
erfreut.

Magyar Literatura Angliában.

(Tudom. Gyűjtem. 1830. Julius. 1. qf.)

I see without jealousy the ardent feeling of the Magyars, and feel that a nationality founded upon knowledge, and representing a spirit of freedom and independence, is itself a virtue, and the parent of many virtues.
Bowring.

Poetry of the Magyars, preceded by a sketch of the language and literature of Hungary and Transylvania, by John Bowring, Esq. Dr., honorary correspondent of the royal institute of the Netherlands, and member of the literary societies of Griesland, Groningen, Paris, Leyden, Lunswarden, Athens, Lutin, Shelfield. etc. London 1830 nagy 12 rész. ö. sz. 4 1/2 lap.

„Tehát a Magyarországi tulajdon nyelvi? Kés,
de egyetemes tolem egy nyelvi angol Londonban, min
don jelenlétben hozandó fordította a társaság figyelmé-
re. V egy másik másszor: „Magyar elter a Magyar nyelv
lectura (a magyar nyelvét értette) a többi nyelv dia-
lectusából?”

Az ily kérdést fújhatna ugyan, és várhatlandó vol-
na, de megfontolva a dolgot voltaképen, igen természet-
es. Mint nemket mi a közfigyelem horizoná-
ján állunk. A tudományok sem öregbeadtak általunk.
Mi megelégedtünk mindenképpen tanulóanyagunk leírás-
ával, de magunk fel nem vesztettük azon gondot, hol a hiány-
sok is tanult volna belőlünk — accepimus, non dedimus —
És így a tudományok sem káros az idegen nemzettel szembe. Egy
közvetlen van, melyben mi is szereplünk: az, a Magyar
szép irodalom; egy közvetlen van, mely csak a mi-
énk, és ha nem ismeretünk is, érdekel az ismeretést; az
nyelvünk; — hogy nehiányt egyet valamit, azt tudatni
a mi dolgunk volt, és azt is tovább elmulasztottuk. Mi
valóban nem igen hiányt voltunk — mert ez a hiányt nem
készen keltük volna. Készen tudja tehát az angol, hirtelen
figyelmét számos országos, sőt világi fontosságú tárgy kö-
szöni, hogy mindezt az egy tulajdon nyelvvel, és egy ily
szép nyelvvel adott, hogy van irodalomunk, és ha nem gá-
rán, de bizonyosan meg nem vetendő irodalomunk.
Híres Caplovics úr is, a magyar irodalom maga, és
mindenképpen bünyűt nemzeti becsületünk mellett, Magyar-
országot festő két kötetében (Gemälde von Ungern)
nyelvünk irodalomunkat három négy napnál többet
— mennyire emlékezem — nem hiányt, holott keféjével
és curiositásaival, melyeket nem minden ember kedvel
így mint G. U., sőt több lapot is elborított. És

azon a néhány lapon is mit mondott? Csak
 ezen a negatívus úton nemzetünköt többet vont le,
 mint a mennyit két kötetével országunk dicsőre-
 seve. Pedig bossásson meg érdemes Statisticusunk,
 ha más egyet a több közzül a másinak elmutatás,
 sával kell dicsőreünk, akkor jobb figyelmet érdemlő nem-
 ket gyánant felhívni egy terra incognitán (melly plitán
 sítól Cs. Cs. annyira irtózik), mint egy jól ismert földön
 natio incognitának lenni (ettől irtózom én). De az igazat
 különözör. — Hogy egy két vármegyénk oly nagy mint az
 egész Csász királyság — a mivel Cs. dicsőrejük, az nem di-
 csőség, mert az a his királyság többet tett minden felin,
 setben mint ötven vármegye: de hogy mi egy szép nyelv,
 net sítével miselint, az dicsőségünk.

Ez egyenes példón az érdemes Caploics, mert az,
 mit ő nem tett értünk a nemzetünk, holott alkalma és
 kötelessége volt azt tenni, sette értékünk egy külföldi —
 Angliában.

Mennyivel tartozunk tehát Bowring úrnak! hogy
 mindentára néhány angol folyóiratban több ízben is,
 seratusándról értekezett, nevezetesen mit az Magyar
 Poetis kézikönyvet nemzetével megismertette, most egy
 egész nagy és fáradtságos munkával igyekszik a rajtunk
 borongó homályt valamennyire elhárítani. Hogy egy nem-
 ha oly országban, hol naponta új munkák jelennek
 meg, s oly rövid idő alatt, közönségesseé tegye

gigyelemet, lehetetlen; de az is örömindre elhagyálat,
hogy még is néhány új, olasz elötte becsületet nyertüdi;
& számos újságok által, melyek Bowring' könyveiből szöve-
sár és szövege folytató, legalább egy millió emberrel
sőbb tudja azon levetet tudott igazságok, hogy magán ál-
ló nemzet vagyunk, tulajdon nyelvvel, szép nyelvvel, &
móderes literatúrával *).

En a követ. Újságokban aludtam hol rövidebb, hol
igen hosszú kivonásokra Bowring' munkájából. (Kettő
kötetet Islandi, kettő skóziai.)

The Star. 1. Feb. Berzsenyi: Ép, szép az élet, Portia &
egy népdalt: Még azt mondják, nem illik a táncz a ma-
gyarok.

The Sun. Feb. 1. Környei dala a Szerencséshez; Katinka,
egy Somogyi: Lyő képe; Vitroics: Nem adok az Isten nelem
nagy palotát.

Morning Herald. Feb. 2. Dayra: Tiltos bí.

The Globe Feb. 2d.

Weekly Free Press. Feb. 2d.

The London Literary Gazette, Feb. 2d. Jaludi: Nem
lehet több nyelvvel. Katinka betőjét helyenként; & két
népdalt: Még azt mondják, nem illik a táncz a magyarok
nál, és: Berzseny vagyon nelem is más felesegem.

News. Feb. 2. Süredi dal: Jelbe Barát, mincs is Alas,
som. —

17

Mindenezt előtte a szerző a Magy. Nyelv' tulajdonosságai,
ról, literaturájáról, & különösen régi és új jelesebb költő

Weekly dispatch Febr. 7d. Viktoria: Nem adott az I.,
sen nemem nagy palotát.

Sunday Times. Febr. 7d. Faludi Kisztó és felelő dal.

The age. Febr. 7d.

The morning journal. Febr. 11d. Kajinckay a Distichon.

Népdal: Bozgy nagyon nemem is más feleségem.

Morning advertiser. Febr. 11d. Nagy kivonás.

Morning herald. Febr. 11d. Gal azért szeretem a m. m.

Morning advertiser. Febr. 11. Plytatólag. Virág

csendesítés és dalát: O melly örömmel nyugtató, melly
a rím által szót nyert. Végre: Nis csupor, nagy csupor, és
kereslet hát a míg él.

The Athenaeum. Febr. 20d. Gal: énekeből egy nagy
részt & három napból: Rádor meztlen egyfajta — Fifta litzből
szól a talács — Gal azért szeretem a m. m.

The western Times. Martz. 13d. Viz víz, víz — Az idő
számon jő.

The northern Whig. Martz. 18d. Horváth Relatio. Faludi
Kisztó és felelő dal. — Kajinckay ny ő liza & a tötés nagy
ja, & a Baráti egy része. — Kölcsey szép lenda, & egy

Népdal: Neze vedd el jeggy irándat.

The Scotchman. Martz. 20. Kölcsey: szép lenda.

The Spectator. Négy nap dal.

szövegről értekezni. Gazdag szerkesztés és a dolog szerkesztése
hasznos mesterkedés mutatkozik minden sorokban. Köny-
vetkezett a fordításról, melyet már jóma felmegyem 1829-
re nagyobb részt a magyar original formájában készül-
tet. Az első Gati Demeter Enné Magyar-ország elfogva-
lalásáról: Emlékezésem Régliekről. Szerjűt az eredetit
mindnyájan; az a Mohács-utáni időszámból van, és elő-
adása minden érdelem nélkül, de nyelo és vers felette költés-
telen. Az angol fordításban az az ének igen sokat nyert
a jó verselés és a jó rímzés által, a nélkül hogy belyege
előcsölkessék volna, mert a fordító a régi szint és a poe-
pularis hangot aequivalens nyelvel visszaadta adni.
Ez követi a Császárlány (Ömagyar Ballada 157/ból.

The Edinburgh literary journal. Kívánja Saludi Laska
madarát; — Ruday meséjét: Víz, szél, Becsület, —
Katrinony a Sajka.

Nem tettem, hogy a miolta Angliát oda hagytam,
egyéb folyóiratról is emlékezet javallólag ezen beemléket
olgy közebről illető munkáról.

Azért engedtem helyt ezen jegyzésem hogy az olvasó tassa
mind tettesse az angol journalistáknak előkelőleg. Legjobb
kedvelőlet lehet a népdalok sajátosságát miatt, és Saludi, Viktor
vics, Kölessey aprított közeletű dolgozatait, valamint Katrinony
sarcabjai is melyet közzül a Bele címűt kéző magasztalja.

(Lásd Toldy Ferencz Magyar. Költői Régiségeit. Pest. 1828.)

— 3 a követl. nagyobb részt jeles költőinktől válogatott fordításai: Kócsy, Faludi, Adony, Orny, Baróti, Virág, Amos, Kákinczy, Dajka, Kis, Kissfaludy Sándor, Vitkovics, Csokonay, Bessenyei, Buczay, Kemencze, Döbrentey, Kissfaludy Károly, Kölcsey, Földi, Szent Miklós, Vörösmarty, Verseghy, Endrödy.

Bowring szabadon fordít, de ő érti azt, a mi az eredeti színe, lemezőlme. Különös ereje van a populáris hangú dalok átvitelében, leggyakrabban a derültebb neműekben, hol kedvesapongás, sok elevenesség van, és másfelől a satyrai ~~darabokban~~ ~~tomusban~~. Amá B5 népdal összehasonlítását az originalokkal azon óvatosan kell biznunk, hisz eredet bírja; mi csak azon daraboktól jólhatunk, melyeknél eredetijörc elevenebben emlékeztet, ngymint Faludi két híres dala, Kákinczy Kéráji, Vitkovics Süssedi pásztor-dala, Csokonay diólyrámbja Bacchushoz, Kölcsey csobán-dala, ezek a nehezebbek és a jelesebbek közzé tartoznak; de a "Geshalon elvi" fele is sok helyt szép siterrel van dolgozva. Ha nem tagadhatjuk hogy néhol a fordító felre érte az Originalt, az csak azt mutatja, mely

En jelen voltam Londonban egy kis időt tartva hol felolvas, látván az, legnagyobb tapsot nyert.

Οὐτε με πρὸς ἀνδρῶν τρέφει γάμος, οὐτε πρὸς γυναικῶν
ἔστι μετ' ἐπιστολῶν, ἢν δὲ καταυδῶμαι.
Εἴη μὴτ' ἀφ' ἑσέ, μὴτ' ἀπὸ γάμου, ἢ δὲ πέποιτος
Ἐς κορυφὸς δαδέρου, ἄγλα καλυβῶν. — Διόγτος.

Non ego virginibus cupido, senibusve puellis:
Hæc ego committor, hæc ego leueneros.
Cordæ uiræ aut vitæ hæc sapient: matura puella
In ueneris dulces apta senire toros. — Petri Francii

Caranus Comici.

Εὐδ' ἀνεμος γυναικῶν, βὺ δὲ γὲ σείχουλα πᾶς' ἀγοῆς,
Σιδεῖα γυμνάσια, καὶ με πνεύρα λείβεις.
Εὐδὲ ἔσδοι γυναικῶν ὑποπλάσθου, ὄψα με κέβρι
Ἀγαμῶν, κορυφῶν βῆδ' ἐβὲ κίοντος.
Εὐδὲ κέβρι γυναικῶν λευκοσθῶν, ὄψα με κέβρι
Ἀγαμῶν, κἀδδῶν βῆς κέβρις κέβρις. — Διονυσίου Κοπλιώτα.

O utinam uin uentus ego, tu uolus in cætu
Ut uides inammat, meque uinu excipiat!
O utinam uota uin, quam tu capraru geras
Albeit: tecum pectore purpureum!
Albun utinam fiam quoque bilium, ut inde colore
Cum uisces illum, plus uisere tuo.

19

jöttéményet hosszú sora emelte an-
gol nyelvünket azon pontra, a mely-
lyen látjuk, s ezek ígérte, hogy az
időhaladásával párosan is fog ne-
veredni mindentor erejében és gazdag-
ságában. Azon kába vizsgálódása az
ilyen öregbítésemet hagyta a Fran-
cia Nyelvet azon szépségben és szű-
költödésekben, mely miatt alhatatlan
a gondolatok és észek ezen árnyékolá-
sát festeni, s mellyre más nyelvet gazdagabb
sárában jelt és jót találunk. Ez úgy nevezett
nemzetiség — mely szűkei vigyázatlan használatára
hatástalan gátolhatja a jót és mozdíthatja elő a rov-
szal — az úgy nevezett nemzetiség előteletai könnyen
felváltat köze, de Karimchy természetesen küzdött ellen,
nő, és jót leve, mert az az is, ki a lelemedi új hata-
kompeit adja, hi a képzés hífejlését és világosságát
megfelelő hitetelen feltalálása által előmozdítja, az
ismeretet legjobb magvait binti hi. Karimchy heves
oppositiót küldött maga ellen, mintha anyai nyelvet
megfertőztette volna: de a józan észlelem, mely előgre

a leányzó elítélésében diadalmaszodir és van,
lodi jötevőnek ismerse el. — (On
magyar literatúrá. pag. CVII. CVIII.)

Köszönet a lelkes és fáradhatatlan férfiúnak ki az
literatúránkat ezen nehézségekkel teljes munkával
sított meg. Jó kedve és tisztelete neki! mind az ő
miret meg nyugtatót semmi fog. Az ő neve kedves név
kezén neki mindenképpen.

Köszönet Prof. Rumy Nádolyának is. Az ő buzgósa
és munkássága által tételt Bowring azon karban,
hogy azon népdalokat vesesse, nehézségeken át eshes,
sőt, és az értékre oly szívesen jegyzéssel adhatta.
Köszönet mégre Dobsonnak is, noha hűdém,
mely Bowring nagy flidalmára, dovezett. A gyűjtemény
salam még gazdagabb volna. — Párizs, Aprilis végén,
1830.

Toldy Ferencs.

FELSŐ MAGYAR ORSZÁGI
M I N E R V A.

Tizedik Füzet.

Október 1825.

I.

Wieland' Előbeszéde Cicero' Leveleinek német fordításához.

Cicero' Leveleinek fordítója sok egyéb fordítóknál nyertesebb abban, hogy nem szükség azon aggodnia, miképen tegye Iróját a' közönség előtt esméretessé 's kedvessé, vagy miképen bizonyítsa - meg munkájának hasznos és fontos voltát. Marcus Tullius Cicero' neve több mint tizennyoltzszáz esztendőktől fogva nem egyéb határok közzé vagon szorítva, mint a' mellyek az emberi nemzetnek kimiveltebb részét a' durva félemberektől elválasztják. Fennmaradott irásainak nagy betse mindenektől megesmertetik 's az a' tekintet, mellyben voltak 's az a' jó hírnév, mellyel bírtak, még az Europai Romai Birodalom' tökéletes összeomlása után is, szabad úti levél 's bátorságos kalaúz gyanánt szolgáltak nekik számos vad és setét századok' folytában. Mielta azon mesterségek és tudományok, mellyeknek az emberi nemzet tsinosítása 's nemesítése természeti tzeljok, ujra feléledtek, tsak nem számtalan nagy tudományú és éles eszű férjsiak fordították életeknek nagy részét arra, hogy ezen irásokat azon molskoktól, mellyeket az idő' mardosó foga 's a' leirók' tudatlansága rajtok éjtettek, megtisztítsák; homályossá lett helyeiken megmagyarázzák 's a' nyelvtudáshoz 's régiség' tudományához tartozó külömbféle esméretek' segítségével az utóbbi világ' számára hová tovább hasznosabbakká tegyék. A' Görögöknek 's Rómiaiaknak minden Iróik között egy sints, a' ki olly sokszor kiadattatott 's olly sokképen haszonra fordítatott volna, mint Cicero: azon sok ezer meg ezerek között, a' kik háromszáz és több esztendőktől fogva valami kevés nevelésben részesültek, tsak kevesen találtathatnak, a' kik kiformáltatásoknak kezdetét neki nem köszönnék: 's talám egy minden szépre 's jóra hajlandó léleknek 's nemes indulatú természetnek nem lehet bizonyosabb jele, mint az a' mérték, mellyben valaki fiatal korában ezen nagy Romait szereti, a' kit a' természettől

Október 1825.

598

neki tékozolva osztott ajándékokra 's ezeknek legnagyobb mértékben lett kiváltságokra nézve mind eddig senki nem csak felyül nem haladott, hanem utol sem ért.

Ha az egész Római tudós régiségnek minden hozzánk jutott maradványai között Ciceró irásai, általjában véve, mindenek itélete szerént első helyet érdemelnek: levelei' tel-lyes gyűjteménye' fordítójának meglehet bocsátani, ha azt állítani bátorkodik, hogy azon levelek, mellyek: Külömbféle kissőbb vagy nagyobb mértékben nevezetes emberekhez és némelly szorosabb barátjaihoz tizenhat könyvben, vulgo Epistolae ad Familiares seu Diversos. — Titus Pomponius Atticushoz tizenhat könyvben, — Testvérehez Quintus Ciceróhoz három könyvben, — 's életének utolsó esztendejében M. Brutushoz irattattak, minden rendbéli olvasókra nézve, kivált a' mi időnkben minden irásai között, nem csak legkellemetesebbek és mulatságosabbak, hanem sok tekintetekben leghasznosabbak is. Hogy ezen állításnak okait mindenképen szembetűnőkké legyem, azt az előbeszéd' keskeny határjai nem engedik: elég legyen csak a' főbb okokat egynehány vonásokkal rajzolni.

Az a' mint egy huszonöt esztendőkből álló idő-szakasz, mellyre ezen levelek kiterjednek, tudnüllik Róma városának 685-dik esztendéjétől fogva a' 710-dikig, minthogy a' legnagyobb és legrendkívülvalóbb köztársaság' utolsó esztendeinek és elenyészése legfőbb okainak történeteit foglalja magában, minden kétség kívül legfontosabb, és (ha a' világ abban, a' mi őtet legközelebből illeti bőltsebb akarna lenni) legoktatóbb része az egész Római historiának. A' játékszín, mellyen ezen egész világot illető szomorú játék adattatott, épen ezen időben érte-el azt a' nagyságot, mellyre egy ország sem tett szert a' Római birodalomnak sem előtte sem utánna; egy olly nagyságot, melly a' köztársaságnak, mind belsőképen mind külsőképen hibás organizációjá miatt, tellyes lehetetlenné tette az olly ropant egésznek tovább is együvé tartását. Négy olly nagy férfiak, a' millyenek csak Romában és csak ezen időben támadhattak, még soha sem éltek egyszerre, mint *Pompejus* és *Caesar*, *Cicero* és *Cató*; még soha sem látott a' világ olly nagy tehetségeket, egyfelől a' szabadságért, vagy rabságért, másfelől a' világ birodalmáért vagy halálért, egymással olly hevesen harczolni. Még soha sem bizonyodott-meg olly szembetűnőképen, melly keveset tehetnek, a' jósággal, mértékletességgel és nemes indulattal öszvekaptsolt legnagyobb tálentomok is, a' határ nélkül való nagyra vágyás és uralkodni kívánás ellen. Soha sem tűnt jobban szembe, hogy a' világnak legbámulásra méltóbb változásai egyfelől ugyan a' dolgoknak elmúlt és jelenvaló állapotjából, a' fennforgó személyeknek természeti minémiségekből öszveköttetéseikből 's indulatjaikból, egy szóval mind ezen öszvekeveredett okoknak egymásra való költsönös hatásokból olly természeti 's olly könnyen megfogható módon származnak, mintha az Istenek és Sors' tsupa nézőik volnának; másfelől még is a' leggonoszabb és legvakmerőbb a' láthatatlan hatalmasságoktól olly nyilvánosságosan elősegíttetni látszik, hogy kéntelenítettik az ember mind ezekben egy az emberi dolgokat intéző legfőbb hatalomnak titkos munkáját sejdíteni, a' melly hatalomnak a' szerentse' fia, a' nélkül hogy maga tudná, egyedül eszköze.

Van-e szükség több bizonyosságra, hogy már ezen historiai tekintetben is magokhoz vonzó erejeknek kell az ollyan leveleknek lenni, mellyek egy illyen idő-szakaszban 's ollyan embertől irattattak, a' ki nem csak szüntelen szemmel látó tanúja, hanem egyyk legnevezetesebb részt vevő személye is volt azon nagy játéknak?

Úgy látszik az idők kerekben forognak 's minden elmúlt dolgokat elébb vagy utóbb valamennyire különböző formában ismét vissza hoznak. A' régi történetek meg annyi jövendölések azoknak tanúságokra a' kiknek históriájok sok ezer esztendő múlva a' régi foglenni: tsak kár, hogy ezen jövendölő szózatoknak az a' sorsok van, a' melly volt Cassandra szavainak: nem értjük, nem akarjuk érteni; nem hiszszük-el, mert nints kedvünk engedelmeskedni.

Semmi sem szolgálhat értelmes embereknek nagyobb mulatságúl, mint azon magas helyről, mellyre öt-tizennyolcz lefolyt századok teszik, azoknak egész játékokat egyszerre látni, a' kik annak a' mi reánk nézve elmúlt, jelenvalóságában, mint egy láthatatlan há-lóban, megváltak fogva: látni, hogy sokszor a' legélesebb szemekkel tsupán azért láttak rosszul, mivel hozzájuk a' dolgok igen közel voltak, vagy mivel az a' Nagy, a' mire szemeknek szüntelen függesztve kellett volna lenni, aprólékos dolgok által elfedeztetett, vagy tsavaruló ösvények miatt szemek elöl eltűnt. Melly sokszor kiáltanánk nekik ha lehetne: erre jőjjetek! midőn látjuk, melly bús gondol keresik az egyenes utat vagy a' veszedelem elöl való bátorságos kitérés módját! melly sokszor sugnánk nekik ha lehetne füleikbe: nem jól választasz, kigyót tész kebeledbe, midőn a' körülöttök tolongó sokaságban a' barátot az ellenségtől nem tudják megkülömböztetni, vagy a' legnagyobb vigyázás mellett olyanra támaszkodnak, a' ki birodalmokat megfogja tsalni! Az értelmes olvasó a' ki ezen leveleket nem tsupa időtöltés' kedvéért fujja végig, ezen e' féle jegyzésekre fog alkalmatosságot találni 's gyakran kísértetnék a' legélesebb eszű 's a' legfontosabb hivatalokban 's foglalatosságokban megöszült embereket megmagyarázhatatlan tompasággal vádolni, ha meg nem gondolná, hogy azon látszatok, mellyek azokat elbódították, öt-tizennyolcz tsupán azért nem tsalják-meg, mivel azon dolgok, mellyek azoknak ugy jelentek-meg mint elszakasztott töredékek, néki egész egyben függésekben mutatják magokat 's mivel semmi indulatok sem zavarják-meg itéletét, és semmi személyes haszon sem vet a' dolgokra vakító homályt.

Minthogy ezen levelek legnagyobb részint a' Romai köztársaságnak belső állapotját, háborgattatását 's hányattatását, *Pompejus*, *Crassus* és *Caesar* veszedelmes Triumviratusát 's ennek felbomlását, egy szóval az Országnak azon nagy változását foglalják magokban, mellyet Caesar olly mesterségesen elkészített, olly elmésen elkezdett 's olly mérészen végre hajtott; 's minthogy egy olly sok nemzetek' sorsát meghatározó időben 's egy olly nagy eszű embertől irattattak, a' ki mind ezekben maga is igen bé volt szöve fonva: könnyen által lehet látni, hogy úgy is, mint a' Romai köztársaság' elenyészése históriáját rajzoló hiteles irások, nem kevés fontossággal birnak; hogy a' régi Historikusoknak, *Dion Cassius*-nak, *Plutarchus*-nak, *Svetonius*-nak, 's a' t. előadásait hol megerősítik, hol megigazítják, hol ismét pótolják; és hogy általjában, sok igen betses anekdotákat 's aprólékos tudósításokat adnak értésünkre, mellyek az azon időbeli legnevezetesebb embereknek igazabb és tökéletesebb esmérésére, juttathatnak, mint magok az említett Irók.

Azonban akármelly nagy is Cicero' leveleinek históriai betsek, még is sokkal nagyobb-ra lehet azon érdemeket tenni, melly szerént bennünket véle magával, mint polgárral, mint Ország-kormányozóval, mint Orátorral és különösen mint emberrel olly tökéletesen megesmerkedtetnek, hogy nem annyira rajzolatokhoz, mint egészen eltalált remek képekhez lehet hasonlítani. Kiváltképen ezt lehet mondani az Atticushoz és Quintushoz leg-

meghittebb 's leg-megpróbáltabb barátjaihoz írt levelekről. Ha azokban mellyek *ad diuersos* titulus alatt esmértesek, sokszor úgy szólván innepi pompás öltözetben, vékonyabb vagy vastagabb fátyollal fedezve jelenik is meg, vagy szántszándékkal is, hogy őtet valamely bizonytalan 's veszedelmes barátja voltaképen meg ne esmérje, magára mesterségesen alkalmaztatott álartzát vesz: emezekben egész ábrázatja tisztán 's igaz valóságában meglátszik; a' nélkül, hogy akarná, vagy csak gyanítana is, béhagy látni szíveinek legbelsőbb rejtekeibe, 's kivált gyengeségeit, hiúságát és ditsóságkivánását magával gyakorta való, jóllehet többnyire csak szempillantatokig tartó ellenkezéseit, a' szerentsés sorsbéli nagy bizakodásból a' szerentsétlenségbe hirtelen bizonytalanságba 's egész eltsüggedésbe való esését; 's azok eránt, a' kik vagy hajlandóságát megnyerték vagy másképp' magokat előtte tekintetbe tették akarátja ellen is lágyon engedését, egyszóval minden emberi fogyatozásait, olly híven 's olly igazán felfedi, hogy már ezen egyenességéért is készek vagyunk minden hibáit, ember voltára emlékeztető korlátoknak, vagy felette finom organizációja és ritka mértékű elevensége természeti következéseinek tartani 's őtet még akkor is kedvelni és szeretni, mikor tiszteletünknek egy részét elveszti. Ha a' legközönségesebb emberben is, mihelyt egészen megesmérjük, találunk valamit, a' mi figyelmünket magára vonja: melly sokkal többet találhatunk egy ollyan emberben, a' ki sok rendkívül való talentomai és tudálkozásra méltó jelességei által az emberi nemes természetnek olly magas léptsőjén áll? Ha ezen barátságos levelek bennünket legnagyobb hibái eránt is megengesztelnek: melly örömet hajlunk hozzá legforróbb szeretetünkkel és tiszteletünkkel, midőn ollyan leveleiben, mellyekben a' mesterségnek, politikának 's akármelly ravaszságnak is semmi nyoma nintsen, a' legnemesebb emberi természetnek, vele született erköltsi jóságnak, mértékletességnek, haza szeretésnek, kevéssel megelégedésnek, jöltévők eránt való háládatosságnak, mindének eránt a' kik reá szorúlnak maga megtagadásával is szolgálatra kész voltának, és sok egyéb azon olly igen megromlott időkben példa nélkül való Virtusainak tsalhatatlan jeleit kifejezve találjuk!

Melly sokat kellene még mondanom, ha ezen leveleknek más tekintetekben való érdemeikről szóllani 's ha p. o. arra, a' miben Cicero minden egyéb levélírókat felyül halad, írása módjának tökéletességeire, azon egy gondolatnak vagy dolognak számtalanképen való előadására, elmességének elevenségére, az enyelgésben vagy gunyolásban kiteszó finom Atticismusára, a' néki olly természeti Sokratesi Iróniára, a' Homerus, és egyéb Görög költők' munkáira való számtalan tzelozásokra, egy szóval mindenre, a' mi irását olly elevenné, könnyúvé és természeti kelemmel bíróvá teszi, ut sibi quivis speret idem, kiterjeszkedni akarnék: de az előbeszédnek illendő határjait nem akarom általhágni.

Mr. Hiasz? Első Éneke. —
Hölcsyötől.

Lötényésztetés
Pesten.

23.

A' Homér' Iliászának I^{so} Éneke.*Fordította Kölcsey Ferencz.*

Istenné, zengjed Pélid Akhilevsznek haragját,
 A' vézest, melly kint Görögökre hozott vala ezernyt,
 'S számtalan hősnek erős lelkét Áiszra toszítá
 Még jókor, 's magokat zsákmányúl adta kutyáknak
 'S mindenféle madárnak, ('s Zeusz' végzési betöltek,) 5
 A' melly olta elébb vetekedvén részre szakadtak
 Atrid, férfsjaknak fejedelmök, 's isteni Akhillevsz.

Melly Isten bujtotta - fel hát versengeni vöket?
 Létó 's Zeusz' fija, kí, megbosszankodva királyra,
 Küldé seregre gonosz nyavalyát, 's a' népek elhulltak, 10
 Mért hogy az ő papját, Khrüzeszt, illetve szitokkal
 Atrid; az jöve gyors gályájihoz a' Görögöknek,
 Hozván végtelen árt, mellyen megváltsa leányát,
 Tartva kezében Apoll' lombját a' Messzelövőjét,
 Egyben aranybottal, 's minden Görögöknek esenge, 15
 Két Atridáknak, de leginkább, Népvezetőknek.

Atridák, és jólsaruzott Görögök ti, tűnétek
 Adják Isteneink, kik birnak Olümpi lakokkal,
 Feldúlhatni Priam' várát, 's haza boldogul érni,
 Gyermekeket pedig adjátok - ki, 's vegyétek - el árát, 20
 Zevsznek félve fiját, a' messzelövellő Apollont!

Akkor minden más Görögök részére hajoltak;
 'S kellene is tisztelni papot, 's elvenni az ajánlást;
 Ellenben Agamemnonnak nem tetsze szívében,
 'S mocskosan elküldé, 's hozzá fényezetve beszéle: 25
 Téged, Öreg, többet ne találjalak öblös hajónknál,
 Vagy mostan, maradót, vagy később, vissza-jövendőt;
 Oltalmat netalán lomb, és bot is, adni te tudjon!
 Lyányodat én nem adom, mignem meg nem lepi az agg kor
 Öseim' házoknál Argószban, messze honától; 30
 Járván vászna körül, 's ágyamnak részese lévén.
 Menj hát, 's ingerlöm te ne légy, hogy békbe' mehess-el.

Szólt; az Öreg megfélemlert és engede szónak;
 'S ment sürvenzuhogó tengernek partjain halkkal. 35
 Félre-vonulva tovább, a' Vén könyörög vala hosszan
 Apollon fejedelmhez, kit szült széphaju Léto:
 Hallj-meg, Ezüstives, te, ki Khrüzát védeni szoktad,
 'S Killát, a' jeleset, 's Tenedoszban hatalmmal igazgatsz,
 Sminthevsz! hogyha neked szenteltem templomot egykor, 40
 'S egykoron hogyha kövér czombját égettem előtted
 Kecskének meg' ökörnek; ezen kérésemet add-meg:
 Könnyeimet bünhődje görög nép a' te nyilaiddal!

Így szólt esdekvén, 's rá hallgata Phoibosz-Apollon,
 'S bérceiről jön Olymposznak, szívében haraggal, 45
 Iját befödözött tegezével vállain hordván,
 'S a' bosszongónak megzördült vállain a' nyíl
 Mozdulási között, 's maga halkkal száll vala, mint Éj.
 Félre leült a' gályáktól, elereszti nyilát, és
 Rettenetes zengzés hangzott az ezüstös idegből. 50
 Öszvérekre rohant legelőszer, 's vizsga kutyákra,
 Majdan halálós nyilt magok ellen szóra, lövellvén.
 'S szüntelen holtaknak sűrű máglyáji lobogtak.
 Napja kilencz vala már, hogy az Isten' vesszeji zúgtak,
 A' tizeden gyűlésre vonája a' népet Akhillevsz, 55
 A' mit eszébe hozott Istenné, szépkeblü Héra.
 Mert gondot Görögökre viselt, kiket hullani látott,
 'S már mikoron ezek így felgyűltek 's összetolultak.
 Erre felállván így szóllott gyorslábás Akhillevsz.

Attrid, azt hiszem én, hogy, mostan szerte bolyongván,
 Ismét vissza megyünk, az halált kikerülni ha tudjuk, 60
 Mert döghalál egyetemben, 's had Görögökre rohantak,
 Jersze, jövendölöt tudakoljunk, vagy papot, a'vagy
 Álomfejtőt is (mert Zevsztől jönnek az álmok,)
 Hogy megmondja, miért búzdúlt - fel Phoibosz-Apollon?
 Tett fogadásainkért haragudt e meg? áldozatért e? 65
 Hogyha talán bárány' 's választott kecske' kövérit
 Megnyervén, akar ennyi veszélyt elvennie rólunk.

Ő ugyan, így szóllván, lebecsátkozik; erre felállott
 Álomfejtők közt legügyesbb Thesztor' fija, Kalkhász,
 A' ki tudá, mi vagyon, mi leszen, mik multak-el eddig; 70
 'S Iliónig volt a' Görögöknek hajón vezetőjük
 Szent tudományával, mellyet nyere Phoibosz-Apolltól.
 Nékiek a' ki okoson elkezdte beszélnie, mondván:

O Akhillevsz, akarod, Zevsz' kedvese, hogy bosszúját,
 Fejtsen Apollonnak, a' messzelövő fejedelmnek. 75

Én kibeszéllem azért, de te alkudj, 's tégy nekem esket,
 Hogy készen szóval 's kézzel fogsz lenni segédem,
 Mert, hiszem, a' férjfit meghosszankodni, ki minden
 Argosziaknak urok, 's minden Görög a' kinek enged.
 Mert sokat árthat az Úr, ha midőn alacsonybbrá haragszik, 80
 És, noha bosszúját azon eggy nap zárja magába,
 Tart azután is epét, eleget míg nem teszen annak
 Ó maga mellyében; de te szólj, megtartani fogsz e?

Neki, felelvén, így szóllott gyorslábu Akhillevsz:
 Mondjsza, ha tudsz, bennem bizakodvád, *) bár mi jövendőt, 85
 Eskem Apollonra, Zevsz' kedveltjére, kinek te
 Esdve jövendőket Danaoknak fejteni szoktál,
 Senki is én elvém, 's e' földet látva szemeimmel,
 Rád hogy erős kezeket nem teszen az öblös hajóknál
 A' Danaok közül; nem még Agamemnon is, a' ki 90
 Most leghatalmasbbnak seregökben lenni dicsekszik.

Lelket vön, és zenge megént a' jámbor ezen kép:
 Nem fogadásainkért haragudt ő, 's áldozatért sem:
 Papjáért haragudt, kik nem tisztelt Agamemnon,
 'S meg nem adá lyányát, 's váltságát nem fogadája-el. 95
 Kinok azért jöttek, 's még jönnek, Messzelövőtől.
 És nem fogja nehéz kezeit fölvennie róluuk,
 Míg nem az óhajtott atya barnálló-szemü lyányát,
 Ingyen meg nem váltva, veszi, és Khrüzába nem indul
 Aldozat; akkor majd leszen engesztelve mihozzánk. 100

Ő ugyan, így szóllván, lebecsátkozik; erre fölállott
 Atrid, a' bajnok, tágas-birodalmu Agamemnon,
 Elbúsúlva, harag szivét, az homályba - borúltat,
 Eltölté, 's neki két szeme fénylő lángot hasonlít.
 Kalkhászhoz legelébb torván - nézelve beszéllett: 105

Rossz Prophéta, nekem soha kedvest mondani nem tudsz,
 Szived' kedve jövendölnöd csak rosszat örökké;
 'S nem szollál soha még jó szót, és nem telyesítél,
 Hirdeted immost is Danaok közt zengve jövendőt,
 Kint az Messzelövő hogy azért árasztana rájok, 110
 Lyánka Khrüzeisznak mért elvenni én nem akartam
 Gazdag váltságát; mivel őt inkább vala kedvem
 Otthon birni Klütaimnesztrának minthogy elébe,
 Szüzen-vett nőmnek, teszem őt, mert nála nem alsóbb
 Testre, és ábrázra, és elmére, 's akármü művére. 115
 Ám de ha jobb leszen az, még így is vissza bocsátom.

*) Régi szóllás, annyi mint te bizakodva.

Megtartatni inkább akarom, mint vesznie, népünk'.
 Ti meg' ajándékot készíttetek, hogy Görögök közt
 A' nélkül magam én ne legyek; lennem nem is illik;
 Mert, látjátok, ajándékom más helyre megy által. 120

Neki felelt azután lábhal-gyors, isteni Akhillevsz:
 Atridesz, te dicső, nyereséget szüntelen' üző,
 Néked ajándékul mit adhat nagylelkű Görögség?
 Mert nincsen tudunkra sehol köz-préda letéve;
 Várakból miket elragadánk, el vagynak oszolva; 125
 'S ismét a' néppel gyűjtetni rakásra nem illik.
 Am, engedjed az Istennek te ezt, 's majd Görögök mü
 Három- 's négyszeresen fizetünk, Zevsz ha egykor adandja
 Feldúlunk Troiát, az erős-épületű várost.

Neki, felelvén így, szóllonga királyi Agamemnon: 130
 Így se csalárdkodjál, ékes, mint Isten, Akhillevsz.
 Bárha vitéz, megcsalni engem, 's készlelni te nem fogsz
 Tán egyedül, hogy ajándékot bírj, én pedig üljek
 Megfosztatva? 's parancsolod ezt, im, vissza bocsátnom?
 Am de ha ajándékot nekem ad nagylelkű Görögség, 135
 Kedvem' elégitvén, ezzel melly légyen egyenlő.
 És, ha nem ad, fogok én, elmenvén, venni magamnak,
 'S a' te ajándékodat, vagy Odüsszét, elhozom; a' vagy
 Ajászét; 's meg fog szomorodni, kihez bemenendek.
 Am de tanácskozzunk még majd ezután is ezekről; 140
 Mostan barna hajót a' mély tengerre levonjunk,
 'S gyűjtsünk-össze derék evezőket, 's áldozatunkat
 Feltegyük, és egygyütt Khrüzéiszt, a' kellemes-arczút.
 'S kész legyen egy a' fővek közzül menni, vezérül,
 Ajász, vagy pedig Idomenevsz, vagy az isteni Odüsszevsz, 145
 Vagy te magad, férjsjak' legrettenetesbbike, Pélid,
 Áldozatot tévén, hogy meglágyítsad Apollont.

Rá komoran nézvéje így szollt gyorslábu Akhillevsz:
 Szemtelen, haj! 's ravaszúl csúfos nyereséget ohajtó,
 A' Görögök közzül készen ki fogadja parancsod', 150
 Menni veled, vagy férjsjakkal megvívni vitézül?
 Trójának hadi népe miatt nem jöttem ez helyre
 Harczra kikelnem, okot nékem nem is adtanak arra.
 Ökreimet soha nem rabolák-el, méneimet sem,
 Sem veteményeimet Phthie' termékeny határin 155
 El nem gázolták; mert sűrű sorba' fekiüsznek,
 Arnyéklott hegyek és tenger' zúgó vize köztünk.
 Csak (hogy örülj) téged követénk ide, szemtelen, egygyütt
 Birságot Menelaosznak 's neked, ebszemü, venniünk
 Tróia' hadán, mellyel nem gondolsz, 's semmibe vészted. 160

Sőt az ajándékot készülsz elvenni, miért én
 Küzdöttem, 's adták Görögöknek gyermeki nékem,
 Véled egyenlő részt akkor sem nyerhetek, hogyha
 Trójaiak' népes várát feldúlja Görögség.
 Am de viszem nehezebb részét a' szélveszes harcznak 165
 Enn kezemen, még is, hahogy egykoron eljön az osztály,
 Vész'sz nagy ajándékot, magam én kedveske, kicsinyke
 Részt nyervén, jövök a' gályákhoz, az harczba-kifáradt,
 Most Phthiába megyek; mert sokkal jobb lesz hazámba
 Görbe hajóimmal megtérnem, 's vélem hogy itten 170
 Tiszteletlen lévém, nem fogsz te is gyűjteni kincset.

Néki felelt ezután hősek' fejedelme Agamemnon.
 Fuss, ha vagyon kedved, 's nem foglak kérni, hogy értem
 Késleld útadat, én mellettem mások is állnak,
 Kik fognak tisztelni; 's kivált a' gondviselő Zevsz. 175
 Zevsz táplálta Királyok közt undok vagy előttem;
 Kedvet mert csak örök visszongás, ütközet, és harcz.
 Hogyha vitéz vagy is, azt Istenség adta tenéked.
 Tennen hajójiddal 's társaiddal térve honodba,
 Mürmidonok közt légy fejedelm; én semmibe veszek, 180
 És haragod' nevetem, 's ime így fenyegetlek ezennel:
 Khrüzéiszt tölem mivel elveszi Phoibosz - Apollon,
 Öt ugyan elküldöm társaimmal 's ennen hajómmal,
 'S hely'te jutalmod Brizéiszt, a' kellemes arczút,
 Elmenvén, teremedbe, hozom; tudtodra hogy adjam, 185
 Milly tehetős legyek én, 's rettegjen más is ezentúl
 Vélem mérni magát, 's hasonosnak mondani hozzám.

Mondá, 's Péléjonra leszált a' fájdalom; ekkor
 Tüzzre dühült kebelén két gonddal forr vala szíve,
 Éles szablyáját ha kivonván czombjai mellől 190
 Itt ezeket szétt mozdítsa és Atreidot előlje e,
 Vagy pedig elcsendítse dühét, 's fékezze haragját?
 Addig, míg ezeket forgatja szüvében, eszében,
 Vonja hüvelyjéből nagy kardját; im jöve Athéna
 Égből, kit küldött Istenné, szépkeblü Héra. 195
 Mindeniket szivből kedvelvén 's gondosan óván,
 Hátul állt, és szöke haján megfogta Peléjont,
 Csak neki tűnvén-fel, 's más nem láthatta személyét.
 Megrétent Akhilevsz, 's megfordúlt, hirtelen ismert
 Pallasz - Athénára, és szeme látszott rettenetesnek. 200
 'S őt megszóllitván, szárnyalló szókat imígy ejt:

Hozzánk, pajzstrázó Zevsznek magzatja, miért jössz?
 Látni bitanglását Agamemnonnak van e' kedved?

Ám de neked mondom, mellyet tellyesedni reménylek
Fennhéjzasi miatt hamar éltét veszteni fogja.

205

Neki viszont szóllott Istenné kékszemü Athéna:
Égből én haragod' jöttem csendíteni, hogyha
Engedsz; küldö pedig Istenné szépkeblü Héra,
Mindenitek' szivből kedvelvén 's gondosan óván,
Am tégy félre viszályt, és kardot vonni se készülj;
És csak szókat eressz, mint fog történni, szitokra;
Mert ime megmondom, 's bé fog telyesedni bizonynal:
Háromszorta lesz e' kár pótoltatva tenéked
Fényes ajándékkal: de te szünjél, — és nekem engedj!

210

Neki, felelvén, így szóllott gyorslábas Akhillevsz:
Istenné, szükség szavatok' tisztelve követnem;
Ambár telve haraggal szívem, minthogy ez így jobb.
Isten után ki hajol, hamarább hallgattja-meg ötét.

215

'S mond, 's az eziüstös markolatot megnyomta kezével,
'S hátra hüvelybe löké nagy kardját, 's hajla szavára
Pallasz-Athénának; mellyre ez felszáll vala Olümpra,
Pajzsrázó Zevsz' házaiba, más égi lakókhöz.
Magzata Pélevsznek tüstént illy durva szavakkal
Atridot megszólítá, 's nem multa haragját.

220

Bortömlő, birvád kutyaszemmel 's szarvasi szüvel,
Sem valaha a' néppel felfegyverkezned az harcra
Sem Görögöknek jobbjáival soha lesre kimenned
Nem mertél, mert ez szemejidben látszik halálnak.

225

Jobb sokkal Görögök' széles seregébe' kezéből
Annak ajándékát, ha ki ellent szólla, kivenned,
Népnyüző fejedelm, mert asszonyi népet igazgatsz.
És bizony Atrid most legutolszor tesz vala szégyent.
És ime megmondom, 's eskem magas esket előtted

230

E' pálczán, levelet melly nem fog termeni 's ágat
Többé, 's minthogy elébb gyökerét e' bérczeken hagyta,
Nem zöldül-ki, mivel környül letarolta vas eszköz.

235

Héját és leveleit, 's Görögöknek magzati mostan
Birálván kezeken tartják, kik szorgosan óvják
Zevsznek törvényit; 's magas esk leszen ez neked. Egykor
Fogják magzati a' Görögöknek ohajtani Akhillevszt
Mindnyájan, te pedig, bár búsult adni segédet
Nem tudsz, majd ha sokan gyilokló Hektornak alatta
Hullanak haldoklván; te pedig benn szived' emészted
Bosszongvád, Görögök' legerős'bbjét mert legyaláztad.

240

Mond' Pelid; 's ekkor pálczáját földre hajítá,
A' kirakottat arany kapcsokkal, 's ő maga félre-ült

245

Atrid más félen bosszong vala, 's fölkele Nesztor
 A' nyájasszavu, éles szóllója Pülosznak;
 A' kinek ajkairól édesbb hang foly vala méznél;
 És már két kor alatt folyvást értelmes halandók 250
 Holtanak-el, kik elébb véle együtt nőttenek, éltek
 Nagynevü Püloszban, 's most harmadik ízig igazgat
 Nékiek a' ki okosan elkezde beszélteni, mondván.

Istennek, haj! milly szörnyü keserv Görögökre horúla;
 Mint örvend Priamosz, 's Priamosznak gyermeki majdan; 255
 'S minden Tróiaiak szívből mint fognak örülni,
 Visszongásaitok' megtudván, kik Danaok közt
 Vagytok elől harczban, kik vagytok előre tanácsban.
 Hidjetez énnékem, kissebbek vagytok idővel
 Nálam mind ketten; jobbakal is hajdani korban. 260
 Mint ti, barátkoztam, 's becsben tartottak is engem,
 Olly hőseket mert nem láttam, 's nem látok ezentúl,
 Mint Drüasz és Peirithoosz, nép' pásztori, voltak:
 Kaintosz is, és Exadiosz, 's a' nagy Polüphémosz,
 Théseosz, Aigéiosz' fija, az égi lakókhoz hasonló. 265
 E' föld' emberi közt legerősbbek voltak, erősek
 Voltak, erős népeim nyertek diadalmat az harczban,
 Bérczi-lakos vadakon, kiket öldöstek vala szörnyen
 És imezek voltak társajm: eljöve Püloszból
 Távol határokról messzünnen, mert magok hívtak. 270
 Harczoltam magam is, de velek nem tudna bizonynal
 Földi halandók közt senki is megvívnia mostan.
 Még is eszökbe vövék javalásim', 's szómra hajoltak.
 Készek hajolni tük is legyetek, mert jobb lesz hajolni 275
 Ettől, bár tehetős, te se akard elvenni leányát,
 'S hagyd-meg nékie, mit Görögöknek gyermekitől nyert.
 És te se fogj, fija Pélevsznek, vetekedni Királynak
 Ellene, mert soha még illy tisztet nem nyere sorstól
 Kardviselő fejedelm, Zevsztől kire szálla dicsőség. 280
 Hogyha vitézbb vagy is, és Istenné szült vala téged,
 Am de hatalmasbb ez, mert többeket ér-be parancsa.
 Atrid, szüntessd bús haragod', 's én kérem Akhillevszt
 Félre letenni épés bosszúját, a' ki vitézül
 Bástyá gyanánt szolgál minden Görögöknek az harczban.
 Néki, felelvén, így szóllonga király Agamemnon: 285
 Mind ezeket mondottad, Öreg, bölcs szókkal előttünk;
 Am de ezen ember akar mindennek lenni felette;
 Mindeneken úr lenni akar, 's hódítani mindent,
 'S minden közt főv lenni: de nem jut-el arra, reménylem.
 Hogyha vitézlővé tették örök Istenek ötet, 290
 Szüköt szórni reánk imezért engednek e neki?

Félbe - szakasztvája őt, így szóllott isteni Akhillevsz:
 Félénk lenne nevem méltán, és semmire kellő,
 Engednék ha neked mindenben, akármire czélzasz. 295
 Így másokra parancsolgass, rám nézve ne rendelj
 Semmit, nem fogok én, hiszem azt, engedni tenéked.
 'S mást mondok neked im, de te jól elmédbe szorítsad.
 Kézzeled ugyan soha nem fogok én harcolnom ez hölgyért
 Véled, sem mással, mert vérszitek a' mit adátok. 300
 Am de egyebem mim még vagyon a' gyors barna hajónál,
 Abból semmit nem viszesz-el ragadozva, ha tiltom.
 Bár nosza próbáld-meg, ezek és hogy eszekbe vehessék;
 Barnáló véred tüstent e' láncsa körül foly.

És ezek, így egymás ellen küszködve szavakkal, 305
 Fölkeltek, 's szétfoszla a' nép a' görbe hajóknál;
 És Pélid terméhez ugyan, 's egyforma hajókhoz
 Mégy vala Patroklosszal, 's több bajtársival egyben.
 Atridesz meg' gyors gályát tengerre lehúza,
 'S húsz evezőt választva belé, 's feltészi Apollnak 310
 Aldozatát, 's hozván Khrüzéiszt, a' kellemes arczút.
 Helyhezi rája, vezérül ment a' gondos Odüsszevsz,
 'S föl hágván ezek, így úszák a' szélveszes útat.
 Atridesz pedig a' népet tisztulni parancslá.
 És tisztultak azok, 's szennyeik' tengerbe hajítak. 315
 'S vittek Apollonnak tellyes áldozatul bemutatván
 Ökröket és kecskét, tengernek partjai mellett;
 És a' szag füsttel szállott Uranoszra körítve.

És ugyan a' nép közt ezek így folytak, de Agamemnon
 Nem tesz félre vizályt, Akhillevszt mellyel fenyegette. 320
 Mert ő Talthübiosz- és Eurübatészhez imigy szóllt,
 Kik héről di valának és hű szorgalmu cselédi:
 Menjetek-el Pélevsz fíja, Akhillevsznek teremébe,
 'S fogva vezessétek Brizeiszt, a' kellemes arczút,
 És, ha nem adja, magam fogom én elvenni előle, 325
 Többekkel menvén, melly léssen néki keservesbb.

Szóll vala, 's elküldé, 's rájok fenyegetve beszéllett.
 'S búsan mentek azok tengernek partjai mellett,
 'S Mürmidonok' sátorjaikhoz 's gályájikig értek.
 Őt pedig, a' sátor mellett, 's a' barna hajónál, 330
 Ülve lelék, 's látvája őket nem örül vala Akhillevsz.
 Félvén álltanak ők, 's tisztelvén nézve királyra;
 Szóllani nem mertek hozzá, sem kérdeni tőle.
 Ő pedig észbe vevé dolgaikat, 's zenge feléjük:

Üdv, o héroldok, Zeusz' angyali 's emberekéi is,
Erre közelbb! nem vádolók én mást, csak Agamemnon,
A' ki bocsát titeket Brizéisiz lyánynak okáért. 335

Am nosza nagynemü Patrokleisz, hozzád-ki leányom',
'S adjad vinni nekik; 's ők fognak lenni bizonyság
Földi halandóknak 's örök Isteneinknek előttök,
És a' hajthatatlan fejedelmnek előtte: ha ezentúl
Rám szükség leszen, a' szörnyü veszedelmet elüzni 340
Másokról; mert esztelenül dühöd ez szüvében,
És egyszerre nem is tud néznie hátra 's előre,
Bátorságban hajók mellett mint vivna Görög-nép.

Mond vala; 's Patroklosz kedves társára figyelmez,
'S sátorból kihozá Brizéiszt, a' kellemes arczút, 345

'S vinnjek adá, 's mennek Görögök' gályájához ismét,
'S kénytelen együtt ment a' nemberi; 's ekkor Akhillevsz,
Sírván, társaitól tüstént külön üle, kiválva

Ősz tenger' partján, nézvéje az barna habokba, 350

'S nyújtva kezét kedvelt anyjához esenge sokáig:
O anya, hogyha engem rövid életkorra szülél-ki,
Kelle dicsőséget legalább hogy énnekem adjon

Zeusz, a' fenndörgő, 's ime most sem engede semmit
Mert bizony Atrid, a' tágas - birodalmu Agamemnon 355
Megbecsmelt, maga mert, elvévén, birja jutalmam'.

Mond vala könnyezvén, 's ötet szent anyja meghallá,
Vénült atyja körül tenger mélységiben ülvén.

'S gyorsan feljöve az ősz tengerből, mint valamelly köd,
És ott elleniben ült nékie, könybe - borultnak; 360

Megsimogatta azután, 's szót szöll vala, 's megszöllitá:
Mit sirsz, gyermekem, és szived' melly bánat epezti?
Mondd-ki, 's ne rejtse el tőlem azont, hogy ketten is értsük.

Mélyen-nyögve hozája így szöllt gyorslábu Akhillevsz:
Van tudodra; 's mivel tudod azt, mért kell lebeszélnem. 365

Thébéhez jöttünk, szent várába Eetionnak,
És feldúltuk azont, és elhoztunk ide mindent,

És azokat Görögöknek gyermeki jól fel is oszták,
'S Atridnek kivevék Khrüzeiszt, a' kellemes - arczút.

Khrüzes majdan Apollnak papja, a' Messzelövőnek, 370
Pánezelos Görögök' gyors gályájához elére,

Hozván végtelen árt, mellyen megváltsa leányát,
Tartva kezében Apoll' lombját, a' Messzelövőjét,

Egyben aranybottal, 's minden Görögöknek esengett
Két Atridáknak de leginkább, népvezetőknek. 375

'S ekkor minden más Görögök részére hajóltak

- Kellene is tisztelni papot, 's elvenni az ajánlást;
 Ellenben Agamemnonnak nem tetsze szívében,
 'S mocskosan elküldé, 's hozzá fenyegetve beszéle. 380
 Bosszongvája az Öreg haza tér vala, 's őtet Apollon
 Esdeklései közt hallá, neki mert vala kedves,
 'S Argosziakra gonosz nyílt küldé; a' népek azonnal
 Hullanak egymást érve, 's az Isten' vesszeji zúgtak
 A' Görögök' széles seregén mindenfele. Nékünk 385
 Zengi jövendőjét a' Jósló, Messzelövőnek.
 Én egyszerre Apollt legelő engesztelni javallom.
 Atréjorra azután bosszúság szálla, 's fölállván
 Szót fenyegetve bocsát, melly bételyesedve vagyon már.
 Mert az gyors gályán a' barnálló szemü Achájok 390
 Küldik Khrúza felé, 's megyen a' fejedelmnek ajándék.
 Termemből pedig elvezeték heroldok előlem
 Brizéiszt, adtak kit Achájok' gyermeki nékem.
 Am de te, hogyha tehet'd, kelj védelmére fiadnak,
 'S menvén égbe-felé, kérjed Zevszt, egykoron hogyha 395
 Vagy szavaiddal jót Zevsznek, vagy müddel, okoztál.
 Mert téged dicsekedni gyakran házában atyámnak
 Hallalak, mikoron mondád, hogy fellegi Zevsztől
 Égiek közt egyedül szörnyü veszedelmet elűzél,
 A' mikoron megkötni akarák más Istenek őtet,
 Héra, megint Poszeidáon, meg Pallasz-Athéna. 400
 Te pedig, Istenné, lánczaiból, jöve, kimentéd
 Szóllítván tüstént a' Százkezüt a' magas égre,
 Kit nevez égi sereg Briareosznak 's minden halandók
 Aigréjonnak, 's ez felmúlja erejével atyáját,
 A' ki tovább Kronion mellé ül vala dicsben, örülvén. 405
 'S megborzadtak az Istenek is, 's már meg se kötözték.
 Menj, 's neki most említsd ezeket, 's térdejt megöleljed,
 Hogyha akarand valahogy Trójának vinni segédet,
 'S a' széttvert Görögöknek hadát a' tengerig üzné,
 Es az hajókhoz, mind büntetve miatta Vezérnek. 410
 'S tudja-meg Atrid is, tagas-birodalmu Agamemnon,
 O vétjét, Görögök legerősbbjét mert legyalázta.
 Néki felelt ezután Thétisz sok könnyeket öntvén;
 Jaj fiam! o mert mjért nevelélek búra, kiszülvén,
 'S bár az hajók mellett könnyetlen 's békesen ülnél! 415
 Mert élted rövid, és nem nyúl hosszúra tenéked.
 Most hamar elmúló, 's nyomorúlt is vagy te felette
 Mindennek, 's im házajmban bal sorstra születél.
 'S majd ez ígét megyek én magam a' hólepte Olümpra
 Villamkedvello Zevsznek lebeszélni, ha enged. 420

Te pedig itt ülvéd, a' gyorsevezőjü hajóknál,
 Bosszankodj' Görögökre, 's egészen szünj-meg az harctól;
 Mert Zeusz a' jámbor Szaraczenokhoz mene tegnap
 Vendégségre Okeánba, *) 's az Istenek egybe követték,
 Tizenkettedikén ismétlen feljön Olümpra. 425
 'S akkoron én azután Zeusz' érczházába menendek,
 És lábajhoz esem, 's hiszem őt engednie nekem.

Így mondvája elment, és ottan hagyta vala őtet
 Szépövü hölgyéért haragot forralva szüvében,
 A' kit erővel tőle elvittek. Azonban Odüsszeusz, 430
 Vivén a' szent áldozatot, Khrüzába jutott-el.
 És ezek a' mikoron a' mély kikötőbe hatának,
 Felszedik a' lobogót, 's bétévék a' barna hajóba,
 Árboczokat meg' hüvelybe vonák, kötelekkel eresztvéu,
 Egyszeriben, 's az hajót állásra lapáttal hajíták. 435

(hat sor ki vala törölve.)

És kiveték a' vasmacskát, 's tartókhoz akaszták;
 És ki jövének majd magok is partjára Okeánnak
 És kihozák szent áldozatát a' Messzelövőnek. 445
 'S kiszállt Khrüzéisz is a' tengerjárta hajóból
 Kit vivéje azután oltárhoz gondos Odüsszeusz,
 Atyjának keziben leveté, 's így szólla hozzája:

Khrüzesz! küld engem férjfiak' fejedelme Agamemnon,
 Lyányodat elhoznom 's Phoibosznak nyújtanom itt szent
 Áldozatot, Danaokra hogy engesztelve tekintsen 450
 Argosziakra ki most iszonyú fájdalmat ereszte.

Így szóllvája, kezébe tevé, 's az fogja, örülvén,
 Lyányát, a' kedvest; 's ezek oltárjoknak elébe
 Allítják az áldozatot sorjába serényen. 455
 Mozdás lön azután; a' liszteket is fölemelték.
 'S erre nagyobb hanggal Khrüzesz kéznyújtva könyörge:

Hallj-meg, Ezüstives! te, ki Khrüzát védeni szoktad,
 'S Killát, a' jeleset, 's Tenedoszban hatalmmal igazgatsz;
 Ennekelőtte egykor ha meghallál engem, esdeklöt;
 Engem ugyan megtiszteltél, 's Görögökre hozál bút, 460
 Mostan is, ismétlem, nekem e' kérésemet add-meg;
 A' Danaokról már e' szörnyü vészeket üzd-el!

Így szóllt esdekvén. Rá hallgata Phoibosz - Apollon.
 'S hogy már esdektek, 's a' liszteket is levetették,
 Hátra vonák legelébb, 's megmetszék, és letarolták, 465

*) Vályi-Nagyfalvi: „Mert Zeusz, Okeánosi' hábján, kegyes Aithiopokhoz ment vala tegnap ebédre, 's az Istenek egybe követték.“ A' Szaraczen ebből leve: Saracénus; azt pedig Homér nem ismerte.

És czombjait kiszelik, 's környül hájjal beboríták,
 Kétszeresen gyürvén, 's rájok nyers húsokat hordtak.
 'S vagdalt fába az Öreg lángot gerjeszte, 's piros hort
 Önt - ki, 's az ifjúság tart mellette öthegyü nyársat. 470
 És, hogy elégtének a' czombok, 's a' béleket izlék,
 Akkor elaprózták a' többit, 's nyársra vonáják.
 'S megsütték jelesen, és mind egymásra lehúzták.
 És hogy szüntének a' müvtől, 's szerettek ebédet;
 Öttek, 's szivek hijányt nem láta egyforma ebédben. 475
 És hogy az éhség 's a' szomjúság végre lecsendült,
 Ekkor serlegeket borral koronáztak az ifjak,
 'S mindennek szétosztogatók, kezdvén poharakkal.
 Majdan egész nap alatt enyhíték dallal az Istent,
 Szep dicséreteket Görögöknek gyermeki mondván.
 Zengék Messzehatót, 's hallá, 's szívében örüle. 480
 És mikor elhunyt volna a' nap, 's lőtt vólna sötétség,
 A' gályák' kötelékeihez szendergeni mentek.
 És mikor újanszülve kiszállt a' rózsaszín Hajnal,
 Vissza megint Görögök' széles seregéhez eveztek.
 'S nekik jó szellőt ada messzelövellő Apollon. 485
 'S felteszik árboczokat, 's lobogóit rája feszítik,
 'S öblösödik széltől a' közbülső lobogó, a' zaj
 Barnán zúg a' deszka körül, a' gálya haladván,
 Melly futa hullám közt, útját hasogatva keresztül.
 És hogy már Görögök széles seregéhez elértek, 490
 Barna hajójokat ők ugyan a' szárazra vonáják,
 Fent az homokra, 's gerendákat nyujtának alája;
 'S elszorták magokat teremeikben és az hajók közt.

Am de tüzelg, ülvén a' gyorsevezőjü hajóknál
 Nagynemü magzata Pélevsznek, gyorslábu Akhillevsz. 495
 Nem forog hősökkel fényes gyűlésben azolta,
 Nem soha az ütközeten, de magában epesztgeti szívét
 Ottan vesztegvén, és zajt és harczot ohajta.

Hogy pedig az naptól-lón az kétszer hatod hajnal,
 Mentek az Istenek is föl Olümpra, kik élnek örökké, 500
 Eggyütt mind, és Zevsz legelől; 's magzatja' paranesát
 Thétisz nem feledé, 's feltűne az tenger habokból,
 És fölszálla korán a' terjedt égre 's Olümpra.
 Másoktól külön ülve lelé mélyhangu Kronideszt,
 Legmagasabb tetején a' számos-bérczű Olümprnak. 505
 Néki elejbe leült ottan, 's térdeit megölelte
 Ballal, jobbával pedig állát fogta szeliden;
 'S Zevsz-Kronionhoz imigy szóllt, a' fejedelmhez, esengvén;

Zevsz atya! hogyha ekkor jót tettem véled az égben
 Szóval vagy művel: nekem e' kérésemet add-meg! 510
 Tiszteld-meg fiamat, ki rövidebb-életű minden
 Másnál, most pedig őt hősek' fejedelme Agamemnon
 Megsérté, maga mert, elvévén, bírja jutalmát.
 Ám de dicsőítsd-meg te őt, mennyei gondviselő Zevsz,
 'S adj Trójának erőt mindaddig, míg nem Akhájok 515
 Tisztelik én fiamat, 's nevelődik rajta dicsőség.

Mond, 's Zevsz, a' fellelgyűjtő, nem szól vala semmit,
 'S csendesesen üle soká; 's Thétisz mint térdihez ére,
 Szüntelen' úgy tartá, 's könyörög másodsor is újra:
 Ám igazán ígérjed-meg, 's ints helybe-hagyólag, 520
 Vagy tilts-el, mert nincs félelm kebledben, hogy értsem,
 Mennyire tiszteletlen vagyok Istennék' seregökben.

'S fellelgyűjtő Zevsz neki mélyen, monda, sohajtván,
 Vajmi veszélyes eset, mikor ellenkezni kiszállitsz
 Hérával, mert ingerel ő szitkaival olyankor. 525
 Ő pedig oktalan is mindég évődik az égben
 Vélem, Trója' hadát, mondván, hogy védem az harczban.
 Ám de te most ismét térj-vissza, hogy észre ne végyen
 Héra, 's ezekre nekem lesz gondom, végre hogy hajtsam.
 'S íme bizonyságul néked fogok inteni főmmel, 530
 Mert ezt legfontosbb jeladás éntölem az égben,
 'S többé vissza sem is vehető, 's nem csalfa az ígélet,
 'S félbe sem is maradó, ha mire én fogok inteni főmmel.

Mond, és barna szemöldjeivel hunyoríta Kronion,
 'S ambrosziás haja fellebbent volt a' fejedelmnek 535
 Homloka' szent bérczén, 's megrendíté vala Olümpot.*)

*) Phidiasz azon parancsolattal tisztelteték-meg, hogy készítené Zeűsznak egy szobrát, melly a' játékaírói híres Olym-
 piában fogna oltárra állítatni. Midőn képreletét gyűlasztgatá, hogy mive a' várakozásnak megfelelőhessen, egy Rhap-
 szódoszt hallá - meg véletlenül, ki Homérnak e' verseit éneklé. Megvan a' mit keresek! kiálta Phidiasz: 's ki nem
 éri, hogy a' hasonlíthatlan három hexameter, hozzá véve azt, a' mit az Istenek' és emberek' atya a' könyörgő
 Thétisnek feljebb monda, alkalmas vala a' Művész' lelkébe a' nagyszógnak azt az idejét lobbantani, mellyet
 munkája kívánt.

Η, και κυανησιν επ' σφρουσι νευσε Κρονιων,
 Αμβροσιαι δ' ακα χαιται επερρωσαντο ανακτος
 Κρατος απ' κθακατοιό μεγαν δ' ελελιξεν Ολυμπον.

A' Vályi-Nagy ellen tett igazságtalan vád kényszerit elmondanom, a' mit különben elhallgaték vala, hogy e' sorokat és
 fordítam, még minekelőtte Kölcsey Iliászhoz fogott:

Mondá, 's barna szemöldjeivel hunyoríta Kronion,
 'S ambrosziás haja fellebbent a' Rettenetesnek
 Homloka' szent bérczén, 's megrendült a' nagy Olümpot.

— Rettenetes az-az rettege-tisztelt. — Kölcsey is. Vályi-Nagy is áltvevek soraimat. Imhol a' Vályi-Nagyé:

Mond vala, 's barna szemöldökével rá-inte Kronion,
 'S ambrosziás haja rálódot az Olümpi Királynak
 Isteni főjéről, 's rengette az a' nagy Olümpot.

Így tanakodván ők, széttmentenek, és az ugyan majd
Fényes Olümposzról a' mély tengerbe leszálla.
Zeusz pedig háza felé, 's mind egyre felálltak az égiek
Székeikből atyjoknak elébe, és senki sem is mert
Várni megérkezéére, de mind fölkeltek előtte.

540

'S ottan ő ugyan így székebe fölüle, de Héra
Tudta szívét, látván vele mint közlötte tanácsit
Thétisz, az hólábú, deli lyánya a' tengeri Vénnek;
'S mindjárt Zeusz-Kroniont megszólította szitokkal.

545

Véled melly Isten, te Csalárd, közlötte tanácsit?
Van neked én tölem távozván, kedved örökké
Rejtegetett dolgot végezned, sem soha nékem
Készen nem mondasz egy ígét is, melly van eszedben.

Néki felelt ezután a' földnek is égnek is, atyja:
Héra, te hogy nékem minden szándékimat értsed,
Azt ne reméld; mert lenne nehéz neked is, noha nőm vagy;
És ha mit illendő lesz tudnod, senki bizonnyal
Isten sem fogja azt hamarább megtudni, sem ember.
Am de miket külön égiektől végezni akarandok,
Egyenként azokat te ne kérdezzed, 's ne feszengessd.

550

555

Néki felelt azután fenséges nagyszemü Héra:
Rettenetes Kronidesz, mondás jöve-ki szádból?
'S semmit elébb épen nem kérdék, 's nem veszegettem,
'S nagy bátran tanakodj', ha miket fog szived akarni,
Most pedig elmémben félek, hogy elaltata téged
Thétisz, az hólábú, deli lyánya a' tengeri Vénnek.
Mert eljőve korán, melléd ült, 's térded ölelte.
'S nékie kérését, vélem, megadád, hogy Akhillevszt
Tisztelnéd, 's hoznál Görögökre halált az hajóknál.

565

'S felleghajtó Zeusz így szóll vala néki, felelvén:
Jámbor, szüntelenül gyanakodvád nézesz utánam;
Sem mire azért még is nem fogsz te mehetni, 's szívemtől
Inkább messze leszesz, 's leszen az rád-nézve keservesbb;
És ha ez úgy vagyon is, én azt úgy lennie ohajtom.
Most pedig ülj hallgatva, 's tanulj engedni szavamnak;
Oltalmat ne talán egy Isten is adni ne tudjon,
Jöve közelb, ha reád karjaim' hatalommal eresztem.

570

Mond, 's megfélemedett fenséges nagyszemü Héra,
És hallgatva megült, mélyen keseredve szüvében;
Felnögték Zeusz' sátoriban az Olümpi lakók is.
's erre Hephajsztósz, a' Művész, így kezdte beszélni,
Kedves anyája a' min megörüljön, szépkeblü Héra:

575

Vajmi veszélyes eset leszen az, 's már túrni sem illő,
 Hogy ti halandók' kedvéért visszongtok ezenkép, 580
 'S lármát égiek közt indit'ok, 's semmi gyönyört már
 Nem szerez a' kivánt lakadalm, mert győze gonoszság.
 És én intem anyámat ugyan, bár tudja magától,
 Járjon kedvvel atyám Kronidesz környül, nehogy ismét
 Szitkot szórjon atyám, 's lakozásunk' össze zavarja. 585
 Mert, ha akarand mindent az Olümposzi mennydörögő Zevsz,
 Feldönt székeiből, mivel ő hatalomban előáll.
 Am de te csendítsd őt, kérlelvén nyájas igékkal,
 'S engesztelve leszen tüstént a' Mennyei hozzánk.
 Így mondá vala, 's felkelvén a' kétfülű kelyhet 590
 Kedves anyája' kezébe tevé, 's így szólla feléje.

Túrjed, anyám, 's szenvedjed-el ezt, noha búban epedve.
 Hogy ne legyen szükség vereséged' látni szemeimmel,
 Bár kedveltnek; 's nem vihetek, noha fájlalom, akkor 595
 Oltalmat; mert állni nehéz az Olümpinak ellent.
 Máskor is engem már, segedelmet vinnen igyckszőt,
 Fogván lábaimat, lehajít vala az égi küszöbről;
 És az nap mindég vitetém, 's mikor az nap elhúnyá,
 Lemnoszban lebukám, 's szellem csak alig vala bennem;
 'S Lemnoszi férjfiak ott rám, a' lebukottra, vigyáztak. 600

Monda, mosolyga pedig Istenné, szépkeblű Héra.
 És mosolyogva fogá a' kelyhet magzatja' kezéből.
 Ő pedig erre ügyesen minden más'égi lakóknak
 Tölt édes nektárt, mervén a' serleg' öbléből.
 'S végetlen nevetés támadt-fel az égi seregben, 605
 Látván Héphajstoszt mint jár vala szolgálgtván.

És ezek így lakozának ugyan, míg nem lehanyatlott
 A' nap, 's szívök hijányt nem láta egyforma abédben,
 Sem gyönyörű lautban, mellyet tartott vala Apollon.
 'S Múzákban, kellő hanggal kik váltva daloltak. 610

Hogy pedig a' napnak sugárzó fénye hanyatlék,
 Ők ugyan eggyenként haza nyugodalomra menének,
 Mellyhelyen eggyenként palotákat nagynevű sávta
 Héphajstosz gyakorolt kézzel nekik alkota rendben.
 Zevsz pedig, a' Villámszóró, nyoszolyája felé ment, 615
 Hol szunnyadni szokott, mikor édesen álom ered rá;
 Ott feküdt fölhágva reá, 's vele szépkeblű Héra.

Elvégezém az Első Euciket Csokén [Szatmár Várm.]

Novemb. 20-án 1816.

Kölcsey az *Élet és irodalom* Kötetében (Pest, 1826.) lap 256—276. keserű dévajkodással panaszkodik, hogy meg van lopva Vályi-Nagy által, 's oly tetemesnek nézi a' szenvedett kárt, hogy a' mint ennek Iliászát megpillantá, kísértetbe jöve, kitépni a' két első ívet, és azt, mint sajátját, felzsebelni. Fél, hogy plagiáriusa' plagiáriusának tekintethetnék, 's kéri Szemerét, hogy a' kilopott helyeket gyűjtse egybe, 's adja-ki.

Mi könnyű vala most neki tenni-le azt az *Élet és irodalom* Kötetében, a' mi a' Vályi-Nagy' kezébe általam jutott; mert az életében mint írásaiban nemes-ízlésű Szemere nem engede a' nem szép kívánságnak. Úgy a' kiknek az affélékre gondjok van, látták volna, hogy Vályi-Nagy a' Kölcsey' dolgozását — m e g n e m l o p t a; 's Kölcseynek legalább szerénységét fogtuk volna tisztelni. Az helyett jobbnak látá egy tiszteletes ember' hamvait bolygatni, 's az én ötlet megszelídíteni törekedő leveleimet, nekem minden hirem nélkül, közre eresztetni; a' mit hogy a' becsület' érzése tilt, legalább Cicerónak Philippicájából megtanúlhatta volna. Szerencsére nekem ez a' bántás magával hozza az elégtételt, mert az helyett, hogy leveleimért pirúlnom kellene, úgy hiszem, hogy velek kevélykedhetem.

Így magam eresztém-ki itt a' Kölcsey' fordítását, egészen az szerint, a' hogy az Vályi-Nagynál volt, és minthogy abból Kölcsey nagyot csinál, azon jelentéssel, hogy ennél többet az ő Iliászából sem Vályi-Nagy nem látá, sem én.

Ha szemeim meg-nem csaltak, Vályi-Nagy az ő versei között egynél többet által nem vett (458. *Igy szólt esdekvén; rá hallgata Phoibosz-Apollon.*); 's ez oly tolvajság, melyért szót veszteni kár volt.

De ha Vályi-Nagy akár ezért, akár némelly kitételekért, akár a' fordítás' neméért 's talán némelly technicali fogásokért, plagiáriusnak nevezethetnék: minek fogja magát Kölcsey nevezni, midőn az 529—531 sorokra emlékeztetem, mellyeket tőlem veve által? vagy midőn arra, hogy az egymás mellé jutott vagy egymás mellett álló vocálisokat a' kiszöktetés vagy össze-olvasztás által az én példám után csinálgatja egygyé? és hogy abban is általam van megelőzve, hogy a' nagy characterű, idegen, 's annál inkább a' régi Írókat nem francziásan, a' mi korunk' színében, kell általhozni? A' ki engem' így lop-meg, én azt nem vádjaimmal fogom terhelni, hanem örömmel fogadom javalását.

Igen is, hogy nyomtatásban megjelent fordítást írni-ki nem annyi mint olyat, melly kezeken még nem forog. De véték volt e az, hogy a' Kölcsey' fordítása közöltetett Vályi-Naggyal? véték volt e, hogy ő azt szem előtt tartotta? hogy a' Vályi-Nagyé hamarabb elkészült, hamarabb megjelent? 's a' Kiadó nem gyujta e annyi tömjént Kölcseynek, hogy ennek ugyan nem marada oka még többet kívánni?

Külömben kérdés Kölcsey előtt sem lesz, ha Vályi-Nagy érte e görögül; azt pedig, hogy idegen segédre nem szorult, mutatja az egész Költemény' lefordítása, mellynek csak Első Könyvét ismerte Kölcseytől. 'S bár még egy tízedig élhetett volna, hogy dolgozásainak adhatta volna meg azt a' simítást, mellyre, sőt csak a' hézagok' kipótlásaira is, rá nem ért. Nem akarunk semmit levonni a' Kölcsey' érdemeiből, de nem is hisszük, hogy szavunkat bántásnak végye, midőn kimondjuk, hogy ha Vályi-Nagy ve-

ve holmit Kölcseytől, ez is vehet holmi mást Vályi-Nagytól. Legalább ohajtjuk, hogy a' Szerecsenek, Angyalok, Heroldok, fordításából kimaradjanak. —

Ungvár-Németi nyilat pattanta Vályi-Nagyra, mivel ez őtet megbántá — ha különben bántás az, ha valaki ellenzés nélkül nem javulhat valamit. Vályi-Nagy igen érzékenyen vette a' karczolást, 's úgy vette volna, ha' az mást ért volna is. De Ungvár-Németi most kiadá Herminének írt Ódáját, 's a' nemes-lelkű ember felejté a' bántást, örvendezve jövődőlgeté, mi lesz eggy tízed múlva ez az öregeket maga megett hagyott ifju. — A' történet semmi össze-függésben nincs a' Kölcsey' perével; de elégtétellel tartoztam az Olvasónak az általam okozott únalomért; 's óhajtóm, hogy az emlékeztessen mindnyájunkat, midőn hiuságunk oda akar elkapni, a' mi igazságtalan és nem szép. —

KAZINCZY FERENCZ.

Hazafiúi Jelentés, és meghívás.

Az Ausztriai Monarchiabeli Ló-tenyésztésnek elő-mozdítására, 's az arra fordítandó fáradozásnak felserkentésére, több nagy tiszteletre méltó Férfiak nem csak a' folyó 1826-dik esztendőnek tavaszán, Bécs városa alatt tartatott Lovagos pálya-futás' alkalmával, nevezetes Jutalmakat osztogattak-ki, a' nélkül, hogy azoknak megnyerhetésétől valamelly a' Monarchiában neveltetett Lónak neme, vagy faja kizárattatott volna, de még a' jövő 1827-ik esztendőre is hasonló adományt szántak ugyan azon célra. Ezen példától serkentetvén, és tudván azt: hogy a' Magyar, és hozzá tartozandó Országokban a' Lovaknak nemesítése és tenyésztése méltó figyelmet érdemel, sőt azt, hogy elő-mozdúljon a' legkegyelmesebb Kormány is mindenkor különös gondal elő-segíteni kívánja; a' köz-jóhoz vonzó hajlandóságtól buzdíttatván, egynehány Hazafiak hasonló célra önkényes ajánlásokat tettek, mellyekből kerekedett sommát több részekre osztván, azt jövő 1827-dik esztendei Junius 4-dikén, és következő napokon Pest városának gyepén tartandó Lovagos pálya-futásra Jutalomúl ki fogják tenni. Ezen Ló vetélkedést, hogy minden az Ausztriai Monarchia, és a' Magyar Korona alatt lévő Tartománybeli Polgárok, és Hazafiak részvételekkel fényesítsék, szíves barátsággal ezennel meghívattatnak.

Minthogy a' Jutalmakat ajánló Hazafiaknak egyenes célja csak az volna, hogy a' Ló fajaknak, és azok' nemesedésének jó következtésű gyarapodása eszközöltethessék, erre való nézve a' Javitásnak Lépcsőit széjjel szerkeztetvén, a' Jutalmaknak elnyerhetését is azokhoz szabták, 's e' következő feltételeket állapították-meg:

F. M. Or. Minerva 3. Negyed. 1826.

I. Az 1-ső Jutalom elnyerésére, melly egy 100 Császári aranyat érő Billikomból áll, futhasson minden Ló, melly az Ausztriai Monarchiának határain belől a' világra jött és nevelkedett, 's mellynek származását megmutatni, vagy megösmérni lehet.

II. A' 2-dik Jutalomért, melly 100 darab Császári aranyokból áll, futhatnak hasonlóképpen az Ausztriai Monarchia határain belől a' világra jött, és nevelt Lovak, melly futástól mindazáltal olyanok ki vannak zárva, mellyek tellyesvérű Napkeleti, avagy Angoly Ménlótól 's Kanczától, vagy tsupán ilyeneknek költsönös fajzásából a' Monarchiának határain belől a' világra jöttek, és nevelkedtek, 's mellyeknek tiszta származása tudva van.

III. A' 3-dik Jutalomért, melly 60 darab Császári aranyokból áll; futhat minden a' Magyar Korona alatt lévő Tartománybeli Ló, légyen a' Mén, Paripa, Kancza; csak hogy az, az ezen Országokban nemesített ugyan, de nem tellyes vérű Méneses Lovaktól származzék; a' mit bélyege által, vagy másképpen is a' futtatás alkalmával meg lehessen mutatni; ennek természetes következtében ezen futtatástól kizárattatnak a' második §-plus kivetetteken kívül, mind azon lovak, mellyek vagy csupán attyokra, vagy csupán annyokra nézve tiszta, tellyes vérű Napkeleti, vagy Angoly Lótól erednek, és az Ausztriai Monarchia körében jöttek a' világra és nevelkedtek, mellyektől is, hogy nem egészen tellyes vérből származtak, bizonyíttathatik.

IV. A' 4-dik Jutalomért, melly 50 darab Császári aranyokból áll, és az első három a' célhoz legelől jutó Lovakra van szánva, úgy mint 30., 12., és 8 arany; futhatnak mind azon a' Magyar-Ország, és hozzá kapcsolt részekben származott Mén, Paripa, vagy Kancza Lovak, mellyek közönséges eredetűek, 's akármelly Ménes nem tartó Tulajdonosok által neveltettek, de mellyeknek származását ösmérni lehessen.

Ezen pálya-futásnak egyéb feltételei e' következők:

- a) A' pályának hossza az első három rendbeli Jutalomért két Angol mértföld, vagy is 1732 Bécsi öl kerekded formában, melly látható oszlopokkal ki léssen jelelve. A' 4-dik rendbelire pedig egy Angoly mértföld, vagy is 866 Bécsi öl egyenes lineában.
- b) A' Lovasnak nyergestől kantár nélkül való nehézsége, (azon tapasztalásból merített jegyzéssel, hogy a' Ménlő mindég három fonttal több terhet vinni tartozik, e'képpen határozatott-meg:

Egy 4 eszt. nézve 116. Bécsi font.

Egy 5 eszt. nézve 130. —

Egy 6 eszt. nézve 136. —

Egy 7 eszt. nézve 138. —

c) Ezen terheknek megállapítása úgy értetődik: hogy valamint annál kevesebbel egy Ló sem mehet-bé a' pálya-futás helyére, és annak Lovassa a' héjánosságot magára venni köteles, úgy több teherrel futni senkinek sem tiltatik.

d) Az első, és második Jutalomért futandó Lovaknak tulajdonosai ne terheltesse-nek jövő 1827-dik esztendei Martius 1-ső napjáig; a' 3-dik rendbeliek, ha az előbbeni Terminus nem tetszene, legalább 1-ső Májusig; a' 4-dik rendbeliek pedig 3 nappal a' futtatás előtt futtatni való szándékokat kijelenteni, 's Lovaiknak nevét, színét, korát, fa-

ját 's eredetét az alól nevezett Jutalombeli Biztosságnak beadni, — melly béjelentés a' Lovak' Tulajdonossainak valamelly véletlen megakadályoztatása esetében szinte az utolsó napokban sem fog megtagadtatni.

e) A' pálya-futásnak bizonyos napja, melly minden esetre ha Junius' 4-dikén nem eshetne-meg, az azt követő napokban okvetetlen meg fog történni, jóval előbb köz hí-rül fog tétetni, hogy a' Lovak' Tulajdonossai Lovaiikat, mellyekkel futtatni akarnak, a' kinevezendő Biztosság előtt bémutathassák, hogy az, azoknak származásáról, és erede-téről megvilágosittatván, melly Lovak mellyik Jutalomért futhassanak, kimondhassa.

f) A' futtatásban a' Lovasoknak millyen rendszabásokhoz kellessék magokat tartani, egy az előtt kihirdetendő napon fel fog olvastatni, a' mint azok úgy is jóval előbb köz hí-rül lesznek adva.

g) Ha valakinek ezen tudósításra nézve kétségei volnának, további világosítást nyerhet Levél által, vagy személyesen Bécsben Gróf Szécsényi István, vagy Gróf Károlyi Lajos; — Pesten pedig Báró Wenckheim Jó'sef, vagy Báró Orczy Uraktól, kik e' tárgyra nézve a' Biztosságot viselvén, szerencséseknek fogják magokat tartani, avval szolgálhatni.

A' Jutalom adók nevében:

Gróf Andrássy György, Gr. Berthold Antal, Gr. Eszterházy Mihály, Gr. Eszterházy Károly, Gr. Károlyi Lajos, Gr. Károlyi György, Báró Orczy Lőrincz, Gr. Kojachevich Péter, Gr. Szécsényi Lál, Gr. Szécsényi István, Báró Wesselényi Miklós, Báró Wenckheim Jó'sef.

Foglalatja a' 3^{dik} Negyednek 1826.

	Lap.
Glymeszi Gróf Forgách 'Sigmond' Magyar-országi Nádor' 's Kúnok' Bírójának képe. — <i>Debreczeni Bárány Ágoston.</i>	763

Hetedik Füzet. Júliusz.

1. Értekezés, az emberi szokás' erejéről, 's a' t. lásd a' 769-ik lapot. — <i>Csontos István.</i>	769
2. Polykletus' utazása, vagy Római Levelek. — <i>S. K. J.</i>	774
3. Az Aszszonyi Nem' siralmas sorsa Kelet-Indiában 1823. — <i>E. I. P.</i>	783
4. A' múlt Század' fáradozásai a' Kritikában. — (<i>Herder után</i>) <i>Guzmics Izidor.</i>	787
5. A' Barátság. — <i>K. M.</i> — A' Szomjas Vadász. — <i>Gr. D. J.</i>	797

Nyolczadik Füzet. Augusztusz.

6. Verulámi Báró Bacó' gondolatjai külömbféle tárgyakról. —	801
7. A' Katholika Egyház' mostani Hierarchiai állása az egész Világon. — <i>E. I. P.</i>	807
8. A' Keresztyének' elszaporodásának át-nézése, egyes Századonként. — <i>E. I. P.</i>	808
9. Polykletus' utazása, vagy Római Levelek. (<i>Folytatás.</i>)	809
10. Bege-Szent-György' leirása. — <i>Debreczeni Bárány Ágoston.</i>	816
11. Felséges II-ik Jó sef Császár-Királynak Hóra' szolgálata lecsillapító Parancsa. — <i>Egy nyomtatvány után közli Ponori Thewrewk Jó sef.</i>	823
12. Egy nevezetes Magyar régiség' és ritkaság' leirása. — <i>Rumy K. Gy.</i>	825
13. Hunnusok' emléke Német földön — <i>E. I. P.</i>	826
14. Cháron. (<i>Lucián szerint</i>) — <i>Árvay Gergely.</i>	827
15. Az Igasság. — <i>N. A. Kiss Sámuel.</i>	834
16. Eredeti Mesék. — <i>Szent-Miklássy Aloyz.</i>	836
17. Az Élet' Posta-stációji (<i>Lange után</i>) — <i>Gr. D. J.</i> — Szépség' ereje (<i>a' Koránból</i>) <i>E. I. P.</i> — A' Költés' Tündére 1817. — <i>E. I. P.</i> — Az Élet-időhöz. <i>Édes Albert.</i>	837

Kilenczedik Füzet. Szeptember.

18. Az Aszszony. — <i>T.</i>	841
19. Pénz-szúke, Éjszak-Amerikában. 1825. — <i>Edvi Illés Pál.</i>	848
20. Barcsai Ábrahám' Emléke. — <i>Sípos Pál.</i> — <i>Közli Kazinczy Ferencz.</i>	849
21. Ádám és Szeráf, vagy: A' Lélek az Emberben. (<i>Példázat</i>) — <i>E. I. P.</i>	852
22. Luther' Németül írt barátságos Leveleiből Mutatvány. — <i>Edvi Illés Pál.</i>	853
23. A' Homér Iliásának I-ső Éneke. — <i>Fordította Kölcsey Ferencz.</i> — <i>Kazinczy Ferencz.</i>	865
Hazafiúi Jelentés, és meghívás.	—

A' XVIII. di. Szászad' fáradozásai
a' Kritikában.

a' *) alatt álló jegyzések Herdeltől; a' számmal-
jegyzetek Gurnicstól.

4.

A' mult Század' fáradozásai a' Kritikában.

A' mult század' kezdetén a' Kritika valami más értelemben vétetett, mint ezt annak vége felé töb'nyire venni akarták. E' szó alatt az egész elő-kor' értelmével megegyezőleg különösen a' régibb korú, 's idegen nyelvű irásoknak, és mesterségeknak helyes értékek, 's megítéltetések értetett: melly könyv, mellyik századú, 's kinek szerzeménye? ha egészen, 's változatlanúl jött e' hozzánk? mint lehetne az írásbeli hibákat megigazítani? az olvasásnak mellyik módját kívánja? mennyi tekintete lehet a' Könyvnek? — Ezek voltak a' kérdések, mellyekre kellett a' Kritikusnak megfelelnie; és jóllehet a' *realis* és *verbalis* — a' fentebb és alantibb Kritika között volt is valami különség, ugyan csak mind a' kettő együtt kívántatott, annál inkább, hogy az úgy nevezett fentebb, lelkesebb, finomabb Kritika tellyesb' lévén, az alanti nélkül meg nem állhat, sőt a' szavaknak kor 's helybeli értelmek nélkül hibázik az, és álmodozik. Annyira egyek voltak, mint test a' lélekkel egy.

Ámbár az említett korban a' Kritikusnak érdeme nem volt is oly nagy, a' millyent látunk Eraszm, Ficin, és Pogge idejekben, midőn a' régiség' kedveltetése újan felélt, 's írott hagyományi feltaláltattak; csak ugyan ama régi Kritikának iskolája fenállott ekkor is. Kiki tudta, mit kelljen a' Kritikustól kívánni; 's az előbbi példák után sok kívántatott: éles elműség, a' szerzőknek 's koroknak különböztetésekhez. Ezeket tehát ismérni, a' szerzőnek lelkébe látni, ennek szóllás-módját tulajdonává tenni, munkájának plánját, és célját az Írónak tulajdon lelkéből érteni, a' Kritikusnak szoros kötelessége volt. Ezek kívántattak a' Kritikustól, és ezekben a' legjobb Kritikusok törekedtek eleget tenni.

Ha új munkának megítéltetése volt szóban, éppen ezek kívántattak. Arisztoteles, Longin, Cicero, Horátz, Quintilián, több Scholiasták, Grammatikusok, 's más idegen, vagy honni irásoknak bírájik, meg mind-annyi elő-képek tartattak szem előtt; tanultattak, 's némű-némű tisztelettel, 's hévvel követték. Így az utóbbiak mindég az előbbi Kritikusoknak jelességeiket, 's hibájikat tartották szemek előtt; ezeket olvasták, meghányták. 1)

1) Valóban csak ez az egy út vezethet bennünket a' Kritikának valódi birtokába; csak az fog helyesen dolgozni, bizonyosan ítélhetni az idegen elme-állományokról, ki az előtte élt jelesb' Kritikusoknak lelkeket magába szívta; helyes és helytelen ítéleteket elméjébe nyomta, hogy azokat követvén, ezeket gondosan kikerülje. A' ki minden példány, előkép nélkül ítélget, valamint a' ki ilyen nélkül írogat, sokszor botlik, míg egyszer talál; 's ön-botlásan tanulni nem különbben szégyen, kivált az ítélőnek, mint ön-kárán tanulni, sajnos, mikor másokén tanulhatnánk. Van-e 4-nélünk csak egy régi Classikus is criticus feladva? Eggyet sem tudok. Csak az újakat, töb'nyire még elő-honni írónak.

A' Francziák, és Angolyok — az Olaszok ezt már régtől tevék — iparkodtak anya-nyelveken tisztán szólni, 's írni; a' legjobb írókat anya-nyelveken kiadni, 's világosítani. A' Kritikának Horátzban, ²⁾ Quintiliánban, ³⁾ 's Vidában ⁴⁾ a' költésre lelt szabá-sait, ha nem felhaladni, legalább korokhoz, 's nyelvekhez alkalmaztatni törekedtek; a' mint Boileau' poetikája, Pope' Essay on criticism, Swift' Anti-Longinja, 's több más éles elméjű Kritikusok mutatják. Európának majd minden csinosb' nemzete mu-tathatott nevezetes Kritikusokat, 's jó Journálokat. Tekintetben voltak ezek a' publicum előtt, 's ezek előtt a' publicum, mellyhez szóllottak, valamint szinte hivataljok is, és az elő-kornak árnyai.

A' mult századnak végén mindennek máskint kellett lenni. Az új Kritika Filo-zófia az egész elő-korban ismeretlen volt. Ez azt tette-fel, a' mi neki tetszett, nem gondolván azzal semmit is, ez vagy amaz régi író mit tudott, mit mondott, mit vélt légyen. Sőt az új Kritika elég merész volt feltenni azt is, a' mit ennek vagy annak a' régi írónak mondania kellett volna, még pedig a' maga új nyelvén; ⁵⁾ mert minden más, 's a' régiség' érthető nyelve populárisnak, elégtelennek tartatott. Tisztán írni vé-tek volt; a' miszticizmusz, és barbarizmusz kanonizáltatott, csudáltatott.

A' scholasztica tudatlanság e' nemű despotizmusán ált-estünk már, 's úgy tetszik, hogy ismét a' régi Kritikához térünk vissza, melly tele tanúságokkal, élesíti az értel-met, és minden nagyhoz, valóhoz, széphez és jóhoz, a' mit az elő, 's közép kor nyujt, utat nyit. 'S minthogy a' valódi Kritika nem éppen csak a' könyvekből, sőt in-kább a' foglalatosságából, és tapasztalásokból ered, 's ezekre munkál-viszsa, mennyivel élesb' tekintettel üzhetjük mi, 's kell üznünk a' Kritikát! Egy század van utánnunk, és a' gondolkozás-módnak majd mindenben egy nagy revoluzióját éltük-által. Ki tagad-hatja, hogy némellyeket a' régiak közzül egészen más szem-pontból tekintünk most? hogy különféle dolgok körül nyiltak-meg szemeink?

Bentley Richard. ⁶⁾

Nem mint a' szabad-gondolkozásnak ellensége, jóllehet mint illyen is olvasás! érdemel; ^{*)} úgy sem, mint első szólló a' Boyli intézetben, ámbár itt is Newton ma-

kat találjuk megítéltetve; és főnyire csak azokat, kikben van mit gúncsolni; pedig csupán a' bollásnak kitétele még nem végsi-el a' Kritikus' hivatalját, 's fogamatja nem tellyes. A' jót is fel kell adni, hogy ne csak mit kerüljünk, hanem mit kövessünk is, tudjuk. Honni írónknak, kivált a' mostaniaknak, megítéltetések azért is csekély fogamatú, mert nem akarjuk hinni, és gyakran méltán nem akarjuk, hogy az ítélő minden indúlattól, akár tisztelettől vagy szeretetből, akár irigységtől egészen ment légyen.

²⁾ Ars poetica. — ³⁾ Instit. Orat. V. 12. — ⁴⁾ Marc. Hieronym. a' tizenötödik századból Cremonai tudós. De arte poetie. U. 5.

⁵⁾ Méltán gúncsolja Herder mind itt, mind utóbb egész két kötetben, a' Kritika Filozofát, melly a' régiség hagyományit, különösen a' Sz. Könyveket, úgy akarja beállítottani, mint magának tetszik. Ezt a' vétket még ma is sok Protest. Német írás-magyarítások folytatják. Nem azt akarom én, mit Kant, mit Paulusz ítél, tudni, hanem mi értelemben mondtak, írtak a' Régiak. —

⁶⁾ Született Angoly, a' Yorki Grófságban. 1695-d. Xlv. Könyv-tárnokká lett; és 1700-d. a' Cambridgei Sz. Háromság Collegium' igazgatójává.

^{*)} Callin munkáját a' gondolkozás szabadságától megcsáfolta.

tematikai principiumival az atheizmus ellen szerencsésen élt, ¹⁾ és ebben utóbb is példányul szolgált: hanem mint Kritikus, a' szónak tellyes értelmében, lép itt fel Bentley, érdemivel, 's hibájival együtt.

Életének még nem élte huszon-negyedik évét, hogy hexamplát készített, mellyben 8 columnák szerint a' Zsidó Bibliának minden szavát alphabéti rendben, 's ezeknek el- lenekbe a' különféle fordításokat — a' Khaldäait, Szyriait, Latánt, a' vulgata szerint, a' Görögöt a' 70 Aquila, Szümmakhosz, és Theodoczion után helyhezé. Ezen polyglot- tához függeszte egy gyűjteményt a' Zsidó textnek helyes olvasásáról, és javításáról, melly a' Capelli sacra Kritikának második részét teszi. — Sajnálhatni, hogy ezen a' pályán magát nyilván mutatni megakadályoztatott. Ellenben Malala, egy Görög történet-író ellen tevő kritikai jegyzéseit, ²⁾ 's csak hamar Boylevel, az ifjabbal, utóbb Orrery Gróffal pörbe keveredett Phalarisz levelének eredetisége felett, melly neki sok ked- vetlenséget, gyűlölséget, 's csúfságot szerze; ő azonban ez által a' világot a' kritika 's régiség ismertetének kincsével ajándékozta-meg, melly különben fényt nem fogott látni. ³⁾ Szerencsétlenségére felelt neki Boyle, és mivel a' tudatlan kaczagókkal együtt a' jelesb', 's szerény világ is ennek részén állott, a' tanultságnak e' gígásza ellen bíró kívánt len- ni, mi által a' harcz még hevesb' lón. Ma nincs már egy is, ki Boyle részén álljon, minden tellyes meggyőződéssel Bentley mellé lépett.

Ezután Arisztophanesz két első Vig-játékát vette-elé Bentley; utóbb Le Clerk — Menander és Philémon maradványinak — kiadását gáncsolta embertelen durván, de nagy tanultsággal. ⁴⁾ Végre kijött általa a' régen várt Horácz, ⁵⁾ melly kiadásában nem annyira a' költőt világosítani mint textjét helyre-állítani törekedett. Igye- kezete sok helyen szerencsés volt, de sok helyen elég izetlen, 's ezért a' legcsipősb' Kri- tikusokat ingerlé maga ellen; mert a' tudóskák' nagy serege gyűlölte a' tudós Bent- leyt, nem csak fen-ereje, hanem keménysége, 's kevélysége miatt is; ki megbizván magát, korának első tudósa gyanánt kívánt tiszteltetni. Ugyan ez a' gyűlölség, 's a' Papi rendnek rettegése volt oka, hogy a' már hirdetett Új-Testamentomi kiadás elmaradt: attól tartot- tak, hogy ennek textjével is úgy fog bánni, mint bánt Horáczéval. 'S mért nem tehet- te volna ő ezt? — Minden hibák mellett, mellyeket elkövetendő vala, a' Kritikára nézve megbecsülhetetlen fogott lenni kiadása; most a' kár ki nem pótolható, mert Bentley fejével, 's szorgalmával, nem fog egy könnyen ismét támadhatni.

A' többi Claszszikus, kiken Bentley dolgozott, Kallimakhusz, Terentz, Phädrusz. A' másodikban, Terentz' vers-módját, 's közönségesen a' régi metrikát állította helyre. Nyomba rohantak utánna a' Kritikusok. Több más Auctorok felett tett észre-vételei utóbb használtattak; 's közönségesen Bentleynek egy szava sem maradt

¹⁾ Nyolcz ilyen Bessédje vagyon kinyomtatva, 's Latánta is fordítva: Stultitia et irrationabilitas Atheismi. Berlin, 1696.

²⁾ 1690. — ³⁾ Dissertation on the Epistles of Themistocles, Socrates, Euripides, Pha- laris, te Fables of Aesopus etc. Latánul megjelent Német-országban. A' tanultság, 's régiség kincse.

⁴⁾ Emendationes in Menandri, et Philemonis reliquiis, auctore Phileleuthero Lipsiensi. Trajecti ad Rhenum 1710.

⁵⁾ Horat. Flacc. recens. R. Bentley. Az Amsterdami Kiadás jobb a' Cambridgai eredetinel.

haszon nélkül azok között, miket a' régiség 's a' Kritikának akármely nemében írt. Utólszor ki merte adni Milton' elveszett Paradicsomát, de nem nagy kedvet talált vele, bár javításait nem adta is a' Texthez, mint Horátnál. A' későbbi kiadásokban helyvel közzel omlítetik, de többnyire gáncsoltatva.

Bentley' akadémiai vitáit elhallgatjuk. Kár! hogy egy ily ritka férfiú, kinek minden toll-vonása aranyat ér; oly dolgokban esztendőket vesztett, 's oly kellemetlenül. Minden bajai mellett is — mellyek azonban neki éppen nem ártottak — nyolczvan esztendőt élt. Rövid Epitaphionja a' Sz. Háromság Collegiumának Kápolnájában, Cambridgeben, ez az:

H. S. E.

RICHARDUS BENTLEYUS

S. T. P. R.

Obiit XIV. Jul. 1742. Aetatis 80.

Némű-némű gondolatok támadnak a' figyelmes olvasóban, midőn Bentley talentomait, 's írásait életével együtt vizsgálja.

1) Honnan van, hogy a' szó-kritikusok, a' régiségnek tanultjai, közönségesen a' legdurvább Írók? — Hogy ilyenek ők, azt a' Görögöknél kezdve; keveset vévén-ki, eléggé kimutatják. A' lefolyt században is sokan fentartották ezt a' privilegiumot, 's hanem-ha végre kifáradtanak, rajta ki nem adtak. A' régieknek kiképzett lelkek mívelte é ezt, mellyel foglalatoskodtak, az úgy nevezett antithesis figura által, midőn az, mi a' Textus alatt áll, vagy róla mondatik, a' Texttel oly helytelenül egygyezik — *illustrandi causa?* — Vagy más valamiben fekszik ennek az oka? 8)

2) Honnan van az, hogy a' legnagyobb férfiak életék' rövid idejét azzal vesztegetik, a' mit velek örömet elhagyattunk volna, 's alacsonyabbakra, rab-szolgákra biztunk volna? 9) — Bentley méltatlan viszálykodásokban veszté a' drága időt; holott a' régiekről, kiket olvasott, 's kétség kívül olvasta valamennyit, futólag tett jegyzései kedvesebbek volnának előttünk, mint a' különben derék prédikázióji, 's írásai a' szabad-gondolkozás ellen. Sajnos, ha illyest a' külső környülmények okoznak, vagy kívánnak; 's valóban nem a' legjobb állapot, ha a' polgári szövevények, némely Státusoknak tekintetek az Universzításokat egymás ellen irigységre ingerlik; 's így volt ekkor Angliában.

Swift 's követőji, Bentley ellen elkövetett vétkeiket *) a' későbbi kor megbocsátá. Ha mikor ő Temple vitéznek kedvezvén az ifjú Boyle' részére keserű mocskolódással, a' nélkül hogy a' dolgot fontolóra venné, állott; Boyle is, mint Orrery Gróf, igazságtalanul mocskolta Swift' nevét halála után. **)

8) Talán különösen abban, hogy megszórták a' bíráskodást; és semmit nem tudnak hideg véccel elnézni.

9) A' nagy férfú előtt semmi sem csekély; 's azt hiszi, hogy mindent neki kell, 's csak ő tud jól végezni. Így van ez a' polgári 's hadi kormányban is; és mindenütt.

*) Swift Battle of the Books. Vol. I.

**) Orrery a'jai levelei Swift' életéről, és írásáról. Hamb. és Lipsze. 1752.

Mennyire állott légyen Bentley' éles belátása a' Kritikába egyebeké felett, a' több próbák között elég azt mondani, hogy éppen akkor, mikor azt lenyomta, egyszer' mind fel is segéllé.

Hemsterhuisz Tiber, kinek nevét minden mély tisztelettel említi, 's a' kiben Rhunken egy tökéletes Kritikusnak mássát mutatá *) midőn fiatalabb korában Pollux Juliusz' kiadását felválalta, 's az eránt, a' mit próba gyanánt tón, Graeviusz-tól, 's másoktól dicséretekkel halmoztatnék; Bentleytől is vón levelet, ki a' mellett, hogy megdicsérte, a' Pollux által felhordott Görög Komikusokban tett tulajdon javításait is közölte vele. Hemsterhuisz ezeket maga munkájával össze-vetvén, ezt azoknál annyival alább állani tapasztalta, hogy elkedvetlenedve ön-magában a' Görög Kritikával örökre felhagyni szándékoznék; 's hónapok töltek bele, még Görög könyvhez nyúl vala. Igazán mondja Rhunken: „Én nem tudom, mint vélekednek mások, előtem ugyan Hemsterhuisz soha nagyobb nem volt, mint mikor ezt magáról vallotta, 's halgatójának elbeszéllette. Egy más, melly fortéllyal tudta volna a' vele közöltet használni! melly mesterségesen felcserélni, 's elhallgatni! De éppen ez a' belső szúrás mutatja, melly magasan, 's valódiag tudá Hemsterhuisz magának a' becsületet képzelni; hibájának megismérése eléggé mutatja, melly nagy dolgokban hitte-meg magát. Igazán és szépen mondja Cels. Hippokratésznek hasonló vallás-tétéről: „A' lány fők, a' kikben semmi sincs, semmit magoktól elvétetni nem engednek; csak a' magas elméhez, 's melly még magasabbra törekedik, illik hibájának egyenes meggyónása.

Eggy Ángoly, a' mult Századnak talán legélesb elméit, Swiftet, és Bentleyt, elég szegény beszélgetésbe meré állítani az ált-költözteknek csendes országokban. **) E' helyett a' következő beszélgetés békéltesse-össze a' két hatalmasnak árnyait.

Kritika, és Szatira. 10)

A' Kritika, és Szatira össze-találkozásának; ez idvezlé amaszt, és testvérének nevezé. A' Kritika, sceptrum lévén kezében, mosolygva tekinté őt: „Miképpen lányka, te hegyes nyársú, miképpen jöttünk atyafiságba? En az igaznak, jónak és szépnek bírása; 's te?“

Szat. Én is éppen az vagyok, és talán fogatosb' módon, mint te. Az én tisztem az eszelősöket észre hozni; a' gonoszokat büntetni; a' gondolkozás', irás' és élet' helytelen módjából nyilván csúfot üzni; és éppen ez által igazítani, javítani.

Kritik. Szünj-meg elvetemedett! ócsárló vagy tehát, mocskolódó, gúnyoló, nem bíró. — És ki bizta reád e' tiszte? ki adta kezébe a' nyársat?

Szat. Éppen azok, kik neked a' pálczát, és kardot adák: a' józan ész és igazság.

*) Elogium Tiberii Hemsterhusii. Auctore Dav. Rhunkenio in Harles vitis Philologor. V. IV.

**) Knox' vizsgálatai. I. B. 12. vizsgál. Németre fordítva. Berlinben 1781.

10) Szatirát írni nem merek, ne talán Szatirának olvassa valaki; Szatürának sem, ne talán hegyes nyársat ellenem fordítsa először is.

Kritik. Hogy azzal nyilván élj? ki fog értted, ki a' közönség előtt kezes lenni, hogy az, mit te eszelősségnek, helytelen gondolkozás-módnak, és illetlenségnek nevezel, valóban az is? Hol nem eszelősség a' vétek, 's az eszelősség hol vétek? Ezeket a' személyes hibákat nyilván feddeni, mutogatni, 's kinevetni — hiszed e, hogy ez igazít, javít? Ingerel ez, és felzúdit; boszszút, nem igazulást munkál.

Szat. 'S hát te nem nyilván ítélisz e?

Kritik. De okokkal, meggyőző okokkal; oly próbákkal, mellyek megálljanak; minden részre-hajlás nélkül; ítéletemnek, és a' foganatnak, mellyet ítéletemnek munkálnia kell, környülményeihez képpes. Az én nyilaim sebzenek, és gyógyítanak egyszerűsmind; a' te csapásaid sebzenek, és soha nem gyógyítanak. Te a' vétkest kinevetted, én oktatom, 's a' jó ízlést sentartom.

Szat. Lépj thrónodra, te dicső, 's engedd-meg, nékem annak zsámolyán életem történeteit elbeszéllesem; talán kegyesb' leszen ítéleted erántam.

Kritik. Csak hogy a' legalsóbb lépcsőnél mindjárt vessd félre nyársodat.

Szat. Régen terhemre van ez már nékem.

Kritik. Most már kezdj beszédedhez, de a' helynek, mellyet foglalasz, méltóságához képpes szólj; thrónja ez az igazságnak.

Szat. Gyermek koromban egy könny-elmű dévaj leány voltam én. Valami csak szembe-tünt, minden szokatlant, és újat megnevettem; nem hogy az helytelen, hanem csupán hogy szokatlan 's szembe-tünő volt az. Ezt cselekszik mai napon a' majmok, a' gyermekek, a' köz, 's néha a' jelesb' emberek is; a' nélkül, hogy vi'sgálnák elébb, minden szokatlant megnevetnek, csupán azért, hogy előttök szembe-tünő.

Kritik. Eggy olyan szokás ez, melly legfőbb izetlen elméskedőket szül; midőn a' vi'sgálódó ész, szinte mint a' csendes észre-vételt, miséle állapotban legyen, eltiltja.

Szat. Ugyan ez okból még ezen esztendőkből is, csak a' nevető bámész volt nevem. Ehez a' bámuló hajlandósághoz járult még az a' talentom is, mellyel engem a' természet tetézve ajándékoza-meg, a' mímelésnek ajándéka. Az ember, a' majom, a' szajkó, mint magad tudod, bír ezzel a' különös talentommal, mellyet maga a' te Arisztotelesed minden mesterség', 's a' költés' principiumává tön.

Kritik. Hagyd-el most Arisztotelesemet, Szatira.

Szatir. Némelly emberek annyira bírnak ezzel, hogy mímelésekben a' mímeltnek járása, arcza, tag-mozgásai, erkölcei, 's szavai nyilván kitetszenek, másoknak nevetségekre, de magoknak semmi örömökre.

Kritik. Mert Carricaturában ¹¹⁾ adatik-elé, 's a' karakter-vonások nagyítva. Keveset hajtok e' felesleges mimikára.

Szat. Én magam is; de azért nem gonosz ez, a' millyennek tartatik; nem is elmás, mellynek alakját gyakran felveszi; talentom ez, a' léleknek és testnek finomabb elaszticitása, mellynek alkalmaztatását a' józan ész, és az erkölcsiség' iskolájában kell

11) Carricatura, oly festés, mellyben a' személynek különösége nagyítva adatik-elé, és nevetségessé tételik. E' szót minden nagyítva tett elő-adás carricatorának nevezetik. Nem ért ott, hol nevetségos adatik-fel, de ízléssel le-
gyon füstörre.

előbb tanulni. Voltak teremtmények, fájdalom, ezeknek neveiket viselem én is; *) mellyek ennek a' rugó-erőnek műszerével természetesen bírtak, 's nem különben mint a' majmok, elég dévajok voltak.

Kritik. Te tehát ezekben talentomot keresel?

Szat. Fájdalom! vagy mondjam inkább, nagy szerencsére? Ezek a' Szatírek minden nemzetben találhatók, 's a' társaságnak nagy hasznára vagynak. Vannak oly gonosz karakterű emberek a' társaságokban, kiket még a' legszentebb tiszteletművek sem tűrhetnek. Felfuvalkodtak, kiknek senki ellent-állni nem mer; szemtelenek, kik az ártatlanságnak terhére vagynak; bolondok, kik böszültségeikkel dicsekszenek. Más részről oroz hízlekedők, kikről az áll-arczát le kell vonni, 's t. ef. Ide, a' társaság' közepébe, ennek védelme alatt hoztam-be a' gúnyoló, 's kissebbítő játékot; tudod, mennyire kedves ez a' föld' vig lakosi között. Az, a' kinek szerencséje vagyon elérteni, a' körnek közepette ül fedett, vagy gyönyörűen bealakozott fővel, tárgya az egyesült társaság' elmés nyilainak. Gyakran egyiktől másikra kerül a' sor; a' gúnyt rossz neven venni nem szabad senkinek: ez az ünnep' szabadsága. A' gáncsoló játék volt tehát egy társaság' kezessége alatt első néző-helyem, mellyen minden kigúnyolt nevetetett másokon, 's ha kedve tartá, a' többivel együtt magán is. Minden megítélt ítélő is volt egyszer'smind.

Kritik. Veszedelmes játék! gyűlölséget, 's ellenségeskedést hágy a' szivben maga után. Az ártatlan emberek társas köröktől távol maradjon a' vadak között.

Szat. 'S még is kedvelték a' te Görögeid a' hatalmaskodó, vagy döllyfő személyek ellen a' cserép törvényt. 12)

Kritik. Egy időben mikor még, legalább e' pontban, vadak voltak.

Szat. A' régi Tragédia decomponálta a' hőst; a' szatírás darab, melly a' hősi játékokra következett, a' legmerészb' gúnynak ada helyt.

Kritik. Történetidet folytatd!

Szat. Nagyító mimikám, és gúny-játékom bizonyosan el fogott engem veszteni, ha egy férjfiú magához nem vesz, ki magát bátyámnak mondá; a' külföldieknél El Gusto nevével ismeretes.

Kritik. A' jó ízlés tehát a' te bátyád?

Szat. Ő fejtett-ki a' nevetségesnek üres bámulását, szinte mint a' majmolásnak aecarkodását, 's a' vastag gáncsolódást űző szokásomból. A' mérő-fával (Hebebaum) gondolá ő, senkit sem kell halálig csiklándoztatni, sem gáncsolódással földhez verni. Így tanultam tőle először a' finomabb hibákat felfedezni, a' bohóságokat finomabban feldarabolni, a' csalfa fényt szélt-szórni, 's t. ef. Ennek neve ma Persiflage.

Kritik. A' régiok Ironiának mondták, és jóval nagyobb hatalmat adtak neki, mint sem maga ez a' persziflirozó név valaha adhatott volna. Roszszúl értetik, és roszszúl használtatik még azoktól is, kik vele leggyakrabban élnek.

*) A' Szatírek, és Szatírások.

12) Ostracismus, gyakoroltatott Athenében, 's tis esztendői szám-űzésben állott. Így nevetetett pedig azért, mert a' polgárok, kik a' szám-űzés ellen voltak, ennek nevet cserépre isták. Így szám-űzetett Arisztides, az igaz. Nem is a' nyilván gonosz-tévk' ellen volt ez a' törvény hozva, hanem inkább a' jelesebb polgárok ellen, kik akár tekinetnek, akár g adagságok által a' szabadságnak veszedelmére lehottentek. Tartott Alcibiád' idejéig.

Szat. „Nincs könnyebb, mondá bátyám, mint kifütyölni, kipiszegni valakit; de mind ezek az udvariatlan szerek izetlenségénél egyebet nem szülnek. Az össze-hangzó síp ellenben a' hibás helyeket halkan érenti, 's jelenti.“ Minden barátim között Horáztot, a' beszéd, 's levél-író, Horáztot, a' kellemetes convivalist, dicsérte előttem. „Az olyan gúnyolás, melly az előtt, a' kit illet, ide nem számlálván a' külső tekinteteket, a' vig-beszélgetés közt szembe illendően nem mondathatik, ritkán lehet jó gondolat“ — mondá a' bátyám. A' hahotás ingerkedéseknek, barátságos asztaloknál kitűnő csipkedéseknek legnagyobb ellenségek volt, az ilyen czinkosságok utálatosok voltak előtte. „Mesélgetések, beszédek, és beszélgetések tegyék a' tréfát, ha tetszeni, javítani akar; a' legkomolyabb igazságot nevetve fogatosbban mondhatni, mint búsongva a' prédikáló székből.

Kritik. Bátyádnak ebben igaza van. Magának a' te Swiftednek szaggató elmés-ségét is, bár mint gyönyörködtete szép esze, háborodás nélkül soha nem tekinthettem.

Szat. Halljad csak, mint jutott erre a' szegény, az én példám után. Én Ironiámmal a' te kedves műveidhez tértem, a' Komédiához: de ez csak alig, és csupán subalternája gyanánt tudott, 's akart velem élni. „A' szatírás Drammának, 's általlyában a' régi Komédiának kora eltűnt már,“ mondá, „Komikai elé-adásokat kíván a' mi mesterségünk; és nem talán csupa szatírás elmésséget, acsarkodásokat, és csapásokat.“ Ugyan így szóllott a' Komikai Epopéja is; maga a' kis Epigramma is megvetett már. „A' személyes Szatírákat — elég mérész volt hozzám mondani — gyűlölöm; az a' czél; mellyre nyilamat arányzom, helyet foglalhat nálam mindenkor minden név nélkül; egy költött név elég neki, vagy egy kereszt-vonás, mellyet bizonyos személyre senki nem fog érteni.“ — Így elhagyatva nem minden belső boszszonkodás nélkül kezdtem a' parodiázásnak ¹³⁾ rossz mesterségét tanulni.

Kritik. 'S osztán! hiszen ez a' mesterség nem éppen a' legrosszabbik. Vannak parodiák, mellyek a' legfinomabb 's elmésebb módon mellettem is helyet foglalhatnak.

Szat. Illyenek kevesen vannak, 's még ezek is, fájdalom, 's kár! a' mutatott darabokkal veszni indulnak. Ha ez igaz, hát örömet feledjük a' parodiát, ne talán részvételnket semmivé tegye. Inkább szeretjük, vagy legalább eltűrjük a' csekély emlékelet, ha bár nem szépít is, hogy-sem a' vájt tükörrel legyünk kénytelenek emlékezni, melly a' szépet nagyított rútságban mutatja. A' parodiák, nem tagadható magad is, többnyire illyen vájt tükrök, mint szinte Swiftnek munkáji. Ez az ő elmés Ángolyjainak akarván tetszeni, caricaturájának lineáját oly hosszan, 's keresztesen húzta, rajzolatit oly helyesen tette, és a' bohóknak tulajdon nyelveken oly jól festette, hogy a' tompább elmék néhány ironiáját, p. o. politikai beszélgetéseit, a' legtisztább Való gyanánt vennék. Innen történt, hogy regéje a' hordóról, fejéből a' Püspök-süveget kiemel-

¹³⁾ Parodia: többi költemény, vagy Egyesek mondások valamely komoly költeményből költsönözve. Nem volt ismerttlen már a' Görögöké is; a' könnyelmű Franczoknak különösen kedves. A' mi időkben híressé lett az áltöltötött Énekek; ezt tette előben az Olaszok között Lalli (1637.) követte Blumauer (1783.) A' jobb írók embezt előt törhetetlen a' magában nagyok; szépnek, e' léte leallyasítása!

te. Szatirás javallata a' kereszténység' eltörléséről, bármi fontosan adta is ezt elé, őt, a' Fő-egyház' legnagyobb védelmezőjét, a' legreligioszusabb férfiút, a' hitetlenség' gyanúja alá vetette. Így fizetnek a' rajzoló parodiák, mellyekben azt tartom Swiftnél nagyobb mestert egy kor sem látott. Mert az Irónia közönségesen oly gyökér, mellyet kevés fog rághat-meg.

Kritik. Kár! a' hasonló félre-értéseknek nevetséges példájikat majd minden nemzetnél feltalálni.

Szat. Én tehát a' parodírozást is meguntam; mert igyen szóllék ön-magamhoz: „Mért legyek a' bolondok' árnyéka, melly a' személlyel együtt eltűnik? Készíts magad oly munkát, melly magában megálljon.“ De mit és miként? Tanítómhoz folyamodtam; de kimenetet ez sem tud mutatni. Szerencsémre felleltem atyámat. Tekintsd-meg, itt jó maga.

Kritik. Hogyhogy? 's ez a' te atyád? nékem ő testvér bátyám.

Szat. Én tehát a' te unokád. Szophron az ő neve. Ő változtatá-el az enyémet is; mert már nem Szatira az én nevem.

Kritik. Mi tehát?

Szat. Ő kérdezd e' végett.

Szophr. Az én leányom ez, dévaj ifjúságom' gyümölcse. Anya Euphroszine, a' Nimpha, elmulasztotta nevelését; de utóbb — ezt a' vallást meg nem tagadhatom tőle — némely helytelenségektől derekasan elszoctatá magát. Ismerj benne unokádra; hugom, ő neked szolgálhat.

Szat. Ironiának nevezsz te engem, atyám, a' Görög fentebb értelemben. „Ne legyek én, mondád, egy különös mi, hanem csak bizonyos forma, vagy figura.“ Mialta ehhez a' szerény ön-ismerethez jutottam, minden fáradozásaimat ez egyre fordítám. Te mutattad-meg nekem atyám előbbi vakmerőségemnek bolondságát, sőt még többet is tevé. A' persziflaget, p. o. mint Jargonnak jeles és felette finom nemét, melly a' pulya, 's helytelenül csinosult korhoz tartozik; az úgy nevezett hámort, melly a' széllel változó, mint a' jó vagy rossz kedv; mellynek csak ugyan szabás, és törvény szerint kell változnia, különben a' leghizelkedőbb karakter mellett is türhettelen léssen. A' parodiának szem-fényvesztő játékát kárommal tanultam ismerni; a' felesleg nagyított karakternek darabosságát, és színletségét te mutatád-meg nekem. A' theátrumban szinte mint a' rajzolatban mind ezek a' caricatúrák türhettelenek most már előttem. Az úgy nevezett Olla Potrida¹⁴⁾ a' szatirás karakterekben éppen ellenemre van. Az erkölcsi költeményekhez, a' declamátzióhoz, a' tüzes prédikátzióhoz akartam repütni, 's beléjek szövödni: de te ezen keveréknek helytelenségévé is nevezetes példák által tettél engem figyelmetessé. A' szatirás erkölcsi költők, és oktató prédikátorok, sem a' régi sem a' mostani időben nem kémeltettek hibáikban. Mind ezekből észre-vettem, mi legyen egyedül rendeltetésem. Ki merjem é mondani?

Kritik. Mért nem?

14) Olla Potrida, Spanyol szó, közönséges értelemben különféle eledelekből készült ételt tesz; valóságos miszma, keverék.

Ironia. A' te tisztodnak végre-hajlása, felséges, dicső Kritika; én a' te rokonod vagyok. Ha az nem volnék; ha te igazságos mértékű ítélateden nem állanék: honnan vennék hatalmat a' legkissebb gáncsolásra is? mi más alapja, mi egyéb ereje lenne néki? Most pedig egy vérségű lévén veled, 's anyám szellemétől lelkesítetvén, minden alakot hatalmam alatt tartok, mellyekkel soha magamnak nem szolgállok, de annál könnyebben a' tárgy minden nemének: az epopéjának, mint a' dramának; a' történetnek, mint a' regének, sőt a' kis elmés költeménynek is látatlan nyújtok fordulásokat, vagy matériát; csak pillantatig láttatom magamat, 's eltűnök. Minden tárgynak meghagyom a' maga szabásait, és nevét; 's így által-adom a' te hagyásodat, parancsodat, lánya Themisznek. Által-adom én ezeket kinek-kinek érdeme szerint a' személyhez, és dologhoz alkalmaztatva; ennek könny-elműleg, amannak komolyan, ennek mosolygva, annak nevetve; amannak gúnyolva, másnak csipkedve is.

Kritik. Ariolom vagy tehát nekem, unokám!

Iron. Örömmel leszek az, a' te szolgálatodra, mindenkor a' legkönnyebb módon. Leginkább a' társalkodásban, beszélgetésekben, beszédekben; a' történet-írásokban, legörömöstebb pedig románokban, mellyek a' többit mind össze-kapcsolják rollém' jól játszására. Első kedvenceim Szokrates, és Lucian, Horác és Galliani, Cervantes, Addison, Swift, Voltaire, Sterne, ebben a' manierben mutatták magokat. Hányat kellene még ezek közül neveznem, ha mindnyájokat nevezni akar-nám! De el nem feledhetem Paul Jeanomat, ki a' magáján kívül Swift, Fielding, és Sterne lelkeikkel együtt dolgozott. Jövendőben első dolgom leszen az előbbi nevem-mel történt vissza-élést kiirtanom, és a' kevés számú méltóbbakat, kiket a' név meg-mocskolt, a' mesterségnek gyökeres okaitól fogva rehabilitálnom.

Kritik. És mért jelenél-meg még is előttem ezzel az utálatos nyárssal?

Iron. Hogy itt a' te széked előtt örökre elvessem az utálatost, 's helyette más szím-jelet várjak kezedből.

Kritik. Ezt meg is fogod tőlem nyerni. De előbb tudni akarom, kitől vettél az ált-változásra hatalmat?

Iron. Anyámtól, egy halhatatlan nemű Nymphától, Euphroszine volt neve. Korán még gyermekségemben, el-hagyott. „Körüled fogok lebegni, mondá, és a' veszélyekben lépteidet igazgatni; de magad fogod magadat nevelni, 's ezt megteheted atyád' segédével. Annak idejében meg fogok neked jelenni.“ És tegnap megjelent, dicsért, 's ezt a' gyűrűt, és sisakot adá. Mind a' kettő láthatatlanná téssen, 's ált-változtat akaratom szerint, de szoros törvények alatt, mellyek nem tűrnek vissza-élést. Felséges Kritika! anyám hozzád igazított, de rokonságomat hozzád nem mondá ő; azért ne-veztelek, megbocsáss, nénémnek.

Kritik. Vedd hát kezemből e' műszert, a' legjobbat, a' mit adhatok, ezt a' tegzet tele nyilakkal, 's ezt az ívet. Egykor ezzel Diánna a' dúló vadat leteríté a' bércze-ken. Amor elcsente az ívet, és a' tegzet, mikor szeme Endimionon nyugvék, és a' nyilakat rendre a' Kasztali forrásba mártá. Most talál a' nélkül, hogy mély sebeket ejtsen, 's az ejtett seb mindenkor gyógyítható. Éljen az ívvel tisztod eránt híven, mint ember-szeretőhöz illik, ki nagyot és kicsit csinál magából. A' nyilak különfélék.

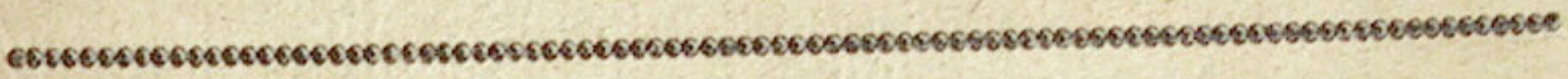
Szophron. Én semmivel sem ajándékozlak - meg; mert az ált-változásnak ajándékával mindent megnyertél. Csak egy tanítást adok én neked, mint Kritika szolgálójának: a' különösen mindig lesd-ki a' közönséget vidd- vissza a' különöstre. Az a' költő, ki ezt tenni nem tudja, nem költő; a' ki ítéletében ezt nem teszi, nem mű-bíró. A' kötözéstől vedd uj nevedet; én neked egy olyan fészket mutatok, mellyben boldondokat foghatsz, és bölcsekké teheted őket, ha szükséged leszen rája. Kösd-össze okosan kérdéseidet, a' munkáló lélek' beljét vizsgál-ki.

Iron. Mivel hatalmamban áll mind a' két nemnek alakjában, mint Iron és Ironia, megjelenhetnem, hálás örömmel veszem ajándéktokat, és tanácsokat.

Szophr. Éljen boldogul leányom.

Kritik. Éljen boldogul unokám! a' világnak szüksége van rád. Hová hamarabb hozd híred munkálódásodnak.

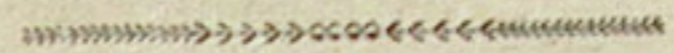
Herder után
Guzmics Iszidor. *)

FELSŐ MAGYAR-ORSZAGI

MINERVA.

Negyedik Füzet.

Április 1827.

I.

A' Szerbus Nép-Költéséről *).

1 §.

Későn idvezelheték csak Polihymniát a' Szlávok, szüntelen el lévén foglaltatva harczaiaktól. A' gyengéd érzésű Lengyeleknek olvasztó, a' merevény lelkű Cseheknek erővel tellyes énekeiket már ismerni kezdé a' világ, azomban, hogy Szervia 's Bosznia' hegyeiben olly kincs rejtett, melly a' közönséges-lételt sok egyebeknél inkább megérdemlé. A' Haemoszi énekek által-hangzának ugyan már az Ádria' lagúnájin, 's a' meleg Olasznak szívét kellemesen illegeték; Göthe is befogadá azon nagy világba melly tág kebelében olly delien viritoz 's földijeivel hangjok' sajátságait híven közlötte, 's mi Magyarok a' munkás Kazinczy által Aszszán Aga' gyönyörű gyász-dalát gyönyörű fordításban bírjuk; de mind ezek a' Szerbus nép-költést a' feledségtől meg-nem menthették volna, ha egy ujjabb nemzeti Apostol nem támad, ki egyenesen Szerviának bércei között jött, felfedett kincseit a' nap-világgal láttatni. Dr. Wuk Stephanovich Karadgich az első; ki a' Szerbus nép-dalokat egybe-gyűjtötte **), 's híven, a' mint a' romlatlan nép' szájából vevé, élő-társaival megismérteté. Csüggetlen szorgalommal munkálkodék,

*) Prof. Wessely' értekezéséből.

**) Voltak ugyan már előbb is némelly Szerbus dal-gyűjtemények, mellyek közül Fra Andria Caeiché (Velence, 1759) a' legbővebb, de ezek alig-ha igazi nép-dalok. W.

még most is e' hivatalának tellyesítésében, 's olly férfakkal, a' millyenek Kopitár, Dobrovsky, Mussiczky, biztos társaságban élvén, szép igyekezete sikeretlen nem maradhatott; 's már híre Maczedónia' határaitól elterjedett az éjszaki Európába, 's nem sokára Londonban talán éppen olly tisztelettel fognak hozzá viseltetni, mint Szent Péter-várában. Külömben is hazai nyelvének csinosítása 's bővítésében szerzett érdemei minden nyelvészeknél tudva vannak. Ki volt tehát tárva a' Szerbus költés' egész kincse, de fájdalom, csak a' Szláv használhatta, mert mind magyarra mind németre csak kevés darab volt lefordítva, 's azok is elszorva sok helytt. Hihetőképben a' Góthétól (a' Kunst und Alterthum-ban) nem régiben lefordított „Kraljevics Marko' halála“ köztök az, melly legtöbb olvasót nyere, 's kivált a' Németekkel több hasonló költeményeket kívántata-meg. Elragadtatva ezen Énekek' kellemeitől, 's a' tudós Grimmnek jóvendőlésétől, hogy nem sokára minden Nemzeteket meg fognának bájolni, buzdítatva, Wessely is némelly nász-dalokat fordított *). Kevéssel elébb jött-ki Hallában is egy Szerbus énekek' gyűjteménye, Talviától németre fordítva, melly sok dalokon kívül époszi énekeket is foglal magában.

2 §. Professzor Wessely a' Szerbus Nép költését három factor' productumának nézi. Az *Első* az ő itélete szerént a' Nemzetnek magának lelki-tehetségeiből sejlik-ki, 's önnön ereje által művelődött: t. i. az *erőnek* felfogása és elé-adása, melly az ó-cseh és az ó-orosz énekekben is (p. o. az Igorról való hős-költemény) találtatik. Tulajdon egy karakter! melly sem Homéri, sem romános, sem másféle idegen színt nem visel. A' *második factor* azon nagy nemű görög *plastika*, melly Homérra emlékeztet, 's ehhez járúl még az énekes' érzéseinek azon egy köz-pontra való czélzása, t. i. a' nemzeti köz-szerencsének megállapítására; 's végre némelly hős-költeményeknek belső *formája* is, melly olly igen Homérra emlékeztet (hány nem ismeltetik p. o. ugyan-azon vers más-más irányokban, másnak szájában, 's más-más személyekhez). A' *harmadik factor* a' *napkeleti hívés lyrika*, mellynek merész képei kivált az úgy nevezett nő-dalokban igézőn kiténnek, 's Szádit 's Szádi iskoláját híják eszünkbe **). Ezek szerént tehát a' Szerbus nép-költésben a' szlávság, hellenség és napkeletiség olvadtak-összse, úgy mindazáltal, hogy az elsőbbik mindég kar-vezérként tűnik-ki. Némelly jeles férfiak valamelly hasonlóságot kerestek a' Szerbus és az Oszsiáni 's ó-spanyol énekek közt; 's ez a' felhozott véleményt meg látszik erősíteni, hogy a' Szerbus énekek a' napkeletiekhez (mellyeknek típusa a' Maurok által a' Spanyolokhoz is által-oltatott) sok tekintetben hasonlítanak. Utóbb bizonyos az is, hogy az ezen déli Szlávok elébb a' Görögökkel, később az Arábsokkal is gyakor össze-érintésbe jöttek (hihetőleg Methodius és Cyrillus is Thessalonichobéli Görögök voltak), 's ez által erkölcsök 's poezisok ezen népekével mintegy amagamáltattak.

3 §. A' *módra* nézve, melly szerént a' Szerbusok érzeményeiket kinyilatkoztatják: a' Szerbus nép-költése két módra oszlik-el. Az *első* a' *tiszta époszi*, a' *második* a' *lyrai*, min-

*) Serbische Heldenlieder, von einer Einleitung begleitet herausgegeben von Prof. Wessely. Pesth, Trattner, 1826. 76 lap.
 **) Mi Magyarok ezt a' Német metaforát; in's Gedächtniß rufen, melly magában ugyan kép-ütő, így mondjuk: eszünkbe juttatni, vagy hozni. Meglehet, hogy a' Német metafora jobb és szebb — de minden nyelvet ön' gyéniósaza elemt, és a' Magyar kitételek közt is, sok ollyan metafora van, melly szebb és jobb a' Német metaforánál. Ne lopja hát meg egygyik gyéniósza a' másikat — ha azzal sokat és nagyot nem nyer a' kitétel. A' Redakt.

den lépcsőin a' szelíden megható elégiától fogvást a' szabad, merész röptű dithyrambig. Még karakterizálóbban jeleli-ki Dr. Karadgich ezen két ének-osztályt, midőn az első osztálybélieket *hősi*, az utóbbiakat *női* énekeknek nevezi. Amázok a' *Gúzle* *) mellé énekeltettek, jobbára Bosznia, Herczegovina, Cserna-Gora (Montenegro) és Szerviában; a' női énekeket nem csak asszonyok és lyányok, hanem férfiak is éneklék, leginkább pedig mind a' két nembéli *iffúság*, különféle alkalmatossággal, mint p. o. menyegzőkön, aratáson.

4 §. Hogy a' Szerbus hősök más Nemzetek' hőseitől különböznek, azon különböző irányokból világlik-ki, mellyekben más népekkel állnak. Valamennyi viszonos érintőpontjai valának virágoztában a' Szerbus birodalomnak más elnyomott, vagy magokat védő népségekkel: ugyan annyi nagyobb vagy kisebb hézagok is választják-el ezektől. A' Szerbus hős (itt csak az énekek' hőseről szóllunk) született ellenségei ellen való küzdésében nem úgy járúl-el, mint Oszsián' hősei, vagy mint Armínius, Tell vagy Winkelried, vagy mint azok, kiket az Aráboknak ragyogó Kalifjai köz't csudálunk — vagy ha még tovább vissza-megyünk, mint a' találékony Ulysses, mint az Isteni Achilleus — vagy mint Heracles, Jason, Theseus. Még kisebb rokonságot lelek a' Szerbusok 's némelly híres viszontagságosok köz'tt; a' millyenek Muhammed, Orlando ('s legfellyebb Kraljevich Marko tartozhatnék ide valamiképp. Azon egy közös pont, mellyet talán az imént nevezett — 's a' Szerbus hősök köz'tt találhatnánk, a' *hon-szeretet*, 's tán a' tettek után való szomjúzás is. De a' honi-tűzhely' szeretetével még az áldozó-oltár' szeretete is társasúli hon-szeretet tehát és religió testvéresülnek a' Szerbus hősben, és magas tettekre lelkesítik. Hogy illy motiónak hozzá-járulásával egészen másképp' fogja magát a' hősi-erő kifejteni, világos. Ha a' Szerbus csupán csak hitéért küzdött volna, könnyen történheték, hogy — valamint sok egyéb vitézek — fanatismusba merüljön; ha csupán hazájáért 's ősi házáért — talán több józansággal indult volna a' harcza, mert hol a' két ellenfelet azon egy hit' kötele bilincsezi, ott-legalább az első hevülés után kegyesebb a' győzedelem; de a' Szerbusoknál, a' balra-értésekből eredt túl csapongások mind eddig hallatlanok. Az, Izraél fiai, 's a' velök határos pogány-népek köz'tt folyt háborúk' közepette termett énekekkel és dalokkal sem lehet a' Szerbusokét össze-hasonlítani. Nem azokkal, mellyek Taszszó Gierusaleme' Liberatáját születték. A' Szerbus hős (a' mint az Eposzi énekekben kerül-elé,) soha-sem ragadott fegyvert kéntetni ellenségét önn' dogmáinak elfogadására. Ő nem támadott-meg senkit is, hanem csak önn' magát védte.

5 §. Szemléljük most a' (nem hisztoriai hanem mythoszi) Szerbus hőst, életének két fő irányában: hazájához t. i. 's házához való viszonyos irányiban. Az elsőbikre nézve első tekintetre azon magas szívű oroszlyán ötlék élénkbe, melly csak ingereltetve lépik-ki barlangjából. Ez *Knérről* 's *fegyvernekéről* egyviránt igaz. *Lázár* sem készül elébb mint a' Törökök' készületit tudná-meg. Marko ellenségét Muszszát nem fenyegeti, csak mikor felhivatik a' viadalra; sőt Smiljanich Ilia (eggy csak keveset isméretes regében) is egy Török mellett nyugtan elhalad, míg a' tusára fel nem szólittatik. De a'

*) Egy hírü hegedű.

viadalra való készületnél még tisztes' b maga a' viadal. A' Szerbus nem küszködik va-
kon erejébe bizva; ő elmélkedik, fontolgat elébb, a' nélkül hogy gondolatait mások-
kal közlené; 's végre, ha már maga magával megegyezett, egy fohász által (melly
néha imádságba olvad, néha átokká keményül) könnyit kebelén, 's vagy győz
vagy hal. Így Obilich Milos senkivel sem közli szándékát, „éjfélig sír,“ éjfélt után imád-
kozik', az'tán hirtelen elsiet merész irányára, Amurát Zultánt átdöfi, 's éltét feláldozza.
Hányszor látni a' sz. hős-énekekben Szerbust Törökkel együtt dőzsölni, dőzsölni míg
általa fel nem ingereltetik: de akkor szablyája' élet 's „buzdován“-ja' fontját ellenségével
megéreztetí. Nem lehet tehát a' *csett* a' Szerbus' karakteréből egészen kizárni: de itt
nem ollyat kell érteni, a' millyent Odysseusnak Homér tulajdonít. De ha egyszer via-
dalba ereszkedett, *győzelem vagy halál* egyetlen jel-szava. A' meggyőzött és fogoly Szer-
bus bámulandó tőrészel és állandósággal viseli sorsát. Marko, p. o. Ha pedig maga győ-
zött, győzedelmében nyugszik-meg. A' Szerbus (egy énekekben) így káromkodik; ölje-meg
az Isten! 's nem mondja: Vajha megölném! 's így a' boszszút inkább az Istenre bizza,
mintsem tulajdon karjára *).

A' harczra szokott vitézt más csekélyebb környül-állások is mutatják; p. o. mikor a'
hős viadalba megy, *lovát* (melly közönségesen valamelly bélyegző nevet visel, p. o.
Lasztavicza: Fecske! Vila 's t' b.) 's *hardját* vagy egyéb fegyvereit meginti. Azomban itt
a' Homeri forma tagadhatatlan.

6 §. *Háza'* körében sem kevésbbé intereszszás a' Szerbus hős, kivált ha a' gyen-
gébb nemhez való viszonyait (relációit) tekintjük. A' Szerbusné nem csak Gynaeciumába
van szorítva mint a' Görögöknél, hanem szorosán a' férfinak urasága alatt áll, mint a'
napkeletiekénél. Elébb hogy sem férjnek adná a' sors őtet, már atyja vagy bátyja által
szoros függésben 's vigyázat alatt tartatik. A' győzedelemtől megérkező testvérnek vagy
férjnek ő tartja lovát 's kengyel-vasát. Férjét a' lyány nem maga választja, sőt *vető*-ra sincs
jussa: mindazáltal ezen despotismus olly tisztelettel 's méltatással van özsze-kapcsolva
az aszszonyi-nem iránt, hogy nem lehet rajta nem csudálkozni. Milly' hízelkedők azon
nevek, mellyekkel az ifjú választottját illeli: piros rózsa! bazilikum-csemete! vezér-csillag,
arany korona neki szép kedvese. Ebben a' napkeletiség' nyomai világosok **). Mit nem
mer lyánykájáért a' Szerbus hős! Mennyire nem becsüli ő a' rá-bízott hitvest! De a' haza
neki még is elseje marad. Mikor Lázár a' rigó-mezejére szállt, eszébe sem jött Milicza
czárnénak, kit külömben hévvel szeret, vigasztalót 's védet adjon távolléte' idejé-
re; neki magának kelle szolgát kérni tőlle — de ez is ellen nem állhatva a' harczba-vá-
gyásnak, elhagyja. De a' viszonos becsülésnek 's szeretetnek, még is semmi hiánya sin-
csen. A' nő mindent megtesz' választatott férje kedviért, néha még más szent kötelessé-
geket is megsért — 's általjában bizonytal több vonzódással van férje iránt, mint ez ő
iránta.

*) A' Magyar is éppen így: Üsse-meg az Isten' nyila! De ennél nálunk sokkal kegyetlenebb átok is vannak, p. o. Egyen-
még a' Isten! Ez rettentő! T.

**) Illyenek a' Magyaroknál a' gyöngyöm, galambom, virágom, 's a' t. Ezek: kincsem, angyalom-bisonyosan Európai ere-
detűek! T.

7 §. A' Szerbusok sokszor próbálták igájokat lerázni, de jobbára sikeretlenül: ez, 's egyéb szerencsétlen esetek' hosszú sora, végre talán a' Török szomszédságis, a' Szerbusok' érzékeny lelkökben a' praedestinatio' ideáját támaszták, 's velök a' *Vili-ek* (sorsot intéző szüzek') mythosát képeztették. Eggy igen hatalmas Vilivel az olvasó Marko' halálában (Göthénél) ismerkedhetik-meg. Egyáltalában pedig a' Szerbus nép úgy képzele magának a' Vilieket mint szöke, repdeső fűrtű nymphákat, fejér lebegő köntösben, ívvel, puzdrával, nyilakkal. Ligeti friss forrásoknál szeretnek mulatni, ott énekelgetnek, kőrtánczokat járnak. A' halandó, ki feléjük közelíteni 's őket jelenléte által háborgatni merészli, többnyire bizonyos prédája a' halálnak. Gyakran megjelennek az embereknek, de mindig magányosan, és sorsaikról tudósítják; noha sokszor gonosz indulatúaknak festetnek, vannak még is köztök hívek és jók is, kik védenceiket (*Schützling*) közelgető veszélyek elől ójják, néha titkos erők által segítik is. Ez ismét Homérra emlékeztet, kinél minden hősnek Véd-istene vagyon *). Azonban a' Viliek, legalább nevök-nél fogva, minden Szláv nemzetségek előtt ismeretesek. A' Trencsényi és Nyitrai Tótok Villyeknek híják, 's olly hölgyeknek lelkeiket értik alattok, kik menyegzőjök előtt haláloztak-meg. Éjszélkor kereszt-úton körben tánczolnak, 's a' férfit, ki elejökbe ölik halálra tánczoltatják **).

Egyébiránt, minden hős-nemzetek' hitében bizonyos magasabb kények' befolyása az emberek' sorsába, elő-kerül. Illyenek a' déli mythologia' Agatho- és Kakodaemonai; az éjszakinak Sors-szüzei (*Schicksalsdämonen*); Ossziánnál a' boldogult vitézek' lelkei; a' Persáknál a' jó 's gonosz tündérek, nemtők, 's a' t.

8 §. Úgy látszik, hogy a' Szerbus hős-költemény szép egyszerűségét az elő-adásban Homértól költsönözé. Egyszerűen és elevenen festi a' tetteket; a' cselekvő-személyek' karaktere inkább műveikből 's beszédeikből világlik-ki, hogy-sem valamely hozzá függesztett személy-leírásból (a' mit némely nagyobb költőknél is találni sokszor); lelni ugyan leírásokat is, mellyek gyakran apróságokba is bocsátkoznak, de a' fő-cselekvéssel szorosán össze-függenek, 's nem valamely elszakasztott egygyes epizódok ***). A' képek és hasonlítások sokkal ritkábbak mint Homérnál, de többnyire helyesek (treffend), rövidek, 's egészen a' Szerbus Nemzet' köréből vétettek. Az elbeszélő forma a' drámaival kellemesen változik; ugyan-azon szók (a' mint már mondatott) másoktól ismételtetnek, a' fontosságot öregbitvén. Noha pedig ezen énekek' legtöbbjei jobbára csak töredékek, 's néha a' hős' életének eggy egész idő-szakát sem végzik-be, mindazáltal mindegygyik költemény eggy szép, telles, tökéletes öntés. Ha ezen énekek' hiányosak nem volnának, idő' rendi szerént egy Egészszé össze-illetve, szép nemzeti-époszt tennének; de ők sem a' Nemzet' ajkain azzá

*) Hát a' keresztény népekre nem, hol majd minden ember Véd-szentet tisztel? T.

***) Ki ne ismerne a' gazdag elméjű Gróf Majláth' gyönyörű regéjét az Auróra' első kötetében? T.

****) Pedig éppen az a' Nép-költésnek eggyik helyege, hogy a' fonalat gyakran elereszti 's lyrai ömlésekre, mythosai kiclapásokra tér: 's hogy ebben nagy szépség fekszik tagadhatatlan, ámbár néha fárasztják a' gyájtó és kapcsoló tehetőséget. De így van magával a' természettel is. Azon egyszerű, költői célra való törekedés 's a' lea necessitatis, melly a' műveltek költők' műveikben találtatik, éppen az, a' mi által a' művészet a' nagy természetes csélfajokra 's vegyületlen, feltöretlen eleményre nemesítette. A' Szerbus nagyobb költemények éppen a' Prof. W. által felhozott tulajdonságoknál fogva, úgy látszik, hogy Karadgichnak köszönik a' művészi elrendelést, mint Macphersonnak Ossziáné a' magáét. T.

össze nem folytak, sem eredetileg arra el nem készültek. A' kinyomásra (Ausdruck) nézve még egy iróniát hozunk-fel, melly naivsága miatt különösen meglepett; egy Vajda boszszúból tenyerével czombjára csap;

„S olly gyöngédeden csapott reája,
Hogy legott a' czomb' skárlátja szöknék“.

Ez az érzékeny irónia, a' millyenre gyakran akadni, Homérnak gyönyörű egyszerűségére emlékeztet, mikor Ulyssesről, ki haragosan szem-közt állt Antinoussal, mond:

„Meggondolta magába' dicső türodelmes Odysseus,
Verje e úgy, hogy azonnal elessék lelke-szakadtan,
Vagy csak gyöngédeden verje, őtet földre terítvén“.

Odyss. XVIII. 90.

9 §. Az éposznak mértéke a' Szerbusoknál a' rímtelen öt lábú trochaeus. Ha szorosan vizsgáljuk, találni néhol ugyan más lábakat is, de az egész éneken még is azon egy rhythmus zeng keresztül. Az ének-mód a' hős-költeményekben egyforma és nyugalmas, egy vers akként énekeltetik, mint a' másik, csak-hogy némelly versek emel-
tebb hanggal mondatnak, midőn a' nyomosság kívánja. A' muzsika-szert az énekes közönségesen csak a' vers' vége felé hallatja, rövid kadenciát ejtegetvén rajta; némelly nyug-pontok alatt pedig tovább eljátszik, hogy a' hallgatót el ne fáraszsza. Kimondhatatlan; mennyi kinyomással énekeltetnek sokszor ezen dalok; 's Prof. W. azt beszéli, hogy maga egy vásáron jelen volt, holott a' megaggott vak énekest könnyezve hallgaták a' körül-állók. A' hős-dalok' eléneklésében nem annyira a' modulációt, mint a' szavakat tekintik, azért is az inkább a' declamációhoz vagy melodramához közelít, mint az énekhez. Karadgich szerint ritka Szerbus az, ki a' gúzlet (lantot) ne játszhatná, 's mivel ének nélkül az soha sem játszatik, világos, mi nagy becsben állanak a' hős-énekek is Szerviában. A' tudós Vater ezen hang-szerről ezt jegyzi-fel: Szerviának beljebb és magára hagyott részeiben minden háznál találtatik egy ilyen gúzle; a' tulajdonképp úgy nevezett Szerviában, holott már több a' polgári rend, legalább minden falu bir egyet vagy többet; Magyar-országnak tökéletes polgári rendű részeiben pedig, mellyeket a' bévándorlott Szerbusok laknak, senkinek sincs, némelly szegény világtalan véneket kivéve, kik a' hazai énekeket ott fenn-tartják, 's énekelgetve keresik kenyerüket. Itt Prof. W. még azt vesz' észre, hogy Szerem-Vármegyében, Tóth-országban 's a' Bácskaságban aljassnak tartatik a' gúzle mellett való éneklés, 's a' lant vakok' hegedújének, az ének vakok' énekének neveztetik gúnyolólággal. Ezen vak koldulók egy czéh-forma társaságot képeznek, mellynek gyülekező-helye Ireg (Szerem-Várm.); a' vének közlik azokat az ifjabbakkal úgy, hogy nekik kell fenn tartásokat köszönni. Énekelnek pedig ezen koldulók vásárokn', búcsún' 's egyéb nép-gyülekezetek alkalmával; 's noha vannak köz'tök olyanok is, kik csudálatra méltó kinyomással adják-elő énekeiket, sok az ügyetlen is, ki gyakran közepén a' dalnak, más dalra téved, vagy maga változtatásokat tesz' benne. Ugyan is

ezen énekeknek lassanként való elfelejtetését azon környülállásnak kell tulajdonítani Szeremsgben és Tót-országban, hogy azok ott a' kolduló al-népre maradtak.

Minekelőtte a' nő énekekről szólnánk, hasznos lesz a' Szerbus nők karakteréről némelyeket elmondani. Azon viszony, mellyben a' férfi 's a' nő egymás köz't áll Szerbiában, már érdekeltetett. Az aszszonyi nem szorosán függ az erősebb nemtől, de a' szeretet, 's az ezen despotismussal özsze-kapcsolt tisztelet teszi, hogy ezt a' függékenységet nem is érzi. Szűk határok közzé van ugyan szorítva a' Szerbus nő, de nem hadi-fogoly módjára, hanem olly formán, mint a' szelid madár, kit gazdája magához szeret édesgetni a' kalitkából, 's édes falatokkal táplálni. Illy madárka nem is óhajtja a' szabadságot.

A' Gynaeceumban, rokka vagy takács-szék vagy hímző-ráma mellett hallgatja a' lyánka bátyjának vagy szolgálójának elbeszéléseiket az idő történeteiről, eme' vagy ama' vitézről, hős-tetteiről; 's mellye buzog, eleinte csudáltában, utóbb vágytában látni a' dicsőt, vagy tán bírni is. De ez a' vágyás hiú, mert a' Szerbus lyánynak nem szabad érzéseit kinyilatkoztatni. Az ottani ideák a' női szerénységről azt kívánják, hogy a' lyánka a' férfiak' tekintetét kerülje, 's e' szerént soha nem bátorkodik szeméit férfi' jelenlétében felvetni. De ennél is még keményebb törvényeket szab az elő-ítélet: az özvegynek tilos meghalálozott férjét siratni, mert szivből ömlengő érzése, elvesztett érzéki' élmény után való keservnek vétetnének. Még nagyobb gyanúba esnék azon lyánka, ki korán elhunyt kedvesét könnyekkel tisztelné.

Mindazáltal — a' mi ugyan különös — a' nők egészen másképp festetnek az énekekben, mint a' millyenek az életben. Például ez:

(1) Az anya és leánya.

Leány.

Egy ifjú ment által mezőnken;
Az alkony néz nem hagyá.
De én megszorúltam tikkadásig.
Ah hívd szállásra, anyám!
Istenre kérlek, hívd-el anyám.

Anyá.

Lyány! hadd te az ifjút:
Városi ifjú ő;
Az ifjúnak szesz-bor,
Az ifjúnak vacsora kell,
És városi lágy nyoszolya.

Leány.

Ah hívd szállásra, anyám!
Istenre kérlek, hívd-el anyám,
Szesz-bor neki két szemem,
Arczajm sütemény neki,
Édesség a' fejer nyak;
Harmatos gyp neki lágy nyoszolya,
Szép vidám ég leple neki,
'S fej-párnája kezem.
Hívd szállásra, anyám!
Istenre kérlek, o hívd-el anyám *)

*) Ha ezen kimondhatatlan' bájos dal fordításom által minden naivtásból ki nem lön vetkeztetve, örülnöm kell. Főlem és érzésem a' legszabadabban játszó dactylusokat hagyá választanom, 's ha nem csalódom, ezek igen hajlékonyan simulnak a' tartalom' természetéhez. Szesz-bor az éppen nem poétai égett-bor, 's a' még aljasb' és idegen pálinka' helyében áll. T.

Olly lyánkát, ki így énekelne, minden érzékeny dáma férfi-kórsággal vádolna — de ez szerencsére csak költemény. Még a Szeremi és Szlavóniai módosabb lyányok sem beszélnék-ki illy őszintén szívök' titkait.

A Szerbus nő karakterében az első és fő vonás a szerelemben való hűség és erősség. A második a takarékoság, szorgalom a házi munkák' végre-hajtásában, 's a csínosság. A mi a Szerbus-nők' munkásságát illeti, annak eleven példáját láthatni a Szeremi lyányoknál és aszszonyoknál, menj által egy illy falun 's munkáttalanul egy aszszonyt sem látsz járni az útszán: övében guzsaly van, a len-fonal fejlik, az orsó fűrgén szövell a járdalló' kezében; így mikor kaszálni, aratni mennek, az orsó hű kísérőjük. Lépjen valamely házba, 's egy aszszony-kezet sem látandsz helyélni: itt fonnak, ott szönek, amott hímeznek, vagy kenyeret sütnek 's a t. az-alatt hogy a férfiak pipázva körül-heverik a tűz-helyet. A tisztaság és csín hasonlóképp bélyegző virtusa a Szerbus lyánkáknak. Hajai tisztán kivannak fésűlve 's ékesen öszsze-fonva, a ruha feje, az ingök csínosan mosottak, a ház' udvara jól kisépirt. Nevezetes még a virágokhoz való szeretetök; mindenek felett pedig tiszteltetik a *perpetuell* 's a nagy-levelű *bazilikum*. A szép perpetuellt a lyány 's az aszszony még mai napiglan szereti füle mellé tűzni, midőn Szeremi falun még keresztül, azonnal tudhatd, leányok vagy fiatal hölgyek hol lakjanak, mert ott a vityilló' ablaka minden bizonnyal a legékesebb virágokkal tarkállik. Továbbá tulajdon egy vonása a Szerbus-nőnek azon rend-kívül-való kellemetessége és nyájassága, mellyel a férfi-nemhez is, de egymáshoz is viseltetnek; 's mikor egygyik a másikat nevezi, az mindég hyperbaton vagy valamely *symbolicus* cím által történik, p. o. szerelmem, galambom, rózsám, szívecském, 's a t. De ez a férfiakhoz mutatott nyájasság csak az innenső Szerbus-nőket bélyegzi, mert Szervia' belsejében a lyányok szeméremből minden férfi elöl kitérnek, 's szép szókkal azt illetni nem bátorokodnak.

Az aszszony általjában ritkán jut olly környüállásokba, mellyek élet-módjokban tetemes változtatást szereznének, 's rendkívül-való cselekvő-erőt kívánnának; vagy is, az aszszonyi életnek kevés szökő-pontjai (*pointjai*) vannak. Ugyan így van a dolog a Szerbusoknál is: az aszszonyi életnek legnagyobb epochája a hajadon életből a házasságba való áttállás. A Szerbus leányka' szívét az a lépés annyival inkább érdekelheti, mert az majd nem mindenkor kénytelen tétetik. Ha a leánynak atyja nem él, férfi-testvére parancsol kezével, ha ez nincs, nagy-bátyja (*Onfel*) vagy más valamely férfi-rokona. A leányka tudván, hogy szabad választása nem jutott, maga-magát hogy vigasztalja szükség, ha a választás nem történt szíve szerént, mihelyt tehát észre-veszi, hogy atyai házát nem sokára el kell hagynia, mindenképp' azon van, hogy jövendő sorsáról hű tudósításokat gyűjcsön. Akkor folynak a tanácskozások, értekezések barátnejikkal, a hűtnál, vagy a vászon-fejéritőn, a fonó-körben 's egyéb öszve-jövedeleken. Szíves jófogadásra a leány mindég tarthat számot, mert minden ház (Szeremségben közönségesen több familia patriarchális relációkban él együtt) örül két új munkás kéz' nyereségének. Továbbad, a Szerbusoknál szokás korán megházasodni, 's minden leány örvend, ha minél elébb pártját elvelheti. Azon kívül a menyegző az az egyetlen egy triumphus, melly az aszszonyi hűségnek megengedett. Akkor minden arra fog kezet, hogy a menyaszszonynak kedveskedjék. Hozzá vevén még azt is, hogy sok szegény

leányka igen is érzi bátyja' uraságát, 's más uraság-alá kíván jutni, melly talán szelídebb lesz' — világos, miért a' Szerbus-lyány annyi engedékenységgel hajlik új sorsa alá.

A' mi már a' házas aszszonyt illeti, az ő alá-rendelt rangja ugyan meg nem szűnik; de szabadsága még is terjedékenyebb. A' Szeremségben maga Prof. W. látta, miként a' férfiak ebéd felett az asztalt körül-ülték, míg hölgyeik megettök állva, vállok felett nyúlának az étkek után. De a' szabad kijárástól meg nincs tagadva. Továbbá jól eshetik a' fiatal hölgynek, hogy neki, kinek szülőji' házában csak engedelmeskedni kelle, most magok uraltatnak néhány cselédek felett. Mind ezen környülállások, mellyek a' bölcsőtől a' sírig egyformájúak maradnak, természetesen egy bizonyos nyugalmas, szenvedélytelen meleget szűlnek az aszszonyi kebelben, melly minden nő-énekekből is kitűnik. A' Szerbus nő hasonló a' fiatal csibéhez, melly szobában neveltett-fel: ez kedves marad neki annyira, hogy a' magvakkal tele hintett szabadabb udvar sem fogja kicsalhatni szűk lakjából. Így a' Szerbus nőt is egy bizonyos báj-kötelék tartja lecsatolva házához. Milly meleg 's érzékeny panaszra legyen képes a' Szerbus nő, nem csak sok valóban elégiai karakterű énekek, hanem az élet is mutatja. Menj-ki egy Szeremi temetőbe, 's egy-némelly lyánykát vagy hölgyet ott lelendsz korán elhúnyt bátyja' sírján térdelni, 's illy módon keseregni: „Vallyon mért haltál-meg illy korán? mért kelle nekem magányosan hátra-maradnom? Ah, te én mindenem! húgod vala, mért költözél-el tőle? mint szerettelek téged, mint ápoltalak, lábaidat szorgalmasan megmostam, lágy fekvét készítettem neked“ 's a' t. — Ezen halotti panaszok sokszor igen érdeklők, 's tanújik a' nők' gyengéd-érzésének, 's azért valóban különös, miként Csaplovics Úr ezt a' szokást nevetségesnek tudá találni, mondván: hogy sírás helyett énekelnek; - e' szerént a' *requiem*-eknek is nevetségeseknek kellene lenni.

Már most magokról a' nő-énekekről szóljunk. Ezen nevezet nem azt akarja értetni, hogy csak a' fejer Nem énekli, vagy hogy csak ezt illetik; hanem karakterökre czéloz, melly a' hős-énekhez olly viszonyban áll mint a' nő a' férfihoz. A' hős-ének erővel tellyes, az érzés kifelé omlik; a' nő-ének szelid, befelé vonuló érzéssel. A' nő-énekek egy vagy két személytől énekeltetnek egyszerre, 's inkább az éneklők' gyönyörűségére szolgálnak, mint a' hallókéra; a' hős-énekek megfordítva. Muzsika-szer' kísérése nélkül ugyan, de sokszor karral énekeltetnek; a' melódia benne már nem alá-rendelt alkotórész mint a' hős-énekekben; hanem szorosabban a' fülhez van szabva, sőt néha a' tánczot is kíséri. Hogy tehát ezeknél fogva egészszen más a' rythmusok, mint a' hős-énekeké, magából értetik. Karadgich azt beszéli, hogy a' déliebb Szerviában és Boszniában a' nő-énekek énekeltetnek leginkább a' városokban; mert valamint dél felé a' férfiak is lágyabbak, úgy a' felföldeken az aszszonyok (legalább a' városiak) keményebbek: ezek inkább kedvellik a' hősséget a' szerelemnél, Szirmiában, Bácskában 's a' Bánságban, a' városokban nő-énekek többé nem énekeltetnek, hanem más, tanúltabb ifjú emberektől költöttek. De ezen újabb dalok távol esnek a' nép-költés' karakterétől, gyenge gyermekes utánozásai más költőknek, 's a' romló ízlésnek eleven tanúji. Ehhez járul hogy a' régi, édességes, 's a' Szláv karaktert annyira kitüntető moll-melódiákat megvetvén, textusaikat a' legújabb Operai áriákra alkalmaztatják — de még is *felices errore suo*, mint Lucán mondá:

De egyáltalában úgy találjuk, hogy a Szeremi, Tót-országi, Bácskai és Bánsági Szlavok sokkal szegényebbek a poésisban mint a Szerbusok és Bosznyákok, noha ugyanazon egy törzseknek ágai. Egygyik oka a Geographiai helyhezet kétség-kívül. A Szerbusok, Bosznyákok, Montenegrinek hegyek közt lakoznak, 's tudva van, hogy a hegyi lakók keble mindenkor fogékonyabb a poézis iránt mint a síkság lakosaié. Ez a különség a Szeremség 's a többi Tót-Vármegyék közt is nyilvánosság. Azon hegység lábán, melly Szirmián keresztül vonúl (*Mons almus*-a a régieknek) sokkal gyakrabban az ének, mint Szlavóniának iszapos vidékein. Ollyan vak énekészek a millyenek Iregen tartják gyűléseiket, 's kikről már feljebb emlékeztünk, Szlavóniában sokkal ritkábbak mint a Szeremségen. Egyéb környülállások közt, mellyek a nemzeti poézis élé-menteit a felsőbb tartományokban gátolják, nem csekély befolyású sok újabb Literátorok kórsága, a nemzetinek veszteségével is új formákat behozni; 's ez már annyira megy, hogy már a paraszt-lyány is jobb szereti az idegen Walzert a hazai Kólónál.

Viszsa-térünk a nő-énekekhez, különösen pedig technikájokat veszszük itt tekintetbe. A mérték, mint más nemzetek lyrai énekeikben is, igen sok-féle. Dactylusok és Trochaeusok változtatják egymást, a mint a nyugalmasb vagy elevenebb indulat kívánja. Dr. Karadgich tiz osztályait állítja a mértékeknek, több al-osztályokkal együtt. Magok az énekek ugyan az szerént hét rendre oszlanak-el. I. Nász-dalok. II. Dalok a király-játék felett. III. Kaszállók énekei. IV. Dodola énekek. V. Ünnepi énekek. VI. Énekek a Fő-véd-szent ünnepeire. VII. Szerelmes 's egyéb dalok. A mi a második rendbelieket illeti, a király-játékról azt kell tudnunk, hogy az, Szerbiában és Tót-országban a Szent-háromság vasárnapján minden esztendőben, 10—15 leánykától vitélik véghez. Egy közzülök (kinek szépnek 's közép magasságúnak kell lenni) a királyné, egy másik a király, egy harmadik a zászló-vívó, egy negyedik udvari-dáma. A királyné fátyolt visel; a király egy virágos férfi-fej-ékességet fejen, kezében szablyát; a zászló-vívó egy veres 's fejer zászlót. Mikor a sereg egy ház elébe jön, a királyné egy alacsony székre ül (a millyenek t. i. Szerbiában szokásban vannak), az udvari-dáma megette áll, a többi leány félkörben veszi körül; akkor a zászlós jobbra tér, a király balra. A félkör két lépést tesz balra, kettőt vissza jobbra; a király 's a zászlós, kik a félkörrel állanak szemközt nem tánczolnak vele, hanem különösen, 's amaz egyszer'smind a szablyát villogtatja, ez zászlóját lobogtatja. Így egy háztól a másikhoz költöznek, 's mindenkinék a házban (kisednek, megnóttnek) egy dalocskát zengenek. Ezek közönségesen egy kis ajándékot kapnak.

A dodola egy hasonló leány-processió, mellyet nagy szárazság idején tartanak, hogy az által az égtől essőt nyerjenek. Egy leányka egészen meztelenre vetkezik, 's magát fűvel, virággal úgy befedezi, hogy a testnek egy pontja sem látszik-ki, 's ezt a leányt hívják dodolának, (innen van a köz-mondás is: „úgy fel van cifrázva mint egy dodola“, a mit azokról mondanak, kik szerfelett sok virágokat fonnak hajaik közébe.) Minden ház előtt megállapodik a sereg, a dodola tánczol, a többi lyány pedig körben állva mindenféle dalokat énekelnek; azután a gazdaszszony vagy egy szolgáló egy veder vízzel leönti a dodolát, ki folyvást tánczol és meg-megfordúl. Ezen dalok minden sorához

ezen szavakat ragasztják: *Oj dado, oj dodole!* Ezen szokás csak Szerviában van még fenn, a' Száván innen nem régiben a' Papság által eltiltatott.

A' *véd-szente*k ünnepeiken énekelt dalokról azt kell tudni: hogy Szerviában, hol a' név-napok nem tiszteltetnek, minden háznak van egy véd-szente, kinek ünnep-napja a' házbéliektől megületik; 's az akkori lakozás felett énekeltetnek az említett dalok.

A' menyegzői énekek a' nász-vendégek' karától énekeltetnek mindenkor azon actusra való tekintettel, melly éppen végbe - vitetik.

Próbául itt némelly nő-dalokat adok, 'Talvij' Német felette hű fordításai után nagy hűséggel dolgozva:

I. Özvegy és Szüz.

Sólyom repdes Szárajévón,
Húst keres hevét lehűtni.
Szárajévón egy fenyőt lél,
Friss forráskát lél alatta,
'S özvegy jáczintot mellette,
'S illatos szüz rózsaszált is.
Ekkor fontolóra vészi,
Özvegy jáczintot, vagy a' szüz
Rózsaszált csókolja é meg?
Végre, egygyezvén magával
Halkan így szól ön-magához:
Többet ér az ó arany, mint
Szép ezüst, ha új mivű is.
'S özvegy jáczint érzi csókját;
'S boszszúval mond a' szüz rózsá:
Szárajévó! bú jövend rád,
Mert gonosz szokást gyakorlasz:
Özveget szeretnek ifjaid,
Szép szüzet megaggott véneid!

II. Egy Szerbus szép leány' leírása.

O Szendrőnek szép leánya!
Kérlek, fordúlj én felém már,
Lássam arczod', bájos arczod'!

„Idv, egészség, néked ifjú!
Vásáron valál e immár,
Látál é ottan papírost?
Ímé, orcám éppen olyan,
Hát tanyán valál e immár,

Ott látál e szép piros bort?
Ímé arczaim éppen ollyak.
Hát mezőn jártál é immár,
Ott látál e szép kökény-fát?
Ím' szemeim is éppen ollyak.
Hát tengernél jártál e már,
Ott látál e kis nadálykát?
Én szemöldökeim is ollyak“.

III. Meghült szív.

Szent György' napján hó esett, igen nagy,
A' madárka nem repülhetett:
Meztelen láb' gázolt a' leányka,
És czipőjével kíséri bátyja.

„Nemde fázik lábad, jó hugocskám?“
„Ó én bátyám! lábam? az nem fázik,
Ámde fázik én szegény szívem.
De nem a' mély hó hűtötte azt meg:
Én anyám hűtötte azt nekem meg'
Ahhoz adván, a' kiért nem égek.“

IV. Szerbus leány' erkölce.

Nagy szemöldökű a' szép Milicza!
Bélepik piroska arczait,
Arczait 's feje ábrázatját.
Három hosszú évig láttam őtet,
Szép szemébe még sem nézheték,
Szép szemébe 's hó ábrázatára.
Ekkor tánczra hívtam sok leánykát,
Szüz Milicczát is kör-tánczra hívtam:
Vallyon még sem nézhetnék szemébe?

Szép derült ég volt, hogy a' virányon
Tánczolának, ámde nem sokára
Rút felhők terültek-el az égen,
És villámok villogtak közöttök:
'S égre néztek sorban a' leánykák,
Csak Milicza nem nézett az égre,
A' zöld fűbe nézett, mint szokott volt.
Erre hát susogtak a' leánykák,
Szép Milicza! társunk és szerelmünk!

Bölcs vagy é, vagy inkább dőre, mert hogy
Szünet nélkül a' zöld fűbe nézesz,
És velünk az égre nem tekintesz,
Mellyet gyors villámok hasogatnak?

Erre szűz Milicza ezt felelte:
„Nem vagyok se' bölcs, se' dőre én,
Wila sem, ki felhőket von özsze:
Lyány vagyok, 's azért a' földre nézek“.

A' következők a' Wessely által fordított nász-dalok közül vétettek:

V.

Bosznya' partján megpatkolja ménjét
Mila, ám - de nem közös szokásként,
Mert patkolja ónnal és ezüsttel.
Megpatkolja — és a' mén kirugdal.
Csendesen mond Mila ő lovához:
Állj lovacskám, állj-meg jó lovacskám!
Majdha most javat viszünk hazánkba,
Nékem és neked jó életünk lesz':
Jászolt fon neked majd szép juharból,
Bázilt nyújt 's perpétuellt tenéked;
Jól lakj' egy nap, kettőig enyelghetsz.
De gonoszt ha most viszünk hazánkba,
Nékem és neked rossz' életünk lesz':
Kinos jászolt fon tenéked akkor,
Keserű hunyort fog adni étkül —
Jól lakj' egy nap, kettőig beteg léssz.

VI.

Várba' fenn zendül arany lövő-szer,
'S a' leányhoz jött a' nász-kiséret.
Jól tudá a' lyány hogy jöni fognak,
És egész nap bázil-magvat hintett,
Ezt tevén-fel sérje' végzetéről:
„Ha szerencse sérjének mosolygand,
Még az estve kelnek a' bazilkák,
'Éjfélig keresztbe elvegyülnek,
'S hajnalig bokrétát képeznek majd,“
'S a' Szerencse sérjének mosolygott;
Még az estve keltek a' bazilkák,

Éjfélig keresztbe elvegyültek,
'S hajnalban bokrétát képezének.
Minden vendég egy bokorra tön szert,
Vőlegény menyaszszonyára tön szert:
'S csak a' nász-legény maradt hijával.
Ekkor a' szép lyány így szólla hozzá;
Kedves nász-legény, ne légy szomor 's bús,
Szébb bokrot fogok tenéked adni,
Szép barátnémat adom tenéked.

VII.

Új Jegyes, te Bázil-csemete, szólj!
Mit busúlsz szívemnek bánatára?
Tán fogyatkozást értél javaidban?
Vagy lovacskád fáradt-el inában?
Vagy talán gáncsolták a' leánykád?

„Sem fogyatkozás nem ért javaimban,
Sem lovam nem fáradt-el inában,
Ám de gáncsolták hüvem', leánykám'.
Ez mondá, hogy aljas születésű,
Az, hogy kígyót ér-fel a' gonoszban,
És amaz, hogy aluszékony 's álmos“.

Erre boszszúsan felelt a' szép lyány:
„A' ki aljas születésűnek mond,
Vérből ne lásson ivadékot.
A' ki kígyónak mondott gonoszban,
Annak szívét a' kígyók öleljék;
'S azt, ki aluszékonyak csufolt-ki,
Körön fekvé, fussa édes álom.“

46

Nekem úgy látszik, hogy ezen kevés nő-énekekből, mellyeket nagy részint mértéki hűséggel is adtam, a' Szerbus dalok' karaktere elegendőképp' kiviláglik. Mindenik egy kis történetet ad elébe, 's ennél fogva mindannyi kis románczhoz hasonlít; de ezen történet sokszor csak egy gyöngéd allegória (I.) lyrai tendenciával, t. i. *érzésnek* képbe való öltöztetése; vagy *vehiculuma* az *érzésnek* (II. IV. V); vagy végre tiszta románcz ezen két állatö eszközből (III. VI. VII). Tónussok általjában naiv; nem virágos a' nyelvben, de annál poétaibb az *érzésben*; a' történet' menetele épikus-egyszerű, a' drámai elé-adás a' remekségig emelkedik-fel tömörségével 's természetességével. Az egészt egy hasonlíthatatlanságig-aetheri illat lengi-bé.

Köztünk *Vitkovics* tevé a' próbát ezen tónust némelly dalaiba behozni, milly szerencsével, azt örömmel éreztük azokban, mellyek Kulcsár által közöltettek. *Vörösmarty* pedig egy Szerbus manierban dolgozott dallal ajándékoza-meg*), mellyben egyszer-smind a' Szerbusoknál szokásban lévő quinárius trochaeust is megtartá.

A' nagyobb kiterjedésű hős-énekekre (p. o. Marko Kraljevics, Milos, 's a' t.) átmene-telül szolgálnak a' *balládák*, mellyeknek fő-része a' történet, de elő-adások gyakran igen is még lyrai, mindenkor pedig érzékenységgel. Azzán Agát Kazinczy adá (Poétai berek lap 211), az originál' mértékében, 's megfoghatatlan, miként ezen gyönyörű ének nálunk legkisebb figyelmet nem tudá nyerni. Tiszteletre méltó barátom *Vitkovics* köz-lött nem régiben egygyet a' Hasznos Mulatságokban (1826, I, 28), 's egy másikat melly a' Bácskaiak' ajkain forog az Auróra' utolsó kötetében (1827. I. 262), de amant jambusokban dolgozva; ezt Magyar schémában, kimondhatatlan naivsággal 's könnyűséggel, 's csudálandó ügyességgel a' népi-nyelv' utánazásában. Imitt pedig van szerencsém kéz-ira-tából egy eddig még nyomtatatlan fordítását közleni, melly ismét jambusokban dolgoz-tatott, mindazáltal — ha nem csalódom, a' tónust tökéletesen vissza-adja.

Szerbus Balláda.

(*Vitkovics*).

Láték csudát, milly' nem történe több:
Ország királyát meg nem ösmeri,
'S király rokon vért ont kegyetlenül.
Már vére közzül más nem áll vala,
Csak Ilka húga, térén Boszniának,
Kinek maradt még egy Gábor fija,
Nagybátyja készül ezt is veszteni;
Hugának így ír gyakran a' király:
Küldd, Ilka húgom! hozzám gyermeked',
Hogy azt az egygyet is halálra vesselem;
Ne szálljon ország tolem a' fiúra.
Midőn negyedszer írt már a' király,

Könnyel borongott Ilka' szép szeme,
Könnyel borongott, 's hívá gyermekét:
Jer Gábor! ó jer, kedves magzatom!
Már négy levél jött hozzám a' királytól,
Téged magához kíván, hogy megöljön.
Vedd tolem ezt a' kendőt, magzatom,
'S menj a' királyhoz, és borúlj elébe,
'S mondd a' miket most én mondok neked:
„Kegyes király, te tündöklő Napunk!
„Fényes Nap itt a' földön, ég alatt!
„Az én anyám kér téged általam,
„'S kérése mellett küld üdvözetet.

*) Auróra, 1827. I. 140.

„Király ha főmet majd elütve látod,
 „E' keszkenőbe kössd azt véresen,
 „'S akaszd lovamnak hátán a' nyeregbe:
 „Elmegy lovam, 's a' főt is elviszi,
 „Mellyet kiszáraszt a' napon szülém,
 „Sirván felette, nagy keserve köz't'
 „Siratni fogja egy kedves fiát.
 Elméne Gábor 's a' kendőt vivé,
 Sok férfi, sok nő kíséré menését —
 Elméne Gábor túl a' sik-mezőn.

Meglátta jöttét távul a' király,
 Meglátta 's így szólt csendesen magához:
 Isten, ki jön ott? melly derék lovag!
 Hozzám ha térne, szép váramba be,
 Országomat megosztanám vele,
 'S nem kérdeném, nős é vagy nőtelen?

Alig beszélt így szívben a' király,
 Várába nyargalt a' derék lovag,
 'S megy a' királyhoz, és borúl elébe,
 'S így kezde hozzá Gábor szólani:
 „Kegyes király, te tündöklő Napunk!
 „Fényes Nap itt a' földön, ég alatt!
 „Az én anyám kér téged általam,
 „'S kérése mellett küld üdvözletet.
 „Király, ha főmet majd elütve látod,
 „E' keszkenőbe kössd azt véresen,

Eredeti balládát, Szerbus stílusban nálunk első 's eddig egyedül Vörösmarty' ada; 's én annak kéz-iratát a' Költő' barátságából bírván, annak közlésével kívánom olvasóimat elereszteni:

C s á k.

(Vörösmarty).

Mélyen alszik sárja' éjjelében
 Csáki' szűz szerelme, szőke Zolna,
 Hallgat a' szél hamvadó fejénél,
 Zárt szemébe nem hat nap' világa,
 'S dallós ajka csendes a' por-ágyon,
 Bús panaszzal repkedik fölötte
 Kis galambja, 's csermelyek' vizéből
 Reggel, estve öntöz egy virágot,

„'S akaszd lovamnak hátán a' nyeregbe;
 „Elmegy lovam, 's a' főt is elviszi,
 „Mellyet kiszáraszt a' napon szülém,
 „Sirván felette, nagy keserve köz't',
 „Siratni fogja egy kedves fiát.
 'S mint gyermek ekkor úgy sírt a' király,
 És sirva Gábort vette karja közzé:
 Kelj-fel te kedves, kelj-fel magzatom!
 Király elütve főd' nem fogja látni,
 Országa' kincse bár elveszszen is.
 Im kincseim! végy a' mennyit vehetsz,
 'S menj-viszsa vígan hűv anyád felé,
 'S keress magadnak hölgyül szép leányt,
 Én is jövendek vig nász-ünnepedre.
 Felkelt örömmel Gábor akkoron,
 'S csókolja jobbát 's lábát a' királynak;
 Vett kincse közzül mennyit birhatott;
 Tüzes lovára gyorsan felszökölle,
 'S nyargalva ment - el a' kedves szüléhez.

Ez látja jöni távul a' lovat,
 'S jajgatva ment-ki a' lónak elébe,
 Látá lovát, nem látta gyermekét.
 De Gábor így szól hátán pej-lovának:
 Kérlek, ne jajgass, kedves jó anyám!
 Keress te nékem hölgyül szép leányt:
 Király is eljön vig nász-ünnepemre.

Hogy ha megjő Csáki, fölszakassza,
 'S hervadozni tűzze kebelére.

'S megjön a' hős, és óhajtva szól:
 Zolna, szűz szerelmem, Zolna, Zolna!
 Hol mulatsz te, szőke szép hajaddal,
 Hol mulatsz az édes ajakkal,
 Hókaroddal, téjhab-vállaliddal?

Hoztam gyöngyöt szőke szép hajadra,
Gyöngge fátyolt téjhab-vállaidra,
Csókot, édes csókot ajkaidra!
Zolna, szűz szerelmem, Zolna, Zolna,
Hol mulatsz te, Csáki' bánatára?

És felelt a' bércz' Tündér-leánya:
„Vessd a' gyöngyöt vissza tengerébe,
Tépd a' fátyolt össze száz darabra —
Zolna nem hú hozzád, és nem él már,
Csók helyett végy átkot ajkaidra,
Forró szíved hűljön-el halálra;
Zolna nem hú hozzád, és nem él már;
Bűn miatt van 's hamvad itt alakja“.

Elborzadva fordul-meg porában
E' szavakra a' szegény leányka,
'S felnyög a' sír' barna sátorából:
„Csáki, szívem' gondja és szerelme!
Zolna itt van a' halál' kezében;
Bűn miatt nem, hit-szegés miatt sem;
Szíve rám haragván, értted égvén
A' Tündő-lány búval ölt-meg engem“.

Csáki sóhajt, 's gyilkoló haraggal
Fölkel a' kín szíve' tengerében,
Kél az átok ajkán mennydörögve,
'S síkot erdőt eltölt átka' hangja,
Hallja a' bércz nyílt üreg-fülével,
'S vissza-bőgi égnék és pokolnak;
Hallja bérczén 's reszket a' Tündő-lány.
Most elhallgat Csáki, szörnyen hallgat,
Harczol szíve' lángoló dühével,
Harczol rengeteggel és vadakkal,
'S harsog a' hegy harcza' vad zajától,
Szirt-tetőket tördel buzogánnyal,
Karddal irt és sérteget fenyőket,
Nyíllal ölyvet 's minden szárnyalókat;
Hogy, ha fába, szirtbe vagy madárba
Tűnt-el a' gonosz lány, megtalálja,
'S össze-rontsa gyilkos fegyverével —
Nem találta, hasztalan vesződött.

Este jött a' sírhoz Csáki vissza,
Késő estve, búban, lankadásban.
A' galamb remegve szállt előle,
Hervadozva dült-el a' virág-szál;
Hervadozva dült-el Csáki hős is,
Várta álmát, várta jobb halálát.
Jött az éj, de Csáki' álma késett,
Jött az éjfél, 's Csáki ébren ült még;
Nézte a' sírt csendes hold-világnál,
Haj, ki ül ott a' porok' tetőjén?
Szép leány ül hó-szín köntösében,
Nyögve és sohajtva kedveséhez.
Zolna ül ott szél-fodorta hajjal,
„A' halott is fölkel hát porából?
Zolna, Csáki' szűz szerelme, Zolna,
Hogy nyugodtál a' sír' éjjelében?“
Szólt az ifju 's ált-ölelte a' lányt;
Hőnek érzé 's csókkal érte ajkát;
Csókkal érte keblét, ékes arcját,
És örült az éjnek és magánynak.
Akkor rázta-meg magát kezében
A' leány és elveszett előle —
A' Tündő volt, 's tűnte' kezdetében
Gúny-ajakkal ezt suhogta vissza:
„Zolna, Csáki' szűz szerelme, Zolna,
Hogy nyugodtál a' sír' éjjelében?“
Halva dült-el a' hős, és alább szállt
A' leányka szenvedő porában.
És legottan a' Tündő' nyomába
Fergeteg kelt a' hivek' nevéből,
'S téren erdön kergeté üvöltve.
Csáki, Zolna, hangzott a' hegyekben,
Csáki, Zolna, völgyek' mély ölében,
Közben hangzott a' Tündő' nyögése,
'S mennydörögve harsant rá az égből:
Csáki' szűz szerelme, szőke Zolna,
Hogy nyugodtál a' sír' éjjelében?

Toldy Ferencz.

4.

Gróf Eberstein Hugó.

Igen sokat beszélnek a' német történetek ama visszavonásokról és zavarokról, melyek I-ső Otto Császár' idejében uralkodának, kiváltképpen az ő legöregebik fíjával a' Sváb-országi Rudolffal, a' Lotharingiai Konráddal, és az ezek' részén állókkal volt egyenetlenségiről. Az utóbbiak közt különösen kimutatá magát Gróf Eberstein Hugó, egy férjfiás észszel, bátorsággal és küszdeni vágyó lélekkel telyes Ifjú. A' Császár tehát minden bajokat, mellyek csak az ő bal-szerencséivel folytatott hadakozásiban magokat elő-adák, mindenkor egyedül ama pálya-vívó 's bölcs tanács-adó Gróf Hugóval szokta közölni. Egykor mindazonáltal dühös haragja' fellobbanásában Ebersteinnak halált és veszélyt, 's várának pusztulást esküvék.

Hugó még alig vevé hírül a' Császárnak boszszú-eskét, azonnal sieté Eberstein nevű várát hatalmas védelem-karba helyezni. Vitéz csoportjainak özönével, számtalan sok gyalog és lovag fegyveresekkel tódult Otto Császár a' vár' elébe, kívánván ennek feladását. De hidegen 's nyugodva néze-le Hugó a' maga vár-tornyából, 's a' Császárnak ezt izené-viszsa: Nem mindjárt győzödelem a' próba; még Eberstein' vára meghódítva soha nem vala, nem is leszen.

Ezen ellen-mondás miatt még nagyobb mértékben felgyulladott a' Császár' dühe 's boszszú-álló indulatja. Dühösködő robajjal kezdődék tehát a' mesterség és természet által feldúlhatlanná alkotott várnak ostroma, mellynek falairól Gróf Hugó' vár-őrző csapata lövöldözvén, ön-záport hullata.

Egész hónapokig lobogának a' veszélyes csaták' üszkei, 's haszon nélkül sok vér folya-ki. Ugyan-ezen kedvetlen kimenetelről a' Császár nemis álmodozván, elbámúla, 's egy ravasz czélt gondola-ki, melly által az erőszaknak is ellent-álló szikla-várt fortélyosan birtokába vehetné. A' lovagok a' Rajna mellett fekvő Spira nevű városban kénytelenek valának Otto Császár' eszközlésére egy ragyogó Bált hirdetni, 's arra Gróf Hugót is elhivák azon Császári kezesség' kinyilatkoztatása mellett, hogy melléje biztos kíséretet adván minden akadály nélkül vissza fog várába jutni. Tapsolt a' Császár, midőn ama' hirt vevé, hogy Gróf Eberstein Hugó ma Spira városa felé indul a' hadi gyakorlásra, mellyet a' fényes Bál fog felváltani. Legott kihirdeté Otto ama' parancsot, mellynek következtetésben, a' béállandó éjczakán Eberstein várát ostromolni kellene. Csak egyszer kicsalhasam várából a' Grófot — így szólt a' Császár; — még mások aludni fognak, mikor a' vár birtokomban lesz.

Így gondolkozván Otto, békéllenül várta Hugó' elútatásáról a' bizonyos hírt, ki már régen úton vala.

A' pompás hadi-gyakorlás elkezdődék. Gróf Eberstein, ama' híres Bayard Lovaghoz hasonló 's rémülni nem tudó Vitéz, a' próba-viadalok' minden nemeiben győztes lett; a' köszönetet mint érdem-díjt, a' Császár' nevében, ennek leánya — Jetta osztogató. Megszülvén a' hadi-gyakorlás, ezt a' Lovagoknak egy éjszakán tartó táncz-mulatsága követte, a' Spirái vár-szálában. Az ékes Jetta az első tánczot 's azután a' másodikat és harmadikat is, a' bajnok Hugóval járta-el, ki nem-csak legvitézebb volt a' harczolók' jeles sorában, hanem legszebb 's legméltóságosabb a' tánczolók' közt is. Minden szemek a' pár nélkül való párra valának függesztve, midőn Hugó 's Jetta könnyű bájos lebegéssel forgának-körül, a' gyertya-fénytől mint millió csillagoktól körül-sugárzott szálában. A' szép-lelkű Hugó' karjai nemes andalgásban övezék-ált a' gyönyörű Jetta' sudar testét, 's az ő vidám érzete ezen öröm-éldelés mellett sokkal nagyobb vala, mint a' földi szokott lenni.

Már a' harmadik táncznak is vége volt. Ekkor hív indulattal sugá Jetta Hugónak e' szavakat: Én Lovag Urat igen vidámnak nézem itt a' táncz és mulatozások közt; de még a' nap sem fog az ég-karikára feljönni, mikor Eberstein Vára már idegen kézre jut. — Ha bár elvesztem is azt, — mondá Hugó szelid hangon: — csak szíves hajlandóságát vihessen-el innét magammal. Emlékezzék-meg róla a' Kis-aszszony; ha sajátom marad is Várom, ha nem is, szerelmemnél tisztább és szívesebb soha nem fog a' Kis-aszszony eránt a' nap alatt létezni.

Ezen bucsú-szavak után elhagyá Hugó a' szálát, felveté magát nyeregben álló paripájára, 's a' kantárt szabadon eresztve nyargalt Eberstein vára felé vissza, hova épen akkor jutta-el, midőn a' veszély már legközelebb vala. Már éjfélt olta oda valának a' Császár' lajtorjái a' bástyákhoz támasztva, 's Ottót biztatá reménye, hogy e' szerént a' nap' első sugárainak kilövellésekor diadalmi pompával fog a' várba felmenni.

Már kezde virradni; ekkor Gróf Eberstein a' vár-kapuhoz siet, 's azonnal megváltozék a' dolog' folyamatja. Otto Császár észrevevé a' várőrizetnek újulva nevedő bátorságát és ellent-állását, 's a' tornyokból a' csata-zaj úgy hallaték, hogy azt a' hegyek és völgyek is mormolva vissza-hangozák. Felnézett a' Császár az erősségre, 's azt gyanította, mintha a' felkelő nap' első sugárinál Gróf Ebersteint pillantotta volna meg, miként ez katonáji előtt a' véd-harczot kormányozá. Ekkor bámulva felkiáltván a' Császár, ezt mondá: Minő hallatlan szemfényvesztés ez! Gróf Eberstein Hugó kétszer van e' világon? Spirában is a' Bálban, 's itt is a' Várában?

Ezután elenyészett a' Császárnak minden kétsége; a' mi lehetlenségnek látszék, valóvá lön. Hallani leheté Gróf Hugó' menydörgő hadi vezér-szavát, 's látni öltözete' csillogását, úgy sisak-tollának lengését is.

O az, ő az, — felkiálta Otto Császár; — már most meg vagyok győzve; ama' Hőst tisztelnem 's szeretnem kell, ki olly nagy és olly eszes. Siess Herold, szaladj-fel ezimer-könnösben Gróf Eberstein Hugóhoz, idvezlésemet jelentsd neki, 's mondjad ezt: Otto Császár neked kezét-nyújt a' béke-kötésre 's a' barátságra. Szíves indulattal kíván ő ma, — ha meglészen az egyezés — téged Eberstein Várában meglátogatni, mint vendéged és kegyes Császárod.

letevő helyeiről gondoskodják. Gondoskodják Vermeiről, Hombáraitól magános Granáriumairól. Ha jószágai más-más helyeken vannak, ezen Tárok is lehetnek a' már tudva lévő számvetési irányban, külön-külön; — ez a' Közönség' szükségére mindegy.

III. Az Éhségkori Gabona-Társaságok.

Ezen számvetések arra az igen ritka esetre-valók, mikor a' szükség Ország-szerte, sőt több Tartományokra terjedne-el. Akár illyen közönséges, akár csak egy részen uralkodó szükség lepne-meg bennünket; a' *Gabona-Társaságok*, — mellyeknek Német-országban az 1817-diki szükség' idején jóltévő fogantjai voltak — az éhség ellen hathatós és bizonyos segedelmet nyújtanak.

Elberfelden (Rajnai Burkus Orsz. a' Düsseldorf-i kerületben) 1817-ben egy 158 Polgárokból álló Társaság össze-tett 74000. tallért, 's ez által, Gabona-kereskedésével 455416 tallért hozott mozgásba. Jól elrendelt intézeteivel azt vitte-ki, hogy az Elberfeldi Lakosok, szükség' idején kenyeret 5 Stüber, vagy $\frac{1}{2}$ tallérral olcsóbban vehettek. Ez által az egész Környékre is jóltévő volt ezen Társaság, mert sehol Elberfeldi élet-vevő nem lévén, kisebb ára volt az életnek darab környéken. Ez az Elberfeldi Társaság még 1816-ban Juliusban vette-be az életet. Hetenként egy arra a' végre vert emlék-pénzt osztottak-ki a' Polgárok között, melly pénzek a' Kenyér-sütőknél $\frac{1}{2}$ tallért értek, mellyekkel a' sütők ismét Gabonát vettek a' Társaságtól.

Frankfurtban ugyan 1816-ban de már késő Novemberben, és csak a' körül-belől lévő helyekről vásárolt-be egy illyen Társaság 128305. forint árú életet, azon intézettel, hogy a' szegényebbek 6 fontnyi kenyeret 26 krajczáron vehessenek mindég. Ezen jól-tévő czélját ki is vitte, — de, (noha 300645 forintot hozott mozgásba) még is 74000 forintot vesztett; és így 26 krajczáron 14 krt; a' mikor amaz Elberfeldi Társaság minden százon ötöt nyert! Mi lehetet a' Frankfurter Gabona-társaság bal számozásainak oka, holott az ő feltételei szerint bizonyosabban fel lehetett volna előre vetni a' kárt mint az Elberfeldinél; — nehezen lehet által-látni.

Illyen Társaságokat formálni, 's Hazánkat az éhség' veszedelmeitől megmenteni, — a' bővebben termett helyekről az életet által-szállítani, a' mi Hazánkban még könnyebben lehetne. Nem lehetne é ugyan is egy vidéken lakó Birtokos Uraságoknak e' végre, ha nem tőke-pénzt, de még jobban gabonamennyiséget össze-állítani, olly mértékben, hogy a' Szegények mindég mértékletes áron kaphassanak kenyeret. Azzal a' szomorú környülállással jár az éhség, hogy akkor, mivel az élelemre 3—4 annyit kell kiadni, — a' pénz is szűkebb. Mi módon adhatja tehát el ekkor egy magános Kereskedő a' Gabonáját, mikor csak kis mértékekben, és csak inkább hitelben kénytelen azokat kiosztani. Ha nagy formában való kereskedések mennének kézről-kézre illyenkor; kárt tennének u'soráskodásokkal 's a' drágaságot nevelnék. Mind ezeknek elkerülésekre Felső-ügyelés, és egy Társaság legjobb.

Az ilyen Gabona-Társaságoknak az a' mindenek felett való hasznok is van, hogy ezek által valóban olcsóbban veszik az éleletet a' Szegények, és még is nyerhetnek rajta a' Részesek. Csak előre jól kiszámolt renden mennyünk, a' jó következés nem fog elmaradni. Azt mondja Gróf Soden (Nat. Oecon. 1. Band. V-dik lev.) „*Es ist das göttliche Geschenk des Studiums, dass es oft Früchte bringt, an die man Anfangs gar nicht dachte.*”

NYIRY ISTVÁN, Phil. Prof.

2.

Az Észak-Amerikai szövetséges Státusok'
Tudós-Társaságairól.

A' Nemzetek' kimívelődéseknek, a' pallérozottság legfőbb grádicsára való julásoknak, a' nyelvbe, szép-mesterségekbe és tudományokba való tökéletesebbedéseknek 's ezeknél fogva a' jól-lét 's boldogság megállapításának, leghathatósabb 's legczél-erányosabb elő-mozdítói 's eszközei a' Tudós-társaságok és Akadémiák. A' hajdani mívelt Görögország dicsőségének 's méltóságának kifejtetői 's megfundálói, nem a' benne időről-időre fenn-állott 's naponként mind inkább elágadzott tudós Akadémiák voltak é? A' Francia Nemzetet is mi emelte a' kimíveltség 's nemzeti dicsőség legfőbb grádicsára, 's mitette azt az idegen Nemzetek előtt is mind inkább tiszteletessé? Minden bizonytal azon fejedelmi bőv-kezűséggel fundált 's mind eddig hathatósan pártfogolt 's gyámolított tudós Társaságok, mellyek a' Tudományok' Akadémiája, a' felyül-írások', és szép-mesterségek' Akadémiája és Francia Akadémia nevezetek alatt esmeretesek.

Az Észak-Amerikai szövetséges Státusok, — többeket elhalgatva — 1783-tól fogva léptek a' független Státusok' sorába, és ime! ezen kevés idő alatt, micsoda óriási lépésekkel haladt-elő a' Nemzeti-kimívelődés 's pallérozottság' nehéz és darabos pályáján! A' Históriaik egy Nemzetet sem mutathatnak-elő, melly olly rövid idő alatt a' tökéletesedésnek 's Nemzeti-boldogságnak, azonn pontjára hágott volna fel, a' mellyen az Észak-Amerikai szabad Státusok állanak. Ezen szabad Státusokban már 29 tudós Társaságok vagynak, mellyeknek a' természeti Tudományok' elő-mozdítása a' legfőbb czéljok. Ezek röviden elő-adva így következnek 1.) Napkelet-Indiai tengeri Társaság (East India marine Society) Salembé. Ez a' tengernek természeti és fizika Históriajával foglalatoskodik.

50

Senki-sem lehet ennek Tagja, a' ki mint árboczon vigyázó (Master, vagy Super-kargo) a' Jó reménység' Foka és Cap Horn szomszédságábanlévő Tengert bé nem hajokázta. Elindulásakor minden Tag egy Jegyző-könyvet kap, a' mellybe utazása' történeteit; a' mágnestőnek elhajlását, a' Fokok' távolságát 's egyéb' efféléket feljegyez. Viszsa-érkezvén, az ezen Jegyző-könyvek Felvigyázójának által-adja a' maga Jegyző-könyvét. Eddig 67 ilyen Jegyző-könyvek vagynak össze-szedve 's több ezer Természet-Históriára tartozó tárgyakkal a' Társaság' Museumába bé-téve. 2.) A' mesterségek' és tudományok' Amerikai Akadémiája, és 3.) Újj Angliai Linné' Társasága; mind a' kettő Bostonban. 4.) Franklin 5.) Philophusian' Társasága Providenczében. Amaz tellyes virágzásában van; egy szép Laboratoriuma is van 's Tagjai az Ásványok' egymástól való elválasztásokba foglalatoskodnak. 6.) A' mesterségek és tudományok Connecticuti Akadémiája, Newhavenbe. 7.) Amerikai Geologiai Társaság. 8.) Pittsfieldi Lyceum. 9.) Mesterségek' Társasága Újj Yorkban. Ehez tartozik a' Rensselär Oskolája is, melly Rensselär István által fundáltatott Albanyba, a' melly azon cél-erányos Tanító-intézetre nézve, mellyben a' Tanítók a' Természet-Históriába, Mezei-gazdaságba, Technológiába 's a' t. formáltatnak, a' legédesebb reménységgel kecsegtet. Ez tellyes virágzásban van. Célja az, hogy Tanítókat formáljon, kik a' Tartományokba elszéledvén, a' Föld-mívelőt és Mester-embert 's ezeknek Gyermekkeit, a' Fizikába, Chemiába, Természet-Históriába 's ezeknek a' szántásra, vetésre, gazdálkodásra, mester-mívekre és kézi-mesterségekre való alkalmaztatására tanítsák. Az oskolának jó Paraszt-házai és Műhelyei vagynak 10 — 16. Az Uticai Lyceum, a' Természet Históriára; Chemiai és Geologiai Társaság Delhibe, Hudsonba, Troyba, Cacskillba, Newburghba és a' West-pointi Lyceum, mind a' Természet - Históriára 17.) Tudományos és Filozofiai Társaság Ujj Yorkba, 18.) A' Természet História' Lyceuma. 19.) A' Párisi Linné Társasága Ujj Yorki ága. 20.) Ujj-Yorki Athenaeum, mind újj Yorkban. Ez az utolsó, gazdag Kereskedők által fundáltatott 's azok által tartatik-fel. A' múlt télen a' Chemiába, Geologiába, Botanikába 's a' t. itt praelectiók tartódtak, mellyek sokaktól megkerestettek; melly nyilvánvaló bizonyosága annak, hogy a' természeti Tudományokba melly nagy részt vesznek ott a' lakosok. Neuyork Városában és a' Neuyorki Státusban lévő ezen Társaságokon kívül, most újra törvény által állapított-meg, mindenik Kerületbe egy szántó-vető Társaságnak felállítása. Ezek igen interessáns geologiai értekezéseket adtak eddigelé is ki. Egy 1819-ben hozott Törvény szerént ezen Kerületbeli Társaságok' számára 10,000 Dollárok rendelődtek, mellyek azoknak népességek szerént osztódtak-ki. Ezen kívül, alá-írás által mindenik Társaság segedelem-pénzt gyűjt-össze, melly a' megjutalmaztatásokra fordítódik. Egy esztendőben 26 ilyen Kerületbeli szántó-vető Társaságok' állottak-fel, mellyek most tellyes virágzásban vagynak. A' külömb-külféle Kerületbeli Társaságokból választott Deputátusokból álló Középponti Társaság' felvigyázása alatt van a' többi, melly a' Státustól esztendőnként 1000 Dollárt kap, vetemény magok' kiosztogatására és az ezen tárgyban írt Munkák' kiadására, a' mellyekből eddig már két Kötet jelent-meg. 21.) A' Newjerseyi tudományos és filozofiai Társaság, Princetonba 22.) Amerikai Filozofiai, 23.) Linnéi Társaság, és 24.) Természet Tudományok' Akadémiája, mind Philadelphiában. Ennek az utolsóknak a' leggazdagabb 's legtökéletesebb Természet-tudományi Könyv-tárja van, egész Északi Amerikában. 25.) A' Tudományok' és Literatúra' Akadémiája, Baltimoréban. 26.) Co-

lumbiai Institutum, Washington Cytibe. 27) Nyugoti Musaeum' Társasága, Cincinnátiban. 28) Tudományos és filozofiai Társaság, Charlestownba. 29) Lyceum a' Természet-tudományokra Ujj Orleansban.

Ezek a' Tudós-társaságok, a' mint látszik, a' metafizikai abrándozások helyett, a' természeti és mesterségi széles kiterjedésű Tudományok' ágai kiszélesítések 's tökéletesítések körül foglalatoskodnak, a' helyett hogy holmi száraz 's sovány transcendentális Ideákkal bibelődjenek, azokat a' Tudományokat teszik figyelmetességek' tárgyaivá, mellyek a' hasznos tudományok, mesterségek és művészi szorgalom köreibbe tartoznak, minéműek: a' Mathesis, Fizika, Chémia, Geologia, közönséges Természet-tudomány, Mineralogia, Botanica, Zoologia, Anatomia, Medicina, Physiologia, Chyrurgia, Pharmacia, általjában réve a' Föld-mívelés, Kert-mívelés, a' chemiai, gazdasági, mechanikai 's építési Mesterségek' a' Geographia és Statistica, Utazás leírások, Philologia, Aethnographia, Archeologia, Nummismatica, Historia, Jurisprudentia 's a' t. Ámbár hogy a' theoretica és practica Filozofiának körébe tartozó egyéb Tudományok eránt is figyelemmel vagynak, mutatják az ezek tökéletesítésére felállott, fellyebb elszámolt filozofiai Társaságok.

Nyolcz-száz esztendő's Constituziójával méltán dicsekedhető édes Magyar Hazánk, ha ezen Századok sora' lefojta alatt csak egy nemzeti Akademia vagy Tudós-társaság' felállítással szerencsésíthetett volna is, a' nemzeti kimívelődésben és a' Tudományok 's Szépmesterségek által lehető kipallérozódásban, melly megszire haladhatott volna elő! A' Tudományok lelke' terjesztésével, melly igen tökéletesítette volna az izlést! Hát a' Nyelv-tudomány, az Ékesen-szóllás és Költés' mestersége mit nem nyert volna az által? A' közhasznóbb 's nagyobb befolyású Tudományokat is ide értve, az Aethnographiába, Archeologiába, Nummismaticába, Diplomaticába 's a' t., melly sok eredeti nemzeti nyelven írt remek munkákkal ajándékozathatott volna-meg a' Nemzet? 's ha idővel szaporodtak volna a' Tudós-társaságok 's az eddig felhozott Tudományokon kívül, gondos figyelmeztetést kiterjesztették volna, még azokra is, mellyekben még magyar nyelvünkön, vagy igen kevés, vagy semmi eredeti munkákkal nem birunk, minéműek a' Had-tudomány (Tactica) Pattantyússág (Artilleria) Tábor és Vár-építő Tudomány (Genie-Wesen) Hajó-építés, Hajókázás és tengeri hadakozás' tudománya (Marine), Státus' gazdálkodása (Oeconomia Status), Rend-szabás, (Organisatio) helytartói Kormányzás (Administratio) 's a' t. melly sokra mehetett volna Nemzetünk a' tökéletesebbedésben. És ha a' Francia Felül-írások Akadémiája példája szerént, a' régiak' szeretetét a' Nemzetbe felébresztette volna a' régi Classicusok' lefordítása által, Nemzetünk már régen saját nyelvén olvashatná a' maga kimiveltetésére a' régi Görögök' és Rómaiak' minden Íróit 's azok által szembetűnőbb-képpen kiformálhatta volna statistikai fenék-törvényeit 's orátori tehetségeit. És végre, ha ez-előtt egynehány századdal, valamelly magyar Tudós-társaság, a' Francia Akademia' példája szerént, egy olly szó-tárt készített volna, melly a' tör'sök, idegen, és újj szókról, azoknak megrövidítésekéről 's azoknak régibb és újjabb össze-szerkesztéseikről való grammaticális és rhetoricai egyenlenségeknek véget-vetett volna, most némelly nemzeti Írók, idejekori új szávaikkal, azoknak újj-módi össze-szerkesztésekkel, a' régi, jó 's szokásban lévő szóknak idomtalan megrövidítésekkel, germanismusokkal 's egyéb effélékkel, szép, könnyen hajló 's minden fellengős érzések' kifejezésére alkalmas nyelvünket nem rúttitanák 's érthet-

lenné tenni nem igyekeznék. — Úgy több Szép-tudományokat és Poésist illető eredeti magyar folyó és kötött beszéddel dicsekedhetnénk, 's nem csak a' régi Classicus Iróknak, hanem az Anglus, Franczia, Olasz és Német remek munkáknak szerencsés fordításaikkal is birnánk, és valamint a' matematikai, természeti, orvosi, gazdasági és mesterségi, eredeti és fordított munkák' száma jobban megszorodott volna, úgy a' mindenre kiterjedő belső utazási leírást magokba foglaló könyvekbe sem látnánk fogyatkozást, 's nem volnánk kéntelenek más Nemzetek ebbeli remek munkáikra szorúlni, 's ezen tekintetbenli vágyunkat olly nagy áldozatokkal, mint most, kielégíteni.

De hálá, örök hálá a' bölcs gondviselésnek, hogy valahára, ha mint nyolcz századok lefolyta után is, egy nemzeti Tudós-társaság' felállításának 's megfundálásának rég óhajtott reménységére eljuthattunk! Hálá Nemzetünk Geniusának, ki Országunk' Átlásait arra a' nemes és szükséges gondolatra vezérlette, hogy az Országban egy tudós Akadémiát állítanának-fel *). Azok között Hazánk kedvelt Nádorának, Felséges Herczeg Jósefnek nagy neve, a' Széchényi, Teleki, Festetics, Andrássy, Vay, Károlyi, Illésházy, Cziráky, Dessewffy, 's a' t. nagy nevek, úgy fognak ebben a' tekintetben a' magyar égen tündöklenni, mint első rangú 's nagyságú csillagok. Az a' Tudományok' nagy tapasztalású Veteránusaiból álló Országos-Deputatzió, melly a' Gróf Teleki Jósef Elöl-ülősége alatt ezen nemzeti Tudományos nagy Intézetnek elrendeltetésén hazafiúi buzgósággal munkálkodik, boldogabb jövődőkre való kilátást nyit-meg előttünk, 's Hazánk édes Attya, dicsősségesen uralkodó Fejedelmünk' I. Ferencz' Véd-paizsa, 's ápoló és segítő oltalma alatt ez a' Nemzeti-Intézet megfundáltatván, nem sokára arra a' pontra hágunk, a' tudományos tökéletesedésbe 's nemzeti kimíveltségbe, a' mellyen már más pallérozottabb Európai Nemzetek állanak, 's nem sokára elérjük azt a' rég' óhajtott időt, a' mellybe még azok az idegen Tót, Német 's a' t. Nemzetek is, kik magyar Kanahánunkba megtelepedtek 's ennek polgári szabadságába, jussaiba 's minden javaiba, egyenlő részt vesznek, magyarul fogják dicsőíteni a' Magyarok' Istenét. Ezer jókkal kecsegtetnek a' jövődők!

Balajthy Jósef.

*) Már ugyan Hazánk' Naggyai, a' nemzeti Nyelv eránt való buzgóságból az 1790° Eastendei Ország-gyűlésén egy nemzeti tudós Társaság' felállítását sürgették, 's az ekkor kinevezett országos tudományos Deputatzióknak ezen tárgyban készített plánuma az 1807-diki Diacta eleibe terjesztetett volt, de fájdalom! a' mint az idő 's következtetés megmutatta, minden fogamat nélkül.

3.

Botskay István' valóságos Koronájáról, és azon Ál-koronáról, melly a' hajdani Magyar Szent Korona' formájára lévén alkotva, a' Bécsiektől hibássan Botskay Koronájának tartatik.

Az Archiv f. d. Geschichte Statistik, Literatur, und Kunst című Bécsi Hav'-írás' 1824-iki Folyamatja' 181-ik számjában, a' 712-dik lapon P. V. Úr két Koronát ír-le, mellyeknek egygyike papírossal, 's metál-hártyákkal borított fából; másika aranyból készitetett, és a' mellyekről állittatik: hogy Kassán meghalálozott Erdélyi Fejedelem Botskay István' koporsóját, a' temetési pompa' alkalmával ékesitették — halála után pedig a' Császári Kincs-tárba tétettek.

En a' Török Császártól ajándékozott Botskay valóságos koronájának azt tartom, melly a' Kincs-tár' lajstromába is illy' nevezet alatt iktatott-bé, melly 527 aranyakat nyom, és a' belső szobák' egygyikében a' régi Cseh-korona mellé helyheztetett. — Azt pedig, melly sem a' lajstromban, sem a' Kincs-tárban fel nem találtató, hanem annak csak külső tornáczczában félre-téve tartatik; hogy, vagy azon Fa-koronának tartsam, mellyet Istvánffy a' Török Császártól Botskay' számára küldetettnek lenni állít — vagy pedig azon helyebb-említett Arany-koronának lenni hidjem, mellyet a' Brassói Polgárok Erdélyből küldöttek, a' természeti józan-okosság' következesei miatt, el nem fogadhatom.

Botskay' Koronáiról Istvánffy XXXIV -dik Könyvében ezeket írja, 's először is a' Török Császártól, a' Budai Basa által küldetett koronáról: „*Ea esse dicitur rudioris operis, intus quidem lignea, et superne laminis aureis tecta, lapillis obsoletum in morem inditis elaborata, quae quamquam a Turcis Constantinopolitanorum Imperatorum, aut Despotarum Thraciae Diadema fuisse dicebatur, incertum tamen est, quatenus et unde sumpta sit.*” 'S azután a' 'Temetés' leírásában: „*Funus ejus magnificentissimá Pompá, planeque regiá elatum est; duabus coronis, quarum unam a Turcis acceperat, altera a Coronensibus, s. Brassoianis civibus e latebris eruta, Despotae illius fuisse dicebatur, qui Moldaviá per Tyrannidem occupatá, nostro aevo inclaruerat, secreta imposuís.*” — az az: „Ez durvább mívűnek, belől fából valónak, kívül arany darabokkal borítottnak, 's régi mód szerént rakott kövekkel ékesitettnek mondatik lenni; mellyről, ámbár a' Törökök azt a' hajdani Konstantzinápolyi Császárok', vagy pedig Bolgár-országi uralkodó Herezegek' néhai koronájának mondották; még is bizonytalan, mi-féle és honnan került légyen.” 'S a' másik helye Istvánffynak: „Temetése fényes, 's valóban királyi pompával vitetett véghez; két Koronák tétetvén koporsóját vivő halotti

szekerére; mellyeknek egygyikét a' Török Császártól, másikat a' Brassói Polgároktól vette; ez utóbbi bizonyos föld-alatti rejtek-lyukból kiásottnak és azon Despotáénak *) mondatott lenni, ki Moldva - országot járma alá hajtván, a' mi időnkben esmeretessé lőn. —

Hogy a' Török Császártól Botskaynak küldött ezen Korona' leírása, ama Bécsi Kincstár' tornáczczában álló papírossal bévont' Fa-koronára egyáltaljában nem is alkalmaztatható, kitetszik a' következőkből: — mert

1-ször. A' Török Korona durvább mivűnek mondatik, holott a' szóban lévő Bécsi papíros-mív igen is ékes és finom munkázatú; kívülről ugyan is festett papírossal, a' legvékonyabb aranyozott pléhecskével borított drága kövek helyett hasonló üvegekkel, viaszszal töltött csalfa gyöngyökkel ékesítetett; — de a' test' könnyűsége világosan bizonyítja, hogy belülről fából, vagy papírosból alkatott.

2-dszor. Az Istvánffytól leírott Török Korona, arany pléhecskével borított, és régi módra rakott drága kövekkel ékesítetett — emez pedig mellyről szóllunk, semmi arany, hanem csupán megaranyozott hitvány pléhecskéket mutat. — Nem is kövekkel, hanem csak külömbféle színű üvegekkel, hamis gyöngyökkel, és víz-festékes, de mindazonáltal a' Magyar Sz. Korona' valóságos formáját helyesen képzelő festésekkel ékesítetik.

3-dszor. Úgy említi Istvánffy, hogy az a' Török Császártól küldetett Korona, magoktól a' Törököktől valónak, a' hajdani Konstantzinápolyi Császárokénak, vagy pedig a' Trácziai Uralkodókénak lennie tartatott volna. — E' pedig, mellyről szó vagyon, hasonló és mindenekben megegyező formájú a' Magyar Sz. Koronával, és olly tökéletesen formáltatott, hogy az üvegek, a' kövek' színeinek, nagyságainak és számjoknak egészen megfelelnek; a' festés is a' régi zománcz' módját ábrázolja, és a' betűk, mind a' Görög, mind a' Deák írásban az eredetihez tökéletesen hasonlóak; következésképpen bár-ha nem a' XVIII-dik században készült volna is; a' mit azomban a' munka és matéria nyilván elárúl, még is, sem a' Konstantzinápolyi Császároké, sem a' Trácziai Uralkodóké nem lehetett.

Hijában igyekeznek tehát P. V. Úr ezen félig fa, félig papíros Ál-koronát Botskaiénak tulajdonítani, és azt az Istvánffy' leírásával egygyeztetni, mert az Istvánffytól leírt' Török Korona ettől felesleg is külömbözik.

Ezeket előre-bocsájtva: világos, hogy a' szóban lévő, papírossal borított Fa-korona nem az, mellyet Botskaynak a' Török Császár, mint általa kinevezett Magyar-országi Királynak küldött. Mert

1-ször. Ez külömbözik, és semmikép' meg nem egygyezik az Istvánffytól leírottal.

2-dszor. Mert a' Török Császár, az általa kinevezetett Magyar-ország' új Királya' béiktatására nem adhatott becs-nélkül való és semmit érő koronát, ha-csak magát Botskai Fejedelem és a' Nemes Magyar Nemzet előtt kineveztetni nem akarta — melly Nemzet mindenkor több arannyal és drága eszközökkel birt, hogy sem a' Török Császártól egy Fa-és Papíros-koronát elfogadott volna. A' Korona' hitványságát, hogy t. i.

*) Despota névvel nevezettek a' Moldvai, Oláh-országi és Szerbiai uralkodó Hercegek.

a' kövek' hiányosságait csak üvegek és csalfa-gyöngyök pótolják ki, mentegezni igyekeznek ugyan P. V. Úr, 's például a' Kantakúzai János Görög Császárt és annak Feleségét Irenét hozza-fel, kiknek Koronái azon időben csalfa kövekkel voltak ékesítve: de ez a' példa e' jelenvaló esetre annál kevésbé alkalmaztatható, mivel Istvánffy, kinek hitelessége mellett akarja P. V. Úr ezen Ál-koronát Botskainak tulajdonítani, — világosan kimondja: hogy az nem csalfa üvegekkel, de régi módra lévő színes kövecskékkel volt kirakva.

3-dszor. Ha a' Török Császár Botskaynak a' valóságos Magyar Sz. Korona' mássára készült Koronát küldötte volna — mind Botskay, mind Homonnay Bálint; valamint Illés-házy István és Széchy, az Ország' nevezetesebb Nagyjai közzül, kik a' Rudolf Király' nem rég' múlt koronázásán jelen voltak, rá esmértek, 's ezt közönségessé tették volna; és Istvánffy külömben is erős védje a' Kir. Felség jussainak, sokkal inkább ezt iktatta volna bé historiájába, mint-sem azt hagyta volna emlékezetben, hogy a' Törököktől nyert Korona a' Konstantinápolyiak' vagy a' Trácziai Uralkodók' egykori koronája; mivel az illy' Korona' által-küldését, a' Szent és eredeti Korona' ősi jussaira nézve sokkal ártalmasabbnak kellett volna tekinteni.

4-dszer. A' Császári Kincs-tár' lajstromában csak egy, és azon Arany-korona van feljegyezve, mellyet P. V. Úr minden ok nélkül, pusztán, kényne szerint, az Erdélyi Brassóiaknak tulajdonít — a' papirossal borított Fa-koronáról pedig semmi emlékezet nincsen a' lajstromban, 's ezért nem is áll a' Kincs-tárban — de mint bizonytalan eredetű a' pitvarba tételt; — így hát nem ezt, de a' lajstrom' hiteles bizonyosága szerint, az Arany-koronát kell a' Botskaiénak tartani.

5-dszor. Ezen Ál-korona első tekintettel a' XVIII-ik század' míve — ezt, a' festett papiros, a' legvékonyabban aranyozott becsstelen pléhecskék, az üveg-kövek és a' viaszszal megtöltött gyöngyök a' régiségekben csak valamennyire jártas ember előtt is nyilvánosságossá teszik, a' régiség' semmi jeleivel, millyenek: a' fának redvessége, — az üvegeknek elváltozása 's homályossága, vagy a' viasz' megsárgulása, nem bír. A' régiségekben jártas szem előtt, az ócskaságnak valóságos megismerhető jelei nélkül ezen állítása is: *Sie ist unstreitig alt, meg nem áll, e' következő pedig annál kevesebbé: es ist leicht an dem etwas beschmutzten rothen seidenen Futter wahrzunehmen, dass man sie mehrmal getragen hat,* bizonyos lévén ugyan is az, hogy még a' valóságos Arany-koronák sem használtatnak olly gyakran, hogy a' Fő' izzadását magokba vehetnék. — Ha tehát ezen Korona valóban a' XVIII-ik század' míve, a' mi az elő-adattakból már bizonyos, semmiképpen nem lehet azt a' Botskay István' idejére vonni, és Török ajándéknak tartani.

6-dszor. Ha ezen Ál-korona a' Botskay István' korában készült volna a' Magyar Sz. Korona' eredeti formájára, úgy kellett volna azt leábrázolni, a' mint ez a' Botskay' idejében volt. Révay Péternek a' Sz. Koronáról írt historiájából világos, hogy a' II-dik Makszimilián' koronázásán egy Zafir-kő elveszett, melly II-dik Mátyás' koronázásakor, már helyére vissza volt tételve de mivel a' többiekhez hasonló természetes kőre szert nem tehettek, az elveszett helyett szegeletekre köszörült (façonirt) Zafir követ iktattak-bé. Mivel pedig én e' jelenlévő Értekezés' Szerzője, a' köszörült üveg Zafir-követ, ezen Ál-koronában, ugyan azon helyre béiktattatva lenni találtam, a' többi üvegeket pedig köszörületlen Zafirok' ábrázolására készülve: innen senki-sem tagadhatja, hogy ezen

Korona már ennél-fogva bizonyosan a' II-dik Mátyás' koronáztatása után, és nem előtte készült, kinek készítő-meslere, a' mint már említettem, még a' legkisebb dolgokban is legpontosabb volt; ugyan azért ezen Koronát, melly csak Mátyás Császár' és Király' koronázása után készíthetett, a' Török Császártól küldött Botskay koronájának tartani tellyességgel nem lehet.

Lássuk már, ha azon másik, a' Cs. belső Kincs-tárban lévő és valóságos Arany-korona, mellyet P. V. Úr kétszeresen tévelyegvén, a' Brassóinak, és a' felett a' Heraclides János Jakabénak tart, a' Törököktől Botskay Fejedelem által Budán nyertt valóságos koronával ugyan egye?

Istvánffy az említett helyen, a' Török Császártól Botskaynak küldött koronát *vastagabb mivűnek* mondja lenni. A' Botskay Arany-koronája, melly a' Kincs-tár' belsőjében, a' régi Cseh-Koronával, üveg alatt, ugyan azon szekrényben áll, a' többi Koronáktól, mind külső tekintetire felette különböz, mind mivére nézve durvább készületű; formája csúcsba végződik, 's nyilván Per'siai izlésre mutat. Habos fedezetének durvasága Napkeleti, vagy Török, vagy Arabs munkát bizonyít. Ezen koronának mind formája, mind munkája régibb az ezen Kincs-tárba kitett minden egyéb koronáknál, (mert Nagy Károly Császárnak külön szekrénybe zárott eredeti koronája, palástja, és klenódiomjai zárva tartatván nem mutogattatnak, csupán ezeknek III-dik Ferdinand és I-ső Ferencz által készitetett mássaik) és bizonyos megesmértető jeleinél fogva a' XIII-dik vagy XIV-ik századra mutat. Továbbá

2-szor. Régi módra rakott kövekkel készültnek mondja Botskay' koronáját Istvánffy: a' Kincs-tárban lévő Arany-koronát pedig rubin, smaragd kövekkel, Türkoászokkal és gyöngyökkel ékesült'nek P. V. maga is megvallja. Továbbá azt mondja:

3-szor. Istvánffy, hogy Botskaynak a' Törököktől adott koronája belől fából van, felől pedig arany pléhekkal borítva. Hogy a' kérdésben forgó Korona' pléhei aranyból való, azt nem csak a' megtekintés, de még bizonyosabban a' lajstrom is mutatja, melly egyszer'smind 527. aranyat nyomó nehézségűnek vallja, és formáját tekintvén is bizonyosan sokkal nehezebbnek kellene lennie, ha belőlről fából nem készült volna. 'S ez is ezen Korona' nagy-régiségének bizonyosága, mivel a' IX-dik századtól a' XII-dikig számtalan felmaradt' nagy becsű arany drágaságok többnyire fára borított arany-pléhekből vannak készítve; annyira, hogy már a' Rómaiak is Krisztus' születése után a' IV-dik században szokásban vették a' réznek, elefánt-csontnak, gyantának 's a' t. (succinum), arany pléhekkal leendő béborításokat. Minthogy tehát ezen Arany-korona az Istvánffytól leirottal tökéletesen megegygyez, tagadhatatlan, hogy ez legyen Botskay Fejedelemnek a' Törököktől nyert' valóságos koronája, melly különös régisége miatt igen-igen megérdemlené, hogy különös szorgalommal megvizsgáltassék; már akár Konstantzinápolyi, akár Per'siai, akár pedig Trácziai legyen is.

Bethlen Farkas, Istvánffynál hiebb Történet-Iró, ki a' Botskay' viselt' dolgait vele egy-korbeltől hallá, 's hiteles ok-levelekből historiai rendbe-szedte, a' Botskaynak jutott koronának Per'siai formát tulajdonít e' következő szavaiban: „Pénteken, a' Törökök' Innepén, (Nov. 11-ikén 1605) a' Vezér, a' Koronát, mellyet némelleyek valamelly „Per'siai Királyénak, mások a' Görögökének állítanak lenni, a' királyi Pálczával egygyütt „elő-hozni parancsolja, és az arany, 's gyémánttól egészen ragyogó diszes karddal Bots-F. M. O. Minerva 2. Negyed. 1828.

„kay' oldalát önnön maga körül-övedzven, a' Koronát fejére teszi." Lásd *Históriája*, XIV-dik Könyvét. Világos innen, hogy a' Botskayénak nevezett, 's a' Cs. Kincs-tárban tartott Arany-korona, tulajdon ugyan-azon Korona, mellyet a' Török Császár Botskay-nak ajándékozott, mivel ez valóban a' Per'siai hegyes formára alkatott, a' másik papírossal borított Fa-korona pedig Ál-korona.

Meg nem áll tovább P. V. Úr' azon véleménye is, hogy a' Cs. Kincs-tárban lévő Botskay' Arany-koronája az, mellyet néki a' Brassói Polgárok ajánlottak; — valamint azon állítása sem, hogy ezen Koronát a' Moldvai Vajda Heraclides János Jakab 1562 körül, a' maga számára készíttette; mind azért, mivel a' Brassóiaktól került koronát szorossan leírhatjuk; mind pedig azért, mivel a' Heraclides' idő-kora sokkal későbbi, mint a' Törökök által Botskaynak küldetett régi Per'siai koronának szerkeztetése, és így azt Heraclides nem készíthette.

Nyilván való már, hogy a' Cs. Kincs-tár' pitvarában lévő, papírossal borított Fa-korona, az Istvánffy által leírt, és a' Bethlen Farkas által említett Botskay koronájának, tellyességgel meg nem felel — ellenben a' Botskayénak nevezett és a' belső szekrénybe elrett Arany-korona, valamint az Istvánffy, úgy a' Bethlen bizonyosság-tétele szerint is a' Törököktől kapott valóságos eredeti Korona — így, nem marad egyéb megmutatni való, mint az, hogy a' Brassóiak' koronája nem hasonlít, sem a' papírossal borított Ál-koronához, sem a' Cs. Kincs-tárban lévő Botskay' valóságos Arany-koronájához, hanem egyáltalában mindegyiktől különböző volt. —

A' Bocskay' temetéséről Istvánffy fellyebb- említett szavaiban azt mondja: hogy korporsójára két Koronák tétettek-fel, formájokról azomban nem szól. — De Bethlen Farkas *Históriája*' XIV-dik Könyvében a' formáját is leírja: „Fejedelem Botskay, úgymond: „midőn Váczon, harmad-napig mulatna, az Erdélyi Követek is megérkeztek, kikhez a' Brassóiak szintűgy hozzájok csatolván a' magokéit; bémutatnak egy tollak gyanánt készült arany-taréjokkal felékesített Arany koronát, és egy arany-buzogányt. Ezek György Despotáé, hajdan a' Mae'siai Királyé voltak, kit Mezethus, néhai Amurath Török Császár Seraskierje Országától megfosztott." Melly szerint tehát Botskay' Bécsi Koronája nem lévén taréjos formájú, hanem habos és durva munkájú: ez hát bizonyosan nem a' Brassóiaktól ajándékozott, hanem a' Török Császártól küldetett.

Illyenek voltak tehát azon két Koronák, (a' Török t. i. és a' Brassói) mellyek Istvánffy szerint Kassán, Botskay' Tetemeit vivő pompás halotti hintójára tétettek. — Nem is csuda, hogy azok között csak az egygyik, t. i. a' Törököktől való került a' Bécsi Kincs-tárba; mert ez, mint Botskaynak a' Török Császártól adatott Magyar-országi Királyi Méltóság' Jegye, a' Fels. Uralkodó Ház' törvényes jussai' ellenére adattatván, másnak kezében nem hagyathatott; *) a' Brassói Korona ellenben legkisebb hatalom-jellel és etővel össze nem kapcsolatván, csak mint becses ajándék úgy nézettetett, és azért Botskay' szabad tetszésére hagyattatván, legtermészetesebb jussal szállhatott maradékira.

*) Mathiae II. Decretis An. 1609. Artículo XX. 'S mondja is valóban Zavodszky György az 1610. Eszt. Diáriomában, hogy Thurió Palatinus: „Die 30 Junii inductitis Corona Turcica, olim Princ. Botskaii donata, in arce Sárospatak, ad manus Ill. Comitum Palatinum per Curatores Orphanum Comitum Valentini de Homonna tradita est, et resignata. Tandemque per suam Altitudinem, Viennam ad suam Majestatem Regiam, praemissa solenni Oratiuncula, deportata, et exhibitae die 6. Octobris anni currentis (1610) „Coronam Botskaianam Turcicam, eamque solam Gazophylaceo Viennensi non autem duas intulit.

Botskaynak ezen kettős Koronáját világosságra hozván és megmutogatván, legyen elég kijelentésem, hogy az előttem esmeretlen P. V. Úr semmi helyes okot, vagy historiai bizonyosságot sem tud elő-mutatni, mellynél fogva azon kérdésben forgó papirossal bévont' Fa-korona, formájára, idejére és materiájára nézve, a' Törököktől Botskaynak adatott lehessen, csupán-csak ezen következtetéssel él: — a' Botskay Koronája belől fából való volt — de minthogy ez belől fából való — tehát ez a' Botskay Török Koronája, melly neki 1605-ben küldetett. — Ezen okoskodásnál fogva a' Templomokban, Játszó-színekben és akárhol találtató minden Fa-koronák a' Botskay' Török Koronáinak nézettethetnének. Azért pedig, hogy a' kérdésben lévő Ál-korona Magyar-ország' Koronája' mássát ábrázolja: P. V. Úr-nak, nem hogy erre a' gondolatra kellett volna térni; — hanem inkább tellyességgel el kellett volna attól távozni; mert, a' mint már jelentettem, ez éppen egygyike azon fontos okoknak, hogy nem a' Botskay' Koronája lehetett. — Az említett következtetés abban is hibás, mert azt teszi-fel: hogy a' Cs. Kincs-tárban lévő Botskay' Arany-koronája belől nem fa, a' mit P. V. Úr sem meg nem vizsgálta, sem bé nem bizonyított.

Következik végtére, hogy vélekedésemet kimondjam ezen papirossal bévont' Ál-fa-koronáról: — a' legnagyobb pontossággal és finom munkával, a' Magyar Sz. Korona' másolatjára készült'nek mondám azt lenni — könnyűsége miá vagy fából valónak, vagy épen papirosbelinek tartám — mondám: hogy aranyozott, de becs nélkül való legfinomabb pléhecskéekkel, és rész-szerint papirossal van bévonva, melly papiros nagy szorgalommal, ragyogó vízi festékekkel van béfestve — a' drága kövek helyett, mellyekkel az eredeti Korona ékeskedik, ugyan annyi és olly formájú, nagyságú, színű üvegekkel és viaszszal töltött hamis gyöngyökkel felczifrázottnak mondám lenni — azt mondám végtére, hogy ezen munka a' XVIII-dik száznál előbbi nem lehet, ámbár néhai fényéből a' külső pitvarban tartatásánál fogva is már veszített.

Ezen környűl állásokból immár méltán következtetem, hogy ezen Ál-korona, egyenesen a' Fels. Uralkodó-Ház' parancsolatjából és meghatározásából, még pedig pontos és szorgalmas műve miatt, nem egy, de több Mesterek által, hosszabb idő alatt 's nem más alkalommal, mint a' Királyi koronázáskor készült', (mivel egyébkor ennek eredeti mássa, az az: a' Sz. Korona, a' többi drágaságokkal, a' Felség', a' Nádor', és a' Korona-örzök' pecsétjei alatt elzárva őriztetik) vagy pedig 1786-tól 1790-dikig, azon időben, midőn ennek eredetije a' Cs. Királyi Kincs-tárba vitetett, és mutatás' okáért kitétetett. —

Az első vélekedést támogatják e' követk. példák: III-ik Ferdinand, N. Károly Császár koronájának tökéletes mássát megaranyozott ezüstből és kövekből, olly módon parancsolta készíttetni, hogy az régiségére, az elsővel nagy részént vetélkedhessék. Lotharingiai I-ső Ferencz, az ócska palástot is és a' többi Császári ékességeket a' régiség' tökéletes formájára hasonlítván, megszerzette; 's mind ezek a' Császári Kincs-tárban üveg alatt mutogattatnak; nincsen tehát ok annak tagadására, hogy ezenképen a' Magyar-koronának is a' Felség' parancsolatjából mássa készíttetődhetett, főképp' azon környűlállásokban, mellyekben az, a' dolog' szükséges voltánál fogva tanácsosnak látszatott. —

Illyen környűl-állásai voltak dicsőült Mária Theréziának, ki csak hamar gyermekszülése után, testi erejéből kivetkezve koronáztatván-meg, tovább két óránál tartó Proceszsió alatt kénytelenítettett volna azon nehéz, 's könnyen négy fontot nyomó Magyar Arany-

koronával Felsőes Fejét terhelné, ha a Templomban véghez-vitt szent felkenettetés és a Szent Koronával történt törvényes megkoronáztatása után egy könnyebb koronával, Neme' gyengeségén nem segített volna; innen tellyességgel nem kétlem, hogy vagy az Udvari számadásokban, vagy az Esztergomi Érsekség' koronázásbeli költségei köz'tt ne lenne valami emlékezet ezen Korona' csináltatásáról, mellynek jeles mívészei bizonyosan érdemek szerint meg is jutalmaztattak.

A második vélekedés' lehetőségét erősíti a' gyakorlott szokás, mellynél fogva a' Kincs-tárból kivitetni szokott Dolgok' helyibe, azoknak másolatjokat szokták volt tenni. A' Mátyás Korona' vissza-adattatását újjított kéréseikkel kérték az Ország' Rendjei II-dik Jó'seftől, melly, mint-hogy formájára, régiségére, és a' mív' becsire nézve felül-haladná a' többiekkel, kívánhatták a' drágaságok' tudós Őrzőji, annak tökéletes példányának a' Kincs-tárba vissza-kerülését, és azon helyre-tételtetését, hol az eredeti volt. Ezen vélekedés annyival inkább megállhat: — hogy az olly csinos és tökéletes munkának a' legkisebbekre nézve is pontos össze-alkotása több hetekből álló időt kívánt-meg, melly a' Mestereknek, a' Királyi Felségtől és a' Korona' Őrzőtől, a' koronázás' idején is csak alig, — egyébkor pedig semmi módon sem engedődhetett volna meg.

Ezen kérdéses Ál-korona' létéről 1790-ben tudni kellett Gróf Forgács Miklós Nyitra Vármegyei Fő-Ispánnak; mert ő, midőn az Ország' Sz. Koronája II-dik Jó'sef engedelmével Bécsből Budára szállított, és a' Pozsonyi Banderiomtól, az Ország' határánál körül-vétele Győrig kísértetett volna, mint Vezető jelen lévén, az akkor volt Korona-Őrzőtől Gróf Keglevics Jó'seftől azon okból is kérte a' Korona' ládáját felnyitlatni, és a' Sz. Koronát, a' buzgó Népnak megmutatni, mivel már akkor közönségesen tudva volt, hogy a' Bécsi Kincs-tárban, a' valóságos Sz. Koronán kívül, még egy más, nem igazi Magyar Korona is volna.

Ezen Ál-korona' lételeire engem legelőbb, Muszka Tanácsos Köppen Péter Úr tett figyelmetessé, a' ki ezen másolatot (mint a' melly néki valódi régiségül mutattatott) valóságos eredetinek tartván, nem kevés időt töltött a' Görög Felül-írások leírásában, 's engem, ki akkor Bécsben mulattam, ezen képzel' ritkaság' megtekintésére meghíván; erre, annál hajlandóbbnak 's buzgóbbnak talált; mivel lehetőnek hittem, hogy valamint a' Sz. István őcska Köpönyegének — szinte-úgy a' Sz. Koronának is több hasonló példányai lehetnek. — Azomban én, kinek éppen akkor múlt 1820-dik Esztendőben vala szerencsém Budán, a' három napokig kitelt Sz. Korona' kincsei' nézésére, ezen Bécsben tartott, papirossal bévont' Fa-koronának olly igen balúl volt elő-adását, és annak ál-létét első pillantattal is megismértem, 's nem győztem eléggé csudálkozni; hogy V. P. Úr, — a' tudományok' és mesterségek' Fő-várossában, — egy-általában újnak ítelhető mívét, régiségnek — egy papirossal borított fa és üveg szerekből alkatott, minden belső érteke nélkül lévő készitményt, a' Nemes Magyar Nemzet' Királyai' felszentelésekre szolgáló Sz. Koronának minden históriai megismertető okok nélkül tarthatott, gondolhatott — 's a' mi több, azt is akarhatta, hogy a' külsőknek, mint ilyen mutogattassék; a' honniak által pedig ilyennek tartassék, 's tiszteltessék.

W. Jankowich Miklós Dedk feltétele szerint
közli DULNÁZY MIHÁLY.

JUTATOMRA ÉRDEMESTETT ÉRTEKELÉS EPPY
 MAGYAR TUDÓS TUDOMÁNY EGYKÖNNYEBB ÉS EGY,
 HEGYEBB DEKRETIÁRÁÓ. Ista Dejer György, a
 Pesti Univerzitatánál Királyi Orvós. — Pesten, Trattner
 Mátyásnál, 1809. ~~lap~~ 92 lap, 8-résben.

(A Recensiót vesztül azon német nyelvben dolgozott előadásomból,
 melly a Bécsi Annálordban 1812. Ján. lap 343 — 356 jöve-zi.)

Ha nagyon meg nem tévedünk, az Orvós nevet a Tanító vagy
 Professor nevezete helyébe a szűves tiszteletet érdemlő Dugonics dratta
 folyamatra hozni szököttünk, talán mivel nézi a Tanító, melly
 nével a kézi mesterségek Mesterei vagy legalább a fentebb Mester,
 végele, mint a Rajzolavé, nevezethetnek inkább, elly nemestnek nem
 látszik; ellenben az Orvós arra mutat, hogy az illy Mester a
 maga tanítványait oktathal é nem csak példával vegeleli
 a tanítás tárgyára. Mériünk hogy látszik, hogy a szűves tiszteletet az,
 nálmi nem fogja, valamint a németetnél nem tené az Univerz,
 richter; é nem értjük, miért kellene állannunk a venni
 alacsony magával nem hordó, nem rosz hangyán, és szökött,
 zeten bevett szökött.

A rövid Előbeszéd ^{ből} azt tanuljuk, hogy a Prof. F. M. Erődegye
 által megsejtett kérdésre a mi nagylelkü é hazánknak javára é
 dicősegeért bürgó Palatinusunk József Kir. Örökös és Kö. Hercegy

adott azzainak; hogy a 200 for. jutalmat rá Prof. Teléri László,
Királyi-Tudlai Radvány, Magnári Károly válogatott Advokátus
& most Komáromi Vármegyének V. János Ráminisztrátora, tette-fel;
hogy ^{ezel} tizenhárom Tudós concurreált magyar, deák és német nyelvben
íve Cselekedéssel; végre hogy Prof. F. U. a Magyar Tudós Társaság
fundusá eránt első néhány éi nem offott Apátországok jöjjéigaira
számlált, de csak hányas, megemlékezés az örök emlékezetes
1804 és 1808-iki Pozsonyban tartott Dietára, melyben az Ország
Rendjei a magyar hazafiúvágot és a tudományok előmenetelét
szajto' burgoványokat olly fényesen kitündöztették, jobbnak lát,
sa reményeit ezen utóbb említésben építeni.

Közöttünk Beszenczi György volt a legelőbb egy felállítandó
Tudós Társaságról. Rövid írása Egy Magyar Tudós Társaság
eránt való jámbor vándor, 1781 óta 1790.ig nyomtatatlan fogott
~~egy évtől más évtől, tizen, & 1790. jött éi Bécsben, Hummel,~~
~~Revai~~ a maga eránt rajzolt pláuját H. József Cs. k.
számon 1784. nyujtotta-be, & egyjütt adta. éi a Beszencziével, mely
felől épen álland. Tanácsolták az Párocsy is a Védelmézetett
Magyar Nyelvben (Bécs, 1790), & Doctor Decsy Samuel a Pannó,
niai Feni Phoenix-ben, & Jati ~~Revai~~ és Vedres Istvánok a mag
gor írásaidban, melyek ezen közös cím alatt egyjütt jöttek. éi: A
Magyar Nyelvnek a Magyar Hazában való südvéges voltát
szajtozó hazafili Elmélkedése. (Mind ez az öt munka Bécsben
1790. jöve. éi.) — Azalatt itt is ott is némelly privátus Magyar-
Társaságok szerveződtek a hazában, Kassa az első (1787. Nov. 13d.),
Komáromban
(a hasonló ifjaké a Sopronyi Evang. Gymnáziumban, Pozsonyban, és
a Pesti Univerzitatánál, & végre 1791. Erdélyben egy Országos.

De ezen a Sopronyi kivül a nem kedvező környülállásvól, & a ragornak elöltözése vagy halálát miatt együl egyig meggyüntener, & mind azon próbát, mellyet a Nemzeti Literar turánad elővitele eránt tétette, véresetlenül valónad, & most az Országban egy Társaság, egy Journal sine, melly a ti, jöte Magyar Munkárat megismertesse, megítélje. — (Azok, sa hogy ez íratott, Döbrentei János Ur, Nevelője Graf Jyulay Kájosnad, Oláh. Andrásfalván Küüllö Vármegyében, 1814. teyde kiadai az Erdélyi Muzéumot.) — Graf Teleki Kápló ten hat (időbb fija Józsefnek, a korona-örnek & Ugocvai Pá-pánad) e kérdést tette. fel:

„Mikoda intézet lehetne Magyar-Országban olly tudós Társaságot legkönnyebben felállítani és leghelyeseb, ben elrendelni, a melly nem csak a Magyar Nyelvet és Lite ratívát gyarapítaná, hanem a küllöldi tudományos dol, gornak megkivántható ismeretét is az Országban a Nem, ket javára elterjesztene?”

Prof. Ur, Einek Ertelezése a Birád által megkoronázotott, a kérdésre öt feledegyben felel, mellyeknek foglalatait előadni nemelly jegyzéveinddel kitoldani fogjud:

ELŐ SZIKKESZ. Doctor Decsi, kiadója a M. Kurornak Pécsben, a Társaság helyéül Budát, Prof. Révai Péter és Buzsák ajándotta. Fejér Ur, igen helyesen, Péter tanácsolja, mett ite az Univerzitas, ite a Széchényi által az Orzágnak ajándékozott Bibliothéca; továbbá a Curia előtt törvényező felednek gyalos feljárása & a Pesti nagy Obadalomra felgyülekezése miatt, és mivel Pestől a könyvet az Ország minden része legkönnyebben

Fa Magyar Tudós Társaság küllö alkotása.

széleskörűen elterjedt. — Dr. Decei harmincz rendszeres Tag felől gondolkodott, de a legfontosabb felől: Prof. Dr. Dr. nagy bízni, hogy kezdetben elég volna nyolcz; maga a Párizsi Tudós Társaság is legcélszerűbb csak kilencz Tagból állott. Sőt az Ország nem kívánja, hogy ez a nyolcz Pevien legyen; némi elégedettségig, hogyha Pevien két mérföldnyi távolságra fogna lakni, hogy valamikor rájárjék zürichre, hogy ott lehetne a Pevien Pevien. Szerzet Pevien, jai és a Pevien két Coning. Vallástételűek Predikátorjairól által kijelölhetők. Továbbá azt tanácsolja, hogy a rendszeres Tagoknál nagy fizetés ne szabattassék. Ez, mert a zürich egy könnyebben és kevesebb; s ez azért is okajja, mert a Magyar Jótudó patriotikus, mint a felől tudva van, hogy ez nem pénzért dolgoznak (könnyű, mert által még egy Jótudó nem kevesebb valamit), s valóban csak a felvételével is meg fognával elégedni.

A 11. Ezen az mondatok hogy a Társaságnak egy Protectorra, egy Praesidentre, egy Titoknokra van szükség.

§. 12. a Bibliothéca, a Muzéum, az Ulló-palota és a Nyomtató felől nagyon jó. — A két első nélkül valóig el lehetne a Társaság, ott lévén az Ország és Univerzitasé. Az Ulló az Univerzitasé Szábjában tartathatnának. Kezdetben Nyomtató nélkül is lehetne, ne a Társaság, minthogy Pest és Buda Typographiában zürichre get nem lehet.

§. 13. A Társaság fundusáról jóll; jutalomlevelekre 600 for. kívánatik, az Acták nyomtatásáért 500, s ugyanannyi a Titoknokra.

11. CÉLKEZÉS. A Társaság belső Organizatioja felől. — Protectornak projektálatik O. C. K. Keresztyéze a Palatinus, Vice-Protectornak a Kis. Kelytató-Tanácsnak egyik tagja. —

57

Melly tulajdonos kívántassanak meg a rendszeri Tagokban, az
(§. 17.) igen helyesen fejtetik meg; nevezetesen az hogy a
felveendő Társ a Magyar Nyelvet, tökéletesen bírja és e Nyel.
vel is Munkái által magára már fényt vont legyen. He-
lyes kívánság az is, hogy a Tagok Vallásbeli érintetel nél-
kül a hazánkat drámaally népeiből válasszassanak. —
§. 18. azot nevezetnek meg a kit közül a rendszeri Tagoknál
kellene válasszatni. — Kec. végig futván e nevetet — az ő
számot száz és kilenc! Nem foghatja-e magában azt a
kérdést, hogy miféle tudós Társaság fogna az leumi,
mellynek Társai névellyel az ite megnevezetnek valap-
tatnak. — §. 19. A Praesidens: Múltóság minden eff. vál-
tozón. — §. 20. Titoknok legyen a Pesti Univerzitásnál Magy.
Nyelvet tanító Prof., az Al-Titoknok az ugyan-az tanító
a Pesti Gymnásiumban. E két Tisztviselő offizor mind a
munkában mind a fizetésben. — §. 21. huszonnégy honorárius
Társat projectáltatnak. Kik legyenek a Correspondens Társak?
mint menjenek véghez a válasszások? az Ülés mint tartandó,
nagy Gyűlés effendörént háromszor, kis Gyűlés
minden hóban egyszer. — §. 25. A Nagy Gyűlés tárgyai
számláltatnak-elő: Jutalomérdemértétele a jutalmak ki-
tása, Tanácskozások, Előbbvitel a rendszeri Tagok között, ki-
hirdetési az elnyert jutalmaztatásokról, megvizsgeltetés
né. A dolgozó Társak beadják a mit dolgoztak. — §. 26.
A kis Gyűlés tárgyai: Telőlvásása a Naplóba beiktatva,
de Munkáinak a Levelzői tudósításainak, ~~felolvasása~~, és
a legközelebb tartandó Ülés tárgyait meghatározása. —

§. 27. megmutatja a tudós Iró, hogy érdemeit (magkülönböztetése, sőt ~~is~~ által kell jutalmazni & elköszönni. — §. 28. Magyarság-Iskoláknak létesítéséről a megholt Társaság iránti tiszteletére. — §. 29. a Társaság káprandó Apátvárosát, címeket, Vármegyei Akadémia-Iskoláit. — §. 31. A Társaság célja igen értelemesen adatik, elő, valamint annak fő törvényei is: 1) Az első törvény legyen: Nullius in verba. 2) A Nyelv dolgaiban ez a tudós Társaság ne tartsa magát az egész nemzet Dictatorának, hanem csak vele közös Kirónak. — Acc. egészen reá - áll a mit a tudós Iró jár, vasol. Ha jó fejed, akit együgyűségről jó Iró is, legyen a Társaság Tagjai, minden jól meggyen: de jaj ennek a Társaságnak, ha ez valamilyen a jó Iró felett adarná felemelni a magyarázatát! Kibálat, protectió, tekintet oda nyavnygás fejedet is vithetnek-be, a mint ezt a Francia Academiában látánk; & akkor ez a zavart csinalhatnának & nevetésesekkel tennék magokat és az Academiát a Társaságot. Azt kell óhajtanunk, hogy a Nyelv megtisztítása & gazdagítása nálunk is azt az utat vegye, a mellyet a németeknél vett, hol a Tudós Társaságok magokat nem nagyon avatták a jó Irók juttatásában.

III. CZIKKEGY. A Társaság tárgyai & foglalatosságai.

Egy igen jól kidolgozott hazánk; mely belátási mutat, és azt, hogy az Iró a maga tehetségével és azon munkáival a mellyet a felől írva vannak, derékasan megisméledett. Csak egy van a mellyben az érdemeit fényfival ellenkezniük kell. Kap 58. azt mondja, hogy nyelvünk tudományát az a jól kiöltöztető Gramma, tiszánk hozta létre, mellyel a hazánk elavartva van, és hogy

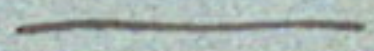
ezen tisztelettel egyedül a tudós Társaság auctoritása segít,
 het. Rec. egészen elcsúszott értelemben van a tudós Értekezéssel,
 vagy inkább apókal a józanodókat nevezett ~~hazafiakkal~~, de
 a Nyelv-tudományához nem sodat érő hazafiakkal, a kirtől Prof.
 Úr, a mint írja, ez ítéletet, e keverve panasz gyátrán hallotta.
 Jódal hamarabb érthetna egy tudós Társaság auctoritása a
 nyelvűnek, ha tudnillik az olly Tagokból állana, a millyet most
 lehetne neményleniind, mint tiz tizenét privátus Grammatici,
 caster? bázisjördellebe. Az illyenel nem érthetnad, a Rec. íté,
 lete szent semmit, mert ő azt tartja, a mit a tudós férfiu
 itt lap Ö. Duclos után mond: „ De tous les empires, celui
 des gens d'esprit, sans être visible, est le plus étendu.
 Le puissant commande, les gens d'esprit gouvernent, par ce qu'avec le temps ils forment l'opinion
 publique, qui tôt ou tard subjugué ou renverse. ”
 Jót nem csak nem ártana, hanem használna is: formni
 kell a mustnad, míg seprejét lehányja & borra vál; (a rossz
 könyvet sendi sem olvassa más, mint az a tudós, a kinek
 tudományára az tartozik; az pedig a rosszból is tanul, a
 rosszat is hasznára tudja hajtani. — Egy bizonyos, felette
 természetű Magyar Író, kinek nevét a Rec. emlélebből nem ne,
 veri-meg, a maga feneketlen káprázatai által mint privátus
 Író, kevése kárte lehet: de ha a Társaság sella curulidán
 ban ülne, nem juthatna e intriger és öpvezővetézevei al,
 tal annyira, hogy az ő keptelevéjei a Társaság által sanctio,
 náltassanak? Jobb, sokkal jobb, hogy literaria Democratiában
 éljünk, a mint ezt a tudós Értekező nevezte, mint egy ke-ve

azt a Practor' pályája alatt. — Egyéb referend. ez a Gyllhely igen jól
van kidolgozva, és az a panasz, hogy a mi Philologiai Munkáim'
gonosz gyárosi levélrel felfigyelni mint gyárosi levél nyelvű
a nemzet jósa Jóni által (S. 61.) igen is igazságos; mely panasz
szint mellett tözönnetet kell tenni. Prof. Márton Urnak, hogy
lexiconából némely zavartat csad. ugyan ki nem vehetett.

IV. CZIKKEK. A Társaságok az egész hazával és az igaz-
ságos. Védrel ~~szó~~ öfveletgoltatásáról, és annak jövedelméről
Ellátásairól. — A tudós Jóni itt két kérelmet téves: 1) hogy az
Universitas' Nyomtatója effendöntent nyomtatva 30-32 év alatt
ingyen, vagy mint hogy ezen Nyomtatóban mindig levelemesen képfül,
né a munkák, fizessen ez a nagyjövödelmi Officina a M. Társaságnak
évegre 500 ftol. 2) a Tudományok' vagy Universitas' fundusából
adassék effendöntent 600 for., fele jutalomkérdésekre, fele pedig ezed,
nek nyomtatásáról. Rec. ez keveselli. — S. 47. a gazdagabb Jóni
miliár, S. 49. a Pispöktör és S. 50. a Vármegyér, Honi, Pest és
Szathmár Vármegyérnek példajór által is bizdítatnak a köz jó,
nak elővezéllésére. — Rec. vajnálja hogy itt Szabolcs is nem em,
litéti, mellynek ^{nagy} érdemei a Jóni Chín felmaradhatása eránt
ismeretesek. — Hogy a gyürvéges vejedlem a Megyérből és
a Nagyból méltán reméltetnek, ni helyitt aramand hogy a
dolog menjen, mutatja az 1808diki Pozsonyi Dietá' példája, hol
a katonai Ludovicaca. Academiára néhány nap alatt ötfázzer
forint gyült. öfve, és a hol e g g y Nemes, O' Excell. Mar,
caibányi István Ur, ötoezeret ada.

V. CZIKKEK. A Társaság' bőveges hasznú következéseiről.
röl. — Itt abba hagyjuk a kírás, mert ezt kiki érti és állallásja.

Büffon
à St. Louis rôt.

27.

Gróf Buffon' gondolatjai a' stílusról. *)

A' stílus az a' rend, melly szerint valaki mozgásba hozza és összefüzi gondolatjait. Ha szorosán egybe lánczolja, a' stílus inas, erős, veresett; ha lassan követik egymást a' gondolatok, és csak puszta, bár mi csinosan válogatott szók által kötődnek egymáshoz, a' stílus hosszas, csúszó-mászó, vonczolódó, leppentyűs, sepergető.

De minekelőtte az ideáinkban követendő rendre ügyeljünk, egy más főbb rendre kell szabni gondolatinkat, mellyben csak az első tekintetek fogjanak helyet. Csupán úgy fog a' tárgy' területe 's határa kitérszeni, ha elébb gondolatinknak helyét felfogásink' egészén kijegyeztük.

Ez a' plánom, még nem maga a' stílus, de alapja, támasza, a' stílus' mozgásait igazgatja, törvények alá veti — külömben eltéved a' legjobb író is, tolla igazgató nélkül repdes, vagy vaktába rajzolja a' rendetlen vonatokat. Bár mi fénylők legyenek szinei, bár mi szépségeket hüntsen el a' részletekre, mivel összeségök vissza tetszend, vagy nem érezhető, a' munka szerkeztellen lesz; 's csudálván a' szerző' elméségét, gyaníthatni fogjuk hogy a' lángész' hijjával van.

Miért olly tökéletesek a' természet' munkái? mivel minden darab egy egész, 's egy örökös plánom szerént, mellytől soha el nem tér, dolgozik. Halk-csendben készíti szüleményei' magvait — eggyetlen egy vonattal teremti elé minden élő állat' első eredeti formáját, 's azt szakadatlan mozgás által, bizonyos idő alatt fejti ki és tökéletesíti. A' munka bámit, de a' rávert' isteni bélyeg az, a' mi ránk ható. Az emberi lélek semmit se teremthet; csak úgy lesz szülővé, ha a' tapasztalás és gondolkozás termékenyíti — az ösméretek, csiráji szüleményeinek — de ha menetelében és munkálkodásában a' természetet utánozza, ha szemlélődés által a' legfellengősb' igasságokig emelkedik, ha ezeket össze eggyesíti, egybe fűzi, és az eszmélés, megfontolás és elmélkedés' segedelmével, egy rendszeres fonadékba szövö, tántoríthatatlan alapokon állandó örökös emléket emelend belőlök.

Ha plánom nincs, vagy hijján volt az eszmélkedés valamely tárgy körül, azonnal hűledez a' legelmésb' ember, 's nem tudja hol, és mint kezdje írását. Számos ideák ostro-

*) Bár nem is senki már ma stílussal könyveket, megtartotta mindaddig majd minden nemzet ezt a' kitélt, melly még a' Rómáknál sem tulajdon, hanem csupán alkalmaztatott értelmű. Ugyan nem lenne é természetesebb, mivel a' stílus az írásmód helyett a' dologra néve képebb és teljesebb kitételnek látszik, ha a' stílust toll-nak neveznők? Ez a' szó: toll, még a' gondolkozást is, melly repülni szokott, festend: De a' megisokottság ólom a' repülő szárnyakon, és nem mindig és mindenütt szabad látzkodni.

molják egyszerre, és mivel azokat sem össze nem hasonlítottá, sem egyiket a' másiknak alá nem vetette, semmi se határozza reá, mért tegye egyiket a' másiknak elibe? bizonytalanságba marad tehát; de mikor elébb plánomot készített magának, mikor össze szedte, 's rendbe rakta a' jelen tárgyra nézve fontos gondolatokat, könnyen észre veendi a' perczet, mellyben pennához kell nyúlnia, érzeni fogja gondolatjai érettségének szülő pontját, sarkaltatni fog a' kiköltésre, még gyönyörűség is lesz írnia, könnyededen fognak következni gondolatjai, és minteggy hajtani fogják egymást; természetes és könnyű lesz stílusa, a' gyönyörűségből melegség fog származni; ez mindenfelé elömlend, és életet adand a' kitételeknek, mellyek mind jobban jobban mindent lelkesíteni fognak pennája alatt, a' hangzat emelkedni fog, a' tárgyak szép színeket veendenek magokra, az érzet az elme' világosságához kapcsolván magát, ezt nevelni, odébb terjeszteni és a' mondatokból a' mondandókra fogja által szállítani, 's a' stilus részvételt gerjesztő, 's villányos (lumineux) leend.

Semmi sem ellenkezik annyira a' lélek' melegségével, mint a' szembeszökő elmeszokratok' szünetlen hajházása — semmi sem ellenkezőbb a' világossággal, mellynek minteggy testé kell válni, és egyformán elterjedni valamely íráson, mint azon erővel-előrántott villámok, mellyek a' szóknak egymáshoz ütközéséből származnak, 's csupán egynehány pillantatokra, csak azért kápráztatják fény-vesztett szemeinket, hogy azután annál bizonyosabb és nagyobb setétségben hagyjanak bennünket. Az illy gondolatok csak az ellenzetek (contrastes) által tündöklenek — az író' a' tárgy' csak egyik oldalát mutatja, a' többi árnyékba hagyja, 's az, a' mit rajta választ, többnyire csak egy szeglet, vagy egy tőhegyecske, 's ezen annál könnyebben játszadozhatik elméje, minél távolabb esnek a' tőhegyecskektől a' tárgy egyéb tág oldalai, mellyeket a' józan ész tekintetbe szokott venni a' dolgokban.

Hasonlóképen semmi sem ellenkezik olly igen a' valódi ékesszóllással, mint ama finom gondolatok', ama könnyeded, kötetlen, alaptalan ideák' keresése, mellyek mint a' vert' metallom' *) lévelei, csak a' temérdekség' elvesztésével vásárolják meg a' fényt. Minél több illy forma piczinkedő és csillámló elmésséget rakunk tehát valamely írásba, annál kevesebb velő, villány, melegség és stilus fog abban találtatni. *

Semmi sem ellenkezik olly igen a' szép természettel, mint a' közönséges és mindennapi dolgoknak különös módú pompás ruhába öltöztetése — nagyon lealázza az író't az efféle fáradozás. Nem hogy őt' ezért csudálnók, hanem inkább szánakozunk az annyi drága időt töltőn, és csupán azért a' szótagokat újj helyheztetésekbe rakón, hogy ne mondjon egyebet, mint a' mit úgy is az egész világ mond. Ez a' hiba, a' mívelt', de természetlen fejké — bővelkednek szókkal, de nem gondolatokkal — a' szavakat dolgozzák fel hát, 's azt tudják, hogy ideákat kötöttek, mivel szóllás-formákat rakogattak egybe, és hogy a' nyelvet tisztogaták, mikor azt a' szók' bé-vett értelmök' eltekerése által megrontották. Az illyen író'knak, nincs stilusok, vagy inkább, csak árnyékát bírják — a' stilusnak gondolatokat kell vésni, ők csak szókat tudnak rajzolni.

*) Ásvány fossile-t tesz, nem metallumot.

Jól írni annyi, mint egyszer'smind jól gondolkozni, jól érzeni, és magát jól kifejezni — annyi, mint ésszel, lélekkel, 's ízléssel bírni egyszer'smind. Csak a' felfogások teszik a' stílus' alapját; a' szavak' harmóniája merő toldalék, 's csupán az érzékek' finomságától függ. Az előadás' tónusa nem egyéb, hanem a' stílusnak a' tárgyhoz illegetése — soha se legyen erőltetett — természetiképen fog a' dolog velejéből származni. Ha a' rajzolat' erejét a' festelés' szépségével tudjuk testvéresíteni, ha minden ideát eleven képbe tudunk öltöztetni, a' tónus fellengős lesz. Csak a' jól írt' munkák mennek a' maradékra. Ha a' szerző nemes, felemelkedett, fellengős lelkű, egyiránt fog minden századokban csudáztatni.

U.

28.

Némelly elmésen gunyoló jegyzések Lichtenbergből.

Sok útmutatások vagynak a' bornak csinálására, nints egy is arra, hogyan kellessék azt jól inni. Csak szelid ég alatt terem az jól, 's szelid lélekkel kell azoknak is bírni, kik ivására érdemesek akarnak lenni. A' ki egy butelliánál többet ihatik-meg a' nélkül, hogy vagy deákul vagy szeretőjéről beszéljen, vagy barátságáról bizonyossá tegyen, vagy énekeljen, vagy valami kis titkot eláruljon 's a' t., 's a' negyedik pohárnál tüzesen kérdi, nem tartom e ötet derék finak, 's minden apró tréfát latba vet, szóval: az olyan boldogtalan, ki a' bornál mindég verést akar és igen sokszor kap is — ezen két rendbéliék jobbat tennének, ha vizet innának.

Horácz ezt a' tanácsot adja: *Nonum prematur in annum.* Nem tudom mért kellene egy könyvnek kilentz esztendőig fekünni a' pulpitusban, holott az Auctor is csak kilentz hónapokig feküdt az anyja' méhében? Avagy jobbak lesznek e a' gondolatok ha soká fekszenek? Ennél együgyűbbet gondolni sem lehet. Épen nem csudálom, ha valamelly ország ilyen törvényekkel fenn nem állhat. De hálá Istennek, nem is esmérek tartományt, a' hol a' tudósok munkáikat kilentz esztendőig heverni hagynák; ellenben tudok példákat, a' hol a' Birák követték Horácz' reguláját: t. i. kilentz esztendőig hagyták a' pereket heverni, de azután többnyire rosszabbul végeztettek-el, mint másutt, a' hol tüstént végekre járnak.

Nem csuda, hogy a' pipereskedők olly örömet néznek a' tükörbe: egészen meglátják magokat. Ha a' Philosophusnak ollyan tüköre volna, mellyben magát, mint emezek, egészen megláthatná, soha sem menne-el attól.

K. L.

29.

A' HALDOKLÓ.

Nem tudok már sárkalyibámba lakni! —
 Ellenem támadt az idő!! Miólta
 Negyven-ötben járok az éjszakának
 Férgel marnak.

Orvosom nincs! — — nincs ki sebemre hasznos
 Elastromot rakjon! — — Lehetetlen élnem!! — —
 Vig napom' köd, lepte-meg!! Elhanyatlott
 Régi világom.

Édesem! szünj-meg! Ne sirass! — hiszen még
 Egyszer a' Természet az én poromra
 Rá fuvall. — — Meglelkese dem. 'S viszontag
 Öszve kerülünk.

Isten áldjon-meg! — megyek — — — Egy poroszló
 Küldetett értem. Nosza halhatatlan,
 Emberem! menj! menj-ki belőlem! Én már
 Por-hamu lések.

Kóris János.

AMÁLIA' SÍR-CZÍME.

Itt olaj-ernyek alatt sir-csendben Amália nyugszik,
 'S egy legszebb kikelet van learatva vele.

ERŐSZ A' FÁKLYÁVAL.

(Latán nyomon.)

Küprisz előtt lebegett fáklyával Bája' vizében
 Kis Fija, 's a' hűvös tóba szikrája lehűlt;
 A' habokat szaporán ez megforralta tüzével,
 'S a' ki csak itt úszott, mind' szerelembe merült.

MAKÁRY GYÖRGY.

KÉRDÉS.

Az ég sötétül,
 A' nap heveny hül,
 A' tiszta hangu Fül'mile
 Búm' bölcső dalát zengi le.

Az esti pára,
 Lágy hold' sugára,
 Elrejtí gyászos könnyeim,
 Felkölti alvó érzéseim.

Csillag-kar' fénye,
 Mint szüm' reménye,
 Halkan mosolyg felém,
 'S fényökkel szent hit száll belém.

Buzogva kérdem
 Lel dijt az érdem,
 Lel e dijt a' láng gyötremelem,
 Ér e czélt a' hű szerelem?

De ők haladnak,
 Választ nem adnak,
 'S egy Angyal szellem súgja azt,
 Körökbe lelsz örök Tavaszt.

KOVACSÓCZY.

~~~~~

Foglalatja a' 2^{dik} Negyednek.

	<i>Lap.</i>
Sándor Leopold József, Ausztria Császári Fő, Magyar és Cseh-országok' örökös Királyi Herczege, 's Magyar-országi Nádor-Ispány'. <i>Gr. D. J.</i>	119

Negyedik Füzet. Aprilisz.

1. A' Szépről. — <i>A.</i>	125
2. Mi segíti elő a' tudományok' és szép mesterségek' virágzását? <i>SUPERINT. Kis János.</i>	135
3. A' Magyarok' nyomorúságai a' Török hatalom alatt. — <i>Melczér Jakab.</i>	138
4. A' Román-kórság. — <i>Árvay Gergely.</i>	141
5. Az Erdély' Rendjei' Elölülőjöknek Gróf Kemény Sámuel Excell. hazafiúi nemes tselekedete. — <i>K. F.</i>	155
6. Könyv-vi'sgálat. — <i>Gedichte von Grafen Johann Mailath. — Wien, 1825. — Katinczy Ferencz.</i>	158
7. Nyári Zivatar. — <i>Komjáthy Pál.</i>	161

Ötödik Füzet. Májusz.

8. A' Vérségről és Sógorságról. — <i>Czövek István.</i>	165
9. Arad Vármegyei ritkaságok. — <i>Perecsenyi Nagy László.</i>	172
10. Az Írók' jussairól a' nyelv-csinosítás körül. — <i>SUPERINT. Kis János.</i>	173
11. Mennyire legyen az Aszszony-személy jártas a' Tudományban. — <i>S. J.</i>	176
12. Az Ifjúság' alkalmas voltáról a' virtus' szeretetére 's gyakorlására. — <i>S. J.</i>	178
13. A' Gyöngyök. — <i>R.</i>	180
14. Értekezés, a' Magyar nyelvben teendő újítások' barátjai és ellenségei köz'tt lévő perpatvarkodásról. — <i>Prof. Magda Pál.</i>	181
15. Két nevezetes Hazafiának Napkeleti utazásokról. — <i>Első utazás. — Második utazás. — Perecsenyi Nagy László.</i>	203
16. A' Költők' szerelme. — <i>E.</i>	207
17. Egy Cserjében hangitsáló Fülemléhez. — <i>Kállay Gergely. — A' Pillangó. — A' két patak. Herczeg Nivernoá (Nivernois) után. — Gr. D. J.</i>	208

Hatodik Füzet. Június.

18. Régi Dácia' Históriai Föld-leírása. — <i>N.</i>	213
19. A' habozóról a' Literaturában, <i>Jony</i> után. <i>L.</i>	225
20. Egy fiatal Írónak gondolatjai a' muzsikáról. — <i>S. J.</i>	228
21. Bokátzius János. — <i>Dulházy Mihály.</i>	230
22. Abelard és Eloisze. — <i>Guzmics Iszidor.</i>	236
23. Könyv-ismértetés. — A' Falusi élet. — <i>Delille</i> után fordítá Kis János. — <i>Sopronyban. 1825. — Gr. D. J.</i>	245

	Lap.
24. Dialóg. — <i>Sédel Ferencz.</i>	247
25. Könyv-vi'sgálat. — <i>Merkwürdigkeiten des Königreiches Ungern, etc. von Carl von Szepesházy, und J. C. von Thiele. Zwey Theile.</i> — Kaschau, 1825. — Y.	248
26. A' Tudományokkal foglalatostkodók' örömeiről 's bajjairól. — SUPERINT. <i>Kis János</i>	251
27. Gróf Buffon' gondolatjai a' stilusról. — U.	254
28. Némelly elmésen gunyoló jegyzések Lichtenbergből. — K. L.	256
29. A' Haldokló. <i>Kóris János.</i> — Amália' Sir-czime. — Erősz a' fáklyával (<i>Látán nyomon</i>) <i>Makáry György.</i> — Kérdős. — <i>Kovácsóczy.</i>	257

Az I-ső Negyed' Errátájából kimarad'tt tetemesebb hibák, mellyek később vevődtek észre, e' következendők:

Lap.	sor.	gáncs.	olvasd.
65 a'	Jegyzék 5-dik sorában.	In Epit. C. 45.	Libr. VIII. Cap. 6.
86.		A' 4-ik Figurának az egyik lemenő lába hibázik: $\odot$	
87	14 alólól felfelé	és	én
106	9	Ezután a' szó után, behinteni, elmaradtott: azután pedig öntözö, szítás kannákból, a' méz-port vízzel meglocsolni.	
107	15	perjéi	pernyét

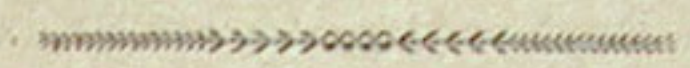
A' II-ik Negyedben e' következendő főbb igazítások tételnek szükségessé:

Lap.	sor.	gáncs.	olvasd.
151	6	mint abban	mind abban
155	20	törhető,	tűrhető,
189	5	vadászok	vadászók
219	16	más is van egy nemzet	ma is van egy nemzet
222	10 alólól	öt,	öt,
232	15	a' városlehoz,	a' városiéhoz,
255	21	Mátyásnál,	Mátyásnál,

FELSŐ MAGYAR ORSZÁGI

MINERVA.

Negyedik Füzet.

Aprilisz 1825.

I.

A' Szépről.

A' Szép' szoros meghatározását semmi sem nehezíti jobban, mint ezen kitételnek a' leg-külön-neműbb tárgyakra vitt alkalmaztatása. Szépnek mondjuk a' látás' és hallás' ér-
zékeire kellemesen ható külső tárgyakat, szépeknek az irás-mód' némelly jelességeit, szé-
peknek a' lélek' bizonyos indulatait; sőt néha még a' bellyebb vonúlt tudományok' né-
melly tárgyait is. Mindennap szép fáról, szép virágról, szép költeményről, szép karak-
terről hallunk szólni, olykor a' mennyiség' tudománya' valami szép állitmányáról, egy
szóval, olly sok 's külön nemű Szépről, hogy felette nehéznek látszik, mind ezen tár-
gyakban egy azon bélyegre akadni, melly mindnyájával közös, és az ezek által gerjeszt-
ett kellemes hatásoknak okozója legyen.

Kérdezd, úgymond Voltaire, a' varas-békától mi a' Szép? mi a' το καλον? gyönyörű
sárga hassal puffaszkodó béka párjára mutatand, két gömbölyűleg kidüldörödött szemű és
lapon széles torkú szerelmesére. Kérdezd Guinea' négerét, ennek a' fekete bőr, a' bé-
dült szemek, a' felül meglapúlt, alant fittos orr leszsz a' Szép. Kérdezd az ördögöt —
ez (ha Európai) egy pár szarvat, négy köröm és egy fark mellett fog szépnek állítani. —
Kérdezd végre a' Filozofusokat, és hosszasan tekervényes galamtyással felelendenek.

Bár mint szeressem jobban a' varas-békát, a' négert, és még az Európai ördögöt
is a' bölcsekedés' galamtyásánál, nem merem mindazáltal bizni a' szerelmesek' rövid
feleleteire, a' Szép' ideája' nyomozását. Más, ha hosszabb és szövevényes' b' úton kell
hát haladnom.

Kant azt nevezi Szépnek, a' miben, maga a' forma, czél; és így a' mi formája által
a' képző tehetséget, az észet, 's az érzést, szabad, harmóniás, játszi, kedves, és gyönyö-
F. M. Or. Minerva 2. Negyed. 1825.

rúséget okozó mozgásba és foglalatosságba hozza, következésképp, a' mi közönségesen és érzetileg, megfogás (Begriff) nélkül tetszik. De Kant új kérdésre ad alkalmatosságot, t. i. mi, 's milyen az a' közönségesen tetsző forma? Egy új kérdést támasztó felelettel, bár mi nagy embertől jöjjön az, nem lehet megelégedni.

Hemsterhuis azt mondja Szépnek, a' mi legrövidebb idő alatt, bennünk legtöbb, akár érzeteket, akár érzeményeket, akár képzeteket, akár ideákat gerjeszt — de ha mind ezek nem tetszők, hanem zavarosok, fárasztók, visszások, fájdalmasak, fogják é a' Szép' érzését okozhatni? — Így Jean Paul' megjegyzése szerint, a' bellyebb vonult filozófiai, vagy mennyiség tudománybeli állítmányok is, mihelyt sokakat azokból rövid idő alatt egy tekintetre állt pillantunk, szépek lennének. Egyébiránt, még más oknál fogva is, ki nem elégitő ez a' magyarázat. Két képet t. i. két érzetet, két érzeményt, két ideát, nem vagyunk képesek azon egy szempillantásban felfogni. Nagyon határos természetünk, egy azon szempillantásban mindig csak egyre van határozva. Felfogásaink egymást csak követhetik, egynél frissebben, másnál lassabban, akár egy területben, (in uno continuo spatio) akár idő folytában, az az külön egymást követő területekben következni látszassanak. Midőn tehát kívül érzékeinken egy tekintettel magunkban, vagy magunkon kívül több dolgokat egyszerre át érteni látszatunk, 's a' különbözőségeket, és különféleségeket egybe fogó sas látással kérkedünk, nem jelenthetünk ki egyebet ezen kitéttel, mint azt, hogy hol frissebben, hol lassabban látjuk vagy érezzük egymás után felfogásainkat, mellyek mintegy keresztül futnak rajtunk, vagy mi azokon, és hogy ezen átfutásnak éreztet, hátra hagyott nyomai szűlik bennünk a' felfogás' egységét, vagy, hogy ezen futva hátra hagyott nyomok' segedelmével teremjük lelkünkben a' felfogások' egységét. Az elmék' különböző sebességétől függne tehát a' Szép' ideája, és a' legcsunyább és legvisszások felfogások is szépeknek nevezetethetnének, ha valaki azokat sebes elméjével olly rövid, vagy még rövidebb idő alatt által futná, 's a' lélekben hátra hagyott nyomaik szerint, azoknak egészszét felfogná, mint a' legkellemes' b felfogásokat, a' lassúbb elmék. Nem értem, minő hézakos, vagy ugrós gondolatok' soránál fogva leli Jean Paul Hemsterhuis' ideáját a' Szépről ekképp' fejthetendőnek, „a' Szép a' fantázia köre, mivel a' kör, a' leggazdagabb, legegyszerűbb minden figurák közt, és így leginkább felfogható.“ Azomban felel fejtegetésének, a' kör' figuráját már maga magában (nem tudom miért) szépnek állítván, következésképp magyarázandót találván a' magyarázatban. De nem elégséges maga a' fantázia, a' Szép' akár kifejtésére, akár érzésére, akár elő állítására, mert a' mint a' különben nagyon genialis Jean Paul sok helyütt önn' példájával bizonyítja, nem teremt, fejt, érez, éreztet mindenkor szépet a' leggazdagabb, legtermékenyebb fantázia is.

Burke a' Szépet e' három tulajdonságra építi: *softness, smoothness, smallness*, a' szelidség, t. i. gyengédség és piczinség. Ő szerinte tehát Bébé Szaniszló Lengyel Király törpéje legszebbje vala az embereknek, 's a' kolibri legszebb minden madarak közt a' levegőben.

Home, a' kritika elementomainak szerzője, most nevezett munkájában, egy fejezetet írt a' Szépről, millyet Winkelmann' ítélete szerint, még egy Grön-országi lakos is írhattott volna. A' különben igen éles látású Angoly, t. i. a' Szépet a' hasznosba helyhezteti,

64

's Szépnek azt nevezi, a' mi céljának megfelel. Nagyon vissza tetszett Voltaironek ezen idea, mert azt beszéli: miképp' kerülvén valami szomorú-játékkor egy filozofus mellé a' játék-színben, 's ezt a' halgatók' nagyobb részével sírni látván, kérdé tőle, mi Szépet találna e' tragediában? Azt, felele amaz, hogy a' szerző célját elérte. Másnap reggel, a' cél-kereső, orvosságot veve, melly használt nekie. Meglátogatván tehát ötét dél után Voltaire, így szóllott a' kigyógyúlthoz: ugyan szép lehetett az az orvosság, mellyel élt az Úr, mert megfelelt céljának, vissza-adván az Úrnak előbbeni egészségét. A' cél-nak megfelelő tehát nem elég a' Szép' ideája' kimagyarázására, 's hozzá kell járúlni, ugy-mond Voltaire, a' kedves érzelmet, és csudálkozást gerjesztőnek. De így is újra születik a' fő kérdés, mi nyújt t. i. csudálkozással kevert kellemes érzést?

Látni ezekből, mi nehéz a' Szép' magyarázatja, és mi könnyebb taglalások által a' Szép' ideáját megzavarni, vagy semmivé tenni, mint azt bizonyos határok közzé szorítva felépíteni.

Némellyek különösen csak a' képző-mesterségek, t. i. a' festés', kép-faragás' és építés' műveire akarván a' Szép' ideáját alkalmaztatni, csupán a' művész ideáljának megfelelőt nevezik szépnek. De a' művész' ideálja nem mindég, vagy legalább nem mindenben alkalmaztatható a' poétáéra, a' hang'mesterére, sem pedig az erkölcsire, holott ezen utolsó legközönségesebben tetsző, 's az emberek' többségénél leginkább éleszti-fel azon érzést, melly kedves érzellemmel párosított bámúlást gerjeszt. Mert valóban nem találja é a' legfeketébb Szerecsen, valamint a' legfejérbbe Európai ember szépnek, akár Codrus akár Regulus önn' személlye' feláldozását? Alkalmaztassuk már most erre a' két felséges áldozatra a' Szép' művészi magyarázatját. Azért tetszenek é ezen hősi cselekedetek, mert megfelelnek az erkölcsiségről bennünk formált ideálnak? Aligha; mert szépek, de nem a' legszebbek, az az: még szebbek is találkozhatnak, az erkölcsi ideál pedig (mert nem a' formában is áll) ha nem valami habozó és bizonytalan, vagy önkéntes idea, nem lehet a' maga nemében kisebb vagy nagyobb tökéletességű, 's így az, a' mi annak egészen meg nem felel, hanem csak közelit hozzá, még egy kedvetlen érzést is okozna lelkünkben, melly az ideál és való, vagy valósúlt cselekedet köz't fenn álló külömbözéséből származnék; 's osztán olyan emberek is csudálják é nemes cselekedeteket, kik gonoszok, megromlottak, 's az erkölcsiség' semmi, még homályos ideálját sem (annál kevés'bé a' valóságost) tartják akár eszökben, akár szívökben.

Már a' mi a' művészi Szép' érzését egyáltalában közelebből illeti, a' természet és a' bele-teremtett ember úgy vannak alkotva, hogy mind az, a' mi a' természetben viszszonzatban áll (in relatione positum est) az ember' akár belső, akár külső érzékeivel, bár mi egymástól külömböző nemű legyen is mind egyik emberi érzék' alkotása, az emberi lélektől felfogattathassék. Ámbár tehát ezen felfoghatóság' okát nem tudjuk, sem pedig azon viszszonzatok' okát, mellyek a' külső és belső érzékek, és az érzett dolgok köz't, az érzhetőségnél fogva felállnak, annyi még is bizonyos, hogy megfoghatatlan volna ez a' megfoghatóság, ez az érzhetőség, ha azt okatlannak feltehetnők; lehetetlen tehát azt még gondolhatni is annak, és mivel külső 's belső érzékeink' segedelmével, az érzés, emlékezet, képzés és gondolkozás tehetségeinek erejük által nem csak a' lelken kívül eső októl jövő, és így valódi tárgyakat felfogni és megtartani, hanem ezen tár-

gyaknak érzékeinkre nem hatásokkor is, hasonlókat, mint valamely tükörben a' léleknek mutatni képesek vagyunk; és így lelkünk a' valódi tárgyat, a' hasonló képzelt tárgytól képes magán kívül megkülömböztetni, nem csak még szorossabban az következik, hogy kell lenni kívülünk valódi tárgyaknak, hanem az is, hogy az érzés, az emlékezet, a' képzés és a' gondolkozás, nem csak a' természetet, hanem annak titkait is mímeli, hogy tehát hihetőleg az Istentől teremtett természet is, a' valódi tárgyakat bizonyos, szintúgy az Istentől származó ideák szerint alkotta, és csak ezeknek segedelmével mutathatja úgy azokat, de véghetetlenül sokfélebb, különmeműebb 's érezhetőbb valódiságokban, az Istennek; valamint a' véghetetlenül kevesebb és határozottabb, és egynehány különmemű emberi érzékeink szerint érzett 's érezhetendő valódi tárgyaknak hasonló képeiket, mutatja az emberi érzés, emlékezet, képzelő és gondolkozó tehetség, a' kevés időre a' testbe szorult emberi léleknek. Csak így tudom én magamnak, a' mostani időkben is megint felelevenített, nagy de egy kevésbé homályos gondolatját Plátónak, valamennyire megfejtetni. —

Így lévén valamennyire magyarázható a' tárgyak' elő tünete (Erscheinung) az emberi lélek előtt, az ember külön érzékeinek természete szerint; ha ezen magos és fellengős gondolatokról közelebb szállunk-le a' tapasztalásokhoz, azt vesszük észre, hogy a' természetben, sok, mind kedves, mind kedvetlen hatások érdeklük külső érzékeinket, és belső érzéseinket.

Ha valamely derült napon, nap-szálatkor, a' tiszta kékellő ég alatt, boldog vidéken sétálni megyek, a' külön-külön nemű tájak, zöldelletek, gyeppek, gallyas fa-csoportok, csemeték, hantok, virágok, kinézetek, meglepettetések, patak-csergések, világosságok és árnyékok, a' madarak' zengedezése, a' fényes szálló bogarak' dongása, a' fűvet sarlózó lyánkák' éneklése, egynehány csendes kunyhók, egy meszszeről fénylő fejer torony, a' hegyek, völgyek, bércek, a' sziklák, a' juh-nyájak; egy szóval a' külön-különféle színek és formák, a' szél' suhogása a' fák köz't, valamely a' hegyről lejövvő csorda kolompjának kongása, a' nyílt rózsák és liliomok' illatja, egynehány piros édes cseresznye' kóstolása 's a' t. ezer meg ezer gyönyörűséges érzeteket gerjesztenek bennem, nem tudom miért, de gyönyörűséget érzek, azomban rám reppen egyszerre egy nagy darázs, és még minekelőtte védelmezhettem magamat, zúgva megcsíp, oda van legott minden gyönyörűségem, a' fullánk' helye dagadni, veresedni kezd, és fájdalmat érzek. Kedvesek valának előbbeni érzeteim, de ez az utolsó szenvedelmes. Csunyt érzettem é utóljára, és Szépet fájdalomam előtt?

Valamint akármely egyes hangot, általán fogva vévén, nem lehet Szépnek mondani, úgy semmi egyes színt sem, általán fogva; és ha valaki Szépnek mondja: azt csak azért mondja, mert ez az egyes hang, ez az egyes szín, akár különösen az ő érzékeinek természete, akár az ideák' társasítása' törvényei szerint, vagy általán fogva, vagy akkor, 's ekkor, és ezen esetben, 's éppen rája, elevenebb hatást gyakorol, mint más valami egyes hang, más valami egyes szín. Minden külön felfogott egyes vagy szín, vagy hang, vagy forma tehát, mellyet a' képzelődés tovább vagy nem osztályozhat, vagy valami más, akár egyes, akár többes eggyé for't érzettel, vagy érzésekkel osztályozatlan öszsze nem fog, sem nem szép sem nem csúnya, és csak annyiban kedves vagy kedvetlen, a' mennyiben az érző te-

hetséget foglalaloskodtatja, és így érezteti vellink létellünket. Mennyivel jobban érezteti a' nélkül, hogy elfáraszson, eltompítson, organomainkat sértse, vagy tetemes fájdalmat okozzon, annál kedvesebb. Ez az oka, hogy még a' kedvetlen érzetek is, mindég kedvesebbek előttünk, mint semmi érzetek, vagy a' nagyon gyengék. Azért olly boldogtalanok a' legnagyobb szerencsében is, azok, kiknek érzékeik eltompúltak, és kevesebb intensíva, az az: vergődött boldogsággal bírnak az érzékenytelen emberek, mint az érzékenyek. Világos hát, hogy eleven érzetek nélkül nem lehet kedves érzés, — voltak hát sok kedves érzeteim előbbeni sétálásomkor, és az utolsó kedvetlen volt. —

De mi kívántatik hát meg, hogy valamelly érzés eleven legyen? ha annak, ki azt érzi, érzékei nincsenek akár már magától a' természettől, akár a' sok mértékletlen izgatásoktól eltompúlva?

Hogy ezen kérdésre megfelelhessenek, valamivel fellyebbről kell, le, mélyebb értekezésekbe bocsátkoznom.

Az a' mi az érzést okozza, vagy közvetetlen hat külső érzékeinkre, mint p. o. a' testi izlés, a' tappintás és a' szaglás' érdeklései hatnak, vagy nem közvetetlen, — a' testi izléskor t. i. az a' mit számba veszek, közvetetlen éri inyemet, a' szaglásban, a' virágok' kiillatozásai közvetetlen érik orromat, a' tapintásban a' test közvetetlen éri a' testet, a' hangok ellenben a' levegőt tolják és rázzák elébb, és csak a' toll' és rázott levegőt érzi közvetetlen a' fülem, melly így a' hangokat a' képzelődés minden segedelme nélkül bocsátja belső érzékeimre — a' nézésben pedig a' nap' sугárai szintúgy tolják és rázzák elébb a' levegőt, és csak ez a' toll' és rázott levegő, jön alkalmasint a' világító és festő sугártól át hatva, vagy egyenesen, vagy elébb a' tárgyakra, mellyekre nézek, ütközve, azokról azoknak képével szemembe. A' testi izlés', a' tappintás', és a' szaglás' érzeteit tehát mintegy külső érzékeimen érzem, és ámbár tudom, hogy külső, engemet megérő tárgyak okozzák azokat, és ámbár megtudom különböztetni, hol kedves, hol kedvetlen érzés mellett, az édest a' keserútől és a' savanyútól, a' simát a' borzastól, a' büdöst a' jó szagútól; sőt ámbár azt is tudom, vagy legalább gyanitom, hogy a' testi izlésben, tappintásban és szaglásban minden különböző érzetnek természeti vagy kisebb vagy nagyobb kedvessége vagy kedvetlensége attól függ, mint izgatja, az az: mint éri és mint húzza össze, vagy terpeszti, vagy csiklandja, vagy nem csiklandja a' külső test, vagy testecske közvetetlen külső testi érzékemet, még se tudnám semmi módon, kívül az érzékeken, ezen érzeteket képzelődésemben úgy festeni, mint p. o. egy élő-fát gallyainak formájával és zöld színével még akkor is tudok, mikor távol van tőlem az a' fa, 's azt nem látom. A' hangok által felrijasztott belső érzeteimet ellenben feleleveníthetem, akár a' kóták' segedelmével, akár csupa emlékezetből a' tetsző áriának újra eléneklése mellett, de ugyan ki tudja csupán a' belső érzés', vagy jegyek, 's jelek által, vagy az emlékezet és képzelődés, vagy a' gondolkozás' tehetségével magában és mintegy kívül külső érzékein, feleleveníteni és felébreszteni a' testi izlés', a' szaglás', és a' tappintás' azon érzeteit, mellyeket az előtt érezt, és most, mikor felakarja azokat ébreszteni, nem érez. Próbálja csak valaki, a' p. o. tegnap szagolt, de ma, az órrától távol lévő rózsza illatját kívül érzékein, magának képzelni, és ezt a' szagot képzelő-tehetségében feleleveníteni?

Ezek, mellyeket úgy hiszem, minden ember tapasztalása helyben fog hagyni, — így lévén, nem fog talán senki kételkedni, hogy caeteris paribus, a' mint mondják: a' testi izlés, az az: az íny, a' szaglás, és tappintás érzetei, mint egyenesen és legközelebből, legszorosabban az érzékekhez tapadók, a' legelevenebbek. De bár mi elevenek 's így kedvesek legyenek, mivel közvetlen érzetek, és így azokat kívül a' külső érzékeken, képzelődésünk önn' magában, sem nem elevenítheti-fel, sem pedig egyenesen látható vagy halható osztatlan érzetekbe fel nem foghatja, a' Szép érzésének tárgyai nem lehetnek. Látjuk is, hogy a' három megemlített érzékeink, közvetlen érzetei, legnagyobb közösülésben vannak, az úgy nevezett testi természeti ösztönökkel, (cum instinctibus physicis.) A' hangok inkább érdemlik a' belső érzést, mint a' képzést, mellyre csak közbe vetve hatnak, vagy a' képzés csak közbe vetve rájuk, és így a' hangok érzete a' dolog természetéből, eleven ugyan, de mivel a' képzéssel kevésbé szoros össze köttetésben vagyon, 's a' muzsikában a' belső érzet közvetlen nem képeket, hanem hangokat teremt, 's a' belső érzetet nem képek, hanem hangok gerjesztik a' muzsikában, a' Szépnek egyik fajja, az érdeklő, t. i. kifejthető ugyan, de a' Nem, t. i. az a' mi Szépnek neveztetik, csupán a' belső érzésből és a' hangokból ki nem magyarázható. A' látás érzékei által nyert közben velett érzetek tehát, bár ezek is természetök szerint ugyan elevenek, de még is kevésbé elevenek az említetteknel, azomban válhatnak elevenebbekké, sőt legelevenebbekké, és legjobban is megfejthetik a' Szép természetét.

Minden a' mi Szép, érdeklő lévén, de nem megfordítva, bár mi eleven legyen valamely érzet, és bár mi kedves érzést okozzon elevenisége, ezen eleven kedves érzés nem lesz még azért a' Szépnek érzése, ha abban az idea, az az valamely gondolat tünetté 's érzetté nem válik, az az: ha több külön eleven érzetek egy köz kép vagy gondolat segedelmével egy egész érzetté nem válnak. Azt kell hát megmagyarázni, mint válhatnak több külön és külön eleveneségű érzetek, egy eggyes Szépet érzető eleven érzetté.

Minden érzetek még nem képek, hogy tehát képpé válják az érzet, vagy a' kép érzetté, több külön akár képnek, akár érzetnek, kell egy képbe, egy érzésbe egyesülni, és pedig úgy hogy a' lélek kívül érzékeinken, ezt a' képet vagy érzetet, mint valami lehetséges egységet érezhesse vel in naturá, et effective, vagy a' képző-tehetség segedelmével.

Minden akár külső akár belső érzet olyan, mellyet a' képző-tehetség vagy osztályozhat, vagy osztályoz, vagy olyan, mellyet vagy nem osztályozhat, vagy nem osztályoz; a' zöld-szint p. o. valamint a' többi színeket is, a' képző-tehetség nem osztályozhatja, ámbár mikor több össze tett színek eggyé válnak, az az: egy új színné, a' gondolat által lehessen ugyan, de nem a' képző-tehetséggel, az össze tett színben magában külön választani azon színeket, mellyekből azon össze tett szín áll. A' formákban szintúgy, a' kört, mint kör formát nem osztályozhatja a' képzelő-tehetség, ámbár a' gondolat magában a' körben szélyel szedheti a' kört merő ívekre, és karéjokra, mikor tehát több külön illyes, a' képző-tehetség által vagy osztályozhatatlan, vagy osztatlan akár képzetek, akár érzetek, valamely belső erő 's gerjedelem, akár külső akár belső képpen eredő ingerlésére, valamely azokat egybe fogó köz-gondolat vagy kép segedelmével, a' képző-tehetség által úgy össze tétetnek, és szerkeztetnek, hogy már össze téve egy osztályozható ugyan, de nem osztályozott eggyes

66

éretté váljanak, az az: hogy a' lélek minden egyes érzetben, vagy képben, az össze fogó élesztő köz-gondolatot vagy képet fáradság nélkül felfoghassa, valamint minden ilyen egyes érzetet, szintúgy fáradság nélkül a' köz-gondolatra vagy képre vissza vihesse, akkor a' közbe-vetett tulajdonságú érzetek is olly hatókká és elevenekké válhatnak az illyetén össze szerkeztetés által, hogy az a' gyönyörűség érzés, melly az által támad és a' mellyet én a' Szép' érzésének nevezek, mint abban, ki ennek a' szerkeztetésnek alkotója, mind pedig abban, kivel annak alkotója azt érezteti, ollyas valami isteni, a' minek párja nincs az emberi természetben, mivel az csupán az érző, emlékező, gondolkozó és képzelő-tehetségnek harmoniájából támadhat az emberben, és így benne mind az Isteninek, mind az emberinek egyszer'smind diadalma.

A' Szép' érzése tehát lehetetlen valamelly belső erő' gerjedelme és mozgása nélkül, 's ez az erő megvan mind a' természetben, mind az emberben, — lehetetlen több külön-külön, csupán csak a' belső érzés, vagy a' képzelő-tehetség által osztathatatlanul vagy osztatlanul felfoghatandó és felfogott eleven, az érzékeket, 's a' belső érzést nem sértő, nem tompító érzet nélkül; lehetetlen több ilyen érzetekkel származó képeknek és érzeményeknek, egy ezen képekre és érzeményekre könnyen osztályozható ugyan, de valamelly össze fogó, össze tartó, élesztő köz-gondolat', vagy kép' segedelmével nem osztályozott egyes vagy képzet', vagy érzet' felfogása nélkül.

Világosabbnak kell lennem. Eggy Etruskai formára, Volaterrai faragott alabastrom vederben, p. o. képezek magamnak eggy igen dűzs friss rózsa-fűzért; a' rózsa' jó szaga, érzete igen kedves; de hozhatja é, kifestheti é képzelődésem önn' magában szagló érzéketől minteggy külön vonva a' nem effective szagolt rózsa' jó illatját, 's egy a' képzelő-tehetségtől osztathatlan vagy osztatlan képzetbe, úgy valamint a' veder osztathatlan képzetű gyönyörű formáját, és az osztatlan képzetű dűzs friss rózsa-fűzért? gondoljam már most, hogy ezen dűzs friss rózsa-fűzérrel megtelt vedret egy szánakozásra méltó zokogó atya, egynehány nap előtt, élte virágjában elhólt 16. esztendő szép leányának koporsó-jára tette, 's ezt írta alája: „Illyen valál.“

Minden megleszsz ezen példában, a' mi a' Szép' érzésére, elő állítására és éreztetésére megkivántatik. A' szerencsétlen apa belső bús bánatjának gerjedelme, gyönyörű fiatal lányának veszte miatt, a' szomorúság' köz-gondolatját a' veder alá-írásával nyilatkoztatja ki, a' veder fejérségében a' vólt szűz' ártatlansága, a' rózsa-fűzérben pedig, az eltűntnek virágjában léte és sok virágzó bájjai szomorúan láthatók — ennek az alá írt vedernek a' koporsóra helyheztetésével, az életre olly igen érdemes' múlttának osztályozható ugyan, de nem osztályozott eleven képzete, mintegy önként, eggyetlen eggy érzetben szomorúan felfoghatandó lészen.

Belső érzés' gerjedelme 's mozgása mellett össze tartó élesztő köz képbe, gondolatba felfogott eleven formák, színek, vagy hangok nélkül tehát, nem lehet sem teremteni tökéletes Szépet, sem azt érzeni, sem éreztetni, csak-hogy a' ki érezteti, a' belső érzéssel kezdi, mikor teremti és érzi, az pedig a' kivel érezteti, minteggy végzi a' belső érzéssel a' Szép' érzését.

Megmutattam a' felül említett példában, mint osztályozható a' Szép' érzése, de úgy é ezen taglalás által, semmit sem nyert, sőt vesztett gyönyörködtető erejéből az osztályozható, de nem osztályozott egésznek eleven egyes érzete?

Magyarázható tehát, mint lehet ugyan azon egy tárgyú 's egy nemű szép-mesterségi miv, hol szebb, hol kevésbé szép. Ez, a' belső érzés' gerjedelme' nemétől, vagy annak nagyobb vagy kisebb körétől; vagy kisebb vagy nagyobb mértékű erejétől függ, és ki fogja merni meghatározni a' belső gerjedelem nemének, akár legnagyobb körét, akár legnagyobb mértékű erejét, az az: az ideál' ideálját? A' gerjedelem nemének kedvessége, ezer, mind múlt, mind kísérő környúlásokon épül, mind a' nemzetekre, mind a' személyekre nézve, kik a' Szépet akár érzik, akár éreztetik. A' több külön nemű eleven érzeteknek, melyeket vagy a' külső hatások okoznak, vagy a' képzelődés gerjeszt, kisebb vagy nagyobb elevensége, vagy nagyobb, vagy kisebb száma szintűgy különbözhetik, 's ez a' különbözőség éppen úgy, a' nemzetek' vagy személyek' helyheztesítésétől származik. Az egyes érzeteket, 's képeket, formákat 's hangokat össze fogó élesztő, akár köz gondolat, akár kép — annál érezhetőbb, mind az egészben, mind a' részekben, minél oszthatatlanabb vagy osztatlanabb felfogású a' képző tehetség által az egésznek mindegyik része, és minél, ugyan ezen képző tehetség által az említett részekre feloszthatóbb; de fel nem osztott az Egész. Ezen utolsóban áll legfőbb fortélyja a' Szép elő-teremtésének, akármilyen nemben; hogy t. i. a' maga nemében olyan legyen a' miv, mellyben a' képző-tehetség által osztatlan részek egymás köz't, és mind külön, mind együtt véve az egészhez, olyan viszonzatban (relatio,) és arányban legyenek, az egész köz-gondolat vagy kép pedig hozzájuk; hogy minden a' képző-tehetség által oszthatatlan vagy osztatlan egyes külön részek, ezen össze fogó élesztő köz-gondolat' vagy kép' segedelmével egyetlen egy a' képző-tehetség által ugyan osztályozható, de nem osztályozott egyes érzetben, a' lélektől könnyen felfogattathassanak. Csak így fog mind a' szív, mind a' fej foglalatosittatni, és elkerülni mind az egyformaság' unalma, mind a' fáradást okozó sokféleség.

Ha a' természetben és a' rajzoló mesterségekben némelly neme a' vonásoknak vagy a' formáknak, ha egy általjában a' mozgás, és a' mozgások' egyik neme a' másiknál jobban tetszik, ha Hogárt, a' hab, a' hullám, a' görbe vonásokat az egyeneseknek eleibe teszi; — ha Home szebbnek tartja a' testek' emelkedését, mint hullását; — ha a' szép kerítészségben, a' kigyósan csörgő patak az egyenesen folyó víznek elibe tétetik, az onnan származik, mert minden mesterségekben a' tapasztalások következtéseinek többsége után, több közönséges regulákat vettünk-be, hogy sem kellett volna, mellyeknek segedelmé által a' Szép' elő-állítását és szerkeztetését könnyebbnek gondoljuk. De illő magossabb nézőpontról tekinteni a' Szép' elő állítását, és érzését. Valóban szabadságot kell engedni a' szabad emberi léleknek, hogy minden esetben válaszsza magának, belső gerjedelme' mozgásai szerint, a' véghetetlen belső 's külső természettel megegyezőleg, azt a' köz-gondolatot, vagy képet, 's azokat a' színeket, formákat, és hangokat, melly után 's a' mellyekkel a' Szépet, a' fejtegetett formula után teremtsen, — az említett regulák tehát soha se lesznek olly közönségesek, mint a' tölem fejtegetett formula, ha többnyire igazak is; és nem lehet azokat közönséges reguláknak venni, — lehetnek ugyan ollykor korlátjai a' kicsapongó gyenialitásnak, de ne legyenek annak ihletőji. Ha p. o. közönséges regula lenne a' kigyós lineák' tetszése, mert a' patak' csörgésekor tetszik, ugyan miért nem tetszik hát a' kigyóban, még akkor sem, mikor csak festve látom a' kigyót, 's így nem félek tőle? Az igazán nagy 's szép elme nagy és eredeti ideák után, úgy idealizálja a' valót, hogy

67

minden elő adott idealizált valóról az ideára, 's az ideáról az idealizált valóra könnyen le-
hessen rá ösmérni. Mint lehetnének a' közönségesnek ezen személyítése, 's a' személyes-
nek közönségesítése mellett, annyi közönséges regulák a' Szépre nézve? Nagy tévedés az,
úgy vélekedni, mintha a' Szépnek merő tetsző kedves részletekből kellene állani. — Csak
annyi igaz, hogy a' Szép' egészszének Szépnek kell lenni, és hogyha nem tetszőt, nem
kedvest kíván is némely részekben az össze fogó 's igazgató köz-gondolat, annak tetszőt-
lenségét a' mennyire csak lehet mérsékelni kell, az az: nem kell ugyan a' visszást a' ter-
mészet ellen szépíteni, hanem, ne hogy borzasztó, ne hogy irtóztató legyen, tűrhetővé
kell azt tenni. Ráfael transfigurációjában, a' kínoztatott ördögös, szép is, nem is, azt
kelle láttatni, mint akarta megcsúfítani a' szépet az ördög, 's mint nem boldogúlhatott egé-
szén. A' régi tragikusok, ha nem mutatták is a' haldoklókat, legalább hallatták. Grill-
parcer őszéjében, melly minden kritikák mellett valóságos remek, csak az a' borzasztó
hiba van, hogy a' lélek mindenek' láttára össze zúzza Jaromírt. Nem mondom én,
hogy ez poétai képtelenség, de poétai irtóztatóságnak tartom.

Minden bal-magyarázatok' megelőzése végett jó megjegyezni, hogy minél nagyobb ter-
jedésű a' szép művészségekben és mesterségekben valamely remek miv, annál nehezebb,
(bár mi szép legyen az) egészszének egy képbe, egy érzetbe felfogása. Ekkor e' miv
minden nagyobb részei úgy tekintetnek, mint meg annyi egészek, de még is, még ekkor is
valamely köz nagy gondolat vagy kép tartja össze a' nagy egésznek nagyobb részeit. — Min-
den nagyobb résznek, mint egésznek tekintve, megint vannak részei, melly részeket ismét
egy köz gondolat tart össze, 's így tovább. Azok, a' külön nagyobb részeket külön-külön
élesztő gondolatok, vagy egy nagy köz gondolatba vagy képbe olvadnak össze, és ezen nagy
gondolat a' lelke valami eposznak, vagy tragediának. Annyi mindég igaz, hogy csak az Szép,
a' miben az idea tünetté 's érzetté vált, az az: a' miben a' részi érzetek' és tünetek' az élesztő
köz idea' vagy kép' segedelmével, egy egyes nem osztott egészszé, az az: tünetté és ér-
zetté váltak. A' Szépnek fejtegetett formulája tehát a' Szép' minden nemére alkalmaztatha-
tó. A' Szép' formáji véghetetlen külön-külön tekintetekben véghetetlenek, de a' forma, a'
kifejtegetett formula szerint, eszszencziája, valósága minden Szépnek, akár hosszú akár
rövid legyen a' miv, és akármilyen legyen az egész' eleven és kedves tünetének és érzetének
a' tárgya, és így minden a' mi Szép, sem nem csupán érzési, sem nem csupán lelki do-
log, hanem mind érzési, mind lelki egyszer'smind, harmóniában; mivel pedig minden har-
móniában egy fő uralkodó tónusnak kell lenni, a' Szépben is olykor az érzési, olykor a'
lelki tónus az uralkodó. Mikor az előbbi uralkodik, a' Szép tárgy-ötlet, (pulchrum ob-
jectivum) mikor pedig a' lelki uralkodik, tárgy-megfogási (pulchrum subjectivum) de azért
nem rekeszti-ki az egyik a' másikat, és valamint az uralkodó a' nélkül, a' min vagy a'
kin történik az uralkodás, és visszont, nem gondolható, szintúgy lehetetlen a' Szépet gon-
dolni is a' nélkül, hogy az mind tárgy-ötlet mind tárgy-megfogási egyszer'smind ne le-
gyen, és hogy abban, vagy a' tárgy-megfogási, vagy a' tárgy-ötlet Szép ne uralkodjék.

Kívántam volna, ezen a' Szép' eszszencziáját fejtegető értekezést szebben elő adhatni,
de nem tudtam. Vannak némely tárgyak, mellyeket felette nehéz, és talán lehetetlen is,
olgy vastagon megfoghatókká tenni, mint p. o. valami bunkót; de igyekeztem, a' mennyire
csak tőlem kitelhetett, 's a' tárgy megengedte, a' világosságon, és ha nem értem-el min-
F. M. Or. Minerva 2. Negyed. 1825.

den olvasónál czélomat, az onnan leszz; mert talán nem mindnyájan fogják azon figyelemmel olvasni ezen értekezést, mellyel íródott. Nehéz, úgymond Rousseau (Ruszszó) J. Jakab azoknak világosan írni, kik nem olvasnak azzal a' vigyázással, mellyel az író ír. Vannak mostani időkben is, és talán nagyobb mértékben, mint akármikor, olyan homályos előadások, mellyeknek homályossága nem annyira a' tárgytól és annak természeti szövénységétől, mint magától az előadástól származik. A' gondolkozáshoz szokott emberek sem képesek azokat mindég és mindenütt érteni. Kerülni igyekeztem az illetén példákat.

Sokat mondhatnék még a' Szépről és nemeiről, kivált pedig szívesen értekezném az erkölcsi szépségről, és van é az valami közösülésben és mitsodásban a' művészivel? továbbad, abból, hogy a' külön-külön szép művészségek' és mesterségek' eszközei a' Szép' előállítására különböznek, mitsoda különbözések következnek egyáltalában a' kifejtetett formula' fenn-állása mellett is, a' külön-külön szép művészek' és mesterségek' remekeire nézve? Miért p. o. nem szép az mindég a' poézisban, a' mi a' kép-írásban szép? Némelly újabb theoriákat is a' Szép felett, mellyek inkább holmi özsze szedett hasonlatosságokon és analogiákon, mint valódi és a' dolgok' természetéből eredő tekinteteken fundálódnak, szívesen fejtegettem volna; de mind ezekre nincs sem idő sem hely e' Negyedben, eléggé hosszas voltam, Ciceróval kell kérnem engedelmet, nem vala időm rövidnek lennem. Annyit mondhatok, hogy ámbár igyekeztem megösmérkedni mások' tekinteteivel is, mindazonáltal özsze nem loptam a' magaméit — hanem akár igazak, akár hibásak, a' magam gondolkozásának gyümölcsei.

A' Szép' teremtésére teremtett ép és meg nem rontott lélek' természeti érzése után teremti a' Szépet, a' fejtegetett módon, és annak nincs szüksége a' Szépről értekezéseket olvasni; de annyiban még is örömeire válhatik az efféle olvasás, ha miveit a' megfejtegetett formula szerint megvizsgálván, észre veheti, minő szerencsésen vezette érzése, és mint javasolta neki mind azt, a' mit a' gondolkozó fejtegetések után kihozott formula helyben hágy. Ily kevés ellenkezésben van a' helyes érzés a' helyes gondolkozással! csak-hogy a' leghelyesebb gondolkozás is nem teremtheti a' helyes érzést; a' helyes és ép érzés ellenben tudná mind azt magától is teremteni, a' mit a' helyes gondolkozás helyben hágy.

2.

Mi segíti elő a' tudományok' és szép mesterségek' virágzását?

Sokan sokféle okokban keresték a' tudományok' és szép mesterségek' előmenetelét; leginkább 's legtöbben pedig majd a' kedvező ég-hajlatban, majd a' polgári igazgatásnak e' vagy ama' formájában, majd végre az emberi nemzetnek szünetlenül nagyobb tökéletességre önként törekedésében. De a' tapasztalás eléggé megbizonyítja, hogy mind ezen vélekedések erőtlen fundamentomon állanak. A' tudományok és szép mesterségek nem mindenkor csak az olyan országokban virágoztak, mellyek kellemes ég-hajlat alatt fekszenek. Böotia Athenával szomszéd, következésképpen azon egy ég-hajlat alatt találtatik 's még is a' Böotiabéliek tudatlanságban maradtak, midőn az Athenaiak a' tudományos kiműveltetésnek fő grádicsára léptek; 's az Athenai tudományos kiműveltetés sok o'ly gyarmatokban is elterjedett, mellyek az anya országtól igen távol 's egészen más ég-hajlat alatt laktak. Eléggé tudjuk a' történetekből, hogy a' tudósság egyszer Egyiptomnak meleg térségeit, másszor az északi hideg tartományokat választotta lakhelyül. Sőt tulajdona az emberi természetnek, hogy a' hol igen könnyű valami nagyra szert tenni, ott elpuhul 's elrestül; a' hol pedig több akadályokkal kell küszködnie, ott az akadályok által annál buzgóbb törekedésre ösztönöztetik.

Az igazgatásnak valamelly meghatározott külső formájáról sem lehet azt erősíteni, hogy az a' tudományok eránt, vagy egyedül kedvező vagy egyedül mostoha volna. A' tékén-tetét féltő 's gyanakodó igazgatás az úgy nevezett szabad köz-társaságokban is elnyomja az elmét és a' léleknek egyéb tehetségeit, valamint másfelől ezek a' monárcchiában is nagy virágzásra juthatnak; a' mit 14-dik Lajos' századja Franciaországban ellene mondhatatlanul megbizonyít.

Hasonlóképen képtelen az a' vélekedés is, mintha az emberi nemzet önként szünet nélkül magasabb tökéletességre emelkednék 's mintha az utóbbi idők mindenkor megvilágosodottabbak és tanultabbak volnának az elébbenieknél, 's mintha a' dolgok' rendje a' nemzeteket mintegy akarajok ellen is a' kiműveltetésnek szüntelen magasabb grádicsára vinné. Hasonlítsuk össze Indiának, Egyiptomnak, Görög-országnak 's Romának hajdani állapotját azzal, mellyben a' mi időnkben találtatnak 's látni fogjuk az említett állításnak szembetünő helytelenségét.

Nem a' fellyebb mondott környülállások hanem erköltsi okok azok, a' miktől a' tudományok' és szép mesterségek' virágzása függ. Ezek között egyik legnevezetesebb a' bölcs törvényeken épült józan polgári szabadság. A' hol az emberi léleknek nincsen szabadsága, a' legfontosabb tárgyak felett, mellyek a' társasági intézetekkel és rendtartásokkal, erkölcsi és vallásbéli igazságokkal egyben függenek, magát tartózkodás nélkül kinyi-

latkoztatni: ott igen keskeny határok közé szorúl, csak csekély és apró vizsgálódásokkal foglalatoskodik 's nem sokára alkalmanná lesz', még az olyan dolgokról is illendő hatósággal és méltósággal gondolkodni, mellyeknek nyomozása neki megengedettik. Cicero idejében Roma szabad volt, 's ő félelem nélkül beszélhetett szabad ékes szóllással olyan tárgyakról, mellyek mind az egyes embereknek, mind az egész nemzetnek felette fontosok voltak; később a' hosszas elnyomtatás után a' nép megfosztatván a' fontos tárgyak felett való beszéllés' szabadságától, a' nyomos és velős előadás' tehetségét is elvesztette. Így történt a' dolog Olaszországban is a' 16-dik század' elején, midőn annak független népei önkényű uralkodók' hatalma alá jutottak; 's midőn a' szabad és velős előadás, mellyel a' tudományok' helyre állítói magokat megkülömböztették, egy szó-szaporító erőttel, 's cifrázott irás-móddal váltattott-fel; 's a' nép' függetlenségével 's lelkének erejével együtt az érzés természeti valóságát 's az izlés' tisztaságát is levetkezte. A' nemzetnek bölcs törvényeken épült 's okos szabadságot adó polgári alkotmányja a' becsület', dicsőség', gazdagság' és polgári tekintet' útját minden hazafinak megnyitja 's kiki magasra mehet talentomai és iparkodása után. Kinek kinek van tehát ott elég hathatós ösztöne magát tudománya által megkülömböztetni.

Az okos polgári szabadságon kívül egy másik hatalmas eszköz a' tudományok' és szép mesterségek' virágoztatására a' tartós békesség. Mig az elme szüntelen aggodalomban tartatik 's félelemtől háborgattatik, mig a' házi élet' nyugalma a' polgári zenebonák által sokszor félbe szakasztatik, mig az ember nem csak élelméről, hanem még életéről is bizonytalanságban haboz: miképpen lehetne addig a' tudományok' és szép mesterségek' virágzásáról gondolkodni, mellyek nem csak üres időt, hanem minden emészető gondoktól bátorságba helyheztetést is kívánnak? Ide járul, hogy a' háborúk, ha soká tartanak, egy bizonyos vadságot szülnek, melly a' tudományokkal és szép mesterségekkel tellyességgel öszve nem férhet. A' katonai erő és vitézség, mellynek olyankor egyedül van betse, megveti a' tudóságot és bölcseséget 's úgy nézi azokat, mint asszonyos és elpuhult emberek' tulajdonait, mellyeket ugyan azért mint megvetetteket senki sem kíván magának megszerezni. Még a' közlésnek gátoltatása is, melly háborúk' idején elkerülhetetlen, nem kicsiny mértékben ártalmas a' tudományoknak és mesterségeknek, minthogy a' vélekedések és új találmányok nem cserélthetnek-fel a' különböző országokban lakó elmés emberek és tudósok között, és nem támaszthatnak a' nemzetek között nemes tudományos vetélkedést.

De még az okos szabadság és a' tartós békesség öszve véve sem elegendők a' tudományok' és mesterségek' virágzásának elősegítésére; szükséges az is, hogy valamely nemzet polgári alkotmányával egy bizonyos állandóságra, polgári gyarapodásra és gazdagságra jusson, 's hogy ez szerént annak némely tagjai figyelmeket az élet' fárasztó gondjaitól és foglalatosságaitól elvonhassák 's tudományos nyomozásokra és a' szép mesterségi mivek' szemlélésére, 's vizsgálására fordíthassák. Mihelyt valamely ország ilyen irigységre méltó állapotra szert tesz, 's egyszer'smind polgári szabadságnak 's tartós békességnek is birtokában van, azonnal felelevenednek benne a' szép mesterségek és tudományok, még pedig nem rendelések vagy törvények által kényszerítve, hanem önként mint természeti és elmulhatatlan következtések.

A' nemzet' polgári gyarapodását 's gazdagodását a' szorgalom és iparkodás szűli, melly különbféle nemzeteknél az ország' fekvéséhez, terméseihez 's egyéb környülállásokhoz képest különböző útakat és módokat választhat, és különböző módok által is szokta magát kimutatni. Azonban akár belől az országban, akár külföldi tartományokban; akár földművelés, akár manufacturák; akár kereskedés, akár mind ezeknek okos össze-kapcsolása által gyakoroltassék a' nemzet' szorgalma, annak buzgó és fáradhatatlan gyakorlása mindenkor gyarapodást 's vagyonosságot eszközöl 's lassanként az országot a' tudományok és szép mesterségek' hazájává teszi, 's a' nemzetet a' kimíveltetésnek és tsinosodásnak fő gráditsára emeli, ha egyszer'smind a' nemzet és az Igazgatás is, ezeket ápolgatja 's pártfogása alá veszi.

Ezen pártfogáson és serkentésen nem azt értem, hogy a' Fejedelmek a' tudósoknak nagy pensiókat adjanak, Párisi tudós társaságokat alkossanak, 's azoknak tagjait gazdagon fizessék. Az ilyen intézetek is jók és hasznosok, mikor bölcsen kormányoztatnak, de nem elmúlhatatlanul szükségesek. Sem a' régiéknél Görögországban, sem az újjaknál Németországban fényes pensiók és nagy fizetésű tudós társaságok nem serkentették az írókat és művészeket, még is a' tudományok 's szép mesterségek mind ott, mind itt nagy virágzásra jutottak. A' Francziáknál sem teremtettek a' pénzbéli segítségek új nagy elméket, hanem csak a' már elébb támadottakat jutalmazták meg. Általában igen tévelyegnek azok, kik azt hiszik, hogy a' tudományok 's szép mesterségek csak alami'snából és koldulásból élhetnek; sőt inkább egyedül ott virágozhatnak, a' hol nem szolgálnak, hanem uralkodnak; legfeljebb is csak kezdetökor van szükségök bőkezű adakozókra. A' Tudós és mivész rendszerént ne kívánjon addig jutalmat, míg olly jeles munkát vagy művet nem készít, mellyet mások jutalomra 's pénzökre méltónak tartanak; mert ki fizessen meg drágán p. o. egy rossz költeményt azért, hogy a' költés' mesterségét előlsegítse? Még is úgy tapasztaljuk, hogy épen a' rossz vagy középszerű Írók és mivészek panaszkodnak leginkább azon, hogy a' publicum nem serkenti 's nem mozditja elől az ő tudományokat és mesterségeket.

Az az ápolgatás és pártfogás, melly a' nemzet' részéről a' tudományoknak és mesterségeknek szükséges, abban áll, a' miben azt Müller *) helyhezteni, hogy t. i. a' vagyonosok, birtokosok és gazdagok általjában megvilágosodottak legyenek 's a' tudomány szeretést dicsőségeknek tartsák. A' Fejedelem' kötelessége csak az, hogy a' Nagyokba ilyen lelket adjon; ilyen lélek fog pedig önként benne uralkodni, ha a' Fejedelem a' tudós Nagyokat megkülömbözteti.

SUPERINT. Kis János.

*) Lásd ezen értekezéséti: „a' régi Írók' haszna,” mellynek Magyar fordítása a' Heliconi kedv-töltés' első kötetében található.

3.

A' Magyarok' nyomorúságai a' Török hatalom alatt.

Valamint a' korábbi időkben több Görög Császárok minden erőből igyekeztek Magyar-országot királyi pálcájok alá hozni, szintúgy később, a' Bizancziumi Császárság' elmúltával többen a' Török Szultánok között is hasonló törekedést nyilatkoztattak - ki, 's csak hamar el is érnék céljokat, ha nem találkoztak volna honnunkban mindég olly' férfiak, kik dühös pusztítás-vágyaiknak bátran és győzedelmesen ellene szegezték magokat. Mind e' mellett az Oszmánok, főképpen a' Várnai és Mohácsi szerencsétlen ütközetek után, Magyar-ország' nagy részét hatalmuk alá kerítették; csak nem harmadát birták, 's a' nekik hóduló helységek közzé számláltattak, a' következők is: Buda, Esztergom, Pécs, Eger, Székes Fejér-vár, Sziget, Fülek, Szeged, Temes, Csanád és Gyula.

Szomorú vala sorsok azon Magyaroknak, kik a' Török hatalmat megösmérni kéntelenítették. Fenn-maradott egy igen nevezetes és ritka levél, ezen czim alatt: „*Idea Christianorum Hungarorum in et sub Turcismo*,” mellyet a' Tolnai Oskola' Rektora, Thury Pál irtt, 's mellyben a' Törökök által hazánkfiain véghez vitt kegyetlenségek rajzoltatnak. A' levél, Gróf Thurzó Kristóf, Zemplén és Sáros Vármegyék akkori Fő-ispányának van ajánlva, 's azt Bokátzius János, ama híres poéta, és Kassai bíró, elébb 1613-ban Kassán, azután 1617-ben Oppenheimban kinyomtattatta.

Hogy a' Magyarok' ezen kínzók alatt szenvedett gyötrelmeik' csak egy kis részét is megösmértessem, közlöm e' levél' némelly helyeit: Így ír Thuri a' többek köz'tt: „Mind azon helyeken, hol a' Törökök a' hely' birtokában osztoztak a' Keresztyénekkal, a' hivatalokat Törökök viselték. Semmin sem igyekeztek annyira, mint a' Magyarok' megtérítésén. Ha találkozott, ki magát környül-metélteté, minden terhek és adók alól felszabathata; de a' ki magát a' térítésnek állhatatosan ellene szegézte, azt nem csak hevesen üldözték, hanem a' legterhesebb adókkal is terhelék. Az üldözéseket sok csalárdsággal és kegyetlenséggel toldották. Annak, ki valamely Törököt, akár tudva, akár nem szándékkal, ha csak legkisebbé is megbántott, vagy által kelle lépni az Alkoran' hit-vallására, vagy a' meggyújtandó máglyára (rogus) hágnia. Azt, ki ha bár tréfából feltette, a' turbántot, minden haladék nélkül körül metélték. Egy Evangelikus Prédikátornak illy' erőszakos környül-metéllés után, azonnal All-Basává kelle lenni, szint' ott, a' hol az előtt az Evangéliomot hirdette, mivel egy Török nála lévén látogatóba, míg ennek fején volt a' Prédikatori süveg, a' Keresztyén lelki pásztor tréfából a' Török' turbántját feltette. Ha valamely Magyar magát bottal, vagy ha csak ököllel védelmezte is valamely Török

-ellen, kezét irgalom nélkül elvágta. — Ha csak barátságosan köszöntött is egy Mahomedánust, azonnal a' lángok' prédájává lön. Szint' ez történt azzal, ki a' Törököket a' mutató új' felemelésében majmolni merte.

„Bátya, légy Török“ ezen szavakkal szólítá-meg többnyire az Oszmán a' Keresztyént. Ha ki azt felelte: „Légy elébb Magyar, osztán majd Török leszek én,“ igen ok-talanul szólott, mert erővel kinszerítetett a' Török vallás' felvételére. — Új templomokat építeni tellyességgel nem vala szabad a' Keresztyéneknek. Ha valami templom leégett, megengedték ugyan annak náddal befedését, de torony és óra nélkül; 's ezen engedelmet is drága pénzen kellett a' Török seregek' fő-vezérjétől megvásárlani. — Még akkor is tisztí engedelemre vala szükség, ha templomaikat kinyitni, vagy bezárni akarták. — Midőn egy-kor valamely sekrestyés a' templom' ajtót egy fa-darabbal becsukná, nem adván ezt elébb hírvül a' katona-tisztnek, hat forint bírság pénzre büntettetett. — Ha valaki már akár önn-akarva, akár kinszerítve az Islamismusra lépett, kinszeríték őt, azon templomot, melly-hez az előtt tartozott, megkövezni, 's azt, és a' benne találtató képeket a' legiszonyúbb átkozódások között megpökdösni. —

„Az aszszonyok és leányok után is sokat lesekődtek, 's minden módon igyekezének őket szándékaikra hajtani. Azokat, kik megtetszének szemeiknek, hol erőszakkal, hol pe-dig, mihelyt a' nekik nyújtott almát nyájasan elfogadák, törvényes szín alatt, feleségül vették. Sok volt olyan is, ki a' leg-Keresztyénebb nevelés mellett, önként bele indult a' Töröktől fon't hálóba, elcsábítatván, vagy annak deliségétől, vagy az általa ajánlott ruhák 's egyéb csecsebecsék' szépségeitől. Ez okozta, hogy sok leány-szüleit, 's atyafijait, sok aszszony, férjét elhagyná. Megjuhászodtak a' rossz férjek ugyan, kímélte kinek jó feleség juta, de kinek rossz, jobban kínoztá, hogy tőle megszabadúljon. Ha valami leány valamely Töröktől teherbe esett, nem mehele többé Keresztyénhez feleségül, még gyermekét sem vala szabad Keresztyén papnak megkeresztelni, 's az, ki ezt cselekedni meré, életével la-kolt. — Az erőszak mindennapi volt. A' szerencsétlen férjnek ha'lgatva kellett meggya-láztatását elnyelni, há jobban szerette életét, mint feleségét. — Sokszor dühödtek vagy örjültnek mutatá magát a' Török, 's tettetvén kínoztatását a' szerelem' dühétől, úgy cse-lekvék, mintha kéntelen lenne magát meggyilkolni, ha kívánságai tárgya kéréseinek nem engede, a' bíróhoz ment, 's annak panaszolván-be bajait, 's az üldözött ártatlan ma-gát, a' Török kaczérsága vadságának át engedni kénteleníteték. — Ha pedig valamely le-ány miatt magát szerelme forráságában valóban megölte, az imádott kegyetlenre a' legter-hesebb rabság' járma várakozott.

„Ha valami faluban, vagy annak határában valamely hólt Török találtatott, a' falu közönségének, vagy valamely ottani lakosnak kellett bünsőnek lenni, és akár ki lehetett sütni a' gyilkost, akár nem, 400 forint bírság-pénzt fizetni. Szint' ezen sommát fizette azon falu, mellynek szomszédságában vagy határában valamely Török a' vízbe fült. — Jaj annak, ki éppen akkor történetből a' parton állott, mert szabadságát rab-lánczokkal kelle felcserélnie. — Ha valahol a' Törökök össze veszte, verekedtek, 's közzülök néhányan elestek, rab sors érte a' ház' birtokosságát. Szint' ez történt egy bizonyos paraszttal, kit a' nála lakó Török azzal vádolt Tisztje előtt, hogy szalonját vetett kamarájába, — a' mit a' békvártélyozott katonák gonoszságból gyakran magok tettek, hogy a' ház' birtokosságát

szerecséltenségbe buktathassák. — A' Törökök' innep- napjain minden munka elvala tiltva 's Keresztyénnek még könyvéhez sem volt szabad ilyenkor nyúlni.

„Ha valahol a' pestis kitört, minden kutyákat agyon verni 's a' ház' ajtajára szegezni kellett; kinek nem volt kutyája, vennie kellett egyet, 's azt, szint'úgy agyon verni. — Törhetetlen volt az agyon vert kutyák' szaga. A' Törökök ezen kutya-gyilkolásnak illy okát adták: Az Isten megharagudt, 's azért küldte a' pestist; — vért szomjúhozik — megengesztelésére tehát vért kell Néki adni — mind egy, akár kutya, akár ember-vért. —

„Számptalan kegyetlenkedések és irgalmatlanságok által igyekeztek ezen tirannusok adót vehetni az elnyomott Keresztyéneken. — Igen örömet beszéltek vallásbeli dolgokról, mind papi mind világi emberekkel, de ez majd mindég csak fortély volt, a' Keresztyéneket hálójokba keríteni. Rendszerint azt kérdezték: ha Mahomed' írásait 's a' róla maradt hagyományokat igazaknak és valóknak tartják é? — ha *igen*-nel felelt valaki, kéntelen volt letenni a' Keresztyén vallást; ha *nem*-mel, megégettették. E' két szerecséltenség' egyi- kétől csupán a' beszéd' valamelly ügyes elfordításával 's más tárgyra vitelével lehetett megmenekedni.

„Ha a' Törökök, a' Keresztyénekekkel egy seregben harczoltak, 's szerecséltlenek voltak, a' hibát rendszerint a' Keresztyén papokra toják, kik nékiek az Istenhez intézett Keresztyén imádságaik által nagy kárt tettek. Ez okból akartak egykor egy igen kegyes Püspököt, ki alattvalói' számára imádságokat rendelt, megöletni; kezeit, hogy jól érezze a' halál' rettegetéseit, hátra kötötték; 's így vezették a' vesztő-helyre, hol feje' levágásával fenyegették. Gyűlölségök a' papok és oskola-tanítók iránt leírhatatlan; minden lehető módokon üldözték, 's károsították ezeket. Valahányszor csak eszökbe jutott, keresztyén papot hurczoltak elé, 's jó sort vágta talpára. — Illy forma volt a' Budai Basa' cselekedete is, ki a' néki több rendbeli leveleket író akkori Egri Püspöknek, pogányos vadsággal és Spártai kurtasággal, így felelt:

„Pap Garda!

Vettem leveled', Hamis lelked, — — *6-m segged?*

Ali Basa.

„Számptalan Magyarok estek a' Törökök' uralkodása alatt a' legsanyarúbb rab-szolgaságba. — Seregestől fogták-el őket az útakon, 's csoportonként hajtották Thráziába, hol falukat építettek velök, vagy járomba fogták, 's barmok gyanánt földet műveltettek. — Még a' sifjú gyermekeket is tizedelték; kiválaszták a' legszebbeket, legerősebbeket, 's Jancsároknak nevelék. A' gyermekektől is fejadót fizettettek, de csak azoktól, kiknek fejük karimája már egy bizonyos meghatározott domborúságra tett. E' végre, egy czirkalom forma fej-mérőt használtak, 's evvel, a' gyermekek' tizedelőji, 's adó' beszedői, házról-házra jártak, 's attól, kinek feje a' czirkalmat betölté, 200 aspert, (1 frt, 25 kr. Conv. pénz,) kelle fizetni. Sok atyának, kit sok gyerekekkel, 's kevés pénzzel álda-meg az Isten, nagyon sanyarúnak látszaték ez az adó, 's inkább oda adta gyermekét; mert így minden efféle terhektől és nyomorúságoktól megmenekedett.“

Melczer Jakab.

Nagy örömmel hallá Hugó, a' szelid és béke-kivánó vitéz, ama' váratlan izenetet, hogy az ő felséges ellen-társa mint vendég fog ő hozzá érkezni. Trombita-szó recsegett, a' várkapuk felvonattak, a' hidak leeresztettek, 's a' Császár beméne kísérő-csapatjával egygyütt.

Gróf Eberstein Hugó elébe ment Ottónak, 's térd-hajtással tevé hódolva e' fogadást: Mától fogva nincs Felségednek hívebb alatt-valója mint Eberstein Hugó. De még is — folytatá tovább mosolyogva, — mivel Felséged az, ki engem barátjának kíván, én is használni kívánom az időt és alkalmat. Adjon tehát nekem, Felséges Császár, olly zálogot, melly Felséged' hozzám való tiszta 's igaz indulatja' tartósságára nézve bátorságba helyezzen engem.

Ám legyen! — úgymond a' Császár; — kérj bár akármit, örömmel fogom azt neked tellyesíteni. Szólj!

Add nekem a' te Császári magzatodat nőül, ha nekem akarja nyújtani kezét 's nekem adni szívét. Add nekem az édes Jettát! — felele Hugó.

Mit tudnék tőled megtagadni? — szólt a' Császár; — 's mit is volna szabad tőled megtagadnom, o Vitéz? Császári szavam is tőled függjön. E' zavaros időkben, midőn fiam is elhagya, nincs egyébre szükségem, mint egygy más, egygy hív fiú szívre; 's ez a' te mejjedben dobog, Hugó! Jöjj szívemhez, édes fiam!

E' szív-olvasztó beszédet néma de forró özsze-ölelkezés váltotta-fel, mind a' két részről ott álló vitézek' láttára, kiknek öröm-tapsaikkal hangzott a' levegő, Gróf Eberstein' szikla-vára felett.

Más-nap elútazott a' Császár a' Gróffal egygyütt Spira felé. Hugó megkéré Jetta' szívét 's kezét, ki a' kedves ifjútól egygyiket sem tudá megtagadni.

Szívök' legboldogabb özsze-hangzásában folyának-el a' szeretetre méltó 's dicső párnak élet-napjai, 's a' Császár egész életében leghívebb szolgáját, hadi-vezérét, tanácsadóját és vejét látta mindenkor Gróf Eberstein Hugóban.

N. A. Kiss Sámuel.

5.

Rejtett Igék.

Fájdalomban használt komor hang az első,
Bajaidban melyek orvoslása késő.
Máshát teheti ki-ki, csak Isten nem,
Ezt ha kerülöm szükség a' jót tennem.
Végsőm a' természet deli mester mive,

Ha bájos külsője 's érzékeny a' szíve,
Egészen a' Zordon pusztán ha találod.
Ritkán kerülöd el bizonyos halálod.
Erőss ő! igaz, de bátor az ember is
Kinek szíve vagyon, nem retteg tőlle is.

Magyarázat: Oroszlyán, O! — rosz — lyán.

6.

Augusztushoz.

Horátz' második levele a' Levelek' II-dik könyvében.

Minthogy tennen magad, a' világ' láttára,
 Olly nagy terhet viselsz milliók' javára;
 Az Országot vitéz kardal erősited,
 Törvénnyel jobbitod, erkölcsel szépited:
 Caesar, Hazám ellen fognék bünt mivelni,
 Ha hosszas beszéddel mernélek késlelni.
 Romulus és Bacchus és Pollux Castorral,
 Kikelt nagy tetteik az utóbbi korrall
 Emeltetek dicső Istenek' rangjára,
 Mig élteket nemek' csinosítására
 Szentelvén, végeztek vérengző harcokat,
 'S adtak Nemzeteknek törvényt 's városokat,
 Gyakorta fakadtak bús kesergésekre,
 Hogy nem következett hála érdemekre
 'S az a' ki megtörte a' Hydra' száz fejét,
 'S olly sok szörnyegeken mutatta erejét,
 Maga tapasztalta, 's példája hirdeti,
 Hogy az irigységet csak halál győzheti.
 Mert a' ki a' napként ragyog érdemével
 Az a' kis lelkeket égeti fényével,
 'S ugyan azt, elhunyván élete' világa,
 Sirva kéri vissza ez'rek kívánsága.
 Csak te vagy az, Caesar, kinek éltedben már
 A' hűség' adója illendőkép kijár.
 Mert már most száz oltár áll tiszteletedre,
 Hogy unokánk nálok esküdjék nevedre,
 'S szegény boldog köztünk egy szívvel vallást tesz,
 Hogy olyan mint te vagy sem nem volt sem nem lesz.
 De ámbár bölcs 's igaz néped' ítélete
 Ez egyben, hogy neked rangot tisztelete
 A' Római 's Görög Bajnokok' felett ad:
 Nem olly igaz szemmel néz másokra, mint rád.

Ezeket mostoha lélekkel rostálja,
 'S mind azt, valami új 's közel van, fitymálja,
 Olly igen barátja lévén a' multtaknak,
 Hogy ó törvényei a' tiz férjfiaknak,
 'S Királyinkal kötött frigyek' irtt példái,
 'S a' Pontifexeknek száraz kronikái,
 'S Sibyllákról a' melly vén könyvek maradtak,
 Ugy hiszi, a' Mú'sák által diktáltattak.

Ha ki azon okból, hogy a' Görög Iró
 Mennél régibb, annál több érdemmel bíró,
 Megveti a' velünk egy korban élöket
 'S egy fontban mér Görög 's Római költöket:
 Annak nem érdemel sok szót gondolatja,
 Az szint illy igazán 's illy jussal mondhatja,
 Hogy a' szilva külső részét nem ehetjük,
 Minthogy a' diónak belsejét szeretjük,
 'S hogy Róma' Mú'sája hiresbb, mint fegyvere,
 'S jobban fest, zeng, küzdik mint tudós mestere.

Ha idővel javúl a' vers is, mint a' bor,
 Kérdem, melly esztendő adja becsét, melly kor?
 A' kinek közöttünk jó emlékezete
 Száz évtől fogva van, vallyon azt lelete
 Okhoz 's jókhoz venni, vagy új és rossz' legyen?
 Hozz törvényt, a' pernek melly czélt 's véget tegyen
 „Száz esztendős korban az író régi 's jó”
 Hát az egy hónappal 's évvel utóbb haló
 Kikhez fog tartozni? Melly nevet viseljen?
 Hely't régiek' közte vagy hol 's kiknél leljen?
 „Ez is a' régiek' számába veendő,
 „Ha egy két hó hibáz, vagy bár egy esztendő.”
 Jól vagyon! én tehát a' kitett summából,
 Mint ama katona szórt a' ló-farkából
 Eggy-eggy évet addig húzok-ki számomra,
 Mig mind a' száz elfogy, 's e' csendes ostromra
 Mint a' lassú-viztől titkon vásó halom
 Ledől a' csak régít fedező óltalom,
 Melly az érdemnek csak idejét számlálja,
 'S csak azt, a' mit a' sir szenté tett, csudálja:
 Ennius, költők közt e' böles 's erős vitéz,
 Kit Tudósink' nyája Homerus gyanánt néz,
 Roszszúl emlékezik szent fogadására,
 Vagy Pythagorási kérkedő álmára:
 Még is jó. Naevius nem forog kezünkben,
 Még is csak nem újak versei eszünkben,

Annyira szent minden költő, mihelyt régi!
 Ha kérdés van, hogy kik a' Szin' ékességi:
 Az ilyen felelet tüstént elégséges:
 Pacuvius tudós, Accius felséges;
 Afranius méltó Menander' hírére
 Epicharmushoz is Plautus közel-ére;
 Szép 's fontos tárgyakkal bővebb Caecilius,
 Elmés mesterséggel győzőbb Terentius.
 Ezek a' nagy költők, ezeket tanulja
 Nagy Róma 's a' szinen tolongva bámúlja,
 Liviustól fogva korunkig ezeknél
 Lehet csak találni észet, mint remekeknél.
 Néha jól lát, töb'szer vak a' köz-nép' szeme.
 Ha néki a' régi Poéták' érdeme
 Olly dicsőség, mellyben egy új sem osztozik
 'S nem is osztozhatik: nagyon csalatkozik.
 Hogy-ha írásokról olyan vallást tenne,
 Hogy sok rög sok hiba, 's avúltt szó van benne,
 Igazat mondana, meg-egygyezne velem,
 'S jó úton vezetné a' józan értelem.
 Nem mondom, hogy a' vén Livius' munkája,
 Mellyért Orbilius' haragos pálczája
 Engem sokszor megvert, tüzre kárhoztassék;
 De hogy szépnek, jónak 's csinosnak mondassék,
 Azt méltán ellenzem; mert ha-csak egy két szó,
 'S egy két vers szép: azért nem az egész könyv jó!
 Ki ne bosszankodjék, ha mi fitymáltatik
 Nem vétkéért, hanem hogy újtól iratik,
 'S ha az ót nem csupán tartják kimézésre
 Méltónak, hanem fő polczon tündöklésre.
 Mert kérdjem csak: kell-e játékit Attának
 Venni a' mostani pompás szin' tárgyának:
 Azt kiáltja minden vének' itélete,
 Hogy a' szépnek 's jónak már nincs becsülete,
 Holott olly darabok ennyire jutottak.
 Mellyeket Roscius 's Aesopus játszottak:
 Vagy hogy az illyeknek nem tud más tetszeni,
 Csak a' mit ifjantan tanúltak érteni,
 Vagy szégyellnek venni mesterül ifjakat
 'S vén korban elvetni régen tanúltakat
 A' ki Numá' öszült versét ma javallja
 'S bár szint' úgy nem érti, mint én, szépnek vallja:
 Az nem a' rég' kimúlt Elméknek áldozik
 Hanem minket gyűlöl 's velünk hadakozik.

Ha-hogy a' Görögök, így útálták volna
 Az újat, hozzájok vallyon mi bájolna?
 Mint gyönyörködtetne kedves olvasással,
 A' mit kézzől-kézre közlünk ma egymással?
 Midőn Görög-ország szünevén hadakozni
 Időt 's alkalmat nyert bátran mulatozni,
 'S mint egygy kényeztetett Ifjú vak hevében
 Elpuhult a' boldog szerencse' ölében:
 Mindent forrón kapott, 's elébb baj-vívásra
 Hajlott kedve, osztán gyors pálya-futásra
 Utóbb elefánt-csont — márvány — 's ércz-képeket
 Kedvelt, 's szerelemtől ragyogó szemeket
 Szegezett festéssel bájoló táblára,
 Vagy játékra bámúlt, 's tánczra 's mu'sikára;
 Hasonlatos lévén kedve-töltésében
 Az olly leánykához, melly dajka' kezében
 Szabad kényén játszik, majd ezt majd azt kéri,
 'S viszont mást, serdülő korát ha eléri.
 Mi vagyon olly kedves, mi olly gyűlöletes,
 Hogy az ne lehessen úntt, ez kellemetes?
 Így lett Görög-ország (ezt szülte a' béke)
 Minden szép mesterség' csendes menedéke.
 Más rendel 's móddal folyt a' dolog Rómában.
 Itt korán felkelvén Cliense' bajában
 Hűséges pártfogó 's tanács-adó lenni,
 Bátorságos helyre tőke-pénzét tenni,
 'S Véneket hallgatni 's oktatni ifjakat,
 Mi emel-fel 's kártól mi ment jó házakat —
 Ez volt soká népünk' foglalatossága,
 Ez fő dicsőssége 's kedves mulatsága.
 De megváltoztatta tetszését vaktában,
 'S most a' verselésnek ég forr hagymázában.
 Gyermekek, vén, koszorút keritnek fejekre
 'S ebédnél is nyílik ajakok versekre.
 Én, a' ki, nem írni verset úgy feltettem
 Magam is Parthusnál hazugabbá lettem,
 Mert mihelytt a' hajnal nevet ablakomra
 Asztalt, tentát, tollat, adatok számomra.
 Hajóhoz nem értő a' kormányhoz nem nyúl,
 Kováts, Orvos nem megy megtanúlt tárgyán túl:
 Verset kinek-kinek ír keze, 's mond szája,
 Akár van értelme akár nincs hozzája.
 De bár e' nyavalya árt sokak' agyának
 Bár forrázván bódít: hasznos a' hazának.

A' költő nem könnyen vágy nagyra vagy sokra
 Csak versre van gondja 's szép kimondásokra.
 Drágaság, veszteség, tűz, víz, had vijja bár
 Vérző sebet szívéen nem ejt akarmelley kár,
 Ravasz csalárdságnak nem fér hozzá vétke,
 Bár kenyere van csak 's egygy tál sovány étke.
 Ha nem alkalmas is vitéz katonának
 A' Város veheti hasznát tanácsának.
 'S kis dolgok nagyoknak, ha szoktak használni:
 A' költő becsét is könnyű kitalálni.
 A' gyermek nyelvének ő irtja vétkeit,
 Elidegeníti rüt szóktól fáleit,
 Szívét nyájas szókkal virtusra unszolja
 Makacs, irigy 's mérges hevét orvosolja.
 Lefesti a' régi tettek' javát 's szépét,
 'S láttatja példákból a' jövendő' képét,
 Sínlődjék valaki 's jusson szegénységre
 Ő enyhítő olajt tölt minden inségre.
 'S a' szeplőtlen ifjú 's leány imádságot
 Mint mond, ha ő nem gyújt benne buzgóságot,
 A' kart szivre-hatón ő esdekelteti,
 'S az Istenek' jelenlétét érezteti;
 Aszájban az égből essöt nyer lantjával,
 Elűzi a' Pestist, a' had' ostorával,
 A' vétkektől futó békét vissza-hozza,
 'S aratók' csürében az áldást halmozza.
 Mert ha szivre-ható énekek zengenek
 Megbékélnek minden főbb 's alsóbb Istenek.
 Hajdan a' kevéssel vigan éldegelő
 'S Istenihez buzgó jámbor föld-mivelő
 A' gazdag aratást öröm-innepléssel
 Végezvén, 's kívánván gyönyörködtetéssel
 Magát 's a' kik terhét megszokták osztani,
 Hív párját 's gyermekit, felvidámítani
 Pihenést engedett testnek és léleknek
 Lenyomó sullyától a' viselt terheknek,
 'S egyg emsét áldozott Tellusnak számára,
 Sylvanusnak tejet töltött oltárára,
 'S a' Geniust, melly tilt bút a' gyors napokkal
 Itatni, kérlelte borral 's virágokkal.
 Nőtt ezen szokásnak nem soká új ága
 A' Fescenniai versek' pajkossága,
 Melly egymást felváltó durva enyelgéssel
 Szolgált a' nézőknek vig idő-töltéssel,

'S esztendőnként egyszer fordúlván csak elő
 Nagy mértékben kedves volt 's öröm-nevelő.
 De utóbb a' tréfa vad dühösséggé vált,
 'S mérgesen mart mindent, valakit hol talált.
 Dultak fultak, a' kik megsértettek tőle,
 Egyebek is félvén rejteztek előle;
 Nem lévén bátorság törvény hozattatott
 Verseken gúnyolni keményen tiltatott:
 Használt az orvosság, a' pálcza' ereje
 Illendőbb játéknak 's versnek lett kútfeje.
 A' Görögök durva hódoltatójokat
 Magokhoz hódítván a' tudományokat
 Elhozatták vele Latium' földére
 'S a' Saturnusi kor éktelen versére,
 Ekkor következett kellemesbb csinosság,
 De maradt 's van nálunk még sok parasztosság;
 Mert későn, mikor már Carthagot megvette,
 A' tartósabb béke' ölében kezdette
 Nemzetünk vi'sgálni Görögök' könyveit,
 Sophocles, Aeschylus, Thespis remekeit.
 Nem soká próbát tett mit lehetne venni
 Belőlek 's anyai nyelvre által-tenni,
 Szerette a' próbát, mert természetéhez,
 Illett nagyra termett 's lángaló lelkéhez.
 Nincs is érdem nélkül szomorú játéka,
 Csak abban ejt hibát jól kezdő szándéka:
 Hogy a' simításhoz nagy türéssel nem bír
 'S vétkezen általja jobbitni a' mit ír.

A' vig játék könnyű, azt szoktuk feltenni,
 Minthogy köz életből látjuk tárgyát venni.
 Holott öregbiti ez a' nehézséget,
 Mert nem lel a' vétő, eggy könnyen mentséget.
 Nézzd csak, mint tud Plautus, akarván rajzolni,
 Szerelmest, kerítőt, vén atyát mázolni,
 Mint festi Dossennus torkos korhelyeit,
 A' színre melly rusnyán küldi személyeit!
 Miért? Mert sok költő csak munkája ára
 Zsebét töltse, nem néz verse' jóságára.
 'S ha kit hirre vágyás könnyű hintójában
 Hordoz a' nép' kéjjén játék-írásában,
 Azt a' tapsolni rest néző elcsüggeszti,
 A' sűrűn tapsoló rút gögre püffeszti.
 Uly semmiből áll az 's babkát sem érdemel,
 A' mi hír-hajhászót földhez sújt 's felemel!

Engem a' szin soha fel nem hevítene
 Ha kedvétől hiznom vagy fagynom kellene.
 Sok jó költőnek is az által kedve vész,
 Hogy sokszor a' butább, de számos' 's olyan rész,
 Melly a' nemességgel, ha ez mást izlelne,
 'S izlését sürgetné, tüzes harcra kelne.
 A' játék közt öklöst 's medve-tánczot ohajt;
 Mert a' köz-nép dib dáb tréfára sokat hajt.
 Sőt a' Fők is azzal estek szerelembe
 'S minden érzés elment a' fülből a' szembe.
 Csak pompa kell. Sokszor a' legjobb munkánál
 Tovább tart a' mellyék — tréfa négy óránál,
 Itten lármáz' dühös fegyverek' csörgése,
 Lovasok' 's gyalogok össze-ütközése;
 Ott Királyok hátra kötözött kezekkel
 Hurczoltatnak sok más szerencsétlenekkel,
 Most arany-hintónak futnak kerekei,
 Majd az ellenségnek terhes szekerei
 Csikorognak tömve Aszszonnyal leánnyal,
 Házi eszközökkel 's ezer más 'sákmánnyal:
 Szebbnél-szebb drágaság jó ezek' nyomába,
 Egész Korinth fogva vitelik Rómába.

Ha még Demokritus itt laknék földünken
 Jó izün nevetne esztelenségünken
 Ha látna bámúlni mint legfőbb csudára
 Fejér elefántra 's teve párduczára.
 Több gyönyörködéssel nézné az illy népet,
 Mint minden játékot, akarmelly jót 's szépet.
 Azt vélné, hogy csupán önn' mulatságára
 Mond mesét a' Költő számára' számára.
 Mert ki nyomhatná-el a' lármát szavával,
 Melly majd felfordítja szinünket zajjával!
 Mint a' mérges tenger' Garganus zúgása
 Úgy kábit a' nézők' vad kiáltozása,
 Ha látnak idegen kincset 's öltözetet
 Alig tesz valamelly szép játszó kezdetet.
 Mindenek tapsolnak. 'S mi ád okot rája?
 Szépet mond? Nem, Hát-mi! Bársony a' ruhája.
 De ne gyanitassam, hogy azért litymálom
 A' mit más jól készít, mert nem én tsinálom:
 Megvallom, hogy feszes kötélen jól menni
 Nem nagyobb mesterség, mint olly író lenni,
 A' ki tetszésére nézőinek szívét,
 Ambár költeménynek tudják lenni mivét,

Ezer különböző érzésre hevíti,
 Most össze-szorítja, majd kiszélesíti.
 'S annak mint vará'sló, hazát most Thebában
 Tud alkotni, mászszor viszont Athenában.

Még is, ha költöket kívánsz serkenteni,
 'S Római munkákkal akarod tölteni
 Apollóhoz méltó szép alkotványodat,
 Azoktól se vond-meg, o Caesar, gondodat,
 Kik magokat inkább bizzák olvasókra,
 Mint a' színen finnyás kéjjel olcsárlókra.

Mi költők, igaz az, magunk teszünk sok kárt
 (Hogy saját fámtól is nyessem azt, a' mi árt,)
 Ha olyankor küldjük munkánkat kezedbe,
 Mikor elmerülve vagy fontos tisztedbe,
 Ha pihenésedkor alkalmatlankodunk,
 Ha, mihelytt legkissebb gáncs ér, komorodunk
 Ha egy helyet kétszer olvasunk nem kérve,
 Ha fáj, mihelyt ki-ki nem látja dicsérve
 Melly munkába került könnyű költeményünk,
 Melly elmés melly finom benne szövevényünk,
 Ha vers-írásunkról, mihelyt értésedre
 Fog esni, azt véljük, szert tetet kedvedre,
 Megtöltöd érette üres erszényünket,
 'S hogy folytassuk váltig ösztönözsz bennünket:
 Mind-azáltal egész lelked' figyelmére
 Méltó az a' kérdés: kinek őrzésére
 Kelljen biznod ama' virtusnak templomát
 Melly olly sok és dicső ragyogású nyomát
 Mind hadi mind békés tetteken láttatja
 'S mellynek hírét rosz' toll nem magasztalhatja.

Chorilus Nagy Sándor' tellyes bizodalját
 Birván, rosz' versei királyi jutalmát
 Filep' aranyai summájában vette,
 'S bajnokát tentaként mocsokkal festette.
 Ugyan ez a' Király, ki hitvány munkáért
 Olly tékozló kézzel fizetett olly nagy bért,
 Azt akarta, ötöt csak Apelles fesse
 'S érczben képét csupán Lysippus éltesse.
 Ha ki a' vitéznek itt józan érzését
 Össze-vetné, 's amott megromlott izlését,
 Azt hinné 's kész volna megesküdni rája,
 Hogy Böotia volt nevelő dajkája.

Máskép van a' dolog, o Caesar, te veled!
 Te Virgiliussal Variust kedveled,

Kik mindenkép méltók mind választásodra,
 Mind dicsérettel tett jutalmazásodra,
 'S józan észszel hiszed, hogy a' kö, 's ércz képek
 Nem tudják hiebben, bár akarmelley szépek,
 A' jeles férjfiak' arcját ábrázolni,
 Mint erkölcsüket a' költők rajzolni.
 Én is szebbnek tartom az illy festéseket,
 Mint a' földön-járó alacsony verseket:
 'S szeretnék felséges tárgyat választani,
 Nemzetek', országok' sorsáról szóllani,
 'S arról, mint alkottál új szép városokat,
 Mint nyert vitézséged zöld borostyánokat,
 Mikép zárattak-bé a' had' ércz-kapui
 'S Parthusok mint lettek hatalmad' tanúi,
 Ha elmém nem volna kissebb szándékánál,
 De nagyságod többet vár kisded munkánál,
 'S a' nagyot, erőmet melly felül-haladja
 Megpróbálái eszem 's szemérmem nem hagyja.
 Sért, a' ki ész nélkül teszen szolgálatot,
 Kivált versben könnyen szülhet útálatot.
 Mert azt a' mit nevet, jobban megtanúlja
 Ki-ki, mint a' minek szépségét bámúlja.
 Értellen szívesség magát soha velem
 Meg-nem kedvelteti, 's mindegy a' sérelem;
 Ha ki elcsúfított képemet árúlja
 Vagy becsületesemet rosz' versekkel dúlja.
 'S igen általlanék fedetlen ládában
 Eggy hitvány írónak rosz' társaságában
 Halottnak módjára nyujtóztatva lenni,
 Akaratom ellen kalmár boltba menni
 'S köntösül szolgálni sáfrány — bors — czukornak,
 'S ha mi másra hitvány papírost takarnak.

Sup. KISS JÁNOS.

17.

Horáitz' levele Pisóhoz és annak fiaihoz.

Ha ki ember-főhez ló-nyakat festene,
Mindenütt más tagot rakna, mint kellene,
'S tollakkal keverné, 's rút hal' formájával
Azt, a' mit fenn kezdett szép leány' arczával:
Nem nevetnétek e, Barátim, művére
Midőn kérkedéssel hívna nézésére?

Elhigyjétek, Pisók, hív mássa e' képnek,
A' vers, mellyben olyan zavartt tárgyak lépnek
Előnkbe, mint beteg' álmadozásai,
Hol a' fő 's a' lábok nem egy test' tagjai. —
Ugy de a' kik képet vagy verseket írnak,
Akármit költeni örök jussal birnak.

Tudjuk, 's azzal mi is szoktunk dicsekedni
'S készek is vagyunk azt másnak is engedni;
De nem, hogy szelídek 's vadak vegyüljenek,
Bárány tigris, madár kigyót szeressenek.

Sok munka van pompás kezdettel hirdetve,
'S rá egy két bársony folt, hogy ragyogjon, vetve,
Diána' temploma szép festés berkével,
'S egy patak, 's szivárvány, Rhénus' nagy vizével;
Szép, de nincs jó helyen: talán a' kép-író
Cziprus-fát is írni nagy elmével bíró;
Mit használ ha festést egy hajó-törös kér,
'S bért azért, hogy kára rajzoltassék, ígér?
Izzad a' fazekas: nagy edényt vársz tőle,
A' munka kész; 's egy kis bögre lett belőle.
Írj akarmit akarsz; csak egy egészt tegyen
A' mit irsz, 's magával megegyező legyen.

Barátim, az legtöbb költőknek hibája,
Hogy megcsalja őket szépség' ál-orczája.
Egy röviden akar írni, 's homályos lesz;
Mást a' sok simítás lélekteleenné tesz;

Szabad volt 's mindenkor szabad lesz' az olly szók'
 Kiadása, mellyek uj vertt pénzek — de jók.
 Mint a' fák elhányják időről-időre
 Leveleket 's szebbet hoznak jövőre,
 Ugy az ó korbéli szók is elhullanak,
 'S az ujak ifjanként frissen viritanak.
 Mi 's a' mink van halál-adózói lenni
 Tartozunk. Bár ezer nagy hajót pihenni
 Dühös szelek elől tág kebelébe hív
 Eggy hegyből vájt öböl — Királyi dicső miv —;
 Bár a' tó, melly elébb volt békák' tanyája,
 Most a' termékenység 's bőség szép hazája;
 'S a' folyó, melly pestis volt a' mezőségnek,
 Most más úton enged a' bölcs mesterségnek:
 Mind ez mulandó miv, 's az idők' zsákmánya:
 Sokkal inkább a' nyelv' dísze 's ragyogványa.
 Sok elenyészett szó nyer még új életet,
 Sok elenyész, melly most bir nagy tekintetet,
 Mihelyt a' szokásnak parancsolja kénye,
 Mellytől függ a' beszéd 's nyelv minden törvénye.
 Melly versel kell hadat 's bajnoki tetteket
 Irni, adott arról Homérus remeket.
 Az egyenetlenül páros vers nemébe
 Elébb azok, kiket kínos kelepcebe
 Ejtett a' szerelem, zárták keserveket
 'S utóbb boldogok is öntötték sziveket.
 De gyenge hangjait elsőbb ki kezdette
 Bizonytalan 's a' per most is foly felette.
 Archilochust harag, mint mérges nyilával,
 Fegyverkeztette-fel saját Jambusával,
 A' vig és szomorú játékok' lábai
 Ebből szabattak-ki, mert sebes hangjai
 Mivelést rajzolni legjobban illenek,
 'S beszélgetni 's lármát győzni termettenek.
 A' látnak Istenek' 's vitézek' tettei
 'S gyors bajnokok' 's lovak' vig győzedelmei
 Hirét 's a' szerelmet egygyütt a' tréfával
 Engedte a' Múza zengni szép hangjával.
 Minden vers-nemnek van saját színe 's hangja:
 Mikép' illet engem a' költőknek rangja,
 Eltalálásokban, ha vagyok járatlan,
 'S inkább mint tanuljam, maradok tudatlan.
 Nem szeret a' nyájas darab olly pompába
 Öltözni, melly illik a' Tragédiába,

Amaz magasra vágy 's felpuffad írása;
 Ez mász, hogy szelekkel ne vivjon járása;
 'S a' ki, ne mondassék, hogy másoktól tanul,
 Eggy dolgot forgatni akar hallatlanul,
 A' tengeri Delfint erdőbe helyheti,
 'S a' Nereist Vadkan' hátára ülteti.
 A' hibától-félés, bölcs mesterség nélkül
 Regulák mellett is hibára hibát szül.

Emil' oskolája körül eggy kép-metsző
 Eggy avagy más részben méltán lehet tetsző,
 Csinálhat remeknek beillő körmöket
 'S a' rézen lobogni látszó haj-fürtöket;
 Még is kontár, ha nincs a' dolog' veleje,
 Szép egészt formáló mesteri ereje.
 Én hogy-ha magamat költőnek vallanám,
 Illyen művész lenni szintűgy általlanám,
 Mint fekete hajjal 's szemmel ékeskedve
 Olly rút ábrázattal birni, mint a' medve.

Válaszszatok, ti, kik borostyán ágakat
 Vártok, erőtökhez mérsékelt tárgyakat;
 'S elébb, mint kezdetek akarmiről irni,
 Vizsgáljátok, mit tud vállatok elbirni.
 A' melly munkát bölcs ész fontolva czélul vesz',
 Abban értelmesség, jó rend 's szépség is lesz'.

A' rendnek az, ha nem csalatom, érdeme,
 Hogy a' minek most van kelete 's kelleme,
 Csak azt illeti most; sokat halasztva rejt,
 'S akkor adja-elő, ha illő helyet sejt.

A' szó-rakásban is izzel 's észszel bíró,
 'S kényes szedegető legyen a' vers-iró.
 Sokszor már az által a' mondás szebbé lesz'
 Ha ravasz helyezés szokottszót ujjá tesz'.
 A' hol ujan találtt dolgot kell festeni,
 Szabad nem hallott szót kéjünkre költeni;
 Csak a' kéj ne sértse a' szép szerénységet,
 'S fog a' nem rég' csináltt nyerni kedvességet,
 Ha Görögök' tudós nyelve volt forrása,
 'S jó módjával esik meghonnosítása.

Mert Caeciliusnak 's Plautusnak mért adna
 A' Római, a' mit tőlünk megtagadna?
 Ha én gazdagodom, mért irigyeltetem,
 Holott Enniusban 's Cátóban sejthetem,
 Hogy Óseink' nyelvét szokták bővíteni,
 'S képzeteiket új névvel jelenteni.

Szeptember 1827.

Medea legyen vad, Ixion hitetlen,
 Jo szép, Iuo lány, Orestes kedvetlen.
 Ha tőled alkotott személyt fogsz játszani,
 A' millyennek kezded legelől mutatni,
 Láttasd azt olyannak végig a' munkában,
 'S egygyezzen magával egész mivoltában;
 Nehéz a' gondolttat valóvá csinálni
 'S külön természetet közösből formálni.
 'S könnyebb személyidet Iliásból vened,
 Mint ujdón ujjaknak teremőjök lenned.
 A' másoktól vett tárgy sajátod fog lenni,
 Ha sem mindennapit 's hitványt nem mersz venni,
 Sem a' vettet szóról-szóra nem fordítod,
 Sem a' követéssel, úgy hé nem szoritod
 Szük helyre magadat, hogy bár kedved lenne
 Kijőni, a' szégyen vagy rend rabbá tenne.
 Kezdetén munkádnak ne vágj nagy feneket,
 Ne kezd úgy, mint ama' költő az éneket:
 A' híres háborút fogom énekelni
 'S szavának a' gögös mint fog megfelelni,
 Mit ad, hogy igérni olly tár szájjal szeret?
 A' hegyek vajudnak, 's kölykeznek egeret.
 Melly sokkal bölesebb az, a' kinek munkája
 Minden szépségeknak tüköre 's példája.
 „Mond-el, Mu'sa, ama' férjfi' eseteit;
 Ki sok nép' városit látta 's erkölceit,
 Nem lobbant olly lángot, mellynek füst a' vége;
 Füstből lesz' itt a' tűz' tartós fényessége;
 Hogy utóbb a' sok szép eltöltsön csudával —
 Antiphates, Cyclops, Charibdis, Scyllával.
 O ha Diomedest késéri útjára
 Nem tér vissza neme' dicső forrására;
 Sem a' hadat, mellyet harczoltak Trójánál,
 Nem kezdi Ledának iker-tojásánál:
 A' dolognak siet kimenetelére,
 'S a' hallgatót tüstént rántván közepére;
 Mindeneket úgy fest, mint tudva-lévőket,
 'S elmellőzi a' szép fényt fel nem vevőket;
 'S úgy költ, úgy tud hamist igazsal tetézni,
 Hogy a' sok részt eggy szép egésznek kell nézni.
 Te, ki szép játékot tetetsz-fel felőled,
 Halljad mit várok én, mit vár a' nép tőled.
 Ha olly halgatókra van kedved szert tenni,
 Kik ne resteljenek végig veszteg lenni:

Fessd mindenik kornak híven erkölceit,
 'S nyomd-ki a' tündér szív', 's idő' bilyegeit.
 A' gyermek, kit csak most kezd hordozni lába,
 'S ki most őnt hangokat érthető formába;
 Szeret hasonlókcal játszani, hirtelen
 Haragszik, megbékéll, 's változik szüintelen.
 A' serdülő ifjú, megváltván végtére
 Mesterétől, siet élni tetszésére,
 Lovazni, vadászni, koszorút nyerni vágy,
 Szive minden roszra, mint a' viasz olly lágy;
 Pénzét szórja, makacs, ha intetik jóra,
 A' hasznost legutóbb veszi gondolóra;
 Magasra lát, kíván heves gyuladással,
 'S kedves tárgyát tüstént felcseréli mással.
 A' férjfi-kort más ész vezérli 's más elme,
 Esmeretség, főbb polcz, 's kincs minden figyelme;
 Rendet szab élte nek, 's vigyáz ne miveljen
 Semmit, a' mit utóbb változtatni kelljen.
 Az élemedettet sok baj környékezi,
 Vagy mivel a' kincset szüintelen éhezi,
 'S szegénységtől tartván fél élni a' készszel,
 Vagy mivel mindent tesz', hideg 's félénk észszel.
 Lassú, rest, sok időt kívánó 's igérő;
 Komor, panaszkodó, azt a' kort dicsérő,
 Melly néki mosolygott hajdan mint gyermeknek,
 'S kemény dorgálójok a' nevendékeknek.
 A' jövő idő sok jót hoz számunkra,
 'S a' múltó elragad sokat fájdalmunkra,
 Hogy hát aggott öreg' alakját ifjúnak,
 'S gyermekét ne adjuk meglett férjfiúnak,
 Vigyázzunk mindenik kornak sajátjára
 'S tartsuk mindenikét a' maga számára.
 A' játékban vagy szem előtt himeztetik
 A' mivelés' tárgya, vagy elbeszéltetik.
 A' mi a' fül által száll-le a' lélekre,
 Bádjadtabban szokott hatni a' szivekre,
 Mint a' mit ama' hív tanú a' szem szemlél,
 'S a' néző magának maga beszélni vél,
 De még sem kell mindent a' szinen mutatni,
 Sok van, a' mit illik szemmel nem láttatni;
 Hanem beszélteni olyannak szájával,
 Ki tanúi hitelt nyerjen szép hangjával.
 Magát se Medea gyermek-öldöklésbe
 Se szörnyű Atreus ember-hús főzésbe

Szem előtt ne ártsa, se hogy sebhessenek
 Progne Madár, Kadmus kígyó ne legyenek.
 Az illy elő-adás bennem ellivőre
 Nem talál, sőt számot tarthat gyülölőre.

Hogy a' játék bájos erőre szert tegyen,
 Öt felvonás, ne több, kevesebb se legyen,
 Istenség se oldja ott a' csomót benne,
 Hol oldani ember elégséges lenne.
 Eggy tárgyról negyedik személy se beszéljen;
 A' kar résztvevőnek jussaival éljen;
 'S a' felvonások közt csak olyan játéka,
 Legyen, millyent kíván a' költő' szándéka;
 Kedvezzen a' jóknak 's legyen tanácscsal hiv,
 A' haragot oltsa, szánjon, ha kény 's tiszt viv,
 A' mértéklés józan asztalát javallja,
 'S a' bölcs törvényt 's csendes békét magasztalja,
 'S titkot ki ne mondjon, 's Isteneket kérjen,
 Hogy büszkékre átok, jókra áldás térjen.

A' síp, melly éleszi a' kart zengedezve,
 Hajdan nem volt harsány 's nem volt megrezezve,
 Vékony szál 's kevés lyuk csak gyenge zengéssel
 Közlött lelket a' nem nagy számú gyüléssel,
 'S eleget tett, míg még a' színt körülötte
 Keyés, mértékletes, 's jámbor nép töltötte.
 De hogy ez nagy Földet nyert sok diadallal
 'S a' várost keríteni kellett szélesbb fallal,
 'S szabad volt pompásan egymást vendégelni,
 'S Geniusát borral nap-estig kérlelni;
 Az ének 's muzsika, valamint mindenek,
 Zabolátlanabbak 's pajkos'bak lettenek.
 Faluból, városból, főbbek 's nemtelenek
 Gyülevész sereggel egygyüvé mentenek?
 A' síp hát egygyügyü hangját cikornyázta,
 A' táncz buján mozgott 's ruháját cifrázta,
 A' csendes'lant számos' b húrokat pengetett,
 'S a' költő is ezek' nyomába sietett,
 A' kart magasabban repülni szoktatta
 Énekét szokatlan szókkal rohantatta,
 'S jövendőt nyomozó szép 's bölcs mondásait
 Ugy adta, mint Delli titkos válaszait.
 A' ki kezdte Bachus' dicsőítésére
 Azt a' játék-vivást, mellynek bak volt bére,
 Nem soká máskép is mulatott másokat
 'S játék-szinre vivén vig Szatirusokat

Elébbi sanyarú módját enyhíteni,
 A' komolyhoz tréfát próbált vegyíteni.
 Mert a' durva népnek, midőn a' bor mellett
 Innepen megheviült inger 's ujság kellett.
 De hogy a' Szatirus' csufja 's hahotája
 Meg ne sértsen tartson mértéket tréfája;
 'S ha melly Isten 's Vitéz, ki elébb bihorban
 Tündöklött, jelen van az enyelgő sorban,
 Korcsmán dözsölökként beszédét ne ejtse,
 Se mászkálni félvén, felhőkbe ne rejtse.
 A' szomorú játék, alacsony dolgokat
 Megvetvén, mint hozzá nem illő tárgyakat,
 Mint a' tisztas aszszony; kinek ellenére
 Innepen tánczolni kell mások' kényére,
 Ugy mulat kéntelen 's szemérmes orczával
 A' durva Szatirok' csintalan nyájával.
 Én Szatira író ha kívánnék lenni,
 Nem csupán paraszti szókat fognék venni,
 'S nem járnék olly alatt vig enyelgés végett,
 Hogy a' fül nehezen tenne külömbséget,
 Davust e, vagy ama' gaz Pythiást hallja,
 Ki vén urát ezer tallérral megcsalja,
 Vagy Silenust a' ki ha nem legfőbb is bár,
 Istent nevelt, 's annak társaságában jár.
 Csupa szokott szóból eggy olly új miv lenne,
 Mellyet kiki könnyen készülőnek venne;
 'S ha próbára kelne a' könnyű munkában
 Fáradna, izzadna, 's kinlódnék hijában.
 Olly fontos a' szókat tudós rendbe venni?
 Olly becsessé lehet az avultat tenni!

Ha már a' Faunusok a' színre léptenek,
 Tanácslom arra is jól figyelmezzenek,
 Hogy se fő városi uriak' módjára
 Ne vágyjanak csinos nagy világ' hangjára;
 Se magokat mocskos trágár beszédekkel
 Ne utáltassák-meg jó izlésüekkel.
 Mert csömörlést okoz az illy tréfák' szava,
 Annak a' kinek van lova 's atya 's java;
 A' ki nem mindent tart koszorút érőnek,
 A' mi tetszik holmi dió 's bab-vevőnek.

Rövid Syllabának ha tüstént nyomába
 Hoszszú lép, Jambus lesz' a' vers' illyen lába,
 Gyors láb 's azért a' vers, mellyben hat tétetik
 Hármának 'Trimeter' nevéen nevezetik.

Kezdetben mind a' hat egyenlő volt benne,
 Utóbb, hogy nyomosabb 's méltóságosbb lenne,
 Birtokát közlötte erősb' spondeussal,
 De úgy ruházta-fel a' megosztott jussal,
 Hogy a' másod 's negyed helyből, mint mostoha
 Vendég az örököszt ki ne nyomja soha.
 De ritkán láthatjuk ilyen épségében
 Accius' 's Ennius' Músájok' versében.
 'S az olyan vers, mellynek mássát nyomó sulyja,
 A' játék-szint gyötri, rutúl elárúlja:
 Hogy a' gyarló költő vagy igen sietett,
 Vagy mesterségéhez fonákul érthetett.

A' szép hang nem minden birót tud ígérni,
 'S mi sok hibát szoktunk e' részben elnézni,
 De azért, ha lelek illy vastag füleket
 Bolyongjak, 's irjak e' idéttlen verseket?
 'S csak számot tarthassak lágy engedelemre,
 Ne féljek, ha kiki rá lel is vétkemre,
 Gáncs ugyan nem érne az illyen esetben,
 De részt méltatlanul várnék dicséretben,
 Ti kik méltán vágytok felmagasztaltatni
 Ne szünjetez Görög írókat forgatni.
 „De Óseink Plautus' versei hangzását
 Szintugy magasztalták mint elmés szóllását”
 Mind kettőt nagy türök' söt kábák' módjára,
 Ha nézünk ám én 's ti okos regulára;
 'S ha a' durvát 's elmést megkülömböztetjük,
 'S mi zeng szépen ujjal 's füllel jól felvetjük.

A' Tragédiának Thespis volt kezdője,
 'S azt, hogy mint ujságnak lenne sok nézője
 Társai falunként szekéren hurczolták,
 'S játszáskor képeket seprővel mázolták;
 Utóbb tett szert tisztosb lárvára 's ruhára,
 Aeschilus, 's szint csinált a' játszó' számára.
 'S mester 's remek is lett felséges szóllásban,
 'S illő méltósággal lépésben, járásban.

Az ó Comédia ezeket követte,
 'S eleinten magát nagyon kedveltette;
 Utóbb szabadsága zabola nélkül járt
 'S a' törvény tartozott néki szabni határt,
 Szabott 's rutúl megszűnt a' kar' víg játéka,
 Mihelyt gátoltatott kártékony szándéka.

Mind ezekben próbát költőink is tettek,
 'S dicséretet kivált azzal érdemlettek,

Görögök nyomáról hogy elmertek térni,
 Mertek honni nemes tetteket dicsérni,
 'S a' Szinen Római Bajnokot Romában
 Láttatni polgári vagy hadi ruhában.
 'S nem is volna hiresb' Latium' fegyvere
 'S kormánya nyelvénél, ha olly sok embere,
 Ki verset faragni tanul köz szokástól
 Nem félne, mint tüztől, a' vers gyalulástól.

Ti óh Pompilius' jeles unokái
 Legyetek keményen vádoló birái
 A' versnek mellyet sok törlés nem jobbított,
 'S akarmelley kis rögtől tiszser nem számított.

Mint hogy Demokritus az elmét dicséri,
 A' mesterséget csak szolgának esméri,
 'S eltilt Helikontól, minden nem részeget
 Már lelünk ollyakból egy egész sereget,
 Kik hosszú körmöket 's szakált hagyván nőni
 Félnék az emberi társaságba jöni,
 Vélvén, hogy akarmelley hires nagy költővel
 Egy fő rangban vagynak, ha birnak olly fővel,
 Licin' borotvája, mellyet nem tett széppé
 'S három Anticyra sem lehetne éppé.
 Balgatag én! minden tavasszal belőlem
 Mért irtom az epét! Mi nem telnék tőlem?
 Holott az epesség nagy elmének jele!
 De ha már úgy szoktam, nem törődöm vele.
 Azt teszem hát; a' mit a' köszörű-kő tesz',
 Mellytől bár éle mincs, a' vas élessé lesz':
 Ha verset nem írok, megfogom fejteni,
 Miből készül a' vers, mint kell azt költeni,
 Mi illendő, mi nem benne, a' hibával
 Ki mit vesz, ki mit nyer a' jeles munkával.

Érts! ez a' jól-írás legfőbb regulája
 Mit 's mint érts, megmondja Socrates' böles nyája.
 Ha-hogy gazdag az ész jól értett dolgokkal,
 Könnyen párosítja a' szókat azokkal,
 A' ki tudja, mint kell jó hazafi lenni
 'S gyermek', barát', testvér', 's gazda' tisztjét tenni,
 'S had-vezért, tanácsost 's birót jóvá mi tesz',
 Az minden személynek igaz festője lesz'.
 Nézz, a' világnak is élő erkölcsére,
 'S tégy szert, böles himező, természet' nyelv ére.
 A' melly darab híven festi az életet
 Ékesség 's mesterség nélkül dicséretet;

Többszer nyer hasznáért, mint sok kecsegtető,
Kellemes, de üres hangokat pengető.

A' Mú'sa legbecsesbb, legritkább kegyelmét
Az ékesen szólló nyelvet 's dicső elmét
A' görög nemzetén, e' népen tetézte,
Melly a' dicsőséget legfőbb kincsnek nézte.
A' Római gyermek még csecsemő 's már kész
Felvetni, mint oszlik száz részre az egész.

Itt Albinus' fija, tegyünk próbát vele
„Mi marad, ha elkél félforintból fele?”
Öt garas. „Jelesen” a' gazdasághoz ért!
„Hát fél forint 's fertály mennyit tesz?” — fél tallért —
'S annak kit így megfog fősvényesség' rozsdája:
Mint legyen nagy becsben-tartandó munkája?

Vagy haszon vagy öröm, céljok a' Költőknek,
Vagy olly játék, melly ad leczkét az élőknek.
Ha oktatsz: rövid légy; hogy hamar foghassa
Szódat a' gyors lélek 's hiven megtarthassa.
Büntetlen a' szív meg nem terheltetik,
Lefolyt, a' mi reá felesleg töltetik.

Ollyat költs, ha kívánsz csak gyönyörködtetni,
A' mi az igazhoz lássék közelgetni.
Ne mesélj képtelent, 's Lámia tréfából
Mit felfalt, életben ne húzd-ki gyomrából;
Ha csak virág a' vers, az ősz nép gáncsolja,
Ha kóró, az ifjak' serege gunyolja,
A' ki vidit 's oktat 's szépet 's jót egyesít,
Az minden sziveket magához édesít;

Ő a' Sosiusok' erszényét hizlalja
'S nevét meszsze külföld 's késő világ hallja.
De némelly hibákat méltán kémél a' vád
Mert illendő hangot a' húr sem mindég ad,
Néha fonákul zeng az ész 's kéz trucezára;
A' nyil sem mindég ér erányzott céljára.
Nem, ha sok tündöklék valamelly munkában,
Nem ütközöm én meg eggy két olly hibában,
Mellyet a' költőnek szül gondatlansága,
Vagy kevéssé óhajt nemünk' gyarlósága.
Hogy-hogy? hát mindenek bátrán hibázhatnak?
Nem, valamint helye nincs a' bocsánatnak,
Ha ki a' vett intést mindég elfelejti
'S azon szó' irását mindég rosszul ejti;

Valamint a' lantos méltán nevetetik,
 Ha egy hang általa mindég elvéttetik,
 Ugy Chörilus nékem a' sok-vétkü költő,
 'S nevetve csudálom, ha egy két jó vers jő,
 'S bánom ha Homerus néha szunnyadozik,
 Bár könnyen szunnyadhat, ki hosszan dolgozik.

Az irtt képhez a' vers annyiban hasonló,
 Hogy némellyik közel, másik távol szép 's jó;
 Egynek homályos hely ad nagyobb kellemet,
 Más fényt szeret 's nem fél bár melly éles szemet;
 Azt, hogy tessék egyszer kell csak tekinteni,
 Ez, ha tiszser nézzük akkor fog tetszeni.

Oh te, ki testvérid közt legidősebb vagy,
 Bár jól indulsz 's reád atyád' gondja is nagy,
 Siess a' mit mondok, jól elmédbe venni;
 Hogy sokakban elég szenvedhető lenni,
 Sok szószólló ámbár nem ér Messalával
 'S nem bir Cascellius' nagy tudományával;
 Még is kedves, de a' középszerű költő
 Istent, embert, kalmárt bosszúsággal töltő.
 Mint a' vendégségben rosz' muzsikájával
 Kesernyés mézével 's dohos olajával
 Megsértne a' gazda, mert vigan tarthatna,
 Ha bár mind ezekből semmit nem adatna;
 Úgy a' vers is, mellynek czélja vidítani,
 Rosz', ha nem hibátlan, 's szokott bosszontani.

A' ki a' Campusi bajnok-játékokat
 Nem érti, próbálni nem meri azokat;
 A' discust, karikát 's lapdát nem illeti
 A' tudatlan 's magát ki nem neveteti:
 'S a' ki nem tud hozzá, írjon e verseket?
 Mért ne? hiszen neme számlál nagy neveket,
 Van néki ezekből álló jövedelme,
 Nincs becsületének mocska sem sérelme?
 Am írjon; de téged úgy bir szíved 's eszed
 Minerva' trucezára hogy ezt te nem teszed;
 'S ha még is vágysz utóbb lenni vers-íróvá,
 Tedd Atyádat, Maecust, tégy engem bíróvá;
 'S tartsd a' mit készítesz költői tüzedben
 Kilencz esztendeig fogva szekrényedben.
 Nálad jobbithatod a' mi benne nem jó,
 Viszsa soha nem tér a' kirepített szó.

Orfeus, az Istenek' szent híve, versekkel
 Az erdőkben széllyel bolygó emberekkel

Szilajság' 's öldöklés' dühét letétette,
 'S fene-vad-hóditó nevét innen vette,
 Amphion is Thebát építvén várával
 Mondják, lantja nyájas zengése' hangjával
 A' kemény köveket elevenné tette
 'Sa' hová akarta magával vezette.
 Hajdan az volt legfőbb tiszték a' bölcseknek,
 Istennek, embernek, népnek, személyeknek,
 Saját jussaikat külön választani,
 Ellent a' fajtalan életnek állani.
 Házasság' lánczával kötni a' szíveket,
 Városokba hívni 's írni törvényeket.
 'S minthogy mind ezekre unszolt a' vers' bájja
 Hírt 's dicsőséget nyert a' költők' szent nyájja.
 Utóbb Homerus jött magas elméjével,
 'S Tyrtaeus a' férjfi szíveket versével
 Buzdította nemes bajnoki tettekre :
 'S Delfi versel felelt a' tett kérdésekre.
 Azzal a' bölcsesség' útja rajzoltatott,
 Királyi szívekhez menetel nyittatott.
 'S végtére kezdetét az a' játék vette,
 Melly a' nyári munkát vígan végeztette.
 Ha hát Föbus tanít mit 's mint kell költened,
 Az ének' Muzsáját nints mit szégyenlened.
 Mesterség tsinál e jó költőt vagy elme?
 E' kérdésre nem egy tudósink' értelme.
 A' mint én részemről értem 's tapasztalom,
 Sem mesterség nélkül akármelly szorgalom,
 Sem a' műveletlen ész nem elegendő,
 Mind a' kettő egygyütt szép, jó 's irigylendő.
 A' ki pályát futván dicsőség' útján jár
 Az mint gyermek sokat tesz', fázik, 's izzad má.
 Szerelemtől 's bortól magát tartóztatja.
 Pythiában a' várt bért meg nem kaphatja
 Egy sipos is, ha csak leczkét nem hallgatott
 'S kemény mester által nem gyakoroltatott.
 Elég legyen e hát, hogy ezt 's azt fitymálja
 A' vers-író 's magát ekképpen ajánlja :
 Engem verseimmel mindenek csudálnak
 Rühesedjenek-meg, kik hátul mászkálnak,
 A' legutólsók közt melly rut dolog menni,
 'S a' nem tanultban is tudatlannak lenni?
 Mint kótyavetyére a' dobos vevőket
 Úgy gyűjt a' nyerendő pénz hizelkedőket

A' Költőhez, kinek van nagy jövedelme,
 'S kinél jobban tenyész a' kincs, mint az elme.
 Ha az illyen önként kész látni vendéget,
 Adósért magára venni kezességet,
 'S kimenteni a' kit szorit kelepceje;
 Csuda, ha van elég esze 's szerencséje
 Esmérni az igaz 's hamis barátokat,
 Kik körül-kerítik a' dúzs-gazdagokat.

A' ki tőled vett 's vél ajándékot venni,
 Ne merd azt verseid' birájává tenni
 Addig, részegsége mig tart örömének,
 Nem talál az határt 's czélt dicséretének.
 Szép! dicső! felséges! ez minden szóllása,
 Sokszor halavánnya teszi bámulása:
 Sőt örömet festi szeme' harmatjával,
 'S magán kívül tapsol kezével lábával.
 Mint ki bérben szokott halottat siratni,
 A' gyászoló szívnél többet tud jajgatni:
 Ugy a' ki gunyolva magasztal tégedet
 Többet mond, mint a' ki tiszteli versedet.
 Sok nagy Úr barátit korsókkal itatja,
 'S kinzó szerszám helyett a' borral vallatja;
 Ha méltók e hozzá: te csak írj verseket:
 Felfeded a' róka-bőrbe bujt sziveket.
 Quintilius azt, ki tanácsát kérlette,
 Hogy itt 's ott jobbitsa munkáját, intette;
 Ha ki azt felelte, hogy már több próbát tett,
 De semmire sem ment; az ollyan választ vett,
 Hogy valami nem jó, mind azt kitörölje,
 'S a' rossz' helyett jobbat csináljon pörölje.
 Ha emez ekkor is mentette a' hibát,
 Ó minthogy nem kívánt szerezni galyibát,
 Ezt gondolá: eggy szót sem tékozlok rája,
 Hadd tessék magának ön-maga 's munkája.
 A' jó 's okos barát a' lankadt verseket
 Feddi, gáncsot talál, ha lát keményeket;
 Azt, a' mi semmi csint nem bir kárhóztatja,
 A' felesleg-való piperét irtatja;
 Több fényt kér, hol a' szó vagy dolog homályos
 Mindent jegyzésbe tesz', a' mi akadályos,
 Kész Arisztrachus lesz', 's nem fogja mondani:
 Kár illy csekélységért barátot bántani.
 Az illy csekélységek nagy rosszat szülhetnek
 Azoknak, miattok kik kinevettetnek.

Mert mint azt, a' kinek rühe, hold-korsága,
Nyavalya-törése van, vagy sárgasága;
Ugy kerülök a' rossz költőt az eszesek
'S csak gyermekek veszik körül 's más szelesek.
Ha ez midőn futkoz, orrát fenn hordozva,
'S verseket buffog-fel magát 's mást kinezva,
Ama madarászként, eggy kútba puffanik
Ki rigókat lesvén veremre bukkanik:
Óltsön, kiáltson bár: jertek segíteni,
Ne próbálja senki őtet kimenteni,
Annak, ki kihúzni akarná kötéllel,
Azt mondanám: hát ha önként viv veszéllyel,
'S bohó Empedokles' gyászos halálára
Mutatnék, ki, vágyván Istenek' rangjára,
Leugrott torkába a' tüzes Aetnának,
Legyen szabad veszni a' rossz poétának.
Valakit életre kénteleníteni,
Szint olyan erőszak mint mást elveszteni.
Nem egyszer tett ő így: nem él huzzák-ki bár,
A' hiresen-halást úgy megszerette már.
Ugy sem lehet tudni, lantját mért pengeti,
Ha csak bús Nemesis azért nem bünteti,
Hogy vagy megmocskolta attya' tetemeit,
Vagy valamelly szent hely látta fertelmeit.
Elég az, mérgesen dühödik bal kedve,
'S mint a' vas-rekeszből kirontó vad medve,
Örült hangon 's módon tett olvasásokkal
Kergét tanultakat tanulatlanokkal;
'S ha kit megragadhat, azt által-kapcsolja,
Verse' hallására halálig unszolja,
'S addig szívja vérét, akármelly akadály
All ellent, mig torkig nem telik, mint nadály.

S. K. J.

Foglalatja a' 3^{dik} Negyednek 1827.

	<i>Lap.</i>
Kis-Viczai Viczay Jó'sef Tek. Torna Vármegye' és Szab. Kir. Kassa Városa' rendes Orvos-Doktora' Élet-rajza.	1267

Hetedik Füzet. Júliusz.

1. A' Földi-boldogság' ideájának fejtegetése. (E. I. P.)	1273
2. Az Örömk' külömbféle nemeiről. (S. K. J.)	1286
3. Próbák Socrates' nevezetességeiből. (S. K. J.)	1295
4. A' Felosztott Szeretet. (Dukai Takács Adám Vas-Vármegyei Tábla-Bíró)	1301

Nyolczadik Füzet. Augusztusz.

5. Nagy-Daróczi Kovách Florián' Szatmári Püspök', 's Szent-Jobbi Apát' élete' rajza. (Debreczeni Bárány Ágoston.)	1305
6. Némelly Jegyzések a' Bévíteli-tilalomról és a' Bévíteli nagy Vámokról. (B. J.)	1311
7. Folytatása a' Minerva' 536-dik lapján elkezdett Reminiscentiáknak. (Kövy Sándor.)	1315
8. Polykletus' útazása, vagy Római Levelek. Folytatás. (S. K. J.)	1329
9. Egy tekintet a' Magyar-országi Culturára a' XI-iki Században. (B. Nagy Pál.)	1336
10. A' Művészség' Barátjaihoz. (Kazinczy Ferencz.)	1339
11. Gróf Kornis Mihályhoz! 1821. (Kazinczy Ferencz.)	1343

Kilenczedik Füzet. Szeptember.

12. Gáspár' Süllyedése. (Debreczeni Bárány Bertalan.)	1345
13. Polykletus' útazása, vagy Római Levelek. Folytatás (S. K. J.)	1349
14. A' Munkátsi Várról. (Balajthy Jó'sef.)	1357
15. Hazafiúi szó, idegen nyelvű lakos Társaimhoz. (Terhes Samuel.)	1366
16. Könyv-bírálás. (Kazinczy Ferencz.)	1367
17. Horáitz' levele Pisóhoz és annak fiaihoz. (S. K. J.)	1369

6.

A' Zseb-könyvekről,

nevezetesen Auroráról és Héberől.

Az Almanachok és Zseb-könyvek, mellyek az ujabb időkben a' kimívelt és tudományokat kedvelő Nemzetek között szokásban vagynak, több mint egy tekintetben hasznos jele-
netek, 's különösen a' Szép-literatúra' előmozdítására fogatos eszközök. Az ilyen gyű-
temények elsőben is igen jó alkalmat szolgáltatnak több olyan Íróknak munkáik' közlésére,
kik különben a' közönség' elébe talán sohasem lépnének. Vagynak olyan tudomány-sze-
retők és tanultak, kik verseiket, vagy egyéb mulattató apró darabjaikat annyira, hogy
azok egész könyvet tegyenek, vagy más foglalatosságaik miatt nem nevelhetik, vagy kü-
lönben nevelni nem akarják. Vagynak, kiknek a' Múzsákkal huzamosan társalkodni ked-
vek nintsen, 's mégis azt kívánják, hogy semmi kidolgozások se vesszék-el. Vagynak,
kikben elmebéli szüleményeik eránt az atyai szeretet, mihelyt azok világra vagynak hozva,
első forrását elveszti és idegen dajkálást kíván. Vagynak, kik a' kárpiton belől rejtez-
ve akarják az olvasó közönség' ítéletét megtudni, minekelőtte többet írának. Mind ezek-
re nézve az Almanachok és Zseb-könyvek igen hasznos intézetek. De továbbá a' közönség-
re nézve sem kevés nyereséggel járnak; a' mennyiben az olvasók' figyelmét szüntelen fog-
lalatosságban tartják, az apróbb darabok' Íróit egy helyre öszve gyűjtik 's nem csak kö-
zös hazájokra emlékeztetik, hanem a' Múzsákkal való társalkodásra is serkentik, 's kü-
lömbféle egyes virágokat öszveszednek, mellyek másképen vagy látatlanul elhervadná-
nak, vagy magánosan és rejtekben álva eltapodtatnának.

De az efféle Mulatságos-gyűjteményeknek kiadóji tartoznak a' közönség eránt azzal,
hogy azon darabokat, mellyeket felvesznek, a' lehetőségig megválogassák. Mert valamint
az, a' ki valamely Képes-gyűjteményt állítván-fel, abban jó, középszerű és silány műveket
elegyesen kitenne a' nézésre, 's mindeniket aranyos rájába foglaltatná, a' maga ízlése fe-
lől nem legkedvezőbb vélekedést támasztana: úgy hasonlóképen a' poétai virágok' öszsze-
gyűjtői is, ha szépeket, középszerűeket és csaknem minden érdem nélkül valókat egybe ve-
gyítenek, arra a' gondolatra adnak okot, hogy vagy nem tudják a' szépeket megkülömböz-
tetni, vagy nincsen módjuk csupán az elsőbbséget választani. Igaz ugyan, hogy sok nehéz-
ségek vagynak, mellyekkel hartzolniok kell. Mert azonkívül, sok a' rossz és középszerű
költőket, kik rend-szerént igen érzékenyek és haragosok (*Genus irritabile vatum*,) magok
ellen felingerlik, ha darabjaikat félre vetik, az olvasó közönségben a' mértéket meg nem
ülő munkátskáknak sokszor annyi vagy még több kedvelőik találtatván, mint a' tökélete-
sebbeknek. Ide járul az a' magában jó szándék is, hogy az első ha bár még gyenge próbá-
kat tevő íróknak is jobb munkák' készítésére ösztönt akarhatnak a' felléptetés által adni.

Mindazáltal ha bár ezen és más efféle tekinteteket nem lehet is egészen elmellőzni, soha sem kell azt elfelejteniek, hogy a' nagyon sovány munkáknak közre bocsátása a' jó izlésre 's a' literatúrára nézve nyilvánosságosan káros, minthogy általok a' rossz izlés tápláltatik 's még jobban megvesztegettetik. Következésképen a' szembetűnőleg alávaló darabokat minden esetre ki kell hagyniok. Az efféle gyűjtemények megannyi virág-koszorúk; a' koszorúba többféle nagyobb és kisebb becsü virágok fonattatnak; de az méltán megkivántatik, hogy mindenik gyönyörködtesse, ha illatjában nem is, legalább színében: a' csalán, bojtorján, vagy épen kóró semmiképen sem érdemel közöttök helyet.

A' mi Aurorát és Hébet, ezen néhány évektől fogva folyamatban lévő Zseb-könyveinket illeti, örvendeni kell a' nemzeti literatúra' minden barátjának azon, hogy ezen csinos gyűjteményeink mind eddig olvasókat találnak. Ezen öröm annyival méltóbb, minthogy mind a' kettőben léptek-fel több olly fiatal írók, kik a' jövőre szép reménnyel biztatnak. Ha szintén a' szorosabb kritika imitt amott sanyarúbb válogatást kívánna is, ezen foglalkozást, az, a' ki literatúránk' állapotját 's kivált az efféle kezdetekkel öszveköttetett sok és nagy akadályokat esmeri, jó szívvel elnézi, 's az érdemes Kiadóknak szorgalmát, fáradságát és buzgóságát köszönettel veszi.

Azomban azon ifjabb íróknak, kik ezen Gyűjteményekben először léptek-fel, kivált a' Költőknek, nem állhatom-meg, hogy egynehány barátságos intéseket ne adjak, mellyeket reményelem, mint jó szívből szármoztakat, jó néven fognak venni.

Fő dolog, valamint minden írásban, úgy a' poezisban is az, hogy, a' ki maradandó koszorút akar nyerni, mindeneknek előtte a' philosophia' múzsájának áldozzék. *Scribendi recte sapere, est et principium et fons.* Ennek a' múzsának köszönik minden régi és új jó Költők az ó halhatatlanságokat. Az elmének nem csak fontosabb munkáiban, hanem még játékaiban 's legkisebb tréfáiban is meg kell látszani, hogy józan ész és bölcs gondolkodás vezérli a' képzelődést. *Azért javasolja Horátz olly hathatósan a' Sokratesi Írók' szorgalmas olvasását.*

A' kisebb szabású vers-nemek sem birnak még nálunk annyi remekkel, hogy azokról Költőink' figyelmét el kellene vonnunk. A' könnyebb nemű poezis, az érzeteknek mesterség nélkül való ömledezése, a' Grátziákkal enyelgő bölcsesség, illenek akármelly Költőkhöz is, kivált az élet' tavaszában. Még a' magára hagyott képzelődés' kellemes álmódosásai is becsesek; csak elmésséggel és jó izléssel járjanak együtt. Kinek nincsenek néha ollyan órái, mellyekben örömet sétál egy szépen és helyesen alkotott tündéri várnakertjeiben? De melly sok kivántatik az efféle enyelgésektől is, ha azt akarjuk, hogy a' jó izlésűeknek tessenek.

Mindazáltal nem kell elfelejtenünk azt, hogy a' vers-írásnak némelly nemei még sokkal több mivelőket kívánnak és nálunk sokkal nagyobb szükségét látnak, mint azon apróbbak, mellyekről most szóllék. A' poétai levelek p. o. a' hosszabb, komoly és vig regék, az ollyan költemények, mellyekben, mint Wieland' Muzárijában és Schiller' több Lyricus darabjaiban, az oktatás, ha szintén fő dolog is, a' költeményben szerencsésen elrejtez, vagy vele öszveolvad, és t. ef. melly nagy ritkaságok még literatúránk' mezején; hogy a' Drámát és Vitézi-költeményt, a' legtökéletesebb poétai munkákat ne is említsem. Az illyenekben lehet leginkább az emberi lelket festeni, 's az értelmet és szívet egyaránt

múlatni; az ilyenek által felelhet-meg igazán a' poézis az ő felséges czéljának. Hanem tagadhatatlan az, hogy annak, a' ki efféléket akar készíteni, nem csak játékból kell a' Múzsákkal bohóskodni, 's bujálkodni, hanem szívesen és lelkesen kell őket szeretni; 's a' végre, hogy még egyszer mondjam, a' Philosophiának, mellyet Plátó nem ok nélkül tett a' Múzsák' és Szép-mesterségek' vezérjévé, igazán hódolni. Minden nagy Költők a' régiak és újak között a' Philosophia által világosították-meg értelmöket, a' bölcsék' írásaival táplálták elméjüket, és külömbféle tudományok' kincseivel ékesítették eszöket. Azért hővelkednek munkáik olly igen gondolatokkal és képekkel, azért elégitik úgy ki mind az értelmet, mind a' szívet, 's azért oly tellyesek szép jegyzetekkel 's oly mondásokkal, mellyek az emlékezetbe oly könnyen bényomódnak 's bényomattatni olly érdemesek; azért lehet még tréfáikban 's játékaikban is a' Sokrateszi oskolát olly igen megismerni.

Általában pedig akármit írnak ifjabb Költőink, szívemből tanácslom nékik a' magok dicsősége' kedvéért, hogy magok eránt sanyarúak legyenek, a' simítást, sikárlást 's béketűrést ne resteljék, a' szép egyszerűségre, a' nyelv' tisztaságára, a' verselés' könnyűségére és jó hangzására, valamint az érzés' elevenségére is minden gondal törekedjenek; egy szóval, mind azon tulajdonságokat egész figyelemmel igyekezzenek megszerezni, mellyek nélkül semmi poétai szülemény sem élhet soká, 's mellyek, ha nem csalatom, némelley ifjabb Költőink által igen könnyen vétetnek.

Kerekes Ferenc Uraak. Bécsbe Alklynyf,
marok, N.º 741. 1. Pók.

A jelentés, Uram, mellyet az elhunyt holnapban a Virgil
Georgikájának fordítása felől kaptam, engemet forró tisztelettel
ragadott. Vendi sírus a ti igyekegetnek szivesebben örvendökön
mint én, vendi sírus, a ti annak inkább kívánja előmaneséle.
Virgil egyáltalán jó kezebe jutott. En tiz nyomtatvány' véte,
lére kötelezem magamam. Ne rettentsem el a munka ügyesétől
az, hogy hasonló jelentésedet talán kevesebbetől vevendek
mint reményled. Memni fog a doloz, csak a munka jelenjen
meg; előre ritka ember fizet. En tapaffalja Rumi a maga
Monumentájival, melly nem olly kevés, Olvasni remélhetek
minni a poezij' feuntebb nemében dolgozta Munda' lapni
előzönregezen jótad, és még is nem felelted. Jaktad volna a
nagybecsű Munda'nal inkább. Banny; ádai; mer a ti be,
gile ismeri, is dolgozásokat becsülvi tudja, az amel nem
lebbe panaffos. Felette vajnálnám ha a jeles fordítás a
széllő' is, páma miatt nyomtatlan találva maradni.

Uram a gazdasági jegyzésedet előző itard vetni a
Virgil' lexyjéket. Engedd mondandom, hogy én apdai inkább
hátul fevőnem lelvi a könyvben. Más kéne megintett
benimíndet, hogy a Virgil' Georg nem az valót, hogy ben

62
mindes gazdaságra kaptam. Én így nem okostanám,
hogy a világ többje egy most élő nagyúrnak nevével és
székével. Annak elég sorsjén volna egy ajándék, ha
az olyan az így venne, a mint illik; de a nála látszik rajni,
sorsját is egy neműsön idegen adta a hazának, és nem
ő. Azonban ezekben a mit adok; én mind így mind annyig
vesző öröm mellyegedem. el. Literatúrándnak, a Nyelvtörvény
egy a fordatlan nagyságra dőlt. — Elj. Jereenezsen, Kórn,
a méltóságát apód sámba lóni, a kit Erdencid miatt
semlyedei jwezen ríffelt. — Jephalom Jannas. P. 1810.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak
Kerekes Ferencz
alazatos tisztelettel.

Nemzeti nyelvünk és irodalmunk eránt való buzgóssággal teljes levelet a'
Tekintetes Úrnak, melyet a' Virgil' Georgiáinak magyar fordítá-
sa felől hoztam úraságam méltóságára, való szerencsem venni
a' múlt hónap 26-dikán.

Akarmelly érdemes Parafitól jött volna hoztam e' nagy
belső levél, teheresen volna ennek nem örülnöm; annyival nagyobb
az én örömöm, midőn ezt a' Tekintetes Úrtól van venni Szeren-
sem, egy olyan tudós és jó ízlésű irodalomról Nemzetiünknek,
ki mind a' Római nyelvet mellyből, mind anyai nyelvünket mellyre
fordítottam, valóképpen esmér, mindeniknek szépségét és erejét
melyen tudja érezni, és mind kétfőben nem csak a' hibát a' tö-
kéletességet, hanem még a' szépséget a' szépséget is élesen
meg tudja különböztetni. Valóban annak meggondolása, hogy for-
dításom a' Tekintetes Úr előtt kedveséget talál, nem kis ösztön-
nekem arra, hogy elkezdem munkámat végrehajtani, és körre-
bocsátani igyekszem. De ezt, környűl állásaim megváltozása
miatt már most hamarjában nem tehetem; mivel a' Debreceni
Collegiumban ujjonnan felállítandó cathedra Professornak meghí-
vattatván, és ezen hivatalt elfogadván, szükség hogy minnekelőse

ebbe

beállanék, a' külső országi iskolákat is meglátogassam, és azokban
magamat a' magam csekélyjéhez tartozó természeti tudományok-
ban tökéletesíttsem, s tapasztalásaimat utazás által novelljem:

Nunc itaque & versus, & cetera ludicra pono,

Quid natura ferat, faciat, rogo & omnis in hoc sum.

Ezt kívánja töllem a' kötelesség, melyly mindennél szentebb. De igérem,
hogy ha az Isten édes Haragkba' bekövetkiffra hoz, ismét élő ve-
szem, Seb' ten' merzi' váromat, és az elkerüldést írek, melyly a' mint
örömmel tapasztalom jó érlelt Haragjait élő kedvességét találta,
végig érekelem; melylyt is a' Magyar Kurir által rövid nap körönfé-
ges jelenséj fogok termi.

Jegyzéseim elánamára tett reflexióit a' Tekintet es Urnak
alázatos közzönettel veszem. Nékem ezen dolokban külömböző tudós
Haragjait külömböző tanácsokat adnak. Az én kötelességem az,
hogy mindegyiket meghallgassam, megfontoljam, és a' mit leghebe-
sebbnek ítélek azt kövessom; legyen az a' magam gondolatja, vagy
legyen a' más tanácsa akarhié: de azomban minden tanácsot, mint
munkám tökéletesíttvire tártolva s jó indulatból skármazott ok-
tatás, szívvel közzönettel fogadjak. A' mi külömbösen a' Tekinte-

A' Magyar Kurír' 98adik Számjához,
Az 1815 ödikesztendő' utolsó felén.

M u t a t ó

A' Virgilius' Georgiconjának

e s y

M a g y a r F o r d i t á s á b ó l

1. Könyv.

A' Szántásvetésről.

† Bő aratást mi okoz, mellyik 1) tsillagzat alatt kell
Szántani 2) Maecenas, és szőlőt kötni, mimódon
Kelletik a' juhval, marhával, 's a' takarékos
Méhekkal bännünk, erről éneklek ezúttal.

† A' 4 első versben előadja a' Poéta rövid szóval az egész munka foglalátját, i. i. hogy ő énekleni fog az első könyvben a' szántásvetésről; a' másodikban a' gyümölcsstakkal való bánásról, mellyek közül itt csak a' szőlőt említi, mint legnemesebb gyümölcsöt; a' harmadikban a' baromtartásról; a' negyedikben a' méhtenyésztetésről. Ebben a' 4 versben az original szerént semmi felemelkedés, de én a' fordítást még együgyűbben igyekeztem ejteni, tudván, hogy az együgyűség a' verszet kezdetének fő virtusa — non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem — Rajnis itt erre a' régulára úgy látszik kevésbé vipyázott.

1. *Tsillagzat*, nem egy tsillag, hanem egész constellatio, sidus, mint p. o. a' Kaszás, a' Göntzöl' szekere, 's a' t. Ez 's ez *tsillagzat* alatt, az az, mikor a' nap abban a' tsillagzatban jár, vagy járt. Ezt hozszason magyarázni nem ide való. A' ki az égi testek' forgásáról bővebb esméretet akar magának szerezni, hasznosan olvashatja anya nyelvünkön Tiszt. Katona Mihály Úrnak tavaly kijött Mathematica Geographiáját.

2. Maecenas volt Romában Augustus Császár alatt a' tudományoknak, és Tudosoknak nagy pártfogójok, a' honnan az ő neve egész példabeszéddé vált, úgy hogy még ma is, ha azt akarjuk mondani valakiről, hogy ő a' tudományoknak pártfogója, e' helyett azt szoktuk mondani, hogy ő Maecenas. Virgilius követvén a' régiek' együgyű szép szokását, az által hogy a' Maecenas nevet itt egy szóval említi,

66

- - 3 - -

† Oh Ti világ, ragyogó fáklyái, kik a' kerek égen
Hömpölygő esztendőknek kalaúzzai vagytok :
Liber, 's Ceres Anyánk, 3) ha Ti adtatok a' mi kezünkbe
Jó borral pesgő poharat, puha búzakenyérrel,
Hogy ne sovárognánk sivatag makkon, 's tsupa vízen :
Es Ti mezők lakosait kedvellő 4) Faunusok : és Ti

---

azt jelenti, hogy ő ezt a' könyvet Maecenasnak ajánlja — noha az igaz, hogy Maecenasnak különösen a' földművelés virágoztatására nézve semmi szembetűnő érdemei nem voltak.

Vajha mi a' mi Hazánk' földjéhez, 's a' mi időnkhez Szabva szereznénk illy magyar éneket, annak az első Két sora melly sokkal méltábban zengene ekkép :
Bő aratást mi okoz, mellyik tsillagzat alatt kell Szántani *Festetits*, és a' szőlőt kötni. — Vegyük fel Oh magyar Énekesek, legalább mi, kik énekelünk a' Vig aratók sora közt, 's a' harmat lepte mezőben, Hogy valahányszor tsak *Maecenas*t mondani szükség, Mondjunk *Festetitset*, 's e' váljon példabeszéddé.

† A' 4edik verstől a' 24edikig segítségül hívja a' Poéta azokat az Isteneket, kik a' Földművelőket legközelebbről illetik, úgymint, először is a' *Napot* és a' *Hóldat*, kik az eszendőnek, és így a' földműves minden munkájának is vezérei; azután Libert, vagy Bacchust, a' *bornak* Istenét, és Cerest a' szántásvetésnek, és így a' *kenyérnek*, *Istennaszónyát*. A' többieknek előszámlálásában semmi bizonyos rendet nem tart. Továbbá a' 25odik verstől a' 40ig segítségül hívja Augustus Tsászárt, akkor időben Rómának, és az egész esmeretes világnak Urát, úgymint a' ki halála után (az akkori köz vélekedés szerint, mint igen nagy ember) bizonyosan Istenné fog lenni, tsak hogy még nem bizonyos mitsoda Isten lessz.

3. Tellus mutavit chaon. gl. p. a. tsak úgy igaz, ha hozzá gondoljuk: ubi colitur. Tellus miscuit Achel. p. i. u. nem tsak igen mérsz kitétel, hanem a' Görögöknek localitásban való követése is, a' mi, nékem legalább, a' Római Poétákban soha sem tetszhetik. A' Görögök ilyen esetben nem emlegettek Nilusi poharat, azért hogy ő hozzájuk Egyiptomból szivárogtak által a' tudományok. Talám hát annyival megengedhetőbb, hogy a' Poétának ezen egy pár gondolatját egészen más szókba öltöztettem, úgy mindazáltal, hogy az öltözet az akkori idővel, és hellyel is megegyezzen, nem adván p. o. a' régi Római Poéta' szájába.

„Mézes Mádi pohárt, hószin Miskóltzi kenyérrel.

4. A' Faunusokról, ezekről az erdei és mezei Isteneknek tartatott tsuda állatokról, olly zavarosok a' régiak, meséi, hogy azoknak igaz eredetét már ma bajos volna kitalálni. Abból, hogy a' Poéták ezeket az Isteneket emberi ábrázattal, ketskelábakkal, szarvakkal, hosszú farkkal, egészen szőrös testtel, és igen bujáknak festik, úgy lehet véle-

Py 89

Erdei szüz 5.) Nymphák jertek, mert dólgaikokról
Éneklek: Te is oh 6) Neptún, ki erős szigonyoddal
Oldalban sujtván a' földet, azonnal az első
Déltzeg ló abból toporogva nyerítve kipattant:
7 És Te ligetszerető, ki előtt a' Caeai berket
Három száz hósín tulkok harsogva metélik,
Jertek elő: Te is óh Arkádia' Istene, birkák'
Pásztor, Pán, hagydel most egy kis időre hazádnak
Kellemetes ligetét, 's ha 8) Lycaeus kedves előtted.

kedni, hogy a' babonás, és mindent, a' mi különös, megistenítő régiség
aligha nem a' farkas majmoknak valamelyik fajtajáról vette ezeknek
első modelljét. Az igaz, a' ketskelábaknak, és a' szarvaknak úgy itt
semmi helyek nem volna; de mit ki nem csinál az elevenképzéledés
nem mondom egy majomból, de egy szenes tőkéből is?

5 A' régiek mindegyik élőfának egyegy különös Istenasszonyát
(mert arbor foeminini generis) Nympháját (Dryas. Hamadryas) kép-
zeltek, melly a' fával együtt születik, nevelkedik, él, és hal; a' mi
más szókkal oda megyen ki, hogy ők azt az erőt, vagy principiumot
vagy akárminek nevezzük, melly a' fának életet, és elevenséget ad,
képzéledéssekben megszemélyesítették, és belőlle Istent csináltak. Így
képzelték ők mindennek a' miben mozgást tapasztaltak, mint a' nap-
nak, hóldnak, forrásoknak, folyóvizeknek, 's a' t. külön külön Iste-
nét, melly azokat élte, eleveníti, mozgatja, és lelkesíti.

6. Neptúnus, a' tengerek' Istene, és Minerva, a' Tudományok'
Istenasszonya ketten vetélkedek egymással, hogy Cecropsnak ujjon-
nan épült városa mellyiknek nevérol neveztesse. Az Istenek' gyűlé-
se annak ítélte a' kettő közzül ezt a' megtiszteltetést, a' mellyik a'
halandóknak hasznosabb ajándékot fogna adni. Neptúnus tehát 3
ágú szigonyával a' földre sujtván, abból egy szép paripát ugratott
elő: Minerva elhajtván dárdáját, onnan, a' hová az esett, azonnal
egy gazdag termésű gyönyörű olajfa nevededett. Az Istenek az utól-
sót hasznosabbnak ítélvén, neveztetett a város a' Minerva görög ne-
vérol Athenaenek; mert a' Minerva neve görögül: Athene.

7. A' ligetszeretőn érti a' Poéta Aristaeus barompásztor, kit a'
háládatos régiség, melly Jóltévőit azzal kívánta megjutalmaztatni ha-
lálók után, hogy azokat, mint felsőbb valóságokat tisztelte, az Iste-
nek közzé számlált; mivel egyszer, mikor Caea szigetében a' rek-
kenő hévséget enyhítő nyári szellők' lengése megszűnvén, a' nagy
szátaszág miatt éhelhalástól lehetett tartani, ő tanította a' la-
kosokat olyan áldozat tételre, mellynek véghezvitele után a' szel-
lők ismét lengedezni kezdettek, és a' forróságot mérséklettek. — Ezt
a' verset látatlanban tsaknem egyformán találtuk Rajnissal. Egyik
kis különbség ebben a' szóban van előtt, melly neki alatt; de alatt

Jöszte segíts : Te is oh 6) olajág szerzője, Minerva :
 9) És Te szelíd gyermek, ki nekünk a' szarvasékének
 Hasznát megmutatád : Te is erdők' Istene, Silván,
 10) A' kinek egy gyökeres fiatal tziprusfa kezében :
 'S Istenek, Istennék, mindnyájan, kik mezeinket
 Oltalmaztátok, 11) teljen bár kedvetek a' vad
 Erdei fák', 's legelő füvek' nevelésibe, vagy bár
 A' mit az emberi kéz vét, 's plántál, azt az egeknek
 Vízvárházaiból hintsétek gazdag esőkkel :
 Végre Te is Caesar, noha róllad nem bizonyos még,

Uralkodót teszfel, nem Pásztort. — A' 300 tulok (numerus certus pro incerto) csak azt teszi, sok.

8. *Arcadia*, a' régi Görögországnak, nevezetesen Peloponnesusnak egy tartománya, melly a' jó legelőkről, és baromtartásról volt híres; a' honnan Pán, a' Pásztoroknak, különösen pedig a' Juhászoknak Istene gyakran Arkadia' Istenének neveztetik. — *Lycaeus* Arkadiái hegy.

9. Érti itt a' Poéta *Triptolemust*, az Eleusisi Királynak *Celeus*nak a' fiát, kit *Ceres* Istenasszony, midőn *Celeus*hoz szállott, 's tőle igen jó szívvel fogadtatott volna, a' szántásvetés' mesterségére megtanított, mellyet ő osztán az egész földön elterjesztvén, ezen jótéteményéért Isten gyanánt imádtatott.

10. Nem: *ab radice tonceam, nem is: ab radice ferone, hanem: cupressum ab radice, supple v. caesam v. evulsam.* Mind a' két rajzolatra van példa; lásd Heynet és Vosst erre a' helyre. Nekem az utolsó jobban tetszik, nem csak azért, mivel így a' festés elevenebb, hanem azért is, mivel *Silvanus* különösen a' faplántálásnak Istene lévén, a' gyökeres tsemete inkább illik a' kezébe, mint a' többenn elmetszett. De akármi legyen is, nem botnak való volt az a' *Silvanus* kezében, mint *Rajnis* képzelte, hanem tziemerül, és ékességül. Nem is igen alkalmas lett volna az botnak; de ha annál alkalmasabb lett volna is, mivel a' szép *Cyparissus*, minekelőtte *Capressus* fává változott volna, a' régi mesék szerént a' *Silvanus* kedvelt gyermeke volt (nem pedig az *Apollóé*, mint *Ovid. Met. X. 106* mondja) nem lehet gondolni hogy ő e' kedves tsemetét bot gyanánt hordozta volna kezében, hogy azzal valamit támaszkodjon, vagy támaszkodjon.

11. *Quique novas alitis ullo semine fruges: h. e. qui alitis fruges illas (az olyan termése ... , fruges non solum agrorum, sed et arborum. Col. III. 17. 1. IX. 1. 5. et cet. imo h. l. et pascuorum,) quae sine ullo semine h. e. sine ulla satione (minden vetés, ültetés, óltás; 's a. t. nélkül. lásd Varro R. R. I. 39. 40 mit tesz semen.) proveniunt. ellőnekbe tevődven azoknak, qui satis largum demittunt imbrem, h. e.*

99
90

Hogy melyik Isteni Rend közt foglalasz helyet ezentúl,
 A' szárazra való ügyelést választod, és majd
 E' széles földön az idők járása hatalmas
 Szódra ügyel, 's Te adol bő termést, 12) Vénus Anyádnak
 Zöld mirtussával kanyarítván homlokodat bé;
 Vagy pedig a' széles tenger' birodalma jön inkább
 A' Te hatalmad alá, 's egyedül tsak Téged imádnak
 A' Vizenjárok, a' végső 13) Thule Tenéked szolgál,
 És 14) Tethys legszebb Nymphája' kezével
 Minden sík vizeit Neked engedi jegybe; vagy inkább
 Ujj tsillagzattal szaporítod az égi jegyeknek
 Számát, ott hol üres hely van még hagyva Tenéked
 A' szüz 15) Erigone mellett, a' Skorpio fénylő

qui alunt *sata*, seu omnia ea quae seruntur, a' mit az emberi kéz vét
 's plántál. A' Voss magyarázatja — kik minden mag nélküli természe-
 tetek, vagy teremtetek elő a' földből ujj plántákat — bárha egyéb-
 aránt az Aristoteles' philosophiája szerént helyes lehetne is, ide nem
 illik; A' Rajnisé pedig, melly szerént Virgilius, ha ugyan nem hi-
 bázok, a' non ullo semine frugesen a' kétlaki (*dioica*) plántáknak a'
 nőstényét értette volna, tsupa képtelen; mert a' Poéta a' plántáknak
 nembeli különbségéről, melly az ő ideje után mintegy 1700 esztendő-
 vel fedeződött fel, semmit sem tudott.

12. A' *Julia* familia, mellyhez tartozott Augustus is a' fiúvá fo-
 gadás jussán, *Iulustol* az Aeneas fiától hozta le nevét, és eredetét;
 Aeneas pedig Vénusnak, a' szerelem Istenasszonyának Anchisestől va-
 ló fia volt, következésképpen Augustusnak török anyja volt Venus.
 — *Olim quas vellent esse in tutela sua, Divi legerunt arbores — —*
myrtus Veneri placuit. — Phaedr.

13. *Thule* volt a' régieknek valamelyik a' Skótzia felett északra
 eső szigetek közzül; ők ezt tartották a' világ' végének, feljebb észak-
 ra több szárazt nem esmervén. Ezzel hát a' Poéta ezt akarja mon-
 dani: az egész tenger, mind a' világ' végéig.

14. *Tethys* a' tengernek legfőbb Istenasszonya, az öreg Oceanus-
 nak a' felesége; a' tengeri Nymphák pedig az ő leányaik.

15. A' régi mesék szerént az Istenek sok embereket, sőt okta-
 lan állatokat, és érzékellen dolgokat is, majd szeretetből, majd hálada-
 tosságból, majd szánakozásból azzal tiszteltek, jutalmaztattak, és vi-
 gasztaltak meg halálok után, hogy azokat égi tsillagzatokká változ-
 tatták; és ez rövideden minden égi tsillagzatoknak eredete. Így lett
 az Athenei Icarusnak a' leánya, Erigone is, ki magát az Attya meg-

70
 Karjai közt, melly már öszzebb húzódik Elötted
 Tiszteletül, 's Néked tágas helyt enged az égen;
 Bár mi leszel, (16) mert azt pokol (17) ám ne reménylje hogy ottan
 Országolj, Te is illy szörnyü trónusra ne vágyódj,
 Bátor az Elysium mezeit bámúlni ne gyözzék
 A' Görögök, 's onnan (16) Proserpina vissza ne vággyon)
 Engedj bóldog előmenetelt, és légy segedelmül
 Elkezdett mérész munkámban, és velem együtt
 Szándmeg az út nélkül tévelygő Földmivelőket
 Jer, 's idején szokjál a' temjénillatozáshoz.

gyilkoltatásán való bánatjában felakasztotta, az Istenek' szánakozásából azzá a' tsillagzattá, mellyet ma Szűz jegynek nevezünk. A' Poéta már azt mondja, hogy meglehet Augustus is égi tsillagzattá fog változni halála után, és fényleni fog a' Szűz, és a' Skorpio jegyek között, hol a' későbbi Égvi'sgálók a' Mérték jegyet képzeltek és képzelik; de a' régiek' képzelődése szerint itt üres hely volt, mellyet a' Skorpio (egy rák forma mérges állat) elnyújtott ollójával töltöttbe (Ovid. Met. II. 195 — 197) Ide helyhez teti a' Poéta Augustust, vagy azért, hogy ő ezen tsillagzat alatt született, vagy pedig, hogy a' Mérő serpenyő jegyet adván neki, azzal az ő igazságos voltát ábrázolja.

16. A' régi Poéták úgy képzeltek, hogy az embernek a' lelke is mindenekben olyan formájú mint a' teste, csak-hogy az, igen finom es subtilis aetheri materiából van, úgy hogy azt, a' mi durva testi szemek nem láthatják. Ezek az árnyékképek osztán, mikor a' testtől elválnak, lemennek az alsó világra (in tartara), mellyet a' régiek a' föld alatt képzeltek, és ott, ha jók voltak itt e' földön, az Elysiumi kies mezőkön, mellyeket a' Görög Poéták, 's ő utánok a' Rómaiak is, a' legszebb színekkel festettek, örök bóldogságban elnek; ha pedig rosszak voltak, egy más rekeszébe mennek az alvilágnak, a' setét pokolba, hol mindenféle kínokkal gyötrettetnek. Minda' bóldog, mind a' bóldogtalan lelkek' lakhelyeinek egy Istenét képzeltek a' régiek, Plútót. A' Poéta már azt mondja Augustusnak, hogy ide ne vággyon Istennek, mert ha szinte egyik része az alvilágnak igen kies is, a' másokban kínoztatni kellene a' gonosz lelkeket, a' mi nem az ő emberi szelid szívéhez való; mellyel is a' Poéta igen tsinosan ajánlja a' Tsársáznak az uralkodásban való kegyelmességet. — Proserpina volt Ceresnek a' leánya, kit Plúto az alvilág Istene megszeretvén, midőn a' mezőn virágot szedegetett volna, elragadott, és levitt magával a' maga országába; hol a' lakás némelyleknek előadása szerint (mert mások másképpen beszélnek) Proserpinának úgy megtetszett, hogy mikor az Anyja rátalált is, és hívta fel a' felső világra, fel nem jött.

17. Ám (éppen mint a' 'sidó Amen) i *Hit*, de eredeti je-

71
91

* Egybe mihelyt az idő nyílik, 's leszivárogo az öszült

18) Halmokról a' hó, 's a' lengő nyúgoti szellő,
Lágymelegétől a' poronyó földnek röge porlik:

19) Kezdenek a' lenyomott eke előtt küszködve pihegni
Ökreid, és vasad a' szántásban kopva ragyogjon.

20) Hogyha meleg kétszer, hideg is kétízbe pirítja
A' szántást, már úgy 21) fősvény is eléglenni fogja,
Annyi terem, 's minden gabonás padok öszve repednek.
Am de azért a' 22) sík dülöt ne hasítsuk ekénkkel,
Míg járvány szeleit, levegője' 's földje' mivóltát,
És mivelése' szokott módját nem tudjuk előre,

lentése már ma tsak ezen származott szókban maradván meg: *ámítani*, *elámítani* - *hitetni*, *elhitetni*, vált az *ám* 2) erőssítő szótskává, mintha mondana az ember: *hitemre* mondom, p. o. vóltál ott? vóltam *ám*! *ám* ti lássátok s. a. t.

* Az ide tartozó jegyzés, a' nyomtatásbeli proportio kedvéért, utól tevődött, de jobb lessz azt ezen a' helyen olvasni el.

18. Ezen a' szón: *montibus*, mellyet a' következő commaban is ujra oda kell gondolni, nem Alpeseket, 's Apenninusokat, hanem tsak gábona termő halmokat, és hegyoldalokat ért a' Poéta. Tovább, nem: *Zephyro putris* - tepore emollita, *gleba se resolvit* - regelat, mint Heyne 's mások rendszerént magyarázzák; hanem; *putris gleba* - putre solum a' poronyó kövér föld, *resolvit se Zephyro* a' n. ny. szél fúvállása által kiengesztelődvéu porlani kezd. lásd * b.

19. Ez sem tsupán tsak azt teszi, hogy a' szántást el kell kezdeni, mint Heyne mondja. lásd * b.

20. *Illa seges, bis quae solem, bis frigora sensit*. Voss azt gondolja, hogy ez közmondás lett volna a' Deákoknál, olyan formán mint nálunk p. o. a' *hét tél, hét nyár, het kö só*. De ha közmondás lett volna, esmerte volna azt kétségkívül a' széles tudományú Plinius, következőképpen Virgiliusnak ezen helyét nem emlitené úgy, XVIII. 49. 3. mint a' mellynek értelmét már az ő idejébeu is, mikor a' deák nyelv még élő nyelv vólt, tsak találgatták. Quarto seri, inquit, sulco Virgilius existimatur voluisse, cum dixit optimam esse segetem, quae bis solem, bis frigora sensisset. Látni való hát, hogy ez nem közmondás, hanem tsak a' Virgilius mondása; mit akart pedig vele leghihetőbben mondani lásd * c.

21. Ezt a' fél verset Rajnistól vettem által. Nekem elsőben így vólt: a' *Pap* 'sákjába se tér több, melly közmondás nálunk telhetetlenséget (avaritia, a' fősvényesség más) fejezvényi, azt, a' mit itt ki kell tenni, ki tenné emberül; de attól tartottam, hogy a' jó izlésnek botránkoztatására lenne?

22. *Sik dülő*, mint *aequor*, poétai szabadsággal; akármelly szántóföld.

72
 23) És hogy hol mi terem, hol meg mit nem szeret a' föld.
 Itt a' búzavetés mosolyog deli színbe, amott a'
 Szőlőfürt, vagy másfagyümöls; vagy az emberi munkát
 Nem váró buja fü szeret a' legelőbe virítani.
 Sáfrányillatját nezd hogy fitogatja 24) Corycon,
 25) Temjénjét az Arabs, 26) elefánttetemét meg az Indus,
 A' felgyürkődött 27) Chalybs jófajta atzélját,

23. Mitsoda egybeköttetés van az én vélekedésem szerint ezen vers, és a' feljebb valók közt, * d. megmondottam. Heyne itt az egybeköttetésről semmit sem szól, és így ő itt a' Poétának mesterséges fogását észre nem vette. Voss, úgy látszik, mintha sajdította volna, hogy ez a' vers már igazság szerint ide nem tartozna, de ő ennek a' többekkel való egybe-köttetését csak mintegy mellesleg, és olly homályosan illeti, hogy én ugyan megvallom, nem értem mit akar mondani. Szavai im ezek: „Wann man ein Feld aufbrechen soll v. 50—63 hängt theils von der Lage ab, welchen Winden, welcher herrschenden Witterung es ausgesetzt, ob es kalt oder warm, feucht oder trocken sey; theils von der eigenen Beschaffenheit (habitus) und Anbauung (cultus) der Gegend, was sie trage oder nicht.“ Itt az 5 utolsó szó világosítaná azt, a' miről van a' kérdés; de nekem ugyan meg nem világosítja.

24. A' leghíresebb (Bétsi!) sáfrány termett hajdan Ciliciában a' *Corycus*, vagy *Corycum* hegyén (Plin II. 6. Dioscor I. 25. s. a. t.) melly helyett a' Poéta Tmolust talam tévedésből tette. lásd Heynét erre a' helyre — *Odores in pl.* (mint a' Frantziáknál *odeurs*) — jó illatú szerek, kenetek, vizek s. a. t. p. o. Horat: *Od I. 5. 2* — *Epist. II. 1. penult.* A' *crocei odores*, sáfrányillat, sáfránnyal fűszerezett illatos víz, ollyan forma toilette article lehetett hajdan a' Római Dámáknál, mint ma nallunk a' híres *eau de Cologne.* v. ö. *Lucan IX. 809.*

25. Bóldog Arabiában (nevezetesen Sabaea városa vidékin) termett, s terem ma is a' legjobb fajta temjén, a' mint gondolják, a' boróka (gyalog fenyő) tserjének egy bizonyos fajtáján — *Juniperus Lycia.*

26. Elefánttetemnek, vagy elefant tsontnak nevezzük főrangúlag az Elefantnak tsak az agyará, melly májd minden tsontok közt leg sűjiosabb (*maximum habet pondus specificum*) legtömöttebb, és a' simítást legjobban felveszi, a' honnan abból fésűket, pixiseket, külömböző tokokat, kardmarkolatokat, páltzafejeket, s. t. e. szoktak faragni és eszteregályozni. Terem pedig az Elefant, ez a' hústorony állat, mollynek tsak egy agyara másfel má'sat 's többet is nyom, Afrikának belső, és Ásiának déli részeiben, nevezetesen *Indidban.*

27. A' Chalybsok voltak egy nemzet, kiknek nevérol a' Rómaiak az atzél Chalybsnak nevezték: laktak a' fekete tenger délkeleti partjain, a' Thermodon' folyóvize körül; de az a' jó fajta atzél mellyről az ő nevek elhíresedett, hihetően nem ő nállok termett, hanem ő hozzájuk Indiából került a' Kafavánok által, (Plin XXXIV. 14. Curtius

Kedvetlenbüzü hódnedvét 28) Pontus, 29) Epirus
Gyors szaladó lovait mellyeknek 30) Olympia tapsol.
31) A' természet ezen örökös törvények alá vont
Még akkor bizonyos helyeket, mikoron legelőször

IX. 8.) ők pedig mint jó Kovátsok (ezért nudi, felgyürköt-
tek, vagy talám, egy inges gatyások, mint nudus ara, sere nudus v.
299) csak feldolgozták, és napnyúgtólé tovább küldték.

28. Pontus volt Kis Ásiának egy tartománya a' Halys f. v. és Co-
lehis között. Innen került hajdan a' leg jobb fajta Castoreum, egy
nehézszagú patikai szer, melly a' Kásztor, vagy Hód nevű állatnak nem
a' nemző része' zatskójában, mint a' régiék vélték, nem is csak a' hím-
nél, hanem mind a' két nemnél a' természettől különösen a' végre ren-
delt zatskóban találhatik. Rajnis hát ezen versnek fordításában nem
csak maga ellen (Elölj. Besz. XXX. lap. 5) kétszeresen hibázott, mi-
vel még ott is, a' hol az eredeti költeményben botránkozott értelemre
nem talált, illyet hozottbe a' fordítás által; hanem, a' mi a' hibát még
nagyobbá teszi, hibázott a' természetbistória ellen is.

29. Epirus, északi Görögországnak nyugoti része, melly barmok-
kal gazdag, kivált jó futó lovairól igen híres volt.

30. Olympia volt Elis tartományának egy városa Görögország-
ban, nevezetesen Peloponnesusban, híres az úgy nevezett Olympiai já-
tékokról mellyeket a' Görögök ezen városban minden ötödik eszten-
dőben egyszer a' Jupiter tiszteletére tartottak. Felgyülekeztek erre a'
vallásbeli solennitásra a' Görögök az egész Görögországból, olyan
formán mint a' Sidók hajdan Jérusálembé a' Páschára, vagy a' Mu-
hamedánusok Mekkába a' nagy Prófétá Koporsójához, vagy a' Ke-
resztyének különböző helyekre bútsúra. De a' Görögök' Olympiai gyü-
lése mindezeketől nagyon különbözött, mivel annak nem a' tsupa ajta-
toskodás volt egyedül való tzelja, hanem ott a' Túdósok, Mesterembe-
rek, Bajnokok s. a. t. kiki a' miben bízott magához, az egész Nemzet
előtt egymással vetélkedtek, és magokat kimutatni igyekeztek, a' mi
valóban egy volt a' Görögök, szeréntsés kifejtődzésekné főbb eszközei
közzül. — Egy neme volt a' vetélkedésnek a' lóval való futtatás is.

31. *has leges t. i. croceos ut Tmolus odores, India miltat ebur,*
s. a. t. nem pedig: *ut cuique terrae suum ingenium, sua ratio colendi*
sit, a' mint Heyne kétségkívül csak azért mondja, hogy ezeket a' követ-
kezendőkkel annál szebben összeköthesse. Mert ha Virgiliusnak itten
a' forgott volna eszében, a' mit Heyne mond, bizonyosan így tette vol-
na: cunctis — nem pedig így: certis imposuit natura locis, ut cuique
terrae suum ingenium, sua ratio colendi sit. A' Poéta szavainak értel-
me tehát ez: A' természet bizonyos helyeket még kezdetben úgy alko-
tott, hogy ott minden más helyek felett különös szépségű és jóságú
ez vagy amaz növény, állat, vagy ásvány teremjen; mellynek hogy a' kö-
vetkezendők utánna illjenek, az ergot nem tehdttal, hanem görög
eredetével egyezőleg illyen formán kell fordítani. Nunc ad rem; hogy
a' dologra terjünk, hogy szavunkat ne felejtjük.

- 32) Deucalion követset hintett a' puszta világba,
 33) Melly magról kőfajta kemény növevények, az edzett
 Emberi nem termett. — Hogy azomba szavam ne felejtsem,
 34) A' földet, ha kövér, mindjárt kikeletkor az izmos
 Ökrök forgassák, és felforgatva henyélő
 Durva göröngyeit a' porzó nyár főzze ki izzó

32. A' régi pogány Írók is emlékeznek egy nagy özönvízről, mellyel Jupiter az elfajult emberi nemzetséget a' földről eltörlötte; hanem az ő előadások szerint tsupán egy pár kegyes és istenfélő öreg tartatott meg az özönvízből t. i. Deucalion, és Pyrrha a' felesége — Non illo melior quisquam, nec amantior aequi vir fuit, aut illa reverentior ulla Deorum — kik egy kis tsónakkal a' Parnassus hegy'tetején felakadván, midőn Themis Istenasszonynak ott közel lévő kápolnájába mentek könyörögni, és azt kértek az Istenasszonytól, hogy tanítsa meg őket, mímódon lehessen az el pusztult emberi nemzetet visszaállítani: ezt a' feleletet vették, hogy a' Nagy Annyok' tsontjait hajgálják a' hátok megé. Deucalion eltalálta a' homályos Oraculum' értelmét, hogy t. i. a' Nagy Annyokon a' földet, annak tsontjain pedig a' köveket kell érteni. Követték hát az Istenasszony tanácsát, és imé! a' hátok megé szórt kövek mind emberekké váltak. Szépen leírja az egész historiat Ovid Met. I. 240—415.

33. *durum genus*. Valyon lelki keménységet értett é itt a' Poéta, vagy testit? Nekem úgy tetszik mintha az utolsó még jobban ide ille-ne, mint a' Poétának a' forgott volna eszében, hogy midőn sok más állatok, és plánták tsak bizonyos klímához vagynak köttetve, az ember, ez a' kőfajta veteménnye Deucalionnak mindenütt megterem, hideget meleget egyformán kiáll. Testi keménységre magyarázza ezt Ovidius is, ha szinte nem egészen illyen értelemben is, midőn Virgiliusnak ezen versét tartván szeme előtt, a' Deucalion historiáját így rekesztibé: *Inde genus durum sumus, experiensque laborum*.

34. Itt Heyne azt mondja: refer ad v. 43. azok szerint pedig a' mellyeket * d. mondottunk, refer ad v. 52. Hanyadik szántásról beszél itt a' Poéta, arról Heyne ezen a' helyen semmit sem szöll; hanem oda feljebb az Originál szerint számlálva, a' 47—49 versekre tett jegyzését, mellyben ő a' kétszeri hideget, és kétszeri meleget 4szeri szántásból igyekezik kimagyarázni, így rekesztibé: *Mox tamen v. 64 et seqq. Poéta in communi more tertiationis (trinae arationis) acquiescere videtur, cum pingue solum vere, tenue auctumno arare iubet, ut scilicet sub hyemem conseratur*. Én megvallom, ezt az egész okoskodást tellyességgel nem értem. Voss itt maga magával ellenkezni láttatik. Ugyan is először ezt mondja: *Jene für Italien allgemeinere Lehre*, (valyon allgemeinere é? én más okát gondolom annak, miért kezdi így a' Poéta énekét, lásd * a. b.) *womit v. 43 begann, wird nach dem Zwischensatz (de hol kezdődik a' Zwischensatz, azt sehol sem említi) wiederholt v.*

Napjaival; ha sovány ellenben, úgy meg az Ökrész'
Feltetszése előtt egynéhány nappal elég lessz
Felbizgatnod, tsak 35) fennyen hordozva ekédet.
Másként a' kivirúlt gyom amott elfojtja vetésed,
Itt pedig a' szigorú földnek kis nedve is elszáll. s. a. t.

63—66. E'szerént hát azt hiszi Voss, hogy itt a' Poéta az első szántásról beszéll; mert hogy a' 43dik, 's azt követő versekben erről van szó. az, az egész leírásból világos. Még is kevéssel alább, ezen szoknak alkalmatosságával: *glebasque iac. — aestas*, ugyantsak ő így szöll: *Virgil will, das das frühe geöffnete Land, nach einiger Weile, wenn das Unkraut aufgeschossen ist, von neuem umgekehrt, die gehörige Zeit hindurch, an der Sonne vollkommen auswittere.* Azokból a' mi- ket a' * alatt mondottunk világos, hogy itt a' Poéta az első szántásról beszéll. Az igaz, lehetne ezt vetni: Hiszen, ha az a' tziel, hogy a' szántást a' nyár főzhesse, és puhithassa forró napjaival, e' végre nem tavasz, hanem nyárelején kell a' földet fel szántani, azért is ezen verseket a' második szántásra kelletik magyarázni; melly értelemnek az is kedvezni láttatik, hogy ezeket a' szavakat: *a' primis mensibus*, így is lehet magyarázni: *post primos menses*, mint: *a coena post coenam.* De egy az, hogy a' feljebb valók tellyességgel nem engedik meg, a' kérdésben forgó verseket a' második szántásra magyarázni; más az, hogy a' Poéta nem is így mondja: *ut glebas iac.* hanem tsak *glebasque iac.* és így ezen szokkal nem okát adja annak a' mit közelebb mondott, hanem többet ad hozzá. Az említett ellenvetés hát leromolván, ellent nem állhat, hogy ezeket: *Ergo age—tauri*, ne az első szántásra magyarázzuk. Mindazáltal a' Poéta nem mondja azt, hogy az illyen kövér földet nem kellene nyáron által másodsorra is felszántani, hanem ezt tsak elhalgatja, felteszi, és ezen szavaival: *glebasque iac — — aestas*, nem inémüképpen mintegy innuállja. Kétségkívül Voss is így gondolta ezt, tsakhogy nem magyarázta magát jól ki, és úgy tartom, tsak így lehet az ő tetsző magával való ellenkezését elhárítani.

35. Szabad legyen ezt a' szót *fennyen*, mellynek márma tsak *metaphorica* jelentése van szokásban, eredetére vissza vinni, hadd tegye azt is a' mit a' hosszabb *fennyeden*. Itt lehetne ezt tenni helyette: *földszint*, de ez, a' sok consonans miatt egy kevéssé darabosnak tetszik.

* A' Poéta, végezvén az invocatiot, nem azon kezdi munkáját, a' minn a' mezci dolgoknak régi Írói rendszerént szokták, hogy t. i. mikre kell vigyázni ha az ember majort (tanyát) akar venni, hanem, hogy az ő könyve együtt nyiljon a' természettel, 's az esztendővel, kezdi egyenesen a' tavaszi szántáson: *vere novo.* — Itt már egy mathematicus rendhez szokott fő azt kívánná, hogy e' Poéta, ha egyszer elkezdett a' szántásról beszélleni, addig más

76
 materiára ne menne, míg ezt egészen ki nem meríti, olyan formán mint Columella II. 4. De más a mathematicus, más a poeticus ordo. Ennek nem az a fő regulája: ut nihil dicat, quod (cujus fundamentum) non sit dictum prius; hanem: ut iam nunc dicat, iam nunc debentia dici Pleraque differat, et praesens in tempus omittat. Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor. Ezt követi azért a mi Poétánk is, és a Rómaiaknál rendszer szokásban volt háromszori szántás közzül a másodikát, mellynek ideje egyébaránt is nagy részént az elsőnek idejétől függ, egészen elmellőzvé, a harmadikról való beszédet pedig más időre halasztván (208 és köv. v.) ezen a helyen szől csak az első szántásról; de itt sem arról, millyen szélesek, és millyen mélyek legyenek a barázdák, mekkora legyen a dülő hossza, mekkora a tabla szélessége. az efféle számolgatás nem Poétának való, — et quae desperat nitescere posse relinquit — Szől hát az első szántásnak tsupán csak az idejéről, mellynek leírása már szebb képekkel ajánlja magát egy Poétának; de erről sem úgy mint valamely szoros Prosaicus, hogy először is a földek közt legalább 18 féle különbséget tenne Columellával, és ahoz képest osztán az első szántás idejét legalább is 4 különböző időre határozná. Nem: ez Poétában, kitől azt kívánjuk hogy bennünket gyönyörködtessen, kitől a hasznót sem örömet fogadjuk el, hanemha arra bennünket a gyönyörűség útján vezérel, kiállhatatlan volna.

13.
 b. Lássuk hát mit tselekeszik a Poéta? Ő semmi különbséget nem téven előre a földek közt, egyenesen a munkához fogat: Mihelyt, úgymond, az idő nyilik kezdj a szántáshoz; hanem az idő nyilását úgy írjale, hogy az által melleleg azt is értésünkre adja, hol lehet a szántást legidejében elkezdeni t. i. in montibus, et quidem iis ubi gleba putris, solum putre est (in collibus pingvis soli Col II. 4. 9.); valamint szintén ezek által: depresso, taurus, ingemere, arra inti Hazájafiait, hogy az ilyen kövér halmokon, az olajfa — 's szőlőgyökeres földet nem holmi tehenekkel, 's öszvérekkel, hanem erős ökrökkel forgassák, azokkal is pedig olly mélyen, hogy szintúgy nyögjenek bele. vesd-össze Col. II. 2. 24.

c. Továbbá, okát adja a Poéta, miért kell olyan idején szántani; de sebesen szökvén által egyik dologról a másikra, az egybe kötő szótskát, mint a Poéták gyakorta szokták, kihaggya: Szánts, úgymond, mihelyt a föld fagya kimegy. (mert) az olyan szántásban lessz özön a termés, mellyet mind a meleg mind a hideg kétszer jár által. Mintha mondaná: Azért szánts mihelyt a föld fagya kimegy, hogy a szántást még a tavaszi derek, és fagyok is által járassák; mert az ilyen szántásban lessz özön a termés. Hihetően ez lessz ennek a sok-

77
94

fele tsürt-tsavart helynek egyedül igaz értelme, mellyet még eddig, tudomra ugyan, egy magyarázó is által nem látott. E' szerént nem szükség a' Rómaiaknál soha rendes szokásban nem volt négyszeri szántást venni fel Heyneval a' kétszeri hidegnek, 's kétszeri melegnek minden erőltetés nélkül való kimagyarázására, mivel az a' rendes szokásban volt három szántásból is szépen kijő. Ugyanis, a' fris szántást piritó tavaszi derek, és fagyok lesznek az első hideg; első meleg, melly a' még bevetetlen szántást nyáron által főzi; második hideg, melly ugyanazt a' következő őszön és télen, résszerént még akkor is bevetetlen, résszerént pedig már bevetve járja által; második meleg végezetre, melly a' következő tavaszon, és nyáron a' gabonát felneveli, és megérleli. Azomban, e' szerént a' magyarázat szerént ezek a' versek a' feljebb valókkal a' legszebb egyebekötetésben állanak, midön a' Heyne, Rajnis, és mások magyarázatja szerént ezeknek itt vagy semmi helyek, vagy legalább semmi erjek nem volna. Hogy ezen magyarázatban a' s e g e s, egy régi nevezetes exegeticum principium szerént, mind azt teszi valamit tsak tehet (lásd Scheller Lex. seges) az semmi. A' Poéta önként akart itt ilyen szóval élni, mivel ide éppen ilyen kellett, és ha találtam volna nyelvünkben a' segesnek megfelelő szót én is azzal éltem volna. Egyébaránt, hogy a' jókori szántást a' tavaszi éjjeli fagyok és derek Itáliánsk szelid ege alatt is mngtsiphetik, vagy legalább hajdan megtsiphették erre lásd Col. XI. 2. 6. 7, Most menjünk tovább.

d. De minekelötte az esmeretlen földet felszántanánk, úgymond továbbá a' Poéta, tanuljuk ki előre annak szeleit. s. a. t. Mintha mondaná: De azért ám, hogy az ollyan jókori szántásban szokott a' termés legbővebb lenni, mellyet a' tavaszi éjjeli derek is által járnak, nem kell mindjárt mihelyt felenged, akármelley földet vaktában felszántanunk; mivel ez nem minden földnek a' természetéhez illik. Azértis ha esmeretlen szántófölddel van ügyünk, mellyet talám most vettünk, vagy most szállott ránk örökségül, elébb tanuljuk ki annak a' környéknek járvány szeleit, levegője' mivóltát (szárazé, nedvesé, hidegé, melegé) földje természetét, habitus locor. (szárazé, vizenyöse, tömötté ritkaé, meszesé, agyagosé s. a. t.) végezetre azt is, hogy szokták azon a' környéken a' földet mivelni, cultus locor. Már most a' következne, hogy a' Poéta mind ezeket a' különbségeket rendre felvévén, egyenként regulákat húznaki belőlök az első szántás' idejének meghatározására; de ez Poétának ismét igen sovány, és unalmas matéria lenne. Hogy kerüli hát ezt el a' Poéta? Igen mesterségesen; mert eszébe jutvan á propos, hogy a' föld' 's a' levegő' különbségéhez képest különböző helyeknek terméseik is különbözők, ezt hozza ide bé ekességül. Hogy pedig ne láttasson ollyat beszélni, a' mi a' dologra nem tartozik, igen mesterségesen oda lopja, és tsüsz-

78
 tatja régula képében a' többi után ezt is: minck előtte az első szántáshoz fogunk, vizsgáljuk meg azt is, mit terem meg valamely környék mit nem, 's ezzel tágas mezőt nyitván a' kitsapongásra, meghordoz bennünket a' földkerekségen összevissza, a' mint ötet a' képzelődés ragadja, és sok helyeknek híres terméseit megmutogatja. Ide lopja ezt a' Poéta mondom, mert valóban annak meghatározására, a' mirlő itt szó van, hogy t. i. millyen földön mikor kell az első szántást elkövetni, annak tudása, mellyik földben mi terem legjobban meg, mellyik szőlőnek, mellyik legelőnek, mellyik gabona teremni s. a. t. legalkalmasabb, semmit sem tartozik. Más volna, ha az *ignotum aequor* az előtt még munkában nem volt, 's ezen az okon esmeretlen, földet kellene értenünk, mint némelylek magyarázzák; mert akkor, az igaz, azt is ki kellene tapogatni először, a' mennyire lehetne, mire lenne az alkalmasabb, hogy ha tsak legelőnek lenne jó, ne plántálnánk bele szőlőt, vagy búza alá máskép mivelnénk meg mint szőlőtökének. De itt feltevődik, hogy az *ignotum aequor* szántóföld, és tsak mi ránk nézve esmeretlen, mivel azt ez előtt nem mi miveljük, 's nem az a' kérdés: fel kell é azt — vagy mimódon kell —, hanem tsak ez: mi idő tályban kell előszörre felszántani. Megtetszik ez mind a' feljebb valókból, mivel a' Poéta a' 43—46 versekben nyilvánosságosan az első szántás idejéről beszélt, itt pedig tsak azt akarja modificalni, a' mit az ember, ha a' szókat (*montibus, putris gleba*) jól meg nem fontolja, könnyen azt gondolhatná, hogy ott a' Poéta közönségesen mindenféle földről mondott: mind a' következőkből, mivel a' Poéta végezvén a' kitsapongást, ismét ezen dologra tér vissza, hogy t. i. millyen földet mikor kell előszörre szántani. Látni való hát, hogy a' kitsapás az *Originálnak* 53 dik versén kezdődik, és tart a' 63 dikig; úgy hogy az 52 dik v. után minden hézak nélkül tehetnök a' 64 diket, így.

Et, si pingve solum, primis a mensibus anni

Fortes invertant extemplo tauri, et cet, tsakhogy így nagyon szembe tűnne az, a' mit a' Poéta el akart dugni, és a' kitsapás által szerentsésen el is dugott, t. i. hogy a' 64 — 70 versek nem felelnek egészen meg az 51—és 52-dik verseknek. Ugyan is.

e. A' Poéta, minekutánna, végezvén a' kitsapongást, a' dologra ismét vissza tér, mintha ugyan azt hinné, hogy az olvasók, annyi-féle szép terméseknek szemlélése között elandalodván, és magokat mintegy elvesztvén, azokra, a' miket ő feljebb mondott, többé nem is emlékeznek, a' mi valóban az Olvasók' nagy részén meg is történt, az 51—és 52dik versekben említett fundamentomai közül a' földek' külömbsegeinek tsak ezt az egyet veszi fel: *habitus locorum*, itt is pedig nem tesz több külömbséget ennél a' két-tónél: kövér föld, sovány föld. és miért éppen ezt a' két-töt? Úgy tartom, mivel ez talám az ő hazájára nézve leginkább em-

79
95

litést érdemlett; mert festés a' többin szint olyan, vagy talám még szebb esett volna. — Ha hát kövér a' föld, kövessük el azon az első szántást, úgymond, mindjárt az esztendőnek első holnapjaiban (Jan. Febr. Mart. Col. II. 4. 9. XI. 2. 2.) egyikén elébb másikon utóbb, a' mint t. i. egyik elébb, másik utóbb szikkadfel, hadd főzze ki a' nyár forró napjaival, és vesszenki belőlle minden dudva gyökerestől. (Varro I. 27. 2.) ha pedig sovány a' föld, úgy tsak kevésel az előtt mikor az Ökrész tsillagzat fel kezd járni (A r c t u r u s, a' leg kitetszőbb tsillag az Ökrész nevű tsillagzatban) az az, tsak September elején kell azon az első szántást elkövetni, akkor is tsak fennyeden, másként a' különben is sovány földnek nyáron által a' mi kevés 'sírja, 's nedvessége van is, kiaszna (Col. II. 4. 15.)

Reménységemen kívül hely maradván, adok itt egy kised próbáját a' gazdasági magyarázatnak is erre az első tziikkelyre. De mivel itt, a' mint a' túdoosításban is mondtam, a' gyengébb Tanuló Ifjakat tartom szemem előtt, kiknek ez a' könyv a' poésis kedvéért kezeikben szokott forogni: a' természeti tudományoknak a' mélyjére ereszkednem egészen tzel ellen való volna. Szóllok hát tsak a' gyengébb elmékhez alkalmaztatva, de azért, a' mennyire lehet fundamentomosan.

Ha öszve vesszük mindazt, a' mit a' Poéta itt a' szántásról mond, az rövideden ide megy ki:

1. A' kövér földet szántsd mihelyt a' föld' fagy kimegy, hogy a' szántást a' tavaszi hidegek is által járhaszák. Helyesen: tudjuk hogy a' víz mikor megfagy, gyakran még az erős edényt is szellyelrepezti. Így feszíti szelylebb egymástól a' szántóföldön heverő kissebb nagyobb göröngyöknek apróbb részeit is az azokban megfagyó nedvesség; úgy hogy azok, minekutánna kiengednek ritkábbak, lazábbak, párá'sabbak lesznek, mint voltak annakelőtte, következésképpen a' nedvesség, a' meleg, és a' levegő könnyebben járhatja, és termékenyitheti azokat. Eppen ez a' haszna az őszi szántásnak is ott, a' hol azt egyéb könnyülállások megengedik.

2. A' kövér föld álljon felszántva nyáron által, hogy azt a' nyári meleg napok főzhessék. Nem egészen helyes ok. A' régiék, kiknél a' természeti tudományok még tsak böltsőjökben voltak, a' levegő' erejéről, és munkáiról a' föld termékenyítésében semmit sem tudván, mindent a' napnak tulajdonítottak, holott a' nap' melegének nem termékenyítő, hanem inkább tsak a' levegőég' termékenyítő részeit bontó és elegyítő ereje van a' földre nézve.

3. A' kövér föld szántódjon fel tavasszal (álljon szántva, és szántódjon nyáron is) hogy a' dudva, gaz,

gyombelől pusztuljon. Egészen helyes: de nem árt ha ide tesszük bővebb tanúság kedvéért a' Varro szavait (I. 27. 2) is: Vere terram rudem proscindere oportet, quae sunt ex ea enata, prius quam ex iis quid seminis cadat, ut sint extradicata. V. ö. Col. II. 4. 1.

4. A' sovány, száraz természetű, szigorú föld csak őszre kelve szántódjon fel; mert ha nyáron által is felszántva állna s. a. t. Egészen helyesen. Az okát alább bővebben meglátjuk.

Ezek a' Poéta' regulái a' szántásról; de még ezekből senki magának a' szántásról jó képzeletet nem formálhat. Lássunk hát erről rövideden.

Ha valamely állatot, például sertést, hizlalni akarunk, szükség 1, hogy annak elegendő eleséget adjunk 2, hogy az eleséget más állatok, p. o. a' patkányok, előlfe fel ne egyék. Így van a' dolog a' plántákra nézve is, p. o. Ha tengerit (kukuritzát) akarunk hizlalni, ha azt akarjuk hogy szép kövér, és sok kukuritzánk teremjen, szükség először, hogy annak enni adjunk; mert ha csak magára hagyjuk, hogy a' mi eleséget önként talál, aval éljen, úgy soha meg nem hizik; másodsor, hogy a' dudvát, melly az elől az eleséget felenné, előldössük, kiirtsuk. Éppen ez a' kettős tzelja már a' szántásnak, az ásásnak, kapálásnak s. a. t. hogy t. i. ezek által egy részről eleséget szerezzünk a' földbe vetett, vagy vetendő, ültetett, vagy ültetendő plántának, más részről a' dudvát, melly az eleséget attól elszívna, kipusztítsuk. Az utolsót minden érti, az elsőnek szükséges egy kevés magyarázat, t. i. A' plánták, nem földdel élnek, nem is csak vízzel, hanem a' levegő égnek bizonyos részeivel, mellyeket ők résszerént a' leveleiken, és külső börjökön levő apró lyukatskákon egyenesen a' levegőégből, résszerént pedig gyökereik által a' földből választanak ki, szívnakbe, és fordítanak, arra rendelt eszközeik által, a' magok' táplálására. Már a' szántás kapálás s. a. t. midőn egy részről a' dudvát irtja, más részről arra való, hogy az által felbizgatódván, és parásabbá tétetvén a' föld, a' levegő azt annál jobban általjárhassa, és annal több plánta tápláló részek rakodhassanak le abba a' levegőből. Innen lehet magyarázni, hogy a' mélyről felásott, vagy felszántott földben, uellyet az előtt a' levegő nem járhatott, semmi féle plánta vigan, és kövéren nem nevedhetnek, hanem vagy ki vész, vagy csak sinlik, és tse-nevészik. De a' levegői plántaeledel, sem le nem rakodhatnak a' földbe, sem a' plántákba fel nem szívároghatnak a' nedvesség, a' viz segítségével nélkül; következés-képpen a' ki a' száraz természetű, és a' nedvességet könnyen elbótsató földet, nyáron felszántaná azért, hogy az, a' levegőből plántaeledelkel megrakodhasson, tzelját el nem érne, tőt inkább a' mi kevés plántaeledel volt is az illyen földben, annak is egy része a' nedvességgel együtt elrepülne; a' mit ha theoretice nem is, leg alább practice már a' régiek is tudtak. s. a. t.

tes Úr javaslásait illeti, én még most valóban magam sem tudom, mennyiben fogom azokat követni; a környülállás megmutatja. De azt hogy a Tekintetes Úr engem a kesze levelére, s vélekedéseimre velem való közlésére méltóztatott, mind az esetre alázatossal köszönöm, és különös szeretetsémmel tartom. Most magamat és Műtámaszt továbbra is a Tekintetes Úrnak szives szeretésébe ajánlván vagyok, mint eddig is voltam, a Tekintetes Úr Harafini és Literaturai érdemeinek bürgő tisztelője. Bécs Februarius Idikán 1816-ban.

Folytatása annak, a mi lap 48 felé,
bezárasztatott.

82

97

Téti Takács József a Himfy Szerelm
felől tudósítja az Olvasókat,
1807.

Tudósítás.

Kiadván ez előtt hat Esztendővel *Himfy* kesergő Szerelmeit, csak azok előtt nem tettem kedves dolgot, kik vagy általlyában minden Könyvnek, vagy különösen a' Magyar Nyelvnek gyűlölői. Ezek-is, azok-is szánakozásra méltóbbak inkább, mint sem neheztelesre. A' látni nem akarók olly kevés hasznát veszik a' napfénynek, mint a' testi vakok. Azonban a' kül 's belföldi Tudós Ujságokban tapsoló köz öröm, az értelmes érdemes magasztalások, a' Munkának szokatlan kapóssága, a' nyomdokot követni akaró erölködések, elégségesen megbizonyították: mi jeles, és ritka Tünemény volt *Himfy* a' Magyar Égen.

Himfy nem költött nevezet. Ennek Szerzője, (a' távolabb Vidékeken lakó Hazámfiaira nézve mondom ezt) több Századok előtt virágzó tős gyökeres Nemzetségből veszi főnemesi származását, és neveli annak Századoktól fogva fenntartott ősi dicsőségét, elme-szüleményei által. Nevét eddig csupán a' hiú kérkedékenység' gyanújának felettébb képes kerülése titkoltatta véle. Engedett csak ugyan
végre

98

6/17

vége a' szónak, általlátván, hogy a' hideg vagy irigyvérűség' bal ítéleteivel nem illik törödni a' nemes indulatú Férjfiúnak. Maga az Igazság-is úgy kívánnya, hogy a' Munkák kijelentsék tulajdon Szerzőjeket, 's részesítsék a' belső érzésen kívül, az érdemnek külső jutalmában, a' közönséges szép hírben.

Kisfaludi Kisfaludy Sándor Úr, Tektetes Nemes Szala és Vas-Vármegyék' Tábla-Birájának köszönheti a' Magyar Litteratura ama' kedves és hecses kincsét, a' *Himfy' kesergő Szerelmeit*. Elkelvén ezekből kevés idő múlva a' Nyomtatványok, az Író hazafiúi buzgóságához képest, a' köz helybenhagyás által-is ösztönöztetvén, nem csak a' *Kesergő Szerelmet* készítette - el számos csinosítottásokkal, 's némelly változtatásokkal az új kiadásra: hanem annak Második Részt-is szerzett a' *Boldog Szerellemmel*. Ezen fellyül *Regéket*-is éneklett a' *Magyar Előidőből*. És így az egész Munka három különös Könyvben 's Kötetben jelenik most meg, öt rézbe metszett Képekkel, illendő csínosságú költséges készülettel.

A' *Regék'* írására a' Szerző' lakhelyének, *Sümege* Városának, környékében még most - is fennlévő Váromladékok hozták
Ötet

Ólet ezen szerencsés gondolatra. *Csobáncz*, *Tátika*, *Somló* lettek az eddig felvett nevezetes tárgyak. Biztathat a' reménység, hogy ezen nemben-is gyarapítani fogja még idővel *Kisfaludy*, a' környülállások' kedvezéséhez képest, a' *Magyar Poézist*, 's ez által jobban jobban éleszteni a' *Nemzeti Karaktert*, a' *Magyar lelket*, és hazafiságot, mellyeket nem különben, mint az emberszívnek gyengébb gerjedelmeit, 's erősebb indulattyaít még eddig kevés *Lantos* adá elő olly külömbféle árnyékozatokban, 'színekben, és képekben.

Himfynek *Élet-filosofiája* a' *Boldog Szerelmenben-is* olly természetes, hogy érezni kell minden Magyarának, hogy azt — csak egy Magyar Nemes, de egyszer'smind egy ritka *Talentom* írhatta; úgymint a' kinek a' mélly érzés, éles elme, fennyen járó szabad lélek, tüzes képzelő erő eleven rajzolás, erős, csinos, hathatós nyelv, indulatos elragadtatás, különösen kitündöklő, és megkülömböztetett *Talajdona*.

A' *Magyar Nyelvnek* eddig nagy akadály volt az, hogy a' *Szép Nem* magyarul nem olvasott, — nem is igen olvashatott; minthogy kevés könyvünk vagyon, mellyet gyönyörűséggel forgathatott volna. E' három Köny-

vecs-

vecskék közül mindenik olyan, hogy azt a Szép Nem, kinek szebb, jobb, és hőlesebb részének annyi hatalma vagyon a' Férjfiakon, mind tartalmára, mind természetes könnyű írásmódgyára nézve, örömmel 's meglelégedéssel fogja olvashatni; annyival inkább, mint-hogy úgy tekintheti ezen Verseket, mint egy, az *Asszonyi Szépségnek 's Kegynek tett áldozatot*: mert az Asszonyi dicsőségnek illy fényessen Szittyá Poéta csak ugyan még soha sem áldozott.

Hogy ezen hangos dicséreteket szeretterem Barátomnak Munkájiról nem a' részrehajló kedvezés, hanem azoknak kitetsző érdeme, 's édes anyai Nyelvemnek illy szép nyereségén méltán vígadó örömöm, mondatták vélem: meggyőzöttetik, a' kiből ép a' szív, 's igazán látó az értelem.

A' *Regéknek* írta e' Tudósíttáshoz hasonló papiroson, betűkkel, és 12tőd réthben, már bekötve, 2 fl. A' *Kesergő és Boldog Szerelemnek* együtt 5 fl. — Himfynek két Része egymás nélkül nem fog adathatni.

Találtatnak Pesten, Eggenberger, Kis, és Institoris Könyvárosoknál.

Íram Wessprémben, Aprilis 7dikén 1807.

Takács József.

100

*Téti Takács József a Himfy' Szerelmei
felől tudósítja az Olvasókat,
1807.*

...nik olyan, hogy azt a'
...ebb, jobb, és hőlcsebb
...ma vagy a' Férjfiakon,
...ind természetes könnyű
...örömmel 's meglegedés-
...annyival inkább, mint-
...ezen Versek, mint egy,
...ségnek 's Kegynek tett
...Aszszonyi dicsőségnek
...Poéta csak ugyan még

... dicséreteket szerettem
...ól nem a' részrehajló ked-
...nak kitetsző érdeme, 's
...nek illy szép nyereségén
...m, mondatták vélem:
...ben ép a' szív, 's igazán

...e' Tudósításhoz hason-
...l, és 12töd réthben, már
...esergő és Boldog Sze-
...— Himfynek két Rése
...adathatni.

... Eggenberger, Kis, és
...nál.

... Aprilis 7dikén 1807.

Takács József.

Prologus

melly Majus' 10-dikén

a'

Székes-FejérváriSzínjátszó

Magyar Társaságtól

mondattott.

Bár még gyöngye erővel, de teljes bizodalommal lépünk ismét fel ezen művészi helyre, és azon Nemes Gyülekezethez, melly a' tiszta igyekezethez, bár ezt a' Sors fényes valóra érlelnünk nem engedé, méltánylani tudja, 's nagylelkűségét már néhány évek előtt vélünk olly mélyen érezteté.

Virágos pálya ez a' boldognak, ki nemzete' szívéhez símulva, annak hevétől lelkesítve bátran fellenghet a' képzelet' országában — 's mint egy előidézve a' múltkornak dicső Hőseit édes Hazai nyelvén szállhat a' buzgó maradékhoz. A' sírok felett lengő sűgárban tükrözi magát a' Nemes Unoka, és dagadó keble fentebb érzetekre gyúlva ég a' kedves Hazáért, a' szeretett Királyért.

Illy szerencse készül ma nekünk — de miként a' zsenge virág, csak a' nemes

kertész' szorgalma által tenyészhet, 's bájos illatot nyújtva hálálja meg szíves gondviselését; így állunk mi-is a' süllyedező parton, karjainkat felétek terjesztve, hogy szülő földünkön mi-is elgyökerezhessünk.

Szép Erkölc's ápolni a' Kezdőt — érdem díjja ön keblében épül. A' jelenkorban nyugszik a' jövődőség' gyümölcse — nemes Védőit fénykoszorú várja. Ti e' jelenkornak lelkes rajzati, így ragyogjon nevetek a' Haza' oltárán, a' mi fő jutalmunk legyen megelégedésetek.

P e s t e n,

nyomtatott Púskúti Landerer Lajos betűivel
és költségével.

Aranya ~~szavai~~ hexameterei

T O L D A L É K *Napoleon és*

A HAZAI S KÜLFÖLDI TUDÓSÍTÁSOKHOZ. (47 *Leiza. 1810.*)

Neuwidi Ujság. (93)

Eliziumból egy Atya írá' Fi-
jához a' Felvilágra, midőn
ez a' Törvénytánuláshoz
fogna.

Minekelőtte a' Felvilágot elhagy-
nam, feltettem magamban, hogy jö-
vendőbéli állapotodhoz képpest né-
ked némelly hasznos oktatásokat adok.
En ugyan soha Törvénytudó nem
voltam: de az igazság érzése, a' hosz-
szas tapasztalás, és atyáskodó gon-
doskodásom rá segítenek, hogy né-
ked most írásban olly Aphorismuso-
kat adjak elődbe, mellyeket te hí-
ven követvén bizonyosan boldogúl-
hass. —

Egykor valamelly régi Könyvben
olvastam ama' nevezetes Országának,
Egyiptomnak leírását. Ebből azt ta-
nultam, hogy Cham, vagy Hammon,
a' kit a' Zsidók átkoznak, a' Feni-
cziaiak Jupitere volt, és valamint a'
Cretai Jupiter, úgy ez is az Istenek
és Emberek Attyának tartatott. Ezen
Chám nem volt egyéb, hanem Noé-
nak fia, és azon szerént Neptunus volt
a' Jáfet; Szem pedig a' Pluto, kit
haragból pokol Istenévé tették. —
Ugyan onnan tanultam, hogy az Ég-
nek tisztasága, mellyet ott semmi
felhő meg nem homályosít, arra se-
gítette a' Lakosokat, hogy a' Tsilla-

gok járásokat kitanúlnák. — Még az
égnek tisztasága azt is okozá, hogy
a' Lakosok mindég eleven, és tüzes
indulatúak, azért is a' Szép Mestersé-
gek feltalálására igen alkalmasok
voltak, a' mint is tudjuk, hogy ezek
onnan származtak. Egyiptomnak kö-
szönjük, hogy az éltendőt 365 na-
pokra feloszthatjuk. Ezek mind kel-
lemetesekek voltak előttem: de inkább
magokra vonták az én figyelmetesé-
gemet az ő Törvényeik, mellyek
tsupa természeti Igazságok, és együ-
gyű szépségök által magokat megkit-
lőmböztetik. Ime ide írom őket, hogy,
ha tudományod után bíróvá lélszel,
őket követhessed:

1-ső.) Fő Törvényök az Egyip-
tomiaknak a' jótétemény megisméré-
se, 's a' háladatosság, valamint ezt ke-
ményen parantsolja, úgy átkozza a'
háladatlanságot, mint a' leggyaláza-
tosabb vétket; mert úgymond a' há-
ladatos ember jó, békefélszerető, és
nagy lelke. Az ollyan mind Hazájá-
hoz, mind házi népéhez hív.

2-ik.) Egy második Törvény az
hogy kiki a' másiknak őrzője, 's ol-
talmazója legyen, és az ő felebarát-
jának életére úgy vigyázzon, mint tu-
lajdon magájára.

3-ik.) Tiltja a' henyélést, és szo-
rosan parantsolja, hogy kiki mester-

)

sége 's foglalatossága után lásson, és azon iparkodjék, hogy műveit men-
nél nagyobb tökéletességre emelhes-
se.

4-ik.) Parantsolja, hogy kiki a'
Religio tanúságit, és az Ország Tör-
vényeit értse és tudja, úgy, hogy az
ezekben való tudatlanságát semmi-
kép ne mentegethesse.

5-ik.) Tiltja az Igazság kiszol-
gáltatásában a' mesterséges ékesen-
szóllást, valamint a' Perfolytatásban
az időtől időre való halogatást.

6-ik.) Kötelez minden hazafit,
hogy az Érdemes Embereknek jó hí-
röket, 's nevöket terjessze; 's ha meg-
halnak, azt parantsolja, hogy nagy
tisztelettel temettessenek: ellenben a'
rossz életű embereket nem csak nem
engedi pompáson temettetni, hanem
még az eltemettetésöket is tilalmaz-
za.

Élj szerentsésen Fiam! kövesd
ezen Törvényeket, és másokkal is
kedveltead meg. —

Isteni Gyűléseknek Jegyző Könyve.

Napóleon Császár, 's Ludovica Császárné
Menyegzőjök Innepére

Jupiter.

Századot inneplünk! Bé jöttek Mindeniteknek
Szám ado Táblái, köszönöm! Ditsérlek is érte
Isteni Lelkek! A' roppant alkotványa Világnak
Jó, 's 'celejébe szabott örökös törvényei állnak,
Minden erő ő benne tökéletes. Hágni Nemesbre
Nem jutott Sorsába: ha nem csak az Emberi Nemnek,
Ennek sorsa; mivel fejlődnie kell, 's a' szabadság
'S és a' Vezére, igen 'sős. Visszá fut a' ponttol
És végtől. Ki ki mint hiszi csak maga vége magának.

Bosszu, 's harag tüzeit veszem észre lobogni eremben
Boldog Lelkek ezért. Másoknak mondani szégyen
Volna. De néktek nem. Nem olyan harag, ez nem olyan bu
Mint a' Halandóké. Nem egyéb csak Mennyei Szent tűz,
Szent Végzéseknék közelítő Vége hevítte
Lelkemet. Im a' mikor fordítottom régi Hazánkra
Száz Szememet, 's a' kerek Földnek színére tekintek
Földink ez'ri közül. Ki a' célra 's a' végre siefsen
A' nagy Végre; Ugyan nem látok. Az Emberi Nemzet

'S Annak boldogsága kifejtődése egészen
 Nem Végek. Ki ki néz maga kis Czeljára közöttök.
 Hány Nagyok a' Puhaság Párnáján élve lehelnek
 Kisebbség követik, 's meg mások a' régi szokásnak
 Ejjeliben áldoznak a' meg rögzött Világnak.

Multanak, és ezerek mulnak, 's a' Nagy Emberi Nemzet
 Néha ki fél Istenkével plántálta Egünket
 Nem siet a' köz boldogságot emelni a' Végre
 'S Azt apro lépéssel Százanként vinni magosbra
 Áll, de veltünk, 's az idővel, az Ember is im meg véntül.

Ez gyúlasztja tüzem. Mert azt a' Véget a' titkos
 Végzések közelítettik. A' nagy Vég itt van ezennel!
 'S Hogy mi vagyunk; és Istenek az tsak az Emberekért van.
 Majd el múlik e' roppant alkotvánnya Világnak:
 'S Tsak Mű, 's ök maradunk. Szép Boldog Pásztorok olyan
 Nyájjal! 's így únnám Magamat, 's mi magunkat előre
 A' Puha Emberekért! Nem fognak rajta tsapásim;
 Nem fog az áldásom. Puha Nép! nyugodni erefztem
 Inkább Kormányom: 's Titeket ízellőzni. Avagy mit,
 Mit tudsz kezdeni oh Bölts Istenek Attya ezekkel?
 Meg szollíttya magát, 's hogy, meg pihen ujjolag így szoll;
 Már tudom. Azt követem. Ha tanátstok is helybe hagyándja.

Minden az Emberből kitelik, még meg van a' Magva
 A' Jónak benne. Közülök választom a' Példát
 'S Mestertnekijek. Bölts Istenek! Esmeritek jól
 Azt a' Vitézt, a' kinek Neve bé töltötte a' Földet,
 Az híg Tenger, Arábia száraz pusztá Fővönnye,
 Nilus, Pó, Duna, Odera, Memmel habjai mellze
 Ditsérik látott nagy tetteit, és a' Hegyeknek
 Apja, kevély Gothárd, hátán a' ki fel lovagolva
 És vágatva Ditsősség Vas Kapuját kinyitotta!
 Meg rettenteni ezt nem tudja se Víz, sem a' Száraz.

Ezt a' Föld öt Részeinek Például ajánlom
 Virtusban, 's Nagyban; hogy ebredjenek arra tekintvén
 Mesterül a' körülötte valóknak adom, Ki taníttsa
 Őket az álomból felebredni, 's kelni a' Nappal

— 0 —

Társul ádom mellé Jó sef tanította Ferenczét
Nemzetek és Népek Nagy Urát a' vitéz Magyarokkal
És Sándort amaz Északi Tengely Csillaga Képit,
Hármokat öszve kötöm majd holzu időre barátság
Lánczával, hogy a' szerte körül való Népeket öszve
Kölsék békefélegnek Arany kötelével örökre;
'S Boldogság Kapuit zárják fel idővel előttük.

Napóleont akarom Bölts Lelkek! mondani, 's már mag
Nyugtatom háborodott elmémet benne; ha tetzük
Néktek is! Igy végzé, 's a' Nagy Istenek el némúlya,
Hallák nyilt füllel Tisztes Bölts Istenek Attya
Bölts Szavait; 's szórák kiki köztek Napoleonra
Áldások! Fel ugrik Székéből azonba a' Szépség
Istene is Cypris, 's én ugymond Napoléonnak
Mint a' Vitézeknek már régi baráttya tetézem
Pálmáit, 's örömét, 's eljegyzem Nékie Társul
A' leg szebbet Halandók közt, az szép Ludovicát
A' Magyarok Bálvánnya ez, és Tsászári Kis Asszony
Isteni Magva, a' Bölts Szeretet, 's jó Attya Ferencznek.

Hellyben hadgya Szavát, és mond az egész Sereg Amment
Rá, 's örömébe kiált, és nagy fel szóval ohajtya
Hogy tiz Hónapok el telvén Nemes Attya reménnye
A' Kis Napoleon bársonyba takarva nevelsen
Annyának, 's Attyát a' Nagyot meggyőzze a' Nagyban.
Aranka.

A' folyó 1810dik esztendei December holnap 13dik napján
ezen T. Nemes Pest Vármegyében helyhez tetett Inártfi másképp Csí-
kosi Pusztán, több száz mérő tiszta Búza, Rozs, Zab, Árpa, Köles,
Pohánka, több ezer Zsák Csöves Kukoritza, vagy 100 Ól széna 's
szalma, Kazal vagy Ól számra a' többet ígérőknek kész Fizetésért el
fognak kótyavetyéltetni, a' kiknek ezen Termesztményeknek meg
vételéhez kedvek vagyón, a' fent ki rendelt nap, a' nevezett Pusztá-
tán jelenjenek meg. K. I.

Ὀφθαλμοὶ ἄλλοι Ἄγης, Μιδίας, τὰς χεῖρας Ἀθήνης,
τοὺς μαστοὺς Πάριος, αἰ βραχίονα οὐκ ἔστιν Ἰουδαίου.
Εὐδαίμων ὁ ἴσως βλεπόντων ἑξ ἑστέρας, ὅστις ἀκούει,
Ἄφροδιτος δ' ὁ φίλος, ἀδελφός, ὁ δ' ἄλλος. — Philodemus.

Lumina Junonis, Melite, palmaeque Minervae,
Et mammae Venere vult, Pectusque pedes.
Felix qui videt, haec, et felix qui quisquam eam audit,
Ocula dant dicitur, qui fructus levis est. — Petrus Franciscus.

Παρθένος, ἐκαστήρια καὶ Ἄγης χρονοπέδατος,
Μαίονος, ἐκ κροτάφου ἰσχυρὸν κροτάφον,
Ὅτις ἐστὶν ἰσοπέδατος. κροτάφον μὲν ποικίλον ἔχει
Ὅτις κροτάφον ἰσοπέδατος ἔχει καὶ κροτάφον. — Pufinus.

Maconin ut Juno, ut vidit Tritonia virgo
Clamant ex unis utaque pectoribus:
Non iudicamus, ut ante; bis op' formam superari
Haud decuit; unius sufficit arbitrium. — Petr. Franciscus.

Ὀφθαλμοὶ μὲν ἄλλοι θεοῦ ἰσχυρὸν ἀγροῦ κροτάφον
Ἄλλοι δωδεκάτη, ὁ ποταμὸς, ἡγεμονία.
Ὅτις ἰσχυρὸν ἔχει τὰς ἀγροῦ ἀγροῦ ἰσχυρὸν
ἰσχυρὸν μὲν, καὶ μὲν ἔχει, δωδεκάτη.
Ἄλλα θεοῦ ἰσχυρὸν ἰσχυρὸν, μὲν τὰς ἀγροῦ ἰσχυρὸν
Ὀφθαλμοὶ ποταμῶν ἰσχυρὸν ἰσχυρὸν, ἰσχυρὸν
Ὀφθαλμοὶ δὲ ἰσχυρὸν, ἀγροῦ ἰσχυρὸν ἰσχυρὸν, μὲν ἰσχυρὸν
ἰσχυρὸν καὶ ἰσχυρὸν καὶ θεοῦ καὶ ἰσχυρὸν. — Pauli Alestiani.

Juveni, ne luminibus tua tecta viderem
Ante duodecimum pulchra puella diem.

At nequii! mihi longa magis tibi juro per ipsum
Mense duodecimo castrens vita dies.
At tu caute decem ora, poenitentibus illi
Incident fabulis ne mea verba iuris.
Denique meam quaevo iustissima mentem
Ivati ne sint tuque diuque mihi. — Petr. Francius.

Ἠγῶναι ἀλλήλων, Ῥόδοι, Μελίτι, Ῥοδοσεῖα
Τῶν τελευτῶν οὐκ ἐξέει, καὶ δὲ ἀπὸ πρὸς ἀποστολῆς
καὶ περὶ κτήνη εὐδοκῶν. καὶ οὐκ ἴδεναι ἀπὸ πρὸς ἀποστολῆς
Ἐβουλοῦ μὲν οὐκ ἐξέει, ἀλλὰ ἀπὸ πρὸς ἀποστολῆς
Ἄλλα τὰς ἀπὸ πρὸς ἀποστολῆς, δὲ τὴν κτήνη εὐδοκῶν
Τὰς ἀπὸ πρὸς ἀποστολῆς εὐδοκῶν ἀποστολῆς. — Rufinus.

Certabant una Rhodope, Melite, Rhodosea,
Haec inter forma quae potiore foret.
Iudice me res acta fuit; me iudice stabant
Adde satum nectas, numina terua putet
At ego iudicii Pandis non imminuor, omnes
Arbitrio publi numerata ferre meo. — Petr. Francius.

Ἦα καὶ πρὸς ἀποστολῆς εὐδοκῶν, ἀπὸ πρὸς ἀποστολῆς εὐδοκῶν,
Τὴν κτήνη εὐδοκῶν, τὴν κτήνη εὐδοκῶν.
Epigramma Palladae.

Ἦν ὁ φίλος τῆ ἀποστολῆς, ἀπὸ πρὸς ἀποστολῆς εὐδοκῶν,
Ἦν δὲ καὶ πρὸς ἀποστολῆς τῆ ἀποστολῆς εὐδοκῶν.
Ὅτι γὰρ μὲν ταῦτα τὰ ἐπιγράμματα ἀπὸ πρὸς ἀποστολῆς εὐδοκῶν.
Ὅτι εὐδοκῶν ἀπὸ πρὸς ἀποστολῆς εὐδοκῶν.

Epigr. Palladae.
fuit praefectus sub Valente et Valentiniano.

Petri Francii.

1.) In Viriopen.

Hæc est Amstelias inter pulcherrima Nymphas
 Viriopen, Charitum quarta, secunda Venus.
 Mentios incautus; nulli tam pulchra secunda est;
 Prima Charis, vero nomine, prima Venus.
 Mentios incautus; non habet tam pulchra secundam:
 Sola Charis, vero nomine, sola Venus.
 Præterque omnes complexa, omnes post terga relinquit,
 Divaque coelestes exhibet una duas.
 Nec plus aut Charis aut Venus est; una abstulit omnes
 Et Venere Venere et Charitum Charitas.

2.) Alexit.

Fronte puer patula sub fronde cubabat Alexit,
 Defectus jaculis terga ferina sequi.
 Accurrere leas. Narcissum credidit Cæcis,
 Thiodomanteum Nympha putabat Hyleu.
 Jasion meus iste Ceres, meus semula Phoebe
 Hic est Eudymion, aut ego fallor, ait.
 Fallor o demens! genitrix subjungit Amocum;
 Haud alio voltu nocet Adonis eod.
 At pater æthereæ certamina rivit ab arce
 Vult, ait, hæc magno præcunè digna Jove.
 Mox Janymedeo descendit ab æthere raptus,
 Et litem pariter abstulit et puerum.

O. De Venere et Adonide.

Scute feri percussus qui exspirabat Adonis
Rugebat coram moesta Venus puerum.
Et tantum lacrymarum undis fundebat ocellis,
Effusi quantum sanguinis ille habat.
De lacrymis anemona, rosae de sanguine crescunt;
Iste color rosae, hunc fuit oris, erat.
Et lacrymis Lylierea hinc anemona refurgit;
Vita etenim domini fugit ut aura sui.
Quam bene diversi coeunt in Adonide flores!
Alter erat vivens, alter erat moriens.

Menyegzői Sonetto.

Del letto marital questa è la sponda.
Piu non lice requirsi: io parto, addio!
Ti fui custode dall'età più bionda
E peste gloria accrebbi al regno mio.
Spota e madre or sarai, se il ciel seconda
La dolce speme ed il comun desio
Già vezzeggiando ti cospice e sponda
I gigli Amor che di tua mano ordio,
Disse, e disparve in un balen la dea
E invan tre volte la chiamò la bella
Vergine, che di lei pur anche ardea.
Ma scese intanto sfolgorando in viso
Recondit'è, per man la prese, e diè ella
Al caro sposo, è l' duol cangiòsi in riso.

Crudeli.

ἢ κωον βπευδουβα σιφλα σικσει.
futo kalya vatos piazid.

multa tulit fecitque puer.
παις ἔν. γυαμετ λεβίη.

κεδυκεββ[?] κυδζεββη αναββον. Πιατ.

Magyar prosodiazu német hexametris
Dressen / Pohl qe / wofat au / ständiger / Dingn zä / andern.
Voss Klösz.

i tuisi Romani
a te Romani Aldat.
Dome puzafth, loogy ez aldaftotse.

einft bloß dem nitlum und läpnolesun, foudnru auf dem barastg. Dind
Huro — a nem qat lui év nevezéget kaveu utalata melto Nérot 15.
fobben: Nérot, a nem qat lui év nevezéget kaveu utalafott is.

L. Cornel. Scipio[?] sirköven.
consul rolt anno Urb. 493.

HONC QINOM (conum) PROERUMEI (plurimi) COSENTIONT
DVONORVM (bonorum) OPTINOM FVISSE VIROM.

108

Εἰς οἰκονομίας ἀγροῦν, ἀμυνεβίδας, κερὰ παρῶν, Ἰ. κτ. ο. 243.
fin Wapfugum mör gilt: das Ketsolain pü urruffen. Voss.

Il n'est pas mal aisé de tromper un troupeau,
La Fontaine.

---

una luce genuit, unclumque parentum
Nomen. Plin. III. 248.

Ἰαροζορ περ: εκκοβορ τε.
Hes, ha tetsid: de hallgan vegig
Themistocles, Cynbraderpnet.

Romains, j'aime la gloire, et ne veux ni en point faire.
Voltaire, à Cicero sur Sénèque.

---

et vincere in gloriam, et adteri vordidum arbitrabatur.
Tacitus.

---

ne famam quidem, cui etiam saepe boni indulgent, ostentanda
victate, aut per artem quaesivit. Tacitus.

Πειρασός, Ἀχιλλεύς ὡς αἰὲν ἔσπευε. Ἰλιάδ. II, 377.
Αἴας, ἰ Τηλέμονος φίλος, Ἀχιλλεύς ὡς αἰὲν ἔσπευε, ἄγαν οὐκ ἔσπευε.
Ἰλιάδ. II, 378.

Odyss. XVIII. 322, 323.

ἔπειθε γὰρ τ' ἀγέτης ἀποδύουσαι εὐχόσση Ζεὺς
ἀνέρος, εὐτ' ἂν μὴ κατὰ δοῦλον ἥμεας εἴποιεν.

Dimidium enim virtutis aufert latevovans Jovis
Vix, quando ipsum venilis aetas corrumpesit.

Non dia felle mētrēdēt dux Hēgand mētrēdēt zud wēlthand Hōyph
Hēnam Mēnam, sōbald wir dux Hēnph, sōbald Hōyph nōmēdēt.

Lunavitque sem amosum fortiter acum Ovid. Am. 1. 23.

Nem lētē mōndam mēgholdōta, mēgholdōta, gānōndēt.

Hōyph sōbald ifm lēgōyph, — mōnd Hōyph.

Spoudaeus, labi Hexameter Homerian.

Ἀγγέλιος. τὸ δ' αὖτ' ἐκ δειφου γοῦναζέβειν.

Atides. ii vero a curru supplicabant.

Iliad. XI. 130.

finem Cupra dux fōmēdēt sēt in dux mētrēdēt, dux lētrēdēt
finem wētrēdēt dōly, dōly fōmētrēdēt, (sō) wētrēdēt dux dōly
Hōyph Cupra, dux lētrēdēt wētrēdēt, sō dux wētrēdēt dōly sō.

Klopstock. Meviade.

Ime, mēly, sōy, sōy!

A' Nyelvi' tiszta az, hogy gondolatintat tolmácsolja. De ha az, a' kihez szólunk, szavaink' jelentését nem ismeri; ha a' Nyelvi' nem bír elégszámú szóval, hogy a' különböző dolgokat külön-néven nevezze; ha a' szót meg nem állapított törvény szerint hajtogatjuk, & nem a' közönségesen elfogadott rend és szóhasználat szerint szokjuk-fel: beszédünk a' maga céljának meg nem felelhet, & tolmácsolása hiányos, bizonytalan-és telmü lesz. Természetünkben van egyfelül semmiben meg nem elégedni a' szükség' pontos kiellátásával, hanem akkor még szépséget és kedveséget is kívánunk. A' Nyelvet tehát nem csak bővülni és rendezetvülni, hanem szépülni és kedvesülni is kell lenni, & akkor legyen az igazán a' mi, nekünk lennie kell, midőn mind a' tökélyt minél lehet nagyobb mértékben elérte és más bírja.

A' Természet a' maga legnemesebb teremtményének nem lény Nyelvet adott ajándékban, mint ének a' madárnak, hanem csak tehetséget, mellyel maga csinálhatson azt. A' megteremtett ember feleszméle buta ábrándozásig, böl, & első szava a' fájdalom' és öröm' kirohant hangja volt (Interjectio). Most ismerkedni kezd a' dolgotal & azornak tulajdonságairal (Nomen substantivum et adjectivum), & köztémi tapasztala rajtot, beülni, veletl. 3bb.

CLASSICA LITERATURA.

HORATIUS' *LIBRI*. Fordította Kis János. Az eredeti textussal Düring
szerint, 'a Wieland' magyarázó jegyzeteivel Kazinczy Ferenc
által. 551 lap. Pesten, 1833. Nagy Szt. Postában.

valamint, a törvények nevei a mint (Verbum et a Particulari); a mint
addis vad a jogszabály, úgy más most a gondolatnak is adotts nevei (Propos,
sitio), a hely, a hely a maga első leírásában.

Hisz valahán az a legelső gyűjtője kívánlatai, minden az
embere leírásán is, a Császár nyelvét is, a Császár a gyűjtője
fel szerinti szabályok nyelvét, nemerebbé tette. A Poetis nem csak
szóanyag, hanem a nyelvét; így a Poetis a nyelvét, a nyelv, mely
nem az Császár, hanem az Császár gyermeke volt, a nyelvét birtoka leve,
nem a tudomány. Erednek az Császár a nyelvét mind a nyelvét,
mind az Császár, a törvény engednek: de magát, a törvény bilincseibe vesetni
sem egyide sem másként nem hagyja.

innen az az örök elvadás a Császár és a törvény, a Poetis és a
Poetis, a Császár és a törvény nyelvét, a törvény és a törvény emberei és,
törvény; most később a nyelvét a törvény, a lexiconographus és a gram,
matikus, mind az a mit a törvény és a törvény nyelvét fogva teremt
az Császár, a törvény leve a Császár, a törvény, a törvény, a törvény,
matikus tudományi rendbe vették, a törvény a törvény nyelvét egyenlő,
de igyekezett semmi. A törvény embere minden vad az nézi, mi egy,
gye, a törvény, a törvény nyelvét, de törvény; a törvény embere
minden vad az, ~~mi egy~~ hogy a törvény mit törvény, a törvény nyelvét, de
törvény. Mind törvény nyelvét, hogy a törvény is, a törvény is, törvény igazait
szókat kívánhatna törvény, a törvény egyenlő, hogy a törvény
nyelven mi a törvény. Most az törvény, az törvény, a törvény törvény
és; minden egyenlő törvény alatt van emek.

~~nyelvét a törvény, a nem a törvény, de nagy törvény a törvény
nyelvét törvény, a törvény törvény, a törvény törvény; egyenlő egyenlő,
törvény maga a törvény, a törvény a törvény, a törvény, a törvény,
az Császár a törvény, a törvény, a törvény, a törvény, a törvény,
egy törvény minden törvény, a törvény minden törvény a törvény,
mind törvény minden törvény, törvény a törvény a törvény.~~

4
azok a körökön, gönyökön, örökökön. De amúgy világosan rosz,
az örökön, mint az volna rosz: örökön; mind az, a kinek jülc van, nem
a jövedelmét nem a jövedelmét fogja követni, hanem földit: örökönnek
gyönyörű kármala kétféle, más.

Minden kérem tartja tehát a maga jülcit az a két ~~szó~~ szó, mely az,
más való hatalma gyakorlatában a jövedelmét és jövedelmét, a jülcit,
Egy, és kora, melyet mindig mea fogant nevezni. Ez olykor még a rosz,
az is jónak vélel, és a mi még több, roszá kézi a jót. Egy indokunk
jülcünk mondoga a mit Obsecra, Accoucheo, Pediculator által
jegyzet-meg más nyelven az Orvost; nyitván véteven, mert a jülc
verbum és nem nomen; és még is jót, mert a jülc jülcnek volt. Az Accou-
cheo talán vad nem fogant Babának, vagy Babakéjének, a tudós,
máskor Babakéjének, és a máskor obsecra babakéjének ként.
nevezni; és a véteven de jülcnek eukle (monumentum) jót, mely ha
vontat a gondolatok, értelem, mérték, és a más ~~kezes~~ közönsége,
sen és még az két Nyelvében is elhozata jülcnek, ~~ella~~ ~~ella~~ el,
siltani. Teljes a dominat ~~örökön~~ nevezni, az ~~emphatic~~ ~~emphatic~~,
nem ~~assonant~~; roszul, mert Nyelvében a veruclisát nem ismeri: de
a ki tudja, mennyivel jelentősebb a ~~örökön~~ mint a ~~örökön~~, örökön fog
a jülc.

Pegyon a jülcnek, a jövedelmén, a jövedelmén három parancsolójin ki-
vül egy katodik ~~örökön~~ is, az ~~örökön~~; és ezt azért nem ismeri ~~örökön~~,
mert jülcnek a zavartól, mint hogy a jülc ~~örökön~~ mindenben más mag
más, nagy igazságtalanság. Mint hogy az ~~örökön~~ dolgaiban minden
versenyget véteven, és az még a magyarázat is: legyen elég itt
egy ~~örökön~~ jülcnek elégé ismeri igen tudós Grammaticusnak,
Adelungnak, zavart hozni-fel, ki kivéte Grammaticája ~~örökön~~,
nek utolsó lapján a jövedelmén val ~~örökön~~ vezette ~~örökön~~
a jülcnek ~~örökön~~ de a ~~örökön~~ jülcnek: Einen ~~örökön~~ ~~örökön~~ ~~örökön~~

hívandó a nagy gellius is bizonylatokat ismerkedni,
mely pedig a legelőbbet egyidejűleg. Nem ellentétben gellius, mert nem
sajnáthatni, hogy az legelőbbé tőri az ellentétet, de mindon ok ok van
gyon, a nagy ok, való ugyan tőri (baroné, nem baron felesége, hanem
affony vagy baronybarát; baroné, parancsoló adzongyag); egyedül az a
hogy, hogy még eddig egyidejűleg sem tudja, mit kell a Nyelo Jeniusa alatt
érinteni. Hogy az a Nyeloné valajdon nemzeti arajat, a nemyidőn az más
nemzeti Nyeloné arajatól különböz, plenti, ammi bizonyos; valamint
az, hogy ammi az hasonló egy valami a gelliushoz, az nem egyet esen,
selet jegyez, hanem egy bizonyos fonalfalat; mely az egész Nyelo Jeniusa
védelen végig-fut. Így hogy mi a gelliushoz, jegyzésben minden más
nemzeti példája ellen nem a gelliushoz, hanem a gelliusval elindít;
hogy mi a Logica hagyása a minden idegen példát ellen nem mondják
Élet emberét, hanem Élet ember, és olyan: az a Élet ember (nem em,
beve), a hit a Pubiconon innen dől-falaltant (nem a Élet), az
befelle (nem befelle), hogy mindon a vizen általjötet (ite más a
plucaliban) —, hogy a mi Nyeloné is vagynak raját gellius,
sei, melyeket mások isorvan a Lexicon után úgy nem fordíthat,
nát a magyar Nyeloné, Élet vallottam, az az szewedtem) mint
mi nem az övéket, itob. Hogy est a Nyelo Jeniusaat szewedtem kell,
nem szewed kérdést: de ha ez is Élet e? úgy látják nem az. Van,
nél inkább szewedtem a Nyelo Élet szewedtem szewedtem, mert a mit
ez alatt értünk, a Élet szewedtem szewedtem.

Maradjunk meg tehát a Élet szewedtem mellett, a mondják,
hogy a Nyeloné négy Élet szewedtem, a Élet, az Analogia, az
Etymologia, az Euphonia; de minthogy ez a négy egymással is
esetben ellentét, a Élet szewedtem inkább mint Élet; a Élet szewedtem,
Nyelonében az Élet a legelőbb a Élet szewedtem a Élet szewedtem pedig

8
112

goros bilincvel hozzá vezet rab. A mit ő, a 'hűség' és 'jless' kívánva,
gai után, parancsol, az helyes, az jó; és ha ~~marad~~ illetet jobbat,
vai a jobb Olvasóji javallját, az az által hogy azt egy javallját, a
Könyvet. Így tanítja ezt Horátz, így Quintilian, így minden Nemzet
minden nagy Írója. Így leve nálunk ismét jó az ev (estendő), a evölöny
(Amalec), evszat (estendő része), mint éjszat (éjnek) éjszatan (éjszakai),
tásza; így ér az éres (érett)ből, ür az üresből; (az üreg származója az üreges),
bete a béteségből; hála a hálát-(accusat.)-ből; tellem a tellemesből
(nem tellemet a tellemesből; az et ott epenthesis: szllaba, mint a
szorgalmatosban, de azért nincs szorgalmat);

Βριτίων' ἰσολόγοι:

Ὁ Πάριος λέγει, λόγος δὲ ἠβδ' ὀλίος: εἶπε δὲ ὁ ὅς
εἶπον ἔβκου, ὅς γὰρ εδουλένες Τυχη.

Dio Cassius C. XLIX.

Ἡραβόην, εφάκου, ετυχόν, κατεπεραξ, ἀγαπῶμαι.

Τίς δὲ, κἀ γὰρ, καὶ πῶς, ἢ ἄρος οὐδὲ μόνον. Ignoti.

Sum dilectus, amatus, amore potitus: at a que,
Quando, aut quo pacto, scit puto, sola Venus. Petr. Franciscus.

Ἡρώδης! ἠλθὲν, μὴ οὐκὲν γαλιθὲν, μὴ δὲ γὰρ μὴ γυναικῶν.

Ἄνε ἰωνῶν μὴ ἴων μὴ ἴων? ἠὲ δὲ γὰρ ἴων ἄλλοι Ἡρόδης X. p. 43.

Ἡδωλλέτ, Ἡδωλλέτ ραγῶν, ἢ γυναικῶν. ἐπεὶ ἐλάτ;

Ἡγὲ δὲ, ἠὲ δὲ, τινὲν? Ἡρώδης, τὸ δὲ μάγει. — Septulom 1813, Jun. 11d.

Ἀ Βακχάουτ' ἰσοβία.

Τίς ἄδε; — Βακχα. — Τίς δὲ μὴ ἔβε; — Σκοπῶν.

Τίς δ' ἐξερῶν, Βακχῶν ἢ Σκοπῶν; — Σκοπῶν. — Vinduides.

Ἄλλο τῶν ἀφῶν, μὴ τῶν Βακχῶν ἴων.

Ἡ μὴ γὰρ βραδύως, ἢ δὲ ἄλλοι ταχῶς. — Ignoti.

Simplex nec capios, sed nec sapiente puelli;

Haec nimium tarde, vult nimis illa cito. — Petr. Franciscus.

Ἄρ' εἶδὼς Θυγῶν, τὰ πάντα δ' ὄρω, ἢ δὲ τὰ πάντα

ἴδω, τὸν δὲ γὰρ μὴ τοῦτοῦ οὐδὲν ὄρω. — Ignoti.

Theronem ut video, video omnia: at omnia rursum

Ut video, Theron, te sic nil video. — Petr. Franciscus.

Οὐτε με παρθενικῆς τρεῖς γάμος, οὔτε γένηται
ἔγω μὲν ἐπὶ τῷ γάμῳ, τῆν δὲ καταυδόμεναι.
Εἰς μὲν γὰρ ἄλλοι, μὲν ἄλλοι δὲ, ἢ δὲ περὶ γάμου
Ἐξ ἡσυχίας δαδόμενος ἔγω καταυδόμεναι. — Διόγ. τος.

Non ego virginibus capitis, sicuturve puellis:
Hæc ego committor, hæc ego decemtor.
Credas mihi aut vitæ hæc sapient: matura puella
In Venus dulces apta venire toros. — Petri Francii

Caranus Comicus.

Εἶδ' ἀνέμους γυρομένην, οὐ δὲ γὰρ σείχουλα πᾶσι δόξαι,
Ἐδέξα γυρομένην, καὶ με πρὸς τὰ δέξαι.
Εἶδε ἔσθον γυρομένην ὑποπρόσφρον, ὅσθα με κέσθιν
ἀγαμένην, κορυβαίς ὅσθα δὲ κέσθιν.
Εἶδε κέσθον γυρομένην δεικνύσθον, ὅσθα με κέσθιν
ἀγαμένην, κἀλλοῦν ὅσθα κέσθιν κέσθιν. — Διονυσίου ἑλληνιστῆς.

O utinam vinum ventus ego, tu volis in cætu
Ut inde inammat, meque vinum excipiant!
O utinam rota vinum, quam tu cætuamque gerantem
Albenti tecum pectore purpureum!
Album utinam fiam quoque lilium, ut inde colore
Cum superes illum, plus vaticare tuo.

114

Spanish Sonett.

Don Mariano Tagoestre.

Lleno de gloria, en alas del Pegaso,
Tocando alegre el lirico instrumento,
Subes, Tagoestre, à ocupar tu asiento
En la empinada cumbre del Parnaso.

Yo pobrecillo de talento escaso
Tus huellas voy siguiendo sin aliento
Mas desmayado a los mejor me viento
Y no puedo seguirte un solo paso.

Y quando veo desde abajo vols
Coronada tu frente alla en la altura
Lleno de embidia lo atribuyo à dolo.

Pero al caso conoreo mi locura,
Quando me paso à contemplar que Apolo
Tu merito premio, no tu ventura.

Spanjol dal.
minden prophétan döfordul beune az *DES* réim.

IMITACION DE CATULO.

A MEMONOS vida mia
En la edad de los amores,
Sin curarnos de la embidia
De los viejos detractores.

*Xenvie
invidia*

Nacen y mueren los dias
Entre tinieblas y alvares,
Pero nuestra luz si espira
No cobra sus resplandores.

Abandonate en mis brazos :
Te adoro : si el que me adores
Tus deseos te lo dictan,
Ellos queden vencedores.

A mil besos mios dales
Mil tuyos por successores
Y luego con mil te pido
Que los labios me devores,

Veremos en la porfia
De besos competidores,
Si tu me los mas dulces,
O yo te los doi meyores.

Der Fremdling.

1. Ich komme vom Gubierge her
Ich wußt das Thal, wo wohnt das Meer,
Ich wandeln still, u. wenig froh,
Und immer fragt der Knäpfer: Wo?

2. Die Sonne strahlt mich hier so kalt,
Die Blüthe wulstet das Leben all,
Und was sie andern, taubere Pfahl;
Ich bin ein Fremdling überall.

3. Wo bist du mein geliebtes Land,
Gehst, grasest, und nie gekammet,
Das Land, das Land, so stoffungsgleich,
Das Land, wo meine Acker blühen?

4. Wo meine Tränke wachende gese,
Wo meine Haten aufzusteigen,
Das Land, da meine Acker spritzt,
Und alles hat, was mich gebirgt.

5. Ich wandeln still, u. wenig froh,
Und immer frage der Knäpfer: Wo?
Ich bringe die Luft dem Land zurück:
Dort wo du wohnt bist, blüht das Glück!

Kiírott helyek.

Meleager.

Ουκ εδωκα Καρυάριον· ο γαρ καλός εις Διδ λευβει
 ως ηδη νεκτάρ τω δειο σιωχοσαν.
 Ουκ εδωκα· τι δ' εμοι του επουρανιον βαβυλίας
 Αυταδδον νικης της εν εξωτε λαβειν;
 Αιχουμαι το δε μουνου· ο παεις αυτων εν Αλορυπον
 Εκ της νιπτρα ποδων δακρυα ταμα λαβοι
 Αναμωδονον ζοερας· ηλυκω δ' ομματα νευρα δυοζον
 Δουγ, και τι φυλαγε αεπαλαι ακεροτυες
 Τ' αλλα δε παντ' εχετις ζεως, ως δειμις· ει δε δεδυβοι
 Η σαχα κου κυρα γενομαι αμυζεοβιαν.

Ja, Garidimus mitsag' ich; das Himmels könt zu Erionen,
 Das in dem Kaktarhaly misse dem Himm zu Blumeng.
 Ja, ich mitsag' ich, dem Golden! Was kinf' ich dem König der Götter
 Woff zum Lauch in dem Himm könt der Erde mich auf?
 Hine del fimo bignaf' ich: zum Himm und wofden der Erde
 Himm in del minge mich noch von der Erde — del Himm
 Himm, zum Ged ich die fuffe zu minge Erde fudäthig;
 Fuff auf blid' in mich noch; gönt der Erde die fuff.
 Erde dem Himm fuff alle, wie miff. Ich miff' in die gönt
 Quell woff könt auf der Himm Unstadelig mit fuff.
 Erichon.

Ηρακλῆος, ἐφύλου, ἐτοχόν, κατέπεραξ', ἀγαπομεν.
 Τῆς δὲ, καὶ ἡς, καὶ πῶς, ἢ θεὸς οὐδὲ μόνῃ.

Wissen! ist lieb, und konnte geliebt, und küß und quierst.
 Aber wie, und bey wem, wiss die Göttin allein.

Herder. T. X. p. 43.

Ἄδιον οὐδὲν ἐρίστος, ἐρίστος δευτέρῃ πάντα
 Ἔστω. ἀπο βροματός δ' ἐπτοβὰ καὶ τὸ μέν.
 Τοῦτο λέγει Νόββις. τῶν δὲ δε κόπεις οὐκ ἐφύλαβεν,
 Οὐκ οὐδὲν τῆραν ἀνδρα ποτα εἶδα.

Wissen ist nicht all Liebe. Von allem Wissen die fern
 Ist sie das süßste Kind; Sonst ist fallen zu ihr.
 Das spricht Nothil; aber mir dem, dem die Göttin geliebt hat,
 Was in der Rose blüht, wissen die Lieblichen mir.
 Herder id. 47.

Wissen ist nicht all Liebe. was auch hat, alles das Zonide
 folgt in auf Liebe, zu ihr fern ist die Sonst mir geliebt.
 Das hat Nothil gesagt. Doch wenn nicht Zygria liebt,
 Nicht weiß solches, wie soll Zygria Rosen ist sagt.
 Eriuson. P. 47.

Romain, j'aime la gloire, et ne veux m'en point taire.
Voltaire, à Cicero neoëben.

Cicerónar Consuli estiuése.

Orat. in Pisonem, Cap. 11.

Ego cum in concione, abiens magistratu, dicere a Tribuno pleb. prohiberes, quae constituesam; cumque is mihi tantummodo ut iurarem permitteret, sine ulla dubitatione iuravi, reimp. atque hanc urbem mea unius opera esse salvam. Mili populus Rom. universus illa in concione non unius dici gratulationem, sed aeternitatem immortalitatemque donavit, cum meum ius iurandum, tale atque tantum, iuratus ipse una voce et consensu approbavit.

Il n'est pas mal aisé de tromper un trompeur.
La-Fontaine.

Heureux sont ceux qu'on trompe à leur profit.

sine luce genuit, videndumque parentum

Nomen. Silius VIII. v. 248.

Τὸν, τὸν γὰρ τοῦτον, ὁρῶντες ἢ ἠκρίβητα, ἢ ἠδιστα.
Xenophon.

6

Zor pugodi sa kaha pyvetai novos

Čal čindm ič duš gubm možet ništ,
Čm gubm vblm gnošt abm ič die — Schuld.

*

Ač čet nem legelso birtolindr,
De legesvervob čm a — megnitav.

---

7 119

Per le nozze d'una Dama Milanese.

Del letto marital questa è la sponda;
Pius non lice seguirvi: io patto, Addio!
Ti fui custode dall'età più bionda,
E per te gloria accrebbi al regno mio.

Sposa e madre os sarai, se il ciel seconda
La dolce speme ed il comun desio.
Già verreggiando ti cospirce e sfonda
I gigli Amor che di sua mano ordio.

Disse, e disparve in un balen la dea,
E in van tre volte la chiamò la bella
Vergine, che di lei può anche ardea.

Ma scese intanto sfolgocando in viso
Secondità, per man la prese, e diè alla
Al caso sposo, e l' duol cangiossi in riso.

Crueli.

Nè va star sol, nè giro ov' altri il chiama
Petrarcha Son. XLX.

---

mezzo son. CIX. }
empie. S. CXLII. } *lettoyer rimolva.*
volta S. VI. }
sole S. CXXIII. }
tempo S. CXLII. }

L'Époux et l'Épouse

La tendresse d'un époux est bien au dessus d'un amant.
 C'est une passion douce, tranquille; c'est un amour, qui
 a tout le charme, tout la confiance de l'amitié. J'ai
 éprouvé depuis que les véritables plaisirs sont ceux que
 l'on goûte sans remords, et que le mariage peut seul veu,
 plus tous les vœux d'un honnête homme. Qu'on est heureux
 lorsque le bonheur est d'accord avec la vertu! Je me livrais
 d'avance aux plaisirs innocents de cette suprême félicité;
 je sentois tout le prix d'un si charmant avenir; il me
 devenoit présent.

Les époux malheureux, par Arnaud
 de Baculard.

O süßes Bild soll Lieb und Lust und Sangen,
 Du nimmst mir das arme Glück und pfand,
 Wenn dich an Brust umfangend und umfangen,
 Und Mund an Mund und Hals an Hals fängt
 Und Augen wach, frinnend, und Krolangen,
 In feinem Riß, in finem Gang sich drängt!
 Ordnung! Ordnung, du Bild soll bittere Pflanzgen,
 Die süßes Bild, die forundung unimem Gunggen.

Schulz, beyanderte Rose. III. 29.

Epigramma Palladis.

Ἦν ὁ φίλος, τί δάσβη, Δορυυε φεάττε, ενδος εγραψε,

Ἦν δ' αὖ μὴ τί δάσβη το φεάττε, εἴπε μόνον.

Quid p̄d̄ μὲν ταῦτα τὰ ἔγγραφα. αὐτὰς ἔγραψε

Οὐκ εἰδὼς Δορυυε, οὐ γὰρ εἶω Δορυυεῖα.

Δορυυεῖα Δορῖαι ἢ Ἀεολῖαι διαλεκτῆς ἀοσ. 2. Inf. activi Δορυυεῖα ἡγ
lyett (dedisse).

Ha egy valaki ajánlódol veve, Domine frater nevezzel tiffel,
geté' az adót; ha nem velt, csak frateris monda. Kalmári Jollás!
A mi engem illet, nem vágyok a Domine-re, mert nincs mit do,
jéved.

Egy másik:

Πάρα γυνή χοδός εἰμ. εἴχει δ' ἀγαθῶν, δὺς ἰσχύς:

Τὴν μὲν ἐν δαδάμω, τὴν μὲν ἐν δαδάμω.

Voluntas Senatus pro auctoritate haberi debet, cum auctori-
tas impeditur metu.

Quamobrem ad omnia ita paratus atque animatus esse
debes, non ut nihil facias, nisi jussus, sed ut ea geras,
quae ab omnibus summa cum admiratione laudentur.

Cic ad Brutum. Ep. Fam. XI. Ep. VIII.

Non est tibi his solis utendum existimationibus ac judiciis,
qui nunc sunt hominum, sed iis etiam, qui futuri sunt: quam
quam illos. ~~est~~ verius iudicium obsecratione et malevolentia libe-
ratum. — Cic. Ep. ad Quintum fr. C. I. Ep. I. No 15.

6
At e'er in thy sight I found favour, Apollo,
Defend me from all the disasters, which follow:
From the pride of great wits and the envy of small;
From the cant of fanatics, the jargon of schools,
The censure of wise men and praises of fools,
From critics, who never read latin or greek,
And pedants, who boast, they read both all the weel,
And let me be rather but honest with no wit,
Than a noisy, non-sensical, half-witted poet.

Dunbar.

Az jmed előte kedvet találtam valaha, Apollo,
Ments-meg minden bajtól, mellyet itt követelnek:
A nagy ember büszkeségtől, a kicsinyek irigységtől;
A fanaticusok gajpolásától, az iskolák zvargonától;
Az egész roszájától, az ephellen dicvésetétől;
Az olly Criticustól, ki soha nem olvasta deárot, görögöt.
A pedánttól, ki dicsekszenek hogy minden kéten olvastak
Hadd legyen embességes ember poetai edem nélkül
Mint egy lármás, ésthetetlen, félregyelmű poeta.

Mimnermus.

Τὸν δὲ χάρις, τὶ τὸ τέτυνον, ἄνευ χερῶν ἰσχυρῶν;
Τὸ δὲ μὲν ὅτε μοι πῖπκετι τὰυτὰ μετέει.

Quid gratum, quid jucundum, aurea si Venus absit?
Lunias, me hocum cura relinquet ubi.

Klopstock Odäja

Unsere Sprache,
an uns.

Klopstocks Werke VIII. Theil.

UNSERE SPRACHE AN UNS.

Nation, die mich redet, du wilst es also auf immer
Dulden dass der Deinen so viel mich verbilden? Gestalt mir
Leben, die einst ich von dir nicht empfing? dass sie mein
neue Schwünge

Weise Kühnheit mir rauben? mich mir selbst?

Unserwürfige Dulderinn, nun so schummere denn! Ich bin
Dennes wie einst du warest nicht würdig, oder ich dulde es
länger nicht, und ich lass hinsterben den neuen Unton,
Gleich dem Nachhall, und bleibe die ich war.

Weil ich die bildsamste bin von allen Sprachen; so träumet
Jeder pfuschende Wäger, er dürfte getrost mich gestalten,
Wie es ihm lüfte? Man dehnt mir zum Maule den Mund;
mir werden

Von dem Zwingen die Glieder sogar verrenkt.

Hátzisz, melly engem bejárt, te hát öödre alarod
 Törni, hogy a tiednek olly sorjait engem elléjened? nes
 sem alarod adnad,

Mellyet egyjtos én föled nem vettem? hogy szárnyalásomnad
 Bölcs merészségét fölem elrabolja? el ön-magamot magamtól?

Engedéremy Törö, úgy hát rendezegj immác! En néed,
 Hogy a hogyan egyjtos valál, meltsó nem vagyod, vagy nem rendezem
 Továbbá, s elhagyom halni az új alhangzatos,
 Hasonlót az utánengedéshöz, s maradod, a ti valét.

Mivel leglégyéremyebbe vagyod minden nyelvednek,
 úgy almodja

Mindenid kontár Merö, hogy engem blyván alarodhat,
 A hogy önczi tetteid? Japává tezefti-e számot, söt tegy
 semsim

a köhérlő cigákon figyarnitatumat. ti.

Selbst Umwechslungen werden gewagt. Ob erstelle die Fabel
Venus zum Fisch, Apollo zum Raben, zur Tigris Phetis,
Delius Schwester zur Katze, zum Drachen den Epidaurer,
Und zu der Aeada Führer Lica, Jupiter.

Wer mich verbrühet, ich hab' ihn! mich gallizimmet, ich
hab' ihn!

Liebe kann selbst Jünglinge nicht, wenn sie mich aus Quiritum
machen, und nicht, wenn sie mich verachtn. Ein erhabnes Beispiel
Lies mit Hellanis: Sie bildete sich doch sich!

Meiner Schwester Hellanis Zwang ist Zwang der Sirenen;
Aber sie will nicht wegführen. Ich war die Schuldige, folgt ich
Reich einer Sklavinn, ihr nach! Dann kränzte mich nicht
des Lobes

Daphne zuvor, nicht die Ciche, die Hlyn einst war.

Még elváltoztatávor is macsettner. Így csúfítá - el a Mese
Vénusz kalla, Apolló hollóvá, tigrisnévé Thétisz,
Déliuszna hígát macstárá, sárkányá az Epidauruszit,
V gulya' veszévé séged, Jupiter.

A ti engem elbrittol, gyűlölöm őt! gallicizmol, gyű,
lölöm őt!

Még kedvenyáret sem ismerem, midőn engem Quirinuszá
csinálnar, midőn es nem, midőn eladójoznar. Eggy feun példát
Hagyá nekem Hellenisz: Maga által képzette magát!

Hellenisz testvérem? dala Sirenet? dala;
De ő nem aras elcsábítani. En volnék veskes, ha én
Sklávnérem követném őt! Ugy engem nem tofodizna a bovozzán,
Daphne elább, nem a tolggy, melly Hlyn volt egykor.

Igy farad - di a Mészias' Cuedője, eggyid legiszeltőbb Ujra - te,
remtője a Német Nyelvet, azor ellen, a bir az, a nagy munkára
el nem kéfűlvén, a Francia, az Angol, a Görög, a Római Nyelvet
vörösbb követése által elváltoztatár, elrontottár; inté őket, hogy
Nyelvet ön magából bővítse és szépítse, a hogy erre a Görög
Nyelv' Múzaja ada példát, melly nem sebe követőn mástól, v a mit
bi ön - magából bírja.

Ide tekintvén mind a német nyelven is Odát, mind annak
fordítását, hogy Bavaáriá a kétót egymással ötvözhavonlitha,
sőt, a megkülönböztet, ha Nyelviünnepet keljen e oly ~~szó~~ Mive,
löt, oly llyra Teremtés órajtani, a millyen Klopstock vala a
Németnek, melly ötet, Levinggel, Winkelmannal, Göthével és Vossal,
a maga legnagyobb kösének sedinti.

Maga az, hogy Klopstock poétai minden, merész jármyaládu
Dávidan, azon Odájában, hol a Nyelv? szeptavája mellett burrog,
megszewede a németté-vált, de idegenséget nagyon éreztető
francia Nation gót, & ~~egy~~ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²⁷² ¹²⁷³ ¹²⁷⁴ ¹²⁷⁵ ¹²⁷⁶ ¹²⁷⁷ ¹²⁷⁸ ¹²⁷⁹ ¹²⁸⁰ ¹²⁸¹ ¹²⁸² ¹²⁸³ ¹²⁸⁴ ¹²⁸⁵ ¹²⁸⁶ ¹²⁸⁷ ¹²⁸⁸ ¹²⁸⁹ ¹²⁹⁰ ¹²⁹¹ ¹²⁹² ¹²⁹³ ¹²⁹⁴ ¹²⁹⁵ ¹²⁹⁶ ¹²⁹⁷ ¹²⁹⁸ ¹²⁹⁹ ¹³⁰⁰ ¹³⁰¹ ¹³⁰² ¹³⁰³ ¹³⁰⁴ ¹³⁰⁵ ¹³⁰⁶ ¹³⁰⁷ ¹³⁰⁸ ¹³⁰⁹ ¹³¹⁰ ¹³¹¹ ¹³¹² ¹³¹³ ¹³¹⁴ ¹³¹⁵ ¹³¹⁶ ¹³¹⁷ ¹³¹⁸ ¹³¹⁹ ¹³²⁰ ¹³²¹ ¹³²² ^{1323</}

deu más esetekben azt (vilálmavna) nézid.

Der deinen so viel. Uj, és deából vett: tuorum tam multi.

Gestalt mir geben, stbb. Elmaraða ☩ előle az eine, és a föld

rende inkább görög mint német.

Unten, mint Unmensch, Unthat megvetést érdemlő ember

és tett; — új, és olyan, hogy a Német Lexiconba soha sem fog fel,

véseni.

Die bildsamste. Hogy ez a Német Nyelv, az a Görög, a deák,

és a Magyar nem fogja megvallani. Syntaxisa ugyan épen nem
képzékeny, noha egyes szó szerinti értelemben igen is az. Legalább a franciá-
czához hasonlítva, melyet ^{emelés} Trojif bilincsekre verének, képzékeny.

Wagen, a wagen igétől. Nagy Klopstock vétezt, mivel ezzel,
bár a németből vettél, élt, vagy a mi Nyelvtudósaink vétezt,
hogy a kála, béke, kor és év szót, mivel eddig defectívumok
voltak, eddigihoz jár. ✕ Quarandlungum. Minnélund reges, rudes, fideles

Tigesium. Uj, mert a Tiges németben episcopus. U mit monda,
nae eve az a hid a barátnét nem tushetir? De fél szavad előt hal,
talan volt az Joveuné is; akkor Joveuné.

Verbittes, gallicismet (az az előbe érve a ver reflexió) ver,
achia. Csak bosszúságból így hogy meg ne állhasson az alkotás

formája; mert vagy verbiticismet vagy vergallicismet hívni.
U az itt említett két cikke az arra tánt, hogy a Nyelvet pontosan az
is kénytelen, a ti az Nyelvorontás és Nyelvorontó ellen büszke.

Példák — Helleniz. Az emlékeztetés igen helyes, igen böcs,
csak hogy nem egészen való. Annak a ti első vala, nem volt mit
veuni mástól, és a Görög Nyelv? Mázája így is sodat veve Capituliz,
ból és Phoeniciából.

Das Bild.

Erstausgabe in 5 Akten von Ernst von Houwald.
Leipzig, bey Göschen, 1821.

- V. 61. ——— Kayst' mich diese Zornigal
 Das Gländel' süßen Botsen sagen; wenn es
 Und wirklich wagt, so pflegt es Zornigal' nicht zu laßen,
 Um desto pfört' er mich zu übertrappen.
- V. 62. Und wenn ich manchmal küß' den Bild' nehm',
 Und in die Wölben geh', glaub' daun nicht,
 Daß mich ein Timpelkops'z' angreiffen. Nein,
 Je sohn' ich mein Bild' was dort nehm',
 Je mehr, desto toller ist mein Geiz.
- Und such' ich manchmal still' mein Haupt' zu fassen,
 Und wage kaum die Augen aufzuzehnen;
 Glaub' ~~daun~~ nicht, daß ich daun pfüh'le, süßsam sing.
 O mein! daun hab' ich schon' gehalten
 All' Menschen' sind, süß' ich mich' für' verfaßelt,
 Auftragn' und mich, was küß' ich soll' tollendun.
 Vor diesem Ding' ich mich, das nicht vor Menschen.
- V. 79. Man sagt, es sey mir mancher Witz' gelungen;
 Allein dieß quüß' nicht. Nur des Geinich',
 Das in ihm lebt und immer noch nehmend,
 Das keine Augen ward die Bild' von Licht.
 Das in sich selbst die Ideale pflegt
 Und küß' erdlich, was noch kein Auge sah,
 Begleit' es was vor jedem Bild' nehmend,
 Das macht den Menschen. Meins' Pfandes
 Dürft' ich um keinen blühenden Lorib; man wird

Mit Armut an Festigkeit, und nicht,
die lieblichste, die kalten weichen Tönen
Die trüben immer fest die kalten Züge.

N. 195.

— Das Leben soßel Glück,
Es ist kein soßel Glück, nur in Freude.

N. 208.

— Diese weiße Liebe,
Es ist die kalte glühende Augen,
Die solis prima Fantasia und Kunst,
Das fugal, das ist ein durch Leben soßel.

Consil. Puky Ser. a' Leist és Seclé
1810. 417

(65) I

HAZAI 'S KÜLFÖLDI

T U D Ó S Í T Á S O K.

(8.)

Pestről. Szombaton Boldog Asszony hava 27dik napján 1810.

munkák kiadatása az ő adossagainak letűzésére fordították.

JUTALOM KÉRDÉS.

A' ki a' mi Anyai Magyar Nyelvünknek napról napra előbb menő Tökéletesedését kedves érzéssel szemléli, és a' ki némelly balra néző Itéleteknek kötele alól fel óldoztatva, vagy Homályába be se borúlva, egész világossággal által láttya, hogy más Országok' culturájának utól érése a' legyen a' legfőbb akadályunk, hogy az idegen Nyelvek tudományos eszközehez későn juthatunk, azombán pedig a' magunk Anyai Nyelvének a' Tudományokra való Alkalmaztatása körül, az a'hoz kívántató Mester Szóknak (*technicus terminusoknak*) ki keresésében, és minden Irók által egyaránt tartandó megállapításában magunk is késedelmeskedünk; — a' ki mondom a' Magyar Mester Szóknak tanátskozott Hatalommal esendő Megállapítása' szükséges voltát által láttya, lehetetlen, hogy jó néven ne végye, ha valaki tsak egy Szótska körül is foglalatoskodik.

Én már régtől fogva egy Mester - Szónak fel találása körül kereskedem, és nem átalom meg vallani, hogy annak helyes Nyomába mind ez ideig nem akadhattam, sem pedig egyel mással tartott tanátskozás által nem boldogúlhattam, 's ugyan azért látván annak a' Tudományok' magyarosításában elkerülhetetlen szükséges voltát, és tudván, hogy több szem többet lát: kívántam azt Jutalom kérdésre ki tenni az igazi Magyar Publicum előtt.

Tsak egy Szótska ez; de a' melly nélkül el nem lehetünk: arra való nézve annak fel találójának, én tsekély tehetségemhez képest 50 forintot szántam el, nem annyira Érdem pénzül, mert a' fel találó annál többet fogna érdemleni, hanem tsak néminémű jutalmául. Egyébaránt Anyai Nyelvünk' előmenetelétül függő köz Boldogságnak Gátlásai ellen való győzedelemből szerzendő Részvétel legyen annak ennél bővebb nyeresége. Azomba pedig igen ditséretesen fogja tenni

Handwritten notes at the top of the page, including the number 418 and some illegible scribbles.

akárki, ha ezen tsokély pénzbeli Jutalmat néki meg szaporittya; va-
lamint már az ilyen meg szaporításra van is egy tudva való ditsé-
tes példánk.

Azt a' Szótskát keresem én, a' melly a' Deákoknál *Spiritus-*
nak, a' Németnél *Geist*nak mondatik. Nem az az, a' mit mi *Lélek-*
nek szoktunk mondani. Mert a' Lélek tulajdonképpen az a' mi a' Deá-
koknál *Anima*, a' Németeknél *Seele*. Mert más az *Anima*, más a'
Spiritus, valamint más a' *Geist*.

Ezt a' kettőt azok a' Tudósok is meg különböztették, a' kik
az Emberbe nem két, hanem három Essentialis Részt tartottak, és ma
is némellyek tartanak lenni, tudniillik *Animam, Spiritum et Corpus*.
Mellyek közül a' középsőt, mint a' leg vékonyabb, és leg vastagabb
két Szélső között középszertü szabásút, a' vagy mint mind a' két szél-
sőbül részesülöt *pro Medio Unionis* állittják.

Nem vitatom én azt itt, ha vallyon van e' az ezt állítóknak
Ígasságok, vagy nints? Mert akár legyen, akár ne: mégis szüksé-
ges a' középsőnek t. i. a' *Spiritus*nak magános nevet adni. Mert ha
valóságos az *Anima* és a' *Spiritus* között a' különbség; vagy ha mind-
járt emez, tsak mint *Genus* úgy tekintetnek is amahoz, mint *Species-*
hez képest: megérdemli a' különös nevet. Ha pedig nem tartjuk
valóságosnak: akkor is szükséges a' különös név a' végre, hogy az
azt hívőknek állítását mi is magyarul leg alább ki mondhassuk, és
úgy szólván reassumálhassuk.

Azt látjuk, hogy meg különböztetik ezeket más Nemzetek.
Alkalmasint minden Europai Nyelveken meg különböztenek az em-
lített 3 essentialis részeknek nevei, és három különös szóval nevez-
tetnek; a' Deákoknál t. i. *Anima, Spiritus et Corpus*, a' Németeknél
Seele, Geist und Leib, a' Francziáknál *L' Ame, l' Esprit, et Corps*,
sőt még ama' pallérozatlan Tót nyelven is *Düsa, Duch, Tyelo*. etc.
Majd tsak maga a' Magyar nevezi egy formán Léleknek, mind az
Animát, mind a' *Spiritust*, Annyira hogy

A' szent Irásnak Magyar fordításai is ezeknek helyes meg kül-
lomböztetése nélkül láttátnak lenni. Lásd a' többek között a' Böl-
tsesség' Könyve 16 Részének 14. versét, melly a' Németbe így ol-
vastatik: Ein Mensch aber, so er jemanden tödtet durch seine Bosheit: so
kann er den ausgefahrenen Geist nicht wiederbringen, noch die
verschiedene Seele wiederholen. Itt a' Magyar Fordító tsak egy
formán Léleknek nevezi mind a' kettőt a' helyes, és ezekben meg
külömböztetni kellő Értelemnek rövidségével, világos bizonyosságára

419
127

annak, hogy mi a Magyar Nyelvben a *Spiritusnak* és *Animának* különböző nevei nélkül szükölködünk. — Lássunk más Sz. Irásbéli helyet is. 1. Thessal: 5. 23. Deákül így szól: Ipse autem Deus pacis Sanctificet vos totos, et integer vester *Spiritus* et *Anima* et *Corpus*, inculpate in adventum Domini nostri Jesu Christi conserventur. Ebben a' mind a' hármat világosan meg különböztető Letzkében meg esméri ugyan a' Magyar Fordító, hogy a' *Lélek* nevezetet nem adhattya mind a' két elsőnek, hanem a' Spiritust *Elmének* fordította t. i. hogy a' *ti Elmétek épségben, Lelketek és Testetek ártatlanságban tartassanak meg* etc. holott a' bizonyos, hogy az Elme éppen más.

Ezen Szótskának tehát: *Spiritus*, a' Magyar nyelven való ki választására, és meg állapítására kérem tehát én Édes Hazánk Tudóssait, mellyben ez alább írt 4. meg kívántatók (requisitumok) találtassanak:

1-ső Hogy a' mennyire lehet a' Név egyezzen meg a' Dolog természetével, és Eredetével. Ugyan is a' Deák nyelvben legjobban meg esmérni, hogy ez a' Szó *Spiritus* ex primitivo verbo *Spiro* származik; valamint a' Tótba is hasonló származása tette ki. A' mi tehát per Spirationem ki megy, vagy a' mi még ki nem ment, de ki mehet, vagy kimenendő, azt illik tulajdonképpen *Spiritusnak* nevezni: ámbár a' mi másból Spiraltatott is ki, de ha harmadik dologba be menvén, ott résszerént csak múlólag tartózkodik, résszerént állandóképpen a' belső Essentiának gyarapítására, annak proportiója kívánságához képest, a' szomszéd *qualitásoknak* töribe meg fogódva figálatik, az is oda a' maga eredeti származásával hozván a' maga nevét meg tartja azt, és *Spiritusnak* mondódhatik, mint p. o. a' *Spiritus Mundi, & Astrorum in Elementis, et rebus elementatis*.

2-lyor. Minthogy a' Szent Háromság harmadik Személyének nem *Sancta Animának*, hanem *S. Spiritusnak* kell neveztetni; mi pedig ötet magyarul Sz. Léleknek nevezvén, azzal annyit mondunk, mint *S. Anima* tehát az a' fel találandó, és Spiritust jelentő szó bár olyan lehetne, hogy az a' Sz. Háromság harmadik személye nevezetere is alkalmaztathatóbb volna, ámbár már a' mostanihoz igen nagyon, és alig ha nem elválhatatlanul hozzá vagyunk szokva; de meg kell vallani, hogy az nem alkalmas a' sz. Háromság iránt való Theosophica Ideáknak helyes kifejezésére, és ha valaki az olyanoknak magyar fordításához kívánna fogni (hogy a' mi Hazánk se legyen effélék híjjával) mindjárt ebbe találná leg elsőbb és fő akadályát.

3-lyor. Mivel a' külső elementalis világ testi Dolgainak is a' Természeten vannak Spiritusai; kivált a' Chemicusok mennyiféle

Handwritten text on a piece of aged paper, possibly a label or note. The text is written in cursive and is difficult to decipher due to fading and the angle of the paper. The visible text appears to be:

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

röngyödött fa
rovado, rothadni kezdő.

David Saffo Művészettől 1813.

mellőzni. bevetett szó.
ex mellett, mint közletni ex közlet
De ex meget lehet e megőzni?

Terem.

először a szó a Homér 'Iliász' fordításában Révaiól. Erd. Museum 2k. No.
Révai vette a legrégebb Magyar Bibliából de anno 1384., v. ott oly formát
jelent, mint gymnacium. Talán nem haló szót e, az értelem a terem
és termeszés idejéből származhatván?

Viharos a szó, szétfutásra, szagolva,
keresgélve. — Apróságos gonddal apróságokat kutatni. Erdélyben halltam.

Lankás hegy szeliden declivis

léhas predikáció (úres, kapcsolatlansággal rótt.)

tekintellem

szóltató fordítója a szava.

gebe, substantivum

göcsöre; néu, szára, csontos ló. — Pinducifon. Szögörü rút szó.

vihar

a ló viharból, mely éjjeli fél a kőnél.

Töröd eredetü Magyar föld.

Weyreni Progr. Medic. T. II. p. 118.

Kárpáz; tuscis kárpáz, unde tuscicum kalapud, kalap et alia
vicum globul. enatum.

Kucuma.

Kapda.

Cizma.

Paguz.

Kudon.

Paplan.

Koha.

Katyan.

Kuba.

Kapuz, tuscis kopca.

ing et uneg accedit ad tuscicum giombek.

Köpenyeg, tuscis gepene.

Kalavási, braccas amplissimae, tuscis salvár, arabibz serodl.

Köntös peris debetur. Tuscis kontos (hinc kantus) vestis

superior cum manicis clausis. Describit peris Kandy.

hinc Suidas Kandyos xistos tégkmos.

Alma, ápa, tyúd, los, qap, oroffán, tobát, majom, teve, faj,
kál, findya, korom, kalanz, cöff, kapu, talyiga, tengely (han-
gul) sátos (italis sciator) kuyogany, cládány, kalta, dyida,
bicar — Comides in sua Sec. XI. Regum Hung. Genealogia Caput.
1778. in 4. edita Cap. VIII. p. 200. recensuit.

Magyar szót rokonisága

Callas (P.S.) bemutató, a mely minar Arisztó in de sudlájna Bethfalussy
szóló nyelvű Arisztó 1798 és 1804. Kinyitja, b. József Mátyás. 1803.

1. Kötet. T. 386.

németül.

Körm nyelven.

birna.	armud.
apfal.	alma.
griete.	Haitoa.
flanus.	Erik.
lingfo.	Kivis.
ffirysif	Scheffala.
boricos.	Serdali.
Mandula.	Kadem.
Miffalu.	Muschmala.
gnign.	Indochin.
Aitambain.	Seftin agatock (agatock Baum.)
Maulbom.	Dut, odur Dewchi.
Wallenisp.	Dochiwás — rokonhang a <u>dioboz.</u> a Paq bozgnell <u>gyivó</u> , somogyban <u>diob.</u> dia gammóval.
fakulisp.	funduk.
Corylus Colurna.	trebitond funduk (trebitond talan a bozom korsal rodon, mintfoggy a tobya gy agjat, bozontos.)
Lupa.	lyk.
sonp.	ag
blau	kök. (lék)
gswarth	kara.

L. 393. a. Maffoldar oder Afon neuerlich Pallas's altes Kinnritze agatsch,
nad, et vana mungytor l. 397. da gysa Javornad. Naimd a, korvofa gyfa, a javo-
nka, pedig az Afon, nem seveflette e et Pallas a let nevet.

l. 397. gyfa u. gysa agat atodli (nem dgyi e?) alma.
gyfa u. gysa vana korvofa (korvofa).

l. 398. Piffoldar Kogem (Kollung) agatsch (ja)

youngvadrign Carum Araba.

Tom. II.

l. 6. Armenstori Bazar (vadar)

- 5 Or kapi gforda, gvaige dar Kysphigung Or kapu.
Waldvorn (vorn) voren.

Ort vau

Orin ka, (ka).

l. 460. Jhon fuvierung blyst mit Piffoldar in andern mit Handtorn u. Prof
vornvortvorn Piffoldar (a Kypni ladovodub), dem sie vondenst gyzme den
fuvost vanden, wie vort in Zingul formen u. also vorden. Dignu Mijst kopf (Tij,
vakt) vanden sie in Piffoldar auf. — Jne a Katak amuzi mit a mi Kigebunde.

Kaukasische Sprachen.

Anfang zur Reise in den Kaukasus und nach Georgien, von Julius A. Klaproth
Jesart und correspond. Mitglied der G. Societat v. Göttingen. Halle u. Berlin, 1814. 1288; 8.
By elobesedet lita Klaproth 20. Okt. 1809.

Avar nyelven Vch = Wasser.

Maculal = Ungebräutes.

Mehr = Weg.

Das östliche Caucasus, zeigt dem Kozzu, dem Alasani und den sonsten
ein Ufer der Kaspischen Meer, wird von dem Kurbysch-Katarisch und andern asiatischen

Nationen Daghestan oder Kevgistan genannt, und seine fünfzig Lezgi
oder Lecki. 130

Geldmüchler fand in dem Distrikt Kevgistan 6 Hauptdialekte. Klappoth
megwirgalta, v. negyre klyta öffe. 1) Avarische, 2) die Sprache des Kay
zi - Chumuck, 3) die Akuschaische. 4) die das Gebirge von Kura.

Großer Hauptstamm der Avarische.

Der mächtigste unter allen Lezgiern sind die der Chan des Awar, der in der
Landesgrenze Chumsäg - Nuzahl, oder Chundir Nuzahl, das ist, Expans
für den Chumsäg genannt wird. Der die Daghestanischen Tabarn heißt
Awar Chan, d. der die Georgien Chumsägid Pathony, das ist, Chan von Chumsäg
Tains Besetzung ist Chumsäg Kozok (votzi auzi mint salu) Tabarnit Awar, oder
Awar-Kend. Dieses Chan wird von der Tabarn im Jenseit Lezgi Chan oder Lecki
Chan genannt. Tains Unterthanen sind die im Jenseit Awar.

Awar bedeutet im Griechisch iniquitas, iniquitas, tyrannus. — Der Name
Chumsäg ist wieder Griechisch, und Mongolisch.

Die Awar im Parthienischen Übersetzung des Ouzg und Kouruzg.

Hunnische Namen.

Avarische in Chumsäg

Uld, uldin, uldes	Uldin, eine Avarische Familie.
Attila	Addele, ein fünfziges Mannsname.
Bleda oder Buddach	Budach, Familienname. Budach = Substanz.
Ellar	Ellak, Lezgiischer Mannsname.
Dingizid	Dengazid, Familienname.
Esla (Eskape) Tochter des Attila.	Esla, ein fünfziges weibliches Name.
Balanis	Balanis, Mannsname.
Almus	Armut.
Leel	Leel.
Zolta	Zolta.
Jeyva	Jäyva.
Carolta	Carolta.

Avar spr.

Hühner: edel & cuel.
 Mandeln: isly, islye.
 Spanisch andisch. kunta, b. d. kerage von humm.
 Laster: uazya, uazay, uachi.
 Zahn: in d. avary chabokhu: vias, ziw, zib, zawi, zabi (N. t, s, z, und hron hull)
tooth anzolyul, zahn neinetul, zahn totul.
 Carl: marck, avary.
 Land: Kuer, kuver. görogül gell, magyar lar.
 Linden: misch.
 Blut: bi, odur e.
 Bein: zza, odur zoz.
 Pagan: za, odur zat.
 Fluss: or, kor, uor. — Jornandes sagt Cap. 52. Pars hunnor. in pyam versa
er postes Cyphise petit, quas Danubius annis fluenta proter,
meant, quae lingua sea hunnivab appellant. Klaproth est
egy hironja olvastatui: quae lingua sua henni var appellant.
 Hon: avabar.
 Krieg: mas, mes.
 Dampf: Kui.
 Bein: igo; avaride: Herz.
 Weim in Ungary, Bochor (boget)
 Ost: avard or. in Dido ist.
 Hund: avary su. magy. vikó.
 Wein: Ungary chityna (Ungary).
 Weis: - - - kaha. ku judit, avoc lakab, x.
 Wolf: Ungary werew. Wogly on ovry ov. wyr, wygie (veres).

Avarisch.	Wetvcherz	adchal	hedschen	adam	jomys	jemere	kvanaljari
Andisch.	Zowod	adchal	szw	adam	jumvon	botfcho	(viny, vva)
Deutsch	Gott	Gott	nißt	Mensch	Kind	viel	nißt daheim

Erklärung eurer:

Gott stirbt nißt: der Mensch lobt nißt lange.

mag. 215. Öfvetijje öföf. Radzig batöröbn. — repeq

Latarijje öföf. ölü (ölöim) Fed.
batir, silö. bator
balta. Sil.
bitsag. Muffna.

19 131

hasóé, kineé nagy ^{hasa} van. Sandor Szöf III.
Szemör,

Kabyló alj. Tinodinal Szöf.
Pájos orjáq. Pájos
járqal, nyarqal
kéjebeli embe, Representans.
elitandé.
veleset egyembe = egytemben.

hölgy-menyet, Wijfel. Márton, al Bestueli ford.
a Mátos rajpa a Palótyodnál: hölgye.

kajla és kajza; innen Hevosten kajszul.

kizimlelmi, dal huffen anfubon.

had = káznép, regibben.
E a gala a Rátooy idójében gad negy hadból (káznépből) állta.

Sivány puffa homoré tés.

Surján
fenetetlen ingorahny, gombédox melyedq.

Väter Unser

in Chinesischer Sprache.

Klaproth'scher eul. Mundart.

Gnaden reichlich bewirkt

Gib uns heute unser tägliches Brot

Hilf uns nicht in Versuchung zu kommen

sondern dich erlöse von dem Bösen

Denn du allein bist der Heilige

Gott und du allein bist der Herr

Bewirke uns die Gnade nicht in Versuchung zu kommen

sondern dich erlöse von dem Bösen

Denn du allein bist der Heilige

Gott und du allein bist der Herr

Bewirke uns die Gnade nicht in Versuchung zu kommen

sondern dich erlöse von dem Bösen

Denn du allein bist der Heilige

Gott und du allein bist der Herr

Bewirke uns die Gnade nicht in Versuchung zu kommen

sondern dich erlöse von dem Bösen

Denn du allein bist der Heilige

Gott und du allein bist der Herr

Bewirke uns die Gnade nicht in Versuchung zu kommen

sondern dich erlöse von dem Bösen

Bévétt új szót.

lap, pagina. Adta Barczafeloi János Dávid Pateri Prof.

crim, szabó Dávid 2 Barczafeloi.

Költő. Mat. Superior. filológus is.

remény

Janos Barczafeloi

Angoly

Rege. K. Sz.

Kellem. K. Sz.

Év, eszendő.

Év, éltet pap, K. Sz.

Remény, modestus K. Sz.

U U U
Synesis.

figura constructionem ad sententiam, non ad
voces referens.

Ἐξ ὄψεως ἢ πάλιν, Iliad II. 278.

Juda ruunt. Ovid. Metam.

Pars aditus firmavit vobis, ~~terrae~~ capere At. Aeneid. IX. 466.

Ut quis ex longinquo advenit, miracula narrabat.

Faust. Aenac. II. c. 24.

Feled.

Versegi kárhoztatja; mert az ad, ed formativa (fordad,
csügged) a páromazérolmad nem adhat világos életmet
a mint az avád, emyled; feled, görbed jobbol kitettség,
mellyet helyeto az avul, emyhül, felejt, gördül hasonlít,
kataslamul világosabb, mivel jobottabb. A fonyos
mozás tudománya az effele szó képzőket felhóttadmet nem
vezi, a Philosophianar ama' jótövevénye ismint, hogy az
embeci nyelv amál embecobb, töleletobb, meemil életel,
mestob, az páromazérol kóholás áca teljesezgel altalmatla,
vornar tartja, a nélkül mindayáttal, hogy a velde formált
regi és mindemitté ismestev-érelmü évarat, úgy
mint neuzetündi? ism koránar isent masidéit, Nyel,
vöndölé ismündivestéti kóványa.

Philos. Falpigay. l. 78.

Az 1382 di: Magy. Bibliában más előfordul: Ezer anna,
por, kiet souka sem egy FELEDÉL el nem kövöl. Itk
sunt dico, quos nulla unquam delebit oblivio Esth. IX. 28.
Révai Antigg. Hung. p. 198.

Q a Versegi épen úgy tudá gaggogni a Nyelo felöl, mint
Hannibal elöte az a Rhetor a hadalozásról. — Nyel világos-
vabb mivel jobottabb, ugyanond. Is; jobjundé hozzá, a vilá-
gos lesz. O maga is vöndat leve egy világossá, a néha jót is.

recordermini diversione ES.
Catil III. 10.

Höset.

Amisignu, nem Guldnu.

Mitrosion az Istvágy mellett sáborba szállott volna, ott
múlata egy ideig, míglen az Erdélyi Vajda felvenné az
ő néjét, és az alföldi höset utána érdeyüendr.
Heltai Krón. CXI. R.

à felől à föld felől
jobban azon föld felől
Heltai így az à föld felől.

πυγῆ καὶ λαγῆ utraque adversaria
pygno, calce. — manibus pedibusque. légyel lábbal,
pygno, rostris.

περὶ ἄντας δορυ δορυ, βάκος βάκει, προδεδύρω,
ἀπνεὺς ἀπνῆ ἐγεῖδε κορυς κορον, ἀνεγὰ δ' ἀννε.

aitora litoribus contraria, fluctibus undar
Imprecor, arma armis

Kloppstock, a Nyelvrokontó ^{Das Nyelvrokontó} (Altona 1780. 4. l. 118.)

Messiasának 11. Lucében é' sorát illanad:

Dem mein Arm getragen, das oft mit kindlichem Blick
 An mein Herz sich wendet (az 1799. évi pompás kiadásban
 sich ganzicht hat); ist zittern, doch ihn zu weinen,
 Denn es ist viel zu weisem für eine frohliche Mutter!
 Viel zu weinend flüchtig in der Hand, von Maria geboren (geb. Oren)
 Und geliebt zu sein! wo ist, o kühner Joseph,
 Auf wo ist es, das fügen? Ist das ihn schon lange
 Umwallt dem stillen Geist, das er nicht nach Jerusalem kommt,
 In die unheimliche wüsthende Stadt. Wo wollen ihn tödten!
 Auf wo wollen ihn tödten den weinen Hände getragenen
 Laben, weinen Hände gesungen, der weinenden Augen
 Mühselig angeblickt, als er ein blühendes Kind war.

Mit dem Mund: Josephus 1799. in fol. pompösen Kiadás
 sának, Correctora látta hogy Kloppstock költölköztetését is,
 mi tud, tud kezameterét is paragni, de igen rossz gyantát,
 ita, é' hogy látta, hogy az elvárás embereket nem: kötelezve
 Eivonni a sáról, é' így igazítá-meg az itt kijegyzett sort:

der N weinend C Augen ...

é' továbbá látta hogy az öreg rossz gyantát a Messias
 utolsó kötetében az "igazítását az évérték többé gyantát:

„P. 101. Zinda C. von unten: der weinenden... f. den weinenden.

Judwille Kloppstock itt kijegyzetét a mit és war fohat: Das
 mit (vagy von) weinenden Augen mühselig angeblickt war.

Nomina athroestica.

Nomina, quae prore numero (singul.) multitudinis signifi-
cationem habent, de γοστειν Grammatici vocant. Πλυν a
caedem. — Murcet. in Orat. II. in Catil. Ed. Graev. Amst. 1699. 698.

weilen, verweilen.

Achtung jeddi a elvöt, mer a Archaismus. Jgg est hebr.
es mind a, a mi auser hej ragappij a iget. — De Förthe
aufzubauen. Eugeniaban.

Kisonat Kungig.

Kulsh. Mem. Nij. 1815. l. 298.

Demetrius. v. Pfiller.

Ist mir größer, daß wir unwissen wunda?

Die jugleich

besähen (confitem), sollen, was in sein besänget.

Wel mir bedürft (zufällt) dem nächsten Maaten?

Das ist, warum der Lehrer mir besiebt.

das selbheit.

Frage.

Was ist die Mehrheit? — Mehrheit ist der Uninn.

Verstand ist nicht bey Mengen nur gewesen.

1778
 jó Erdélyben, és csak így jó. A ferdely soha sem mondja
 hogy arca, in statu non constructo.

nyugalom, szorgalom
 nyugalmabeli a káthartai felsőintézet. és így 1198-1200 körül is.
 Kalmásonál Prudom. l. 206. Vámit fölé lehet, mind olyan jó
 galom által.

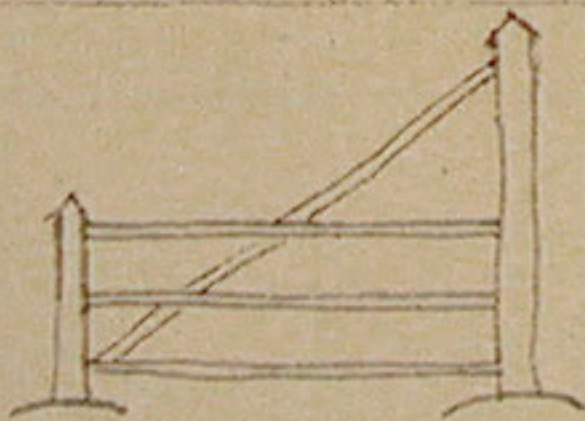
Szorgalmarmi.
 Ann executio is szorgalmas; a Nádor Effektus, Miklós.

elrosa, metrosa.
 elrosa = ez korn, nagyságú, metre a mi korszabb, nagyobb testi.
 metrosa = melykor? Erdélyben fordít jó. Erdélyi Muz. VIII. l. 10.

ijeszteség fumpfandrit E. Muz. VII. l. 3.

oxichomás lépezet. ibid. l. 9.

lépít, lépdegélit. Erdélyben nem lép.

falu kapuja Erdélyben.

militi, mir, abundat.

Egy fabri Jhuon social gubauzt — annyit tánczoltam reled.
Mit lehet itt a reled? Egt: mondou reled; pasapptozan hallo e?
— qui mihi accubantes in conuiviis, complexi mulieres immo
pudicas, vino languidi, eructant sermonibus suis caedem bo-
nocum atq; nobis incendia. in Catil. II. C. 5.

Kelme, Post.

Herely go. Erd. Mus. V. 102. és Neuz. Jazda 1814. No XLIV. 302.
Anyag, mintegy matrix, Habs' David és Sándor Joz.

há? tüz latui

mint interdicesse aqua et igni. M. Kuvst. 1818. Oct. 8. 222.

ország Ul

erdélyisen: mi mind, lid az Országot kezdik.
Végeztik amadoráest egész Országul. Adus 16: 1822.
Semminde Országul convocáltak. Recambulum Acto. 1823.

Lofo Herely.

Siculi sunt 1. Primores hungarica jo Herely; 2. Primpili, Lofo
ita dicti, quod visitum, seu capitatum, equo instructi ad castra
ire obligati fuerint; 3. Pyxidarii, seu pedecores. Reudi Comitua
Transilvanica. Libin. 1791. 4.

Kandzsák

söröskül zárlót jelent. - Ezzel olly Audi-Kiftet, kimer egy bef.
loja van, v lofarát nélkül. Ezt közművelésen kormányzóji vala,
melly his tartományrad. — Ind. Jy. 1820. Octob. l. 38.

Beqlér - Beg.

Urdnad. Ura.

nygyan. ok.

iktatni.

nem jó a ded. grammat. uvdnad l.

Attgatul maratba ötet ictathatna. Jindí l. Nr. 58.

Elefás

Elefánt

füzja vig futavát.

Aj en dnettemben. — Döbcentei, linet iglész rettoneraven
 kúlböögör aj emyentöl, és a bi aj EndMus. kiadásá alety hoz,
 ka-gottatá magár a mávot dolgozavát megigazítaván, ki,
 törleni kívánta eiz. De Homeonál van bizony bizony.
 Hiad. IX. 74. — Hozatynál tudom involentem tudese, —
 Cic. Somn. Scip. luce lucebat aliena. — Wir hängfen dem
 Lampf. a Homeo II. IX. 45 fod. Voss. —

szecense, régen szecensA.

Tródiánál II. l. 97. hogy illy jó szecensA ott ott talúlta.
 l. 98. a Magyaroknál kiserchyni (probáljund) szecensA.
 l. 100. Jutégérol, szecenchyátlau voltárol.

fonátul = fenétul

fejel = fej-aly.

jambor ex jo ember

szegymond Kaszai József.
 Magyarfranyon.

46

---

pricestit fejébol tisztesse.
Bombi a Colonnai életében l. 5. dia grillu ant dum papja
jagya. — de a grilli nem egy tücsök.

KISHEK.

Regencek, Jul. 27d. 1793.

Első dolgozásod meglátása alatt azt az óhajtatást érzém belni tel,
 remben, hogy bács teged és engemet valamelly kedves történet
 barátoddá fővhetne. Sőt meg akarám előzni az őrá kedvezését; más
 meusem feléd, más léttem barátságodat, de egy bátortalanúság;
 mindenesre kétségye kevesebb óhajtatásindna, fogva tartott. Midőn
 az ellendő let érzés köjött így habrom, te szere: :re-melkó ifju, magy
 állitod a bátortalant, v a mit ő akara letni tőled, te köjöd neki.
 Fogadd gyves köjönnetemet, fogadd jobbonat köjönnetemmel, és ha
 héded kedves az hallani, érezd mennyire szeretlek. Légyen a fővetés,
 melyet ite kötiind, örödté tartó, gyacajitója nyugúndu, v emlegede
 egyfor a maradek, hogy te és én barátok valánk.

Pályáid vor és nehez mindiat lúván, de boldog tájadra vezet, v magy
 ga a menés is gazdag jutalmot ad. Mi vjép, midőn olly viságot lá
 tunk termeni lezeind alatt, a mitet másodnat kedvellettind, a mitet
 másodnat irigylettind volna! Mi vjép, midőn szeretettel látjuk köze
 liténi feléd a lid pályáidon más ragyognat! midőn azt mondhatjuk,
 hogy a mint nyomot eged kövencet nédiind, úgy azt mi kövencet magy,
 és mi még vjébbet mint őd nédiind, az utánunk eredőtne! midőn
 azt mondhatjuk, hogy eged a vjérint aldját magy emledgettindet, a
 hogyan mi az agóret, lid innen más telepencet. Sőt és mecedet a
 kéő; vjémiind, vjégarotten v eljogja a vátullat, ha előre kedintvén,
 látjuk mi van hátra. De ha vjégya pillantván, elnézzük, hány eged,
 kö olta mely utat tevencet, hahh, barátom! az kedves őnt a vjégy,
 gedecyő vjéde. Még hány egedot, v a miveletlen, de vjép, de gazdag
 örök más alarot vjézen magára; v eljő a nap, midőn gonnyedind
 nem mondját köbbé, hogy bannindet nem imencet.

139
ne a virrongarban, v' ismérvellet meggajdagodva ténec-el a
piagtól, v' elbeszélne mávodnad is mit látott, mit hallott; a
virrongól vezzenénel, és azt ugyan igaz méltán: de az igaz nyel-
se, v' többet mint e nélkül eszpendől alatt.

La critique a du bon, je l'aime et je l'honore.
Le parlerre éclairé juge les combattans,
Et la saine raison triomphe avec le tems.

Idegen szövegek.

Ardet opus (Virg.) et a munda, met a metaphora sin
lagos; olly sebeseu megyeu, mint a gyuladasban a
sz. — De ardens Alexim accusatioual nem
lech adni magyarul, nemittben.

omnem movece lapidem.

masia, montes pollic. sal. Kigys, boras,
Jot all este job mint felelet este. mert ez is kleuologizmus;
ez francia, amaz nemet. Az elsobbel elcsüljüt a monotonia.

dixitque novissima severa verba. Met a mi legújabb leg,
utolsóbb, végsobb.

exemplum jutott — venit mihi in mentem.

Monotonia.

Filliola tum murescunt flagitat. Cic. Ep. ad Attic. 1. 3.

Obobor H. II. 799.

egoro Toporo. VI. 89.

his sepulchris vobis periculis. Catil. III. 7.

öl, Clapham

lett a német fln. ból. Most a kiterjesztett két láb hossa
nem ad egy ölet, az-az, hat lábát.

Zollytoit.

széböl. K. F.

úca

Sajnos ragadja hogy az úca-ból. Demons. p. 78.
En immo p[er]magatom, & azét írom úca, nem úca; mint
p[er]alica, p[er]alca. Most mi hat a úca ragasztat?

úca

nem csak a tótul seno, hanem Kájeliában is. Ott l. 72.

príbék

egy nevezetű Főrdé lett kesztyűent. — Thais, Ind. 1820.
Sept. l. 124 a pri (által) és bek (beház) galadni) földöl
p[er]magatja, & hitelt érdemel.

eszmélet; reflexio.

rossz szó Verraginet. vox monstruosa Analyt. Gram.
hat magasztal — jószág — alatt OMban —

Dives opum, aq, opibus.
 genitivus — adverbios protoco. Il. VI. 14.

Vastag Graecismus.

Terentiunus. Andr. Act. I. Scen. II. p. 1.

Mirabro, hoc si sic adiret, et heri semper lenitas vere,
 bar quorum eadem est. — aq, usum ordo valida sege.

Heautontim. Act. I. Scen. v. 1. Quamquam haec diates nos
super notitia admodum est.

aq, dicitur dei negotia, aq, ut dicitur usque progre is.
 — Graeci enim inter adiculum et substantivum adiecti-
 va temporis adiective ponere amant.

neque est se fallere quidquam.

E'orra Keyne. — Oubda. sig. tou. ta'v' eduy. ta'v' agogeuo
 Iliad. I. 707. — Est sane ambiguum, et propter constructionem,
 et quia to fallere duplicem habet notionem: latendi, et de-
 capiendi. — Potest esse: neque est d'vra'v' quicquam se
 latere, potest quoque esse, nec fieri potest, ut quis fallat se ka'ta
 v', quicquam aliqua in re.

Fehlen.

errare, et decesse. hibayni, nem leuni.

A'let julentest ostetevet forditvint: ut fallit das quid.
 hibayott a' p'enz. A' nemetul. tudot negestad, i' a' boho bot.
 las el fogadlatott.

gar, Erdélyben, gög.

elismere

u-a, megismere. Nem pedig misztikusfogalom.

Elcseszentei postájodtat.

M. Kur. 1820. Jun. p. 402.

összevete Nglett a nép.

Homachos,

gyonkoskodoni.

a Mikóházi Paj hajából. — Azt én nem
mettem volna, & ma ha meglep is, jó.

Persona.

non furson, panem nino Ma La, nino Ralls. — Calmarus
& foron taylor a Megöld' Fedelmét: In persona regis ingens
facinus commissum est, & Milton mingyást ita lap belé:
Quis unquam ita latine locutus est? — Józ, ebédet három
személyre, pro tribus corporibus. — Pro tribus corporibus
tria millia accipias (Curtius.) — Mondhatta volna capitibus.

Nominativus a deat Accusativusból.

CyrcalOM — arculum; Paradisus OM, Egyptus OM.

expectationi tuae non respondeat.
vártogatásomat meg nem felel. Ez a latinoktól véve.
mifféle? (nem autokrat.)

Quid juvat? ad filios? latinizmus germanos.
a magyar igy: mit kértél? nem mit kértél?

Amiú éldelét, éldellet. Pk. 1815. Sept. 29.
a hom, hem intenziót jelent. Jádall több mint jár, nézett,
mint néz. A éldell mint a é.

tudallat *Erwünschung* conscientia.
Gindatum a *Callus* fordítása alatt:
bimeiner tudallata.

elmetsé a sevegtől a jobb ^{tal} háromyat
dum linbum, styten flügel abgegriffen.
ij, de jó, mert allegoriam épül.
bevégtől a néjt, régi szollár.

elbírgetelüi *ipsum*.
Magyar. Németli.

gyödecsitári

M. Kuvor. 1818. Oct. 30.

1. 222.

de Ne tomber jamais l'accord de Rien.

gens de lettres
könyvesiméló, galylekál. savant, tudós.

Lot distichon.

(Baldouffi Mikályfal, de nem ó csinalta.)

Edo Cinosi miluge ma rojdi Roha milostivocho,
Ont par Dnem y Noey gest genu ko pomocy.
magyar orthographiaval

Kdo'	iznositi	miluje	ma	rojdi	Roha	milostivocho		
qui	virtutes	amat	habet	tempus	secum	propitium.		
Ont	par	dnem	i	noey	gest	genu	ku	pomocy.
ille	autem	die	et	noctem	est	ei	ad	juocendum.

IZNOSIT virtus

Infinitivum substantivum.

ut vivere ipsum tupe. = uq vita ipsa.
Cic. ad Attic. XIII. 28.

forditami könyü.

quo tempore primum
 aduentum vacuum lapides, iectavit in orbem,
 unde homines nati, dicuntur genit.

Georg.

B1-63.

Pucpa vela i' vad' it, perzelt agyasq.

Jen' Mikul'yi: Gyzranam.

Monosyllabu voc. La fontaine Meréjiteu.

L. X. Fable 4.

Le bien / n' est bien / qu' en tant / que l'on / s'en peut / se faire.

Mett' neti tomya felé vittet vepedelmer omolován. L. XII. 332.

Holla pedig melyen Ágemennon egyre voljtoán. L. III. 154.

Franczia igaz pronunciatioe.
Laurent Jozsef után.

heureux, malheureux, ———
mondá igy: üő, malüő; nem öő, malöő:

respect = reszpe. respectes = reszpektés.

aspect = aszpe

fiels, moeurs, ours, tardis, mindég & h-vél.

fiüz, mööz, uröz, tandüz.

que chez les grands vous êtes ignorés = hö vé le grán
vu zét zinyoré.

dieu, dieux = mind 2 létő öyő.

judis = zvädiöz, nem zvädi; az & hangja elevit, ha comma
van mellek.

plus = plüöz.

az infinitivusban ki kell mondani az V betüt mindég.

dans ses beaux jours = dans te. az é hosiü. Jgy les, mes, ces
quelques amis = kelk? zami.

Ils avoient = ils zavé.

Il monte = il mont, nem i mont.

Bayle = Bajl, nem Bel.

Et je ~~vous~~ suis trois heures = egy övi tró üő.

Le philosophe roi, ce divin Marc-Aurèle ^{is} filozof roi, ^{is} divén

en sens contraires = zavöz contöz

Κενδριχοβι Π. Π. 214.

Δυσ ην Ζη Π. Π. ο Β. ο 139, 140.

διη οικει

προσεν Σκαπυδουζα κερδοσ καυ Π. 36.

Ας Ολθαυ η παρρησιου Π. Π. 278.
ita loquuntur multitudi

το περ κλειος, επιση δε πεινδος. Π. Π. 313.

αυ αποκοπιλλ αντιουσ κισμαυ,
μικου α γενιθιοσι εστειλουμεν οεσετε.

Α Ρωμαυ κεισ' αδοτο κητε — α μελυετ α Ρωμαυ κεισ' αδοτ.

Α Ρωμαυ κεισ' κητε αδοτ κητε — α μελυετ α Ρωμαυ κεισ' οετ.

Viszony, Relatio.

levont' idea, abstracta.

il voulait voir ce que c'etoit que cela. Latini arasa mi volt aj?

rendre la pareille = visszadni a kölcsönt.

prendre a mauvais part = szél uszuta, rossz neven venni.

ne sielt' host, il a tenu parole, szókat állotta.

Ich magst mich voran' nicht was' Grosses = valanni nagyot.

ne war ansser sich vor' fürw'den = magán kívül volt önmében.

Architectura civilis = városi, nem polgári, en amoyi mint politicai.

per me stat (Terent. Heautontimor.) fängt von mir
rajtán áll, kölcsön fűz.

levelet írt, teljest cundalatos kölcséssel.

Allyes András Erdélyi Püspök
Kereset Yemü Elemei példája. Nagyszomb
bat MDCCV.
Lap 220.

egy boros (pár) gerlicze. *ibid.* p. 48.

Prof. Testetics György lekenyerekte a Pesti
leghíresebb Pórátorokat, hogy példájában tőben neti, ellene
ne dolgozhassanak. Botka Lajos.

fiatalolta, Botka Lajos
öreglette,
soralotta, kevesellekte

ex memoria.
ant dnu Popr. ant sandy.
bönyv nélkül, betéve.
XTO sopratos. Xenoph. Sympos. C. III. 5.
pus coenc.

Pethe Ferencz? zavarai.

csölöp, palinca. Magyar. Kuv. 1813. p. 583. Maj.
 kockalap, quare. (Kof. Szepties, Cubi) 584.
 marczongó süz, kassovalecsen fenes. 585.
 képzelmek! Pesta. 586.
 szántalan! = legio. 587.

szerelem, adjectivum. ferge.

csupa nyomra az a fátyni.
 Egy egy Somogyfői kocsis.

szállásolási, szállást tartani.

Kof. Patai Mór az fejéből. Kolozsvár.

pitvarok. fudárfal.

picvara. fudirus. Bogós telken Erdélyb. 1816. Jun. 18.

nagy kőből után csinál leve.

Ed. Magyar. 11. Júl. 1. 70.

Tatárka, Haricska Polygonum fagopyrum.

Tatárka Mof.
 Haricska, Erdélyben
 Haricska, Székelyországban
 Polánska, Kassa mellett.
 Erdély, Debr. Jászókönyv.

Tatárka Erdélyben az, a mi Mof. Girók. köles
 vagy Girókölés, Holcus polygonum sorghum.
 cunér szarvából vesző, kefélt orvoslás.
 z. az, a mi a Debr. Jászókönyvben Kéthárú Girók.
 Holcus bicolor. Cunér magva fedett, a barany.
 Egyideben abszurdum tevése.

Nemz. Gazda 1817. Jul. 11. p. 33.

született földje = születés földje

megnyivartani = fejtozatra megolui.
 pászmas eső = uapatonként.
 kimenült, kimagult = figamodott.
 posvár = posty, Tarifa.
 komj = hidas a Tulladur. aiedud.

egy hűségben; — nem hűségben.

Emeltam a jót Erdélyi levelben
 híradolgozatok alatt.

Adverbium cum terminatione ACCUSATIVI casus

Az ti honosodban nyugalmast látnak. Inódi V. II. p. 92.
 Sőtan köztök keserves I. sítat vata. Evid. p. 7. lin. 18.
 Egy falta deig nyugalmast T. élend. 98. l. 19.

Honi Excellenciád legyevéghely, hogy Clotte is mentve legyen.

Jezeze qu' elle me pardonne.

N. J. 1816. Mars 20d.

Deinde tamquam consummata sint omnia nihil generare audeamus
quod, cum multa quotidie ab antiquis ficta monentur.

Lucret. VIII. C.

J és Gy, rodon hangok.

Jer = gyes.
jástod, gyástod. szijgyarto. és szijjarto. heredjártó, gyártó.
Győ, a Jaurinumból.

Kasztán és Dolmány
a Törökországban

Lady Montaigne à la Comtesse de Mar. Péra, près de Constantinople.
1717. Le 10. Mars. —

Elbeszélvén mint telé Hafiten Sultannét, a megholt Mustyha
Császárs favoritáján, ki emér halála után a Petis-Effendikhez memmi
Keménytettetett, ezt írja:

Elle portoit un habit appelle Donalma (dolmány) qui diffère
du Caffan par la longueur des manches et par des plis à l'extrémité
inférieure.

É a Sultanne Hafiten El égy vala mitör övegyen maradok. Minthogy
mad égy leánya született, az uszrodok új Császárs parancsola, valaffona férje.
ez a El effendős Petis Effendit valaffta, de vola meg nem engedte, hogy
Kemény névelül jobájába lépjen.

Elle m'assure que l'histoire du choix du Sultan en jetant le mou,
choix, est une véritable fable, et qu'il n'y a de vrai en cette occasion que ce
que vous allez lire. — Le Kyslar Aga est envoyé pour annoncer à la
Sultane l'honneur que lui fait l'Empereur. Elle est aussitôt complimen-
te par toutes les autres femmes qui la conduisent en un bain, la parfum-
ment avec toute la magnificence et tout l'art possible. L'Empereur
fait précéder sa visite par un présent royal, et il entre ensuite dans
son appartement.

Effendi, amely mint Lavant; és így mint névelül a Császárs
regentén, a magyarül Deák. — A hol nem tudomány virágja, hanem
a hadi mestersége, tevélyes, hogy a olvart; és ismi tudós mintegy
külön rendücract tevélyesnek.

Homér is Oroszfaragó.

Homér in Odyssaragó.

Ex Homeri Poëta Lib. 13, 292.

Αὐτὸς ἐποίησέ τινα ὀνόματα οὐκ ὄντα πρὸς
λέγον, πρὸς τὰ θυμαινόμενα λυπαδάς,
δοῖον τὸν δούπον, καὶ τὸν ἄραβον, καὶ τὸν
βόμβον, καὶ τὸ ζοχδεῖ, καὶ τὸ ἀνέβρου-
χε, καὶ τὸ βίχε, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Latina versio

Ipse quædam nomina prius non existentia
ita finxit, ut conformia essent κέως per
se significatis, cuiusmodi est, δοῦπος id est
sonitus: ἄραβος, strepitus: βόμβος, bon-
bus, et κραῖα, & resonabat, et bulli,
alique ipsiusmodi.

vilány

Bepernyő: perim (Holmi l. 309.) vola ven volt Magyar szó,
nem is lesz. — Vime lett.

Gyönyörű Xenologismus.

Azondörben mint a // Cau/cás he/gyében
a melly oroflámar ellopár kölytében = böl,
szó, rá a erdőben jelforrot mérgeben miatt
Mindent terget iz ront kölyke kevertében.

Gyönyörű Kemény Janz

poronty, olahul poront (csecsemő).
rajko, poronty, purde.

Kordics, bajuz, sekertis" uti Heves Vgyében.

üszföle, a edében, kórák szűt.

voces ex tertia persona singularis numeri fictae

val, vel.

vagy, kétségly.

fen lö" = fenő-lő.

fogház.

zár, claudit et terra.

nyom,

ír,

nyit

nyúl, (legus.)

vagyon (ev, et possessio.)

látható. Péceli.

annyi vad, mint a Silom.
az az mindigot elvül, nem kerül semmi munkába, időbe.
egy SSSben esik meg.

vezetvény = bevezénye.

sőszéledni,
pulya,
győzelem,
dandár,
remény. Gyöngy, Kemény Ján.

nyomdorkó társa a bűnök a büntetés.
J. Hilárus.

Cisoban, Villányi szemét.

Balkány

Gyűlölet, Faludiánál.

Koránloun. Horváth Adám levele Koyán.
1814. Oct. 10d.

szinesleg, superficialiter.

Sörje = fekete györ, *Cosmos nigra*.

rovna föld egyenes. rovna szem, totul.

Ébréremy. Superius. Kis Pályatása. l. 30.

a tördőre. agyon vujtolat a paraffol, is csak levek, szine,
kephesett vízre holimankor. Boudai fest.

előbörkent.

Willag, melly szep alkotás, a Willagból.

Türedelem, Ráth Matyas szava.

Sellye (sic, koporvó)

a mint létezik a deat vellából.

Köld hautból sellyet emelet. János David Kertei. 4. Kassa 1780. l. R. l. B. B.
Képes gótca, 2. d. Képes, l. 199. Sellye, sic koporvó. — Sándor János Lex. l. 430. f. 4
retruen Sándorjila.

gyedül
és a
tudomás,
rajidban,
Caul a'
hanem
aragjából.
esbbalól
ont és Coas,
megfölköt
de a böls,
Pagy asz
veti Szany
nevére?
Eszedebb
gyornat
szottár
pasul is,
mint ha
mülvéget
nyobb gyün,
est, ha
dit en
tattal
risabile

Pap,

Uroló i

Könyvek

botánai

egy és

lön spirt

na; 2 etc

jud hogy

arast, +

sajnálót

ról az r

és theori

lete az o

munkái

-fel felő

Micót m

van limpa

mányra

becsült

gedi az

említett

S leve néha CS, CZ.

gradus = gradi CS.
lucas = lucas CS
leogradus = gradus CZ.

Borít, é, nar, t, töl, ban, y.
arinyi mint borulat.

Mitőlégén meg nem foghatát hogy én a szót ott hallám legel,
Sóben. 1817. Aug. 3d. — Azóta sohas hallam másoktól is.

---

máglya

a hordó-falakat máglyába rakják a Podnáról. kókul klitki.
— Meghallám a szót, & általvittém a POGUS idejében
megjegyzésére; & úgy hiszem, eumet nagy odunt van öröndé,
vén.

---

előd, Antecessor.

elő, principium, Grundsat. V.K. elő-öt. 1824.

Verbum nélkül is hat a Magyar

A' Svédusól, Németek, & más Europai nemzetek előtt egyáltalánban nem hiszünk a mi nyelvünk nélkül való beszélgetésnek és irásnak, hanem nyelvvel a kétszen hajthatatlan. De valamelly igen nemzetbeli tudósok a mi nyelvünknek jászta és nyomas esmerési, azt előtt nem csak annak ezen jeles tulajdonsága; hanem inkább igen nevezetes egy része, ékesége, fontosága, és rövidége. Mi is e nélkül a magyar nyelv és irás? Ha nem csak valami déli, német, francia jeltől kőből ösztölközött földes, és rongy, mellynek olvasása egy ma feltámasztandó kőbűzi Mit, és vagy Gyöngyösi előtt nevezetesen, és se lehetetlen, és követése ajánló.

Nevezetesen hat a nyelv, és az magyar ifjaim, nyelvünk ékeségének legfőbb tanácsjára, melly nyitva mindnyájuknak, mihelyt a legregibb magyar irás fontos velősége a mi mindennapi mulat, és olvasatának tárgya. Nem áton egy nem csak a nyelvvel, hanem az orra fincsolható tudatos Korpádideut; hanem nyelvünk igaz és végy tulajdonságainak ismeret vizsgálatán épült tapasztalat, melly minden előtt valóti egyzes nem ismertete, & nem deat, német, és koros, a legelső tekintete is szembejövő nem is végy.

Igy Dr. Gymnasti Samuel He lex 51.
ezen Munkájának: *Spinitas linguae hungaricae cum linguis fenicae originis grammaticè demonstrata.* Jöttingae, 1799.

Lokális, amyi mint
lokálisodás. — Prof. Deszöly József adta a szót.

mosoly, amyi mint
mosolygás.

Regyverderés,
egész, jegyes ruha; a a, páncél, karvas, csomboas, kerdos,
várvas.

Kringben, a hebrai ámagyar szótár.
Kringben, 1, 78. 3.

kényelem,
kényelmes, commoditas, commodus; adta Helmezi.

IKMOS, musculosus; tehát
musculus, IKOM. Helmezi.

Áilár, affalor. szó, a mi a gyalulás alatt pántlikán,
élt pántud-el.

Gyarmati, Affin. p. 342.

Mezengy. Idyll. ex mezo formatum,
ingenio Ladislai Percsenyi Nagy.

11

Friedrich Schultz à la Rochefoucauld 156
Maximájnár Prefatíójában. Breslau u. Leipzig
bei Wiltl. Gottlieb Korn, 1798.

Unter uns ist bloss das Original u. auch dieses nur
in höchsten Stande u. unter Menschenforschern bekannt. Wenn
wir keine gute Übung davon haben, so kömmt es daher, daß es
schwer ist, eine gute zu Stande zu bringen; u. schwer ist dies, weil
unsere Sprache eine Menge Wörter theils gar nicht theils mit andern
Wörtern u. anderer Bestimmung besitzt, als deren wir bedürften, um einen
Schriftstellers diese Art Wort für Wort pündtlich treffen u. erschöpfen
zu übersetzen. Nehmen wir die franz. Wörter goût, habile,
sentiment, délicateffe, lumière, raison, esprit, profession,
bonté, mine, intéret, humour, passion, vestu, opinion, mal,
crime, defaut, gloire, sevérité, finesse und andere, und geben
wir dafür unsere scharf bestimmten: Geschmack, geplückt, Ge-
fühl, Lachheit, Licht, Verstand, Geist z. z. und sehen wir zu,
ob wir bey der ganzen philosophischen Schärfe dieses Wortes
nicht Unflin geagt haben werden, und desto grösser, gerade
weil die jedesmalige Bedeutung des franz. Ausdruckes so obdauern-
dend ist.

Der Herausgeber macht auf diesen Punkt bloss zu Gunsten
seiner Übung aufmerksam. Leses u. Kunstreiches, die bey demselben
Wort geg. Wort halt wölly, würd ihn bedauern, daß es so wenig Franzö-
sich versteht, und, zum Beyspiel habile durch ausgeleert, fein,
weltklug; intéret durch Plan, Genüß, Eigennutz, und goût durch
Neigung, Stang, Lanne u. s. w. übersetzt habe. Was Linné u.

seiner Sprache, hauptsächlich ihres Reichthums u. ihres Bestimmtheit
 was, könnte man ihn sonst wohl als Armut u. dem Uebersetzer als Un-
 wissenschaft oder Nachlässigkeit anrechnen. Aber er übersetzte nicht sowohl
 seinen Autor, er dachte vielmehr bloss mit ihm, und sagte dies ja,
 danken deutsch so, wie sie vielleicht jenes deutsch gesagt haben würde.
 So wäre die Probe, auf die man die Richtigkeit seines Uebersetz stellen müßte,
 die: daß man zusuche, ob man gerade das dabey dachte u. fühlte, was
 man bey dem Orig. denkt u. fühlt, ohne die fr. u. deutschen Worte geg. einander
 aufzusehen. Ein schiffstelles, wie dieses, ist seines Dafühlhaltens, auf keine
 andre Art zu übersetzen, u. es kann oft Pflicht seyn, seinen Worten ~~recht~~
 recht unten zu wechz, um seinen Gedanken recht steu zu bleiben,
 denn diese wechz doch wohl zur Hauptsache bey ~~übersetzen~~ werden,
 an denen man, wie bey diesen, nicht einmal den Titel gründlich
 übersetzen kann.

Weimar den 26. Decbr. 1789.

Kordics.

bajuszt feretiko kenöcs. Hoves Vgyi so. Balbraytol vessem.

Kivánni, óhajtsani

Synonymes latter magyarban a gondatlanior által, holott
óhajtsani optare, wümpfen, kivánni postulare, fordern.
 Annál inkább meg kell kútlomböztesni a kettöt, mert
 a' fordroure nem marad saorind. — Márton József a' Lexicon
 ban up is öffeve téveffi.

kényelem, commoditas.

Kangot vetett

megholt hitellel; talán Czigány jó,
mert nálót van jólásban.

feleltéget, supervacuum.

Chünnyog,

így totul is. — Blakul chinokar.

baroly, barolyos dipnó.

van egy néme a dipnóat, mellynek posája alatt egy és
más felől egy baroly függ. Mint egy patuly. Az illyet
szaros dipnóat is mondják.

vegéd, vegély,

mind a kettő jó. Az est formulájában: Itten vegéd úgy vegélyen.

Egy formus, a míg az alatta fakadt vér
fegyét el nem törli, vegélyt hajóvan tés.

Bessenyeri Ágost lap. 31.
Sándor József vétele. III. Köt.

veszedelem, veszély.

győzelem.

Győngyösinél valóban fordult elő.

Respenyi Delsén. l. 24.

hidnak győzelmeihez szűz más nem köt.

hiv cum - hez et - - - nek.

Itend, miként kell egy főnek fadarai,

Hogy ha tromvá NAK hív adar maradai.

Így a deb. új ének könyvében 1808. lap 353. jó vagy se minden
teremtéid NAK, de jó vagy híveid NAK.

szűz, totul wzyi.

teher, terek, terh

a totul uttár. — a terek annyi mint tere, h nélkül.
Innen terek, teret, teredet. Ha Londonban volna, így kellene
mondani terekemet, mint terh, teremmet.

kandal verbum.

a török-für historiájában:

Neled mindent felett kell csak teritet azzal.

Ejel is leggyarostabb almodozol azzal.

Felhajtod a velleget (verleg) ékhomra is holval *

A két jemié mindentor csak polharban kandal.

holval = híbe hoba itt, az az néha. — Mert holval annyi
mint reggel.

Magyar Német Francia Sollandor ellenbejésben.

à savoir haïben. — in aindun jünos — dans l'autre chambre.
ne jünosha unj. von ism — jeler töle — je le craigne.
je me plais ici. — ne gysfille mir sein. — sevezid uerem e, à hely.

seppen magamnad süpalmomban. Fhü a Nagy Jaty Gisth
il est de mes amis — in is in duo jast in. fada — barabon uerem.
Comment cela se peut-il? — Minst eketid az? wir hann des jün?
sans cela. E nély. Wam des nicht wän. Hat nekke volna
il a manqué de tombes. Leves hiya volt hogy el nem evett. — fe sat
orimis gysfille, id's ne nicht gysfille.

sant que je vivrai, jolany in laban uonda. voltomig.
il a gagné la fièvre. ne sat des jünos bndommon. Kitekte a tidog.
j'ai demeuré [resté] dix ans à l'Inde, in war, lartam.
je ferai en sorte que cela n'arrive pas. in uonda alit unmondum
in uonda dran jün, in will jün.

C'est le plus grand plaisir que vous puissiez me faire. Bin unapen
mür des gysfille Wagnigum. uerem a hely a legnagobb örömöt
csinálja, adja, nyújtja.

fe sat nicht jid laban. il n'a pas de quoi vivre. Mine, hogy eljen.
idm jün jid gundat sekte az adtal. le couvent est mis.
prenez du café. Tassa trinkum.
gagnez la vie. Bin bnd unmondum, kemezet, elalutse uerem.
j'ai ouï dire. Wnigst gysfille agy mondta, besfille elöböd.
Wad jast jün? nem mi bajod? qu'avez vous, uen mid van? ha,
nem mi bajod?

Egészegen bien portans
quel qui voit. Adarti legyen. Wno imos ne jün unag.

A'

Magyar Nyelvről.

Kulcsár Hazai & Külföldi Tudósításvet

1810. November.

P O R T U G A L L I A.

A' Két Ármádának állása Portugalliában Oct. 13-ikán bizonyos változásokat szenvedett. Wellington Árgudába vette Főszállását, melly Bucellastól egy órányira vagyon, az ő jobb szárnya Tájó vizéhez dűl Achuzera felé; a' bal szárnya Torres Wedrasnál vagyon; a' fő Ármádája pedig Sebráténál. Az egész Ármádája 5 órányira terjed. Által ellenében Malsena áll az Angolyoktól, 3 órányira. Junot Osztályaának szemközt Generál Hill Serege áll. A' Franczia Armáda Villa Novától fogva Larinnáig nyúlik. Goetó, és Lizbona közt félben szakadt a' közösülés.

Az Angoly Ármáda Oct. 14-ikén Lizbonához elly közel volt, hogy minden szempillantásban oda tudósítás érkezhett. Semmit egyebet nem láthat az Ember, úgymond a' Tudósító, hanem csak Katonát, Pattantyúst, terhes öszvéreket, 's a' t. 50 Franczia Foglyok vitettek bé a' Városba. Városunknak állása 3 rendheli Sánczokkal vagyon meg erősítve, azért nem rettegünk azon ütközettől, melly Portugall sorát el fogja határozni. Wellington visszavonulása előzőr nagy kedvetlenséget okozott Lizbonában. Berkeley Admirális hivatal ízerént kihirdette, hogy ő a' szállító hajókkal szükség idejében a' Kereskedőknek nem szolgálhatna. Lord Wellington azon állásban vagyon, mellyt ő legjobbnak tartott. Tsak ugyan az a' hír, hogy ő Malsenát utközetre akarja kitsalni. O tellyes bátorságban vagyon mind a' két oldalról. Az ágyúzó Saluppek, és más nagy Saluppek is Berkeley vezérlése alatt a' Tájó vizén felfelé mentek, és ezek Villa Novánál a' Franczia Seregeket ugyan háborgathatják, de az Angoly Seregeknek jobb szárnyát védelmezhetik.

A' MAGYAR NYELVRŐL.

A' Felséges Austriai Házból mostan kegyelmesen Uralkodó Felséges Királyunk örök dítsőség-t érdemlő kedvezéssel ápolgatja a' Magyar Nemzetnek önnön díszére, és tsinosodására törekedő igyekezetét. Azért a' köz háladatolság' jeléül kell venni azon Kérdést, mellyet ez előtt két esztendővel Cotta Tübingai Könyváros Ur által egy Magyar Hazafi támasztott 100 Arany jutalom ígérete alatt. Ezen Kérdésre nézve a' Budai Német Ujság Nro 92 Nov. 18-ikán 1810, azt a' megjegyzést teszi, hogy a' megfeleléste adatott, és meg is hosszabítatott idő már eltelt, es 21 Feleletek érkezvén, azokaz Itelő Birák-nak által adattak.

Azon Kérdésnek emlékezete már 1808-ikban kétes gondolkodásra fakasztotta az Olvasókat. Az Idegenek azt gondolták, hogy a Magyar Nemzet vagy már kifogyott, vagy csak most kezd még Nemzettelé lenni, minthogy egy Hazafi nevében az a' Kérdés támasztatott: „ha vallyon lehetséges, tanátsos, és az Országban lakó Nemzeteknek jóvával, és szabadságaival megegyeztethető e', hogy a' Magyar nyelv a' polgári, törvényes, és tudós dolgokban közönséges nyelvvé választassék? — Némelly Magyarok pedig bosszankodva hallották, hogy azon julsok kétségbe hozatik, mellyel ők 900 Észtenőtől fogva szakadatlanul éltek. Nem is kételkedtek azt gyanítani, hogy ezen Kérdés a' Nemzetre nézve egy alacsony Satyra légyen, minthogy azt a' legutolsó Nemzetről sem lehetne megbantás nélkül kérdezni, ha lehetséges e', tanátsos é néki a' maga tulajdonival élni? — De ezen ellenkező érzéseket az idő meggyengítette, és a' nagy történetek dúló ereje elfojtotta volna; ha csak új Könyvetskék, és Ujságok nem látszanának újonnan azon lenni, hogy a' Publikum gondolatait a' Magyar Nemzet igyekezetei eránt felébresszék. A' Nemzetünk megnyugtására, és a' tudatlanok oktatására e' következő Észrevételeket kívántam közölni. Nem olly végből ugyan, hogy a' jutalomban részesüljek, már annak az ideje elmúlt: hanem hogy a' Kérdés valóságos megfejtést kívánván, a' Publicum a' Feleletek eránt olly soká függőben ne tartassék. —

A' Kérdésnek három fő ága vagyon: u. m. Lehetséges e'; Tanátsos e'; és a' Magyar Országban lakó Nemzetek jóvával megegyeztethető e' a' Magyar Nyelvnek behozatása? Ugyan ezen renddel következnek az Ertekezések.

I. Valamelly Státusban minden lehetséges, ha a' Státus mástól nem függő, ha belső erővel bír, és olyanokat kíván végbe vinni, mellyek magokban ellenkezést nem foglalnak.

1. Hála az Egeknek! a' Felsőleges Austriai Ház' birtoka olly politikás szabadságban vagyon, hogy annak belső dolgaiba semmi Külső Hatalom nem avatkozik. Ezen szabadságot minden Jobbágy háladatos szívvel érzi az egész Monarchiában: de Magyar Országnak kiváltképpen való okai vannak, hogy kegyes Királynak börtsefségét áldhassa. — Nem gátolja tehát Magyar Országban semmi Külső Hatalom a' Nemzeti Nyelvnek behozatását. — Sőt a' Külföldön jeles példák vannak, mellyek Nemzetünket ezen tételre ébresszék. Ugyan

is Olaszországban az Olasz nyelv nem csak folyamatosan vagy az
köz Dolgokban: hanem azon helyül még az Országok különös jutal-
makat rendelt azon Iróknak, kik ezen nyelven jeles munkákat készíte-
nének. — A' Warsói Herczégben a' Lengyel Nyelv nem csak az
Igazgatás foglalatosságaiban kétféle, hanem a' Lengyel Theátrum is
Nemzeti Theátrum má tetetett, 's az Országok Szék által fizettetik. —
Hollandiában, ámbár a' Francia Birodalommal egyesedett igazgató ha-
talmára nézve: de nyelve a' Köz hivatalok minden ágaiban megha-
gyatott. —

2. De talán nintsen elégséges belső erő ezen célnak elérésére?
Távul légyen ezen gondolat. Az a' Nemzet, melly Európának nevé-
zetes Népei példájára a' Deák nyelv helyett már 7 Ország Gyűlésein
sürgette maga nyelvének felmagasztaltatását, melly 1790-iktől fogva
közönséges Tanítókat rendelt minden Oskolákban a' Magyar Nyelv-
nek tanítására; melly az Országban való megtelepedésétől fogva az
Ország Gyűléseken mindég magyarul tanátskozott: ámbár végzéseit
a' többi Európai Státusoknak példájára Deákul adta ki. Ezen Nem-
zet, midőn Kegyes Királyával, és a' Nemzetnek valóságos Atyáival
egyezőleg megállította 1805-ikben, hogy minden Igazgató, és Törvény
Székek magyar nyelvel élhessenek: de erőltetve nem parantsolta, azon
bölcs kéméllyel élt, melly a' resteknek nagyobb gyalázatokra válik,
hogy ha 20 esztendővel fogva magokat a' Köz jonak szolgálatjára tel-
lyesen el nem készítették. — Nem hibáz tehát itten a' belső erő: ha-
nem a' hatalmat a' böltsesség mérsékli. Ezen szelíd kedvezésnek kö-
szönhetni, hogy az akkori tudatlanokból két harmad rész a' magyar
nyelvbéli gyakorlatosságát nyilván megbizonyíthatja.

3. Igen könnyebbíti ezen célnak elérését, és a' Nyelvre néz-
ve is lehetségesnek mutatja az, hogy tudva lévő dolog a' Magyar Dié-
táknak Magyar nyelven való folytatások. Mellyet, ha a' mi, és Atyáink
korokbeli történetek nem bizonyíthatnának is, elégségesen megmutat-
ná a' Törvénykönyvünk, mellyben Kálmán Király törvényeiről nyil-
ván mondja Albricus, hogy ő a' Nemzet nyelvét jól nem tudván, ké-
ri az Érseket, hogy hibáit jobbitaná meg. Ugyan ezen könyv rakva
vagyon magyar szókkal, mint: Birság, Jobágy, Megye (mega), job-
keres, 's a' t. Még fényesebb bizonyága a' nyelv behozatása lehetsé-
gének, hogy Törvényes Szokásainknak kútforrása a' Werböczi csak
nem egy időben, midőn deákul megjelent, magyar nyelven is Deb-
reczenben, Bártfán, és másutt kiadatott 1613-ikban, és 1622-ikben.

Nem leszzen tehát újság a' Magyar Törvényekről magyarul szóllani.
Nem leszzen most lehetellenség, a' mi a' 16-ik Században lehetséges
volt. Megengesztelheti a' vonakodóknak szívét a' szép példa, hogy
a' Ns. Vármegyék Leveles-táraikban régi magyar hivatalbéli írások ta-
lálatnak. Tek. Ns Zólyom Vármegyének ditsőségére említem, hogy
a' 16-ik, és 17-ik Századokból jeles hivatalbéli Tudósítások, és Peres
vizsgálások találatnak magyar nyelven az ő Leveles tárjában.
(Folytatása következik)

(1 Trattner Mátyás Tsász. Kir. pr. Könyvnyomtatónál újonnan készült

C o o c n a k

ama'

híres Anglus Hajós Kapitánynak

a' föld körül való útazása, mellyet Banks, és Solander Tudósok' Tár-
saságában tett 1768 — 1771. Elztendőkbén. Németből fordította Hor-
váth Sigmund Csengei Évangyelikus Prédikátor. Kiadta Kifs János 8vo
1810. 2 fl. 30 xr. Találatik Pesten még Eggenberger és Kis Könyv-áros
Uraknál.

2) CODEX NAPOLEONIANUS,

e Patrio

in Latinum Sermonem translatus; quadam addita Legum e jure Ro-
mano conferendarum indicatione. Studio H. B. Gibault, in speciali dis-
ciplinarum Juris apud Pictavos Institutione Antecessoris; e liberalibus
apud eosdem Societatibus. 8vo. 1810. juxta originale exemplar latinum
accurate recusus. Constat 5 fl.

Biographiák, vagy a' Régi és újabb időbéli nevezetes Embe-
rek életeknek 's viselt dolgaiknak leírásai Schiller után fordította
Tanárky Mihály, a' foglalátja: II. József. — III. Gustav. — II. Kata-
lin. — I. Napoleon. — Renkell. — Carnot. — La Fayette — Dü-
mouriez. — Pitt. — Kaunitz. — Hertzberg. — Potemkin. — Lando-
ni. — Mirabeau — Roberspierre. — Danton. — Maratt. — Eulog
Schneider. — Franklin. — Kook. — Mohamed. — Cromivell. — Jo-
anna d' Arc, vagy az Orleani Leány. — Hutten, — Petrarka, — szép
mettzett képpel. 8vo 2 for. —

Második Levél ugyan Lizbonából azon napon így szóll: Utólsó levelemtől fogva az armádánk elfoglalta az itt való lineákat. A' Francziák szemközt állanak. Massenának egy levelét elfogtuk, mellyben igen biztatja magát, hogy győzhet; mert Seregei igen jó kedvűk. Élelem szűke nintsen; mert földi alma, és török búza bőven vagyon azon tartományban. Hidd el bizonyosan, hogy ha a' Francziák megtámadnak, meg fognak verettetni. —

A' mi hadi Seregünk 30000 Angoltól, és 25000 Portugalliakból áll. Holnap hozzánk érkezik Romana 8000 emberrel. Mortier nyomában vagyon 12000-rel. Azon kívül tehát, hogy zen frigyes Seregek 60 ezeren fellül vannak, még a' Lizbonai Polgári katonaság is az Armádánkhoz kapcsolódott. A' Francziák nintsek többet 50000-nél. Ugy gondolom, hogy 10 nap nem telik bele, hogy közönséges nagy ütközet leszen. — Massena a' Busacoi ütközet után nem állott reá, hogy a' hadi Foglyok feltsereltessenek, noha Lord Wellington megkínálta.

Oct. 27-iken. Most érkezett Beerhavenbe egy Oportóból kiindult hajó, melly azon kívül, hogy bizonyosnak mondja, hogy Oportó és Lizbona már egymástól elvannak záratva, azt a' rendelet is beszéli, hogy minden hajók parantsolatot vettek Vigóhoz evezni: sőt közönségesen attól tartottak, hogy már más nap a' Francziák be ne menjenek Oportóba.

Oct. 29. Nem tehetünk eleget a' Publicum kívánságának. A' szél folyvást ellenkező. A' Dublini Ujság azt jelenti, hogy 20-ikra várták, hogy Massena közönségesen megtámadja Seregeinket.

O R O S Z B I R O D A L O M.

October 22-ikén Gróf Gottorp Rigából Angol hadi hajóra szállott, és London felé vette útját. Ezen általszállás a' hadi hajóra egy parlamentör hajón ment végbe. A' hadi hajón 20 ágyú vala. — Minap két 74 ágyús Linea hajó eresztetett a' tengerre, mellyeknek ez a' nevök: Pamaet Jewstapja, és Trech Swactitelei.

A F R I K A.

Algierből. Octob. 28. Az Algieri Tengeri Tanács ezen hónap 8-ikán összegyűlt Hagi-Ali Basának az Algieri Deynek parantsolatjára, és azt végezte, hogy a' Tunisi Királyság öblei, ezen naptól számlálván, 3 hónap múlva úgy tekintessenek, mint zár alatt lévők. Azért azon idő múlva minden onnan jövő hajó, akár melly Nemzeté legyen, confiscáltassék. Ezen fő végzes minden ott lévő Európai

Agenseknek tudtokra adatott, hogy az ő Uralkodóikat tudósítsák. — A Tanátsnak Elölülője (Vikilhardgi) midőnbővebb megfejtés kérelme tőle, azt felelte Oct. 10-ikén: hogy csak a' partékák fogvának confiscaltatni, nem a' hajók is. E' mellett a' hajón lévő emberek is szabadon maradvának, és hogy általjában az Országló Széknek nints egyéb czélja, hanem, hogy a' velek háborúban lévő Tunisi Országlásnak minden kereskedésbéli útját bevágja. —

A' MAGYAR NYELVRŐL. (Folytatás)

II. Az idő megérlel mindent. Idővel tsinosúlnak 's tökéletesednek a' Nemzetek is. Már Európának minden Nemzetei, mellyek tulajdon Törvényekkel bírnak, a' közép korbéli homályból kivergődvén, a' Deák nyelvnek bálványozásától eltávoztak. Nemzeti hangon hallják Uralkodóiknak kegyes Rendeléseiket, azon veszik az Igazságnak szent ítéletét. Most tehát a' Magyarokon vagyon a' sor. — De tanátsos-e ezen lépés? — Minekelőtte ezen vizsgálódásba ereszkedjem, szükséges előre megállítanom, hogy senki sem nem kívánja, sem nem kívánhatja a' Deák nyelvnek elnyomattatását. Megmarad az mindenkor a' Görög Nyelv után az emberi elmének tárháza, mindenkor szükséges leszen az tanulni mindazoknak, kik Orvosi, Törvényes, és Egyházi Hivatalokra készülnék; sőt mindazoknak, kik általjában a' tanult emberek közé számláltatni kívánnak. — Azért

1. Minden tekintetben tanátsosnak lehet tartani a' Magyar Nyelvnek a' köz hivatalokba való behozatását; mivel abból semmi veszedelem, vagy kár nem következik, sőt jeles hasznok támadnak. E' mellett ezen lépés kedvesen, és minden erőltetés nélkül megeshetik. Az Olasz, Francia, Angol, és Német Nemzetek a' közép korbéli századokban szinte úgy, mint mi Deák nyelvvel éltek a' kördolgok folytatásában; most náluk Nemzeti Nyelvök virágozik. Éki lehet a' Históriaival olly ellenkező itélettel, hogy azt merje mondani, hogy azok e' változás által valamely veszedelembé keveredtek, valamely kárt szenvedtek? Külömben is a' nyelv olyan, mint az öltözet általjában, mellynek változtatásából egyenkint személyünkre nézve semmi kár nem szokott következni; sőt annál nagyobb a' kedveltség, mennél inkább testünkhöz vagyon alkalmaztatva. — A' Deák nyelvnek az Oskolákban való fentartása által mind régi Kir. Adomány Levelcink megértésére; mind Törvényeink magyarázására elégséges segedelmünk leszen. Azt a' nem tiszta, 's nem igaz Deákságot pedig, mellyel közönségesen élünk, és melly miatt több

Hazánkfiat a tudós Világ előtt nevetségessékké lettek, olly kevéssé sajnálhatjuk, mint a foltos ruhának elvetését. —

2. Hogyan ne lehetne azt tanátsolni, a mit különös hasznok is ajánlanak? Kiváltképen szembeűnő haszna az a Magyar nyelv felvételének, hogy az által hamarább és tellyesebben elterjednek a Felséges Rendelések; ugyan is, ha Nemzeti nyelvünkön adatnak ki, az Ország Lakosinak fele részével egyenesen, minden fordítás nélkül közöltethetnek. Melly a végbevitt felettébb közelíti. De tsak ugyan igazabban, és tellyesebben is elterjednek ezen nyelven a Felséges Rendelések; mivel nem szorúlván a fordításra, igaz értelmök az ő eredetök szerént megmarad. E kettős haszon annál fontosabb, minthogy a Deák nyelven készült Kegyelmes Parancsolatokat tsak a Hivatalbéliek értik; a népek pedig nem tsak fele nem érti, hanem semmi része sem: noha a végbevitt többnyire az egész népet illeti. Ezen tekintetből származott az a bölts intézet, hogy 1780—1790-ikig minden fontos Kir. Rendelések két nyelven, és így Magyaron is kiadattak. — Ehez járúl azon szerentsés következés, hogy a Nemzeti nyelvnek a köz Hivatalokban, és Oskolákban való elterjedése által a Népből mezkívántató ismeretek is elterjednek, és a Nemzetnek kitsinosodása szapora lépésekkel előbbre segítettik. Megbetsülhetetlen e haszon a magános személlyekre, és nemzetségekre nézve: de tsak ugyan az Országlásra nézve is kimondhatatlan nagy tekintetet érdemel; mivel ez neveli a Népből tehetőségét, ez szaporítja a Nemzeti gazdagságot. — Tsak egy tekintetet vessünk Európára, mindjár kitündöklik azon igazság, hogy ott vagyon a nagyobb belső erő, a hol közönségesebb a Cultura, melly a Nemzeti nyelv nélkül lehetetlen. Önnön szomorú tapasztalásunk bizonyítja e mondásom valóságát; mert ámbár a Magyar Nemzetnek gazdagabb Fiai a külső nyelvek által ugyan a külső Nemzetekhez hasonló tsinosodásra léptek: de ezen előmenetel olly kevéssé lett közönséges, hogy mái napig is a polgári életre való tudományok és mesterségek: az Applicata Mathesis, a Chemia, és Technologia nagyobb részént ismeretlenek. — Pedig ezen tudatlanság melly sokba telik mind Kítsinynek, mind Nagynak! Mire mehetett volna már Nemzetünk a Folyók rendbeszedése, a tengeri hajózás, a természet bővebb ismerete, és használása; a kézimesterségek üzése; s a Fabrikák kiterjedése által!

3. Az idő megkívánván, hogy már a Deák nyelv minden tisztelettel a tudós: de holt nyelvek közé helyheztessek; vagy a Magyar nyelvet kell helyette bé hozni, vagy más idegent. Ez utolsó próbatétel, melly izetlenséget, mitsoda ellenkedést támasztott,

Handwritten notes at the bottom of the page, partially illegible due to fading and bleed-through.

*M*indva vagyón. De ezt sem kell eltitkolni, hogy a' Nemzetnek a' ma-
ga nyelvéhez való vonzódása nem új, és nem gyenge gyökerű von-
zódás. Már Péter Király, midőn a' Nemzetet tulajdonítól megfosz-
tani fenyegetődött, iktató boszúállásra gerjesztette. Sigmond-
nak csak olly feltétel alatt engedték Míriát, hogy ő Magyar Ország-
ba jöjjön, 's a' Nemzetnek nyelvét és szokásait tanuljameg. — Ismerte
Zápolya János is a' Nemzetnek ezen kiütséhez való meggyengíthetetlen
indulatját. Azért köz Hirdetésében, a' mint Ursinus Velius bizonyítja,
azzal a' fenyegetődéssel rettegett Fels. I. Ferdinandtól a' Magyarö-
kat, hogy az elnyomná a' Nemzetet, nyelvét kiirtaná. De ezen Bölcs
Fejedelem megelőzte Rivalisának igyekezeteit; mert 1527-dikben
olly közönséges írlást tett a' Nemzetnek két írásában, hogy ő a' Ma-
gyar Nyelvet tiszteletbe fogja tartani, és oltalmazni. — Ugyan a'
Nemzetnek nyelve mellett való buzgózkodásának lehet azt is tulajdo-
nitani, hogy midőn a' Török az Országnak egy részét elfoglalva tar-
taná, a' Basáktól számtalan Magyar Levelek adattak a' Hellységekhez,
mellyekből még mai nap is, hogy egyebeket elhalgatsak, Dömsöd
maga 7 mutathat. — Vének volna ut elhalgatni, hogy a' Nemzet ma-
ga nyelvét Diplomatikai nyelv is igyekezett emelni; mert Tekénte-
tes Jelzeniczei Jankovits Miklós. Ur sok tudományos kintsei között
Magyar Nyelven eredeti példáját mutatja a' Zsitva Toroki Békecség-
nek. Ne említem-e Il. Ferdinandnak a' Török Udvarhoz küldött
Magyar Levelét, mellyel a' Pesti Kir. Universitásnak Könyvesháza
ditsekszik? De szabad legyen még egy jeles Udvari példát említenem.
Nagy emlékezetű Mária Theresia Fels. Alszonyunk minden Gyermek-
keit a' Magyar nyelre taníttatta. Ezt Ersébet Fő Hertzeg Aszszony
midőn 1805-dikben Pesten múltatna többször emlegette: de hogy
Fels. II. József is tudott legyen Magyarúl, több példáink vannak.
Melly oktatást azon bölts Királyné bizonyosan nem rendelte volna,
ha ő a' Nemzetet nem betsülte volna, és a' nyelve megtanúztatását
előtte igen kedvesnek lenni nem ítélte volna. — Ha tehát az Ország-
ban a' Magyar Nyelv közönséges nyelvvé tétetik, a' Nemzet óhajta-
sainak legfőbb pontját eléri, melly kedvezést bizonyára ez a' szá-
mára nézve nagy, földjére nézve gazdag, bátorságára nézve Vitéz
Nemzet még az irigyeitől is megérdemli. Mitsoda örömmel önti
májd ki a' tronus előtt kintseit; mitsoda készséggel áldozza fel Kirá-
lyáért életét, ha látja, hogy az ő nyelvét, mellyet mindenkor úgy
örzött mint szeme fényét, Felséges Urunk felmagasztalta!

(Egy Árkus Toldaiak a' Neuvidivali)

II. József nem tudta. Kárho Védelm. Magy. Nyelv. 1796
és Pandurháimat Tom. II. j. 154.

munkának,
nos értékes,
1807 r. tt.
aligazgatója,
tisztikai és
művelője.
1810 társalkotak,
1811 statisztikája
megbírásából
1807 r. tt.

1807 ny. r.
ának, mun,
kiadványai,
Abauj, Szá,
öldi szakla,
lyek a bécsi
Henselmann
an Akadé,
arországi

a Szék
ró nagy
története
Biro K.
O. B.

Történel
vesz, for
„Magya
alatt, u
Kötete
talma
gyűjtői
ezen s
magán
Károly
F.

tamár
dette,
I M.
a vele
Akad
Király

Herczogségedet, és Maradékait a' Svéd Országi Királyi Szekre emelték. Ezt Királyi Herczogséged azon ditsőséges nevével méltóztatik aláírni, mellyet Európa tisztel, és mellytől várja Svécia jövő boldogságának új erőlségét. Vajha az idő ezen bizodalomnak tellyesedését lássa. 's a't.

A' MAGYAR NYELVRŐL. (Folytatás)

III. Minekelőtte a' Kérdésnek harmadik ágáról szóljak, szükséges Olvasóimat arra emlékeztetnem, hogy bal vélekedés volna Magyar Országban egynél több Nemzetet tartani. Igen is vannak több Népségek (Populi): de Nemzet (Natio) csak egyetlen egy; mert a' Publicisták egyedül azt nevezik Nemzetnek, melly tulajdon neve alatt bírja az Országot, tulajdon Fejedelmi alatt él, tulajdon Törvényekkel bír, és így mástól nem függő jusval tészen egy különös Polgári Társaságot. — Mind ezen ditsőséges tulajdonságok egyedül a' Magyar Nemzetet illetik: a' többi Népség ennek vagy Jobbágya, vagy Polgári Társas, vagy Vendége. De ezen nagy különbség mellett is meg volt a' Magyar Nemzetben mindenkor az a' nagy lelkiesség, hogy a' különböző nyelvű Népeket nem csak nem üldözte, hanem érdemeikhez képepest inkább boldogította. Nem lehet tehát igazságtalanság nélkül csak gyanítani is, hogy a' Magyar most Törvénye által valakit kívánjon sértegetni, a' ki akkor is, midőn hatalmas fegyvere által az Országot magáéva tette, az előbbi lakosokban megtudta kémélni az emberiséget. Nintsen is kérdés akármellyik Népek nyelve: hanem a' Deák és a' Magyar nyelv között. Amaz egyiknek sem tulajdona. Mi nevetséges volna tehát ezért, mint sajátjáért, sopánkodni! De vesünk egy tekintetet a' Magyar Országban lakó Népségekre. Itt csak a' Tót, Horvát, Ráez, és Németről lehet kérdés. Előbb a' Magyarokról.

1.) A' Magyar Nemzetnek méltósága jelesen kitündöklik; mert már akkor, midőn ezen boldog Hazáját elfoglalta, egy magában kiformált Nemzet volt. — Erre mutat az ő Nyelvének állandósága, melly most is belső alkotmányára nézve az, a' millyen volt első Vezérek, és Királyaink alatt. Elég bizonyosságunk a' régi Diplomákban elhintett, és mai nap is kelendő Magyar szók; a' Bela Írójának munkájában fenmaradott kifejezések; a' 13-ik, és 14-ik Századokból kezünk között forgó Kézírások. Büszkén nézhet a' Magyar a' Gothusokra, Vandalusokra, Frankokra, kik Italiába, 's Galliába fegyveres erővel bémenvén az ott lévő Népekkel úgy öszve keveredtek, hogy nevöket, és nyelvöket nem sokára elvelítették. Tizedik Százada foly,

os munkái
gy munkái
és men
elyek ha,
gyi Sain,

hercegségedet, és Maradékait a' Svéd Országi Királyi Szekre emel-
Ezt Királyi Hercegséged azon ditsőséges nevével méltóztatik
írni, mellyet Európa tisztel, és mellytől várja Svécia jövő bő-
gságának új erőlségét. Vajha az idő ezen bizodalomnak tellyese-
sét lássa. 's a't.

A' MAGYAR NYELVRŐL. (Folytatás)

III. Minekelőtte a' Kérdésnek harmadik ágáról szóljak, szükse-
s Olvasóimat arra emlékeztetnem, hogy bal vélekedés volna Ma-
ar Országban egynél több Nemzetet tartani. Igen is vannak több
épségek (Populi): de Nemzet (Natio) csak egyetlen egy; mert a'
ublicisták egyedül azt nevezik Nemzetnek, melly tulajdon neve alatt
rja az Országot, tulajdon Fejedelmi alatt él, tulajdon Törvényekkel
r, és így mástól nem függő julsal téfzen egy különös Polgári Tár-
ságot. — Mind ezen ditsőséges tulajdonságok egyedül a' Magyar Nem-
tet illetik: a' többi Népség ennek vagy Jobbágya, vagy Polgári Tár-
a, vagy Vendége. De ezen nagy külömbség mellett is meg volt a'
Magyar Nemzetben mindenkor az a' nagy lelkűség, hogy a' külömbö-
ő nyelvű Népeket nem csak nem üldözte, hanem érdemeikhez kép-
est inkább boldogította. Nem lehet tehát igazságtalanság nélkül csak
yanítani is, hogy a' Magyar most Törvénye által valakit kívánjon
értegetni, a' ki akkor is, midőn hatalmas fegyvere által az Országot
nagáéva tette, az előbbi lakosokban megtudta kémélni az emberisé-
get. Nintsen is kérdés akármellyik Népnek nyelve: hanem a' Deák
is a' Magyar nyelv között. Amaz egyiknek sem tulajdona. Mi ne-
etséges volna tehát ezért, mint sajátjáért, sopánkodni! De vesztünk
gy tekintetet a' Magyar Országban lakó Népségekre. Itt csak a' Tót,
lorvát, Ráez, és Németről lehet kérdés. Előbb a' Magyarokról.

1.) A' Magyar Nemzetnek méltósága jelesen kitündöklik;
ert már akkor, midőn ezen boldog Hazáját elfoglalta, egy magában
formált Nemzet volt. — Erre mutat az ő Nyelvének állandósága,
elly most is belső alkotmányára nézve az, a' millyen volt első Ve-
reink, és Királlyaink alatt. Elég bizonyosságunk a' régi Diplomák-
in elhintett, és mai nap is kelendő Magyar szók; a' Béla Írójának
unkájában fenmaradott kifejezések; a' 13-ik, és 14-ik Századokból
szünk között forgó Kézírások. Büszkén nézhet a' Magyar a' Gothu-
kra, Vandalusokra, Frankokra, kik Italiába, 's Galliába fegyveres
övel bémenvén az ott lévő Népekkal úgy ölzve keveredtek, hogy
nyöket, és nyelvöket nem sokára elvesztették. Tizedik Százada foly,

hogy a' Magyar az ő nyelvét, nevét, és birtokát mái napig szerentsé-
 sen, és ditsőségesen fentartja. — Ugyan egy kiformált Nemzetet mu-
 tat az is, hogy Polgári Szerződésének alkotmányát eredeti épségében
 mind eddig fentartotta. Nem kevés erőlködésébe, 's véreztetésébe ket-
 rült ugyan, hogy különböző időkben az ellene támadott veszélyeket
 oltávoztassa: de valamint Felső Királyainak szakadatlan renddel va-
 ló következtetését megőrizte, úgy Nemzeti Jussait is áthatatosan fentar-
 totta. A' Királyi Tanács Sz. István alatt, utóbb a' Synodusok, és
 Diéták ennek tagadhatatlan bizonyossági. Háladatossággal kell említeni
 ezen tekintetben II. Leopoldnak 10-ik, 12-ik, és I. Ferencz 2-ik Törvény
 Cikkelyeit, mellyek a' Nemzetnek Jussait olly ditsőségbe helyhezte-
 tik, hogy ama' Constitutiójokkal ditsekedő Anglusoknak nintsen mit
 irigylenünk. — De szembetűnővé teszi a' Nemzetnek Méltóságát az
 ő diadalmas fegyvere is; mert midőn ezen földre feltett ezéltől töre-
 kednek, hátúlról bátorságban kívánván lenni, a' meghódult Kiowi
 Orosz Fejedelem hadi népeit magával elhozta, 's érdemeikért az új föld-
 dön jeles birtokokkal megajándékozta. — Melly ditsőségesen, és
 melly szaporán elnyomta Zalán, Gelo, Marót Fejedelmeket, melly-
 tellyesen meghódította Pannóniát, mind a' Hazai, mind a' Külföldi His-
 toricusok bőven említik. Megtelepedvén pedig az óhajtott földön nye-
 reség kedvéért sokszor Német Országba, sőt az Olasz, és Francia Tar-
 tományokba is kitsaptak, 's ezen szomszédokat vitéz fegyverek által
 megremegtették. Végre a' Horvát, Dalmát, Tót, Bolgár, Lengyel,
 Tseh tótos Népeket Magyar Ország körül mind meghódították. Mit
 tett Nagy Lajos Olasz Országban, Mátyás Austriában? tudva vagyon.
 — Illy vitéz és bátor, illy szüntelen való hadakozásokban forgó Nem-
 zet, midőn ditsőségét nevelte, számára nézve nagyon megfogyott
 ugyan: — de hálá a' Magyarok Istenének! még most is olly jeles
 számu, hogy egyenként vévén minden Népségeket fellyül halad az
 Országban. Ugyan is a' legnagyobb, és legnépesebb helyeket lakja.
 (Folytatása következik.)

Ház eladás.

A' Váci úton a' legjobb, és a' kereskedésre legalkalmasabb
 helyen fekvő Szeglet ház Nro. 763 eladó, mellyben 13 szoba, és 10
 konyha van, 1. Istálló, és mintegy 400 akóra való pincze. Ezen
 kívül találhatik ottan már kész materiale, u. m. mész, fenyő, és tég-
 la. Az egész ház táj foglal magában 450 Quadrát ölet. Ezt jó fel-
 tételek alatt meg lehet venni, minthogy csak felét kell le tenni az
 árának, a' többi rajta maradhat egy néhány esztendőre. A' ki erről
 bővebben akar értekezni, jelentse magát Kovátsy Károly Prokátor Ur-
 nál a' kalap útszában Nro. 68. felső emeletben. —

A' MAGYAR NYELVRŐL. (Folytatás)

Szembevetendő az, hogy a' Magyar Nemzet valamint a' legtermékenyebb földeket tartotta meg magának, úgy legnépesebb lakóhelyekben díszlik. Ketskemét, Nagy Körös, Miskolcz, Szentes, Vásárhely, Szeged, Debreczen olly magyar városok, mellyek népeiségekre nézve egész tótos Vármegyékkel felérnek; ugyan is az 1785-iki Conscriptio, mellynek nem volt oka, hogy a' Magyarságnak kedvezzen, vagy a' Tótokat kissebbítse, Thurócz Vármegyét: 36941; Zólyomót: 66461; Liptót: 56794; Árvát: 72676 Lélekre teszi, 's így Thurócz Vármegyét maga Ketskemét meghaladja; Liptót Debreczen közel feléri; Nagy Körös, Miskolcz Zólyomnak; Szentes, Vásárhely, Szeged Árvának bőven megfelelnek. De a' mit egyes magyar Helységeknek népeiségek mutat, azt a' magyaros Vármegyéké még világosabbá teszi, ha az említett tótosokkal összehasonlítatik. Ugyan is az előbb jelentett Conscriptio szerént Fehér Vármegye: 106522; Tolna: 128594; Veszprém: 140789; Baranya 179582 Lélekre számláltatik, 's így ama' nem magyaros Vármegyét egyenként kétszer is meghaladják. De azon időben még szunnyadozott a' Magyarság: hanem 1790 iktől fogva ébredten munkálkodik a' maga fentartásán, és a' Fő Urak a' nemzeti betsületért, a' Polgárok a' nyereségért, a' Tudósok a' belső gyönyörűségért nem csak tanulják, hanem örömmel is gyakorolják a' Magyar nyelvet. Ugy hogy nem ok nélkül lehet mondani, hogy az Országnek minden fiait elfoglalta a' Magyar Nyelvnek szeretete, betsületnek tartván mindnyájan, hogy azon Nemzet közé számíthatják magokat, melly jussaira nézve első, és uralkodó; vitéz híreire nézve dicsőséges; nyelvére nézve tiszta, és mással öszve nem zavartodott; 's annyi századoktól fogva Királyi Székét, Törvényeit, 's Birtokát senki tartó Nemzet. — Mind ezekből kitetszik ugyan a' Magyar Nemzetnek sokasága: mindazáltal sokkal értelmesebb lesz az izámszerént előadnunk, Már Béla Király Jegyzője említi, hogy a' Magyarság ezen földre törekedvén, az Asszonyokon kívül Tíz ezer Száz Ezer, az az Egy Milliom volt. Most pedig tudva lévő dolog, hogy a' Reformatus Magyarok 2,500,000 lélekre számláltatnak. A' Catholicus Magyarokat pedig kevesebbre tenni csak az vakmerőköndetik, ki mind a' Clerust, mind a' Catholicusokat kívánná gyalázní, Hát az Evangelicus Magyarok Győr, Soprony, Veszprém, Vas, Szala, és Somogy Vármegyékben? Ezeket két Száz Ezernél kevesebbre venni annyi volna, mint ama' népes Eklé'siákat megalatsonyítani. Nem nagyítás tehát, ha a' Magyarokat 4, vagy öt milliomra tesszük, és azt vitatjuk, hogy az Ország népeiségeinek hason fele Magyar, 's így mia-

den egyéb népségeket számára nézve is megelőz. — Már most e gyenge rajzolat után lássuk a Tótokat.

2.) Az a Nemzet, melly a Győzedelmesnek jóvoltából, ám-
bár uralkodását elvesztette is, élelmére megkívántató földeket nyert,
hálaadásra indító okot érezhet ugyan magában: de arra nem tart-
hat magának just, hogy az uralkodó Nemzetet a Köz jónak eszközlé-
sében gátolhassa. A Tót Nemzet meggyőzöttetvén elnyomattatott, és
csak a Magyar nagy lelkűségnek köszönheti, hogy a sovány hegyek
közé szorítatván, hamind szorultán is tengődhetik. Nints tehát an-
nak egyéb jova, nints megkülönböztető Privilegioma, ha csak az nem,
mellyet Nagy Sándornak tulajdonítanak a tudatlan Irők. — Csak
ugyan nem is formál a Tótság Magyar Országban különös Nemzetet
hanemha némelly viszketeges eszű, 's éhes gyomrú Tudóskák elméjé-
ben; mert a Nemesség, mellyet az ellenséges idők oda szorítottak,
semmi módon nem Tót, hanem Magyar Nemesség. Kik lesznek te-
hát azok, kik azon név alatt magokat a Magyaroknak ellene szegez-
zék? Azok é, kik szálfaikat vágván a Vág vízén leereszkednek? vagy
azok, kik Olaj és Gyolts árulásból éldegelnek? De amazok a Tör-
vénykezésekben ulti nem foglalnak; emezek pedig az árulás végett
magyarul is tudnak. — Külömben a Deák nyelv reájok nézve szinte
úgy nem Anyai nyelv, mint a Magyar; ha tehát azt megtanúlni nem
restelik, ez eránt is legyenek igazságosak. Mindazáltal hogy azokat
tellyesen elnémítsam, kik a Tótok mellett az Uralkodó Nemzet sé-
relmével apostolkodni bátorzkodnak, kintelenítetttem világ elejébe ter-
jeszteni, hogy a Magyar Országi Felső Vármegyékben kelendő Tót
nyelv olly míveletlen, hogy a Religióbéli, 's a Normális könyveket
kivéven, annyi tudós munkájok sintsen; mint a Magyar Nyelvnek
vagyon Grammatikája. Ezt Landerer Úrnak 1809-iki Cathalogusából
is által láthatni. Mitsoda vakmerőség tehát azon Nyelvet hánytör-
gatni, melly magának a Tótságnak mostani folytával semmi jovára
nem lehet. —

A folyó 1810dik esztendei December holnap 13dik napján
ezen T. Nemes Pest Vármegyében helyheztetett Inátsi másképp Csí-
kosi Puszán, több száz mérő tiszta Búza, Rozs, Zab, Arpa, Köles,
Pohánka, több ezer Zsák Csöves Kukoritza, vagy 100 Ól széna 's
szalma, Káza vagy Ól számra a többet ígérőknek kész Fizetésért el-
fognak kótyavetyéltetni, a kiknek ezen Termesztményeknek meg-
vételéhez kedvek vagyon, a fent ki rendelt nap, a nevezett Pusz-
án jelenjenek meg.

Megyei és Gyöngyösi István Keményjéről.

Ajánlás Apor Istvánhoz. Jún. 20. 1693.

tántorgó öregség.

és midőn életém. (Latinizmus) hogy több beületes, dolgoz,
beli foglalatosságai közt.

jutott onnét esembe. venit mihi inde in mentem. Latinizm.
é helyett: emléresem. (Ha a deár egy föllámal nem élne, ám
bár metaphora, soha nem élne vele a magyar.)

felgyobb más elmúlt régen esztendőben. Kritikusan figyelt.

Aras régi nevezetű dicőseges voltával, adas maga sedim,
seter állapotjáról gondoldjam,

seregrel gyömmel előmbé tumatiu apor az edemes dolgoz
együggü és fáradsóny pennámmal.

tör györmes; duplicatio.

Arte et Morte, törrel, fövel.

Apor (Ariad utau) Hercegi házból veszen pármak A Tor.

Az anyai ágon (Bátori lovag által) István Lengyel kignan

ágyas nevezetéből. (obserua ordinem verbor. poetium plane.)

magund edemind liviil (magund et edemind et edemindör)

memnem mondan OM.

emned mind a dekkonek tündöklit fényével, pro profaico fény tünd.

fáradédony, másod ízben. pag. p^{er}ultima lin. 4.

tekeret kenyésső. időb.

porgo, volta

származó kötelességem hivataljának nem
lehetek eléget.

veszélyes dolgok is mind-azon-által.

Endelyre néző dolgok

reméltém meg kedinteni önmagam mind erre mind a ves,
szel olvasásai önmagam gyarvó díszletes, jószágát a
népe. (Prolixitatis causa, et locutionis infinitivae.)

---

1. KÖNYV.

1. RÉSZ.

kezdetre Annával mint ismerettségét. — Mint kezd

Változ gyűsüjének levet megadására.

Rehét pályájának végződésén futása. — Ezer éven úgy
távoznak el a prógai jollástól mint a francziában.

Du dien qui nous créa la clémence infinie, c'
helyett la clémence du dien qui nous créa.

egymást nem aggasztván, hic loco bústván.

a jók rajtór füstöröl.

Reméd cipőalmával ha öccs felvenné.

venné,
elné,
stelné,
velné.

Áp. fordulás Jussu Parisi kincsel kiregette

tudomány Pallás — édesgette

Helena Venus igazgette,

Hogy az arany alma tartalmát érte.

mindenben,
többben,
febbben,
ébbben.

Mint csendes idején a vár setétségnek personificálva.
Bacmórák nyugtató éji csendességnek, (csendes és csendeség.)
Jellehet tüzei a magos kél égnek
Mindnyájan csillámló fényességgel égnek
Még is a Phosphorus, a kajnalemelő p.
ragyogvány.

Lányai Signora
Vasúny Margit.

Tuzána.	Anna	Margit
Borsai Joz.	Verelemyi Jánosné	Telegydi Joz. és Wjor Gf. Gári Joz.

réfés for fés öröszégből
Hol a teret vannak, varod oda gyűlnék. — Bátori János Csupring
a ki ad pombati József felite mondote Reklatizója tele költé
döggel, ita dögös és vagyit mondote volna. Györgyöt
febb jórak i képeren écar.

hár a jó feleség, nehej fésé temni!
Hogy sen. fadig roffar éashozatra temni,
Cantadixés hegyen kél jobb paladva temni,
De vad tigriseddel egy baslangban temni.

Gyümölcsös mellények és virgós citromos pag. 387. l. 3.
Fodorok hájának virgós fűszere.
Egy adék is fodorították a hájat.

Társa melegebb fűlt nyofolyájának
Elaludt fene.

A' gyáffal földig nem aggodtalták.

53 prophában mit mond a' kedves fecsegő?

8 proph. Expositio. Jurocatis. — Conyái Sigmundnak 3 leán-
nya volt, 3 kezelemyi Hoz megholt.

11. RÉSZ.

A' hlti betés Jecunde is az Aranyos vize mellett, Keményke,
Ei öregegy; befelli hogy Vné áora. A' kinek kell, lásson hozzá.

A' míg ő (a' ki gondolatok cloemi) köpörül, másod g'ne nyel-
keményked da nyugalmu. Nem alhatir. Reggel. Vadáskatka leppel.

Kemény János.

Simon. Jeceny.

Vadáskatka. Pacipár festése. Kutyák répe. Vadáskatka. Tájor unidón
vissza felé indúl. Keseregés.

hajtattár.

Ei fogtár.

vontár.

fántár.

pag 374. Strophia 1.

Veselenyiné gyáfflevele. Fenesere lúja Keményk Meggyesre.
Dészei Bálintnak albefelli hándrák. küldi. Jutalmat ígér-
nel:.

Reményen rejül ob homocostelentor.

ragyogvány itesum.

Még a Jura Hic is = gyors. 367. v. 7.

Reddissen propter lehesseu

Alcaluatonagból ead a fereset. Oceanis facit amatus.

sem alfid, sem viggay. in p. 172: nem is, nem is.

A jagló ebermeér Ebér is kűstete.

Esényü lejtő. = táncos.

Váltortató Reményen ugrálgat elötte. a lo.

Derwis egyjide (ropó.) fada nagy tompos eszete -

Igen per mind rethő, uzorán is festete. Quid hoc? pag. 370.

Kötöl mind a rethő, de van rólor remény.

Kivel az áptalnor rendelt helyét álja. N.

maly. (ventes) A lutyjanar

Annar háta holló, parducz pedig malya.

Gonda füleivel a hajtarat vizsgálja. excell.

A suszorgó a domást (A) vándor mester fogta.

Agásvizelő.

Rad a nyúl!

Cselt vet nedid a nyúl = megecsija, nem asa megy.

Ind a (ak) vele bánni 372. lin. 17. nesi slyos probalua

Aján gyorsasággal eleibe váltta.
Fordultában, mellyre fiam is kűlt,
Hozá falidó; rapui az inar találta.

ócsó nyúl, nem ócsó.

remén pag. 379.

nő a növetény is, ha öntözid, jobban.

III. RÉSZ.

Kemény Annát, ő este pedig Consabira egy, ő ez lenni a Kemény
embereit. Hapstalan leeresztés. Minden öpve és nélkül alk. nyugod, hogy
Kemény: elmondása. a Déryi st. Vneuk egy emberre bízza a kérdés.
E jelentést se, de talánis egyebet bizonyítan elő a bus övnyűl. —
(Déryi protestusai: Anna a maga zálogban ferdő jogjainak elváltásáért
adja a Déryi Keménynek.) — Az öp. roff felelettel csapja el emberre; ő jelen
feljén nem megyen. — Kemény azonban nyugtalan. Leeresztés 382.
Déryi Kemény kéri, hogy ne féljen, meglesz.

IV. RÉSZ.

Keudes kéri, van-e a proleumet. Kemény Annát kénytelenül ő ez
kérdés csúnya, őt meg Consabira etc. — Leeresztés. — Gar engedjünk
Dör Annának. — Déryi nem tagít. Anna egyedesebb fájdalmában. Völ leeresztés.
Mint a este mellyet bujtan fest. Déryi imét megjelen. Anna aas feljén men,
ni, de nem tudja kihez a fordul. Végre Keményre hajlik, Déryi hívja
jegyét váltaná. Consabira meg is remél. Déryi kemény elkezdi. Déryi a roff
kérdés, de végre kimondja, minden a dolog. V Gyöngyösi Verificatio után
ita kezd. Ötödik Réss.

V. RÉSZ.

Déryi mondja hogy győzött. — Jóhatóság. Prophecia 4, 9. A jegy győzött és kemény.
Kemény kéri a Annának. Valóban jép leeresztés. Annának levele elkezdi a kemény
jelentésben. Kebelebe rejt. Mint a Toldary papirus. . . . Kemény öpve meg

MÁSODIK KÖNYV.

I. RÉSZ.

Hapstalan leeresztés 32. Prophecia, hogy had van. — 33. Rákosy György a leeresztés ellen
kérdül. Völ meggyen Kemény. Jöved a had a had felől, hol jól, hol végre rofful.
hogy Kemény Tarsas képe adja. Anna pomoru. Gar hogy él. ő mondja. ki fog
szabadulhatni.

II. Könyv. II. Rész.

nevezéslen) Egy ~~szobor~~ egy jóll Annának. (Virg. II.) kerengésed valand, magvetés
 és kártevő. De a vadny és kőzet elhagyására a némi a jelenlegi hagyomány
 kezdte. Jédellyes a pusztaiban. Nincs mit emi. Meglátja a voss kérek. Itt a
 hús, hogy jól egy János vőlege. Kemény és Károlyra hogy menjen, hagyja ott
 és a K. nem adas. Végre megadja magát a K. javaslására. Edig a János.
 K. javos írás. a Khám Keményt alvosa hívja ~~salva publica~~ ~~libre publica~~. Elfor
 gatta Kemény, a Magyarországra red ekr, a fegyverhaza indítja.
 Anna da lep, hallván hogy Kemény rabozza jutott.

III. Rész.

A Chám tabora meggyen a vősi Kemény, a meggyégedin nem tudt. A Chám neki igéri
 Erdély. K. hús mara honjához a Károlyra, a vősi a Chám öter egy ~~seter~~ Jánosához
 tövcs, a Kemény éteri fogait jól bogasánad. Keri bértyöt léfisetnek. Kovácsot
 Gyeloffi képe. 14 egész köpku, aprótelos jesterrel, de a mellyet hűvös és fűvös.
 A Chám közelgei képes fejle vőtho. a vősi ad köpku. Keri János hogy a vősi.
 felvőre kre. Haffontalan Metaphorája a Solyomán. Mint hogy K. nem bős a vősi, felvőre
 egy taligára a vősi hűvös.

Nincsen olly finnyás tény a olly kényes finnyáság 430.
 Előre a Kórn földi, Bakcsa Szaraidan, Chám taró helye.

IV. Rész.

Bakcsa Szaraidan a vősi felet egy kaloda nevi vősi val amik ott jár. Ö is
 Annája is bánatban. K. levelei adas egy reggel ismi. Egy gellice pőny vősi hall
 a K. hűve elöte. Egy fortisho repül. Meglátja magát a vősi tővcsében. Elfállt amon bá,
 hatjában a morzárdol ismi, mellyet egy vizivó Tarko, a még azon felül a maga is jégy
 vast. Jgy most az én Annam. Jolytára a levelei. Juddija. Komis jégy a Nagy Tambyal
 egy jővőben vagyom. Jintatja, hűti, a vősi sem adaja elfogadni a ajánlot jejedlemezet.
 a levelei ill adja a követéred. A Jánosod Divanba gyűlnel, a vősi a jővőben
 korat bűldonel. Ö la meggyen a vősi, a Divanba. A vősi egy kapi: bűld
 Emlé bűld, men az illy jó rab öt illet. A Divan egy teni nem adaja. Jgyejer
 tallat kémed vősi jégyül. Meglátja. Jéki a jégy letételez őt tővcs.

Előre, remélheted: édes én; remélheted. 437.
Küldöz, azon gyűrt volt te-adtad jelen. 439
Lépel 439 male. lépej 440 linult.
Megoldait bédója vasas labannad is. 440
Megoldarwa fásai forító kávája (a bédó.) 441

V. R. E. K.

V. Köpke hozzáférte, mely kivívón a, hogy ingeniósabb min
lenni kellene, jobb (valamint a Kemény levele is) min egyéb része
a költeményed. Hasonlatlan predikáció a hibáavalostról

VI. R. E. K.

Kemény és az Echojuttanad egymással. — Elalji. Álma. Egy erdőben Nygáló,
gias & Metamorphosis: fenszereu lár, id pecenyitlenül pecenyed. Az istorány
mellet egy porvány. K. abba belé erd. Alma Eisejti. de K. imér belé rogy.
Er roff jótalan. De gar a levél jutott volna az Alma kezébe.

VII. R. E. K.

Alma felvívni Zigmundtal gondolatnád Kner Eizabodításán. Az bels joly
vols Kner midőn Kengyel olya mented vepri. — 463. Baarai Eizabai Andráj
Kovács Jozely, Török Józ, Eizabai Józ egy szig volt deye, K. elhőned a rabjából,
egyet Koe vasai vester. Alma tudam, hogy 7 nap alatt K. mag nem jö.

VIII. R. E. K.

A Chám egeti Erdély. Sorei rabjion vif. K. jofkai pusztulván, nehe, ebben sél
Ki a faaz. A Chám ijefri hogy pororabban foyja tartani, ha a pény le nem foy
80, ezore pall le az allubán. De a mit a Jatai fő emberednek adni Eizabai
vols, az többre menü jár személ.

IX. R. E. K.

Havas alboldi Nihne Vajda a Chámmal deye, lef Kett. & K. elerőpök. 150 Tatab
Elsin. Egy öfve erdüzned hogy vifja vifid. K. reá bija táogai lid vele moned, hogy elp
erövel. Béré lef köztör. Alma, felvívni és a K. K. fia 40 ezerele vagját a Vajdánál, ha
hátra valbess deye lef. Kormis faszra 5000 rézd a rang. K. Hadadra és, & megad
nap ladaralma.

---

376. remény, Zsós Keményben. Meglehet hogy a jó csinálására
gyöngyörit a Kemény neve, melynek amay ringje vonta.
Ugy járt tehát mine Horáz a De gygyi levele parancs

1819. Sept

reményed. 376

Védett országban gyengébb börs vonthatna. Kéret pofa teli pag. 479.
380 új felelem teli, telem, teled, teli, fülle. implet. 307. kúcsú uti.

Van ide (amához) vont tija Kemény idegének. 381

alkalmatlanító dör eysel maguda. 380.

Ókéselné örömeit, de meg kell vallani, 383.
követsege dolgát, mást sem mer mondani.

Gyon műfje ne die Relation von seiner Mündung verfertete.
aggáptaltattya. isum. p. 384

üdös tanács, üdösten contraopponira p. 386.

388. füli a percupe az alkalmatlan, ^{mine a gajzag tarló}
Mellynek a tarlóján van vima kopaszág. ^{redes kocsfordell 487.}

Hogya üntörépe nem rap a gyorvaság,
nem fogja meghatni az seumi gy oronag. 11. Kék

múla. 393. Elmul a mindáncok minden nehézsége 394.
nem köz öröm miht gumonib (nem miht gumonijafal.)

Elhanya TOL vége lévén életének. 396.

A segezet Apolló ott Daphnét kergeti } 397. kopha 21. 1. k. 5. Kék.
Szaporan inalja, de lesón éhet. }

Kopogozár egymásé oldalló semeddel 31. pag. 398.

Marad AL (nem a) gat abban. 400.

Egyvelül, bízor. E így 401. 9.

Musár a Pasnagun keosrággal lartár. MADD. KÖNVS. 1. Kék. 4.

figyelmelet = figyellemmel

Amol a belső. p. 403.

Melék sötét máshatya 404.

Építési egyenget, amely nyílt körül. melis, EL, AMAR.

Árnyék (szél) hatna. 405.

Kardos évi kemény is, egy Generalja.

Az évi Japán sötét sereget.

Egyed a hamarvarkú sereget ama kemény után 407.

Egyed male, quia Egederit, — epiderit.

Kemény 408.

Egyed a hód a hadfelől, hogy kemény is, sötét 40-40 hatna = sereget 408.

40-40 had 409.

Hamar seregete a gyors veszélyeknek

Egy seregete sereget az újult sereget. 1. Ref. 59. n.

mellyet vést magához. recte. sereget male. 411.

Keményen 412. item linea sequens. item 414

Hatna sereget mit veni a seregeten 414. 415.

Mond: nem de el bíró még én is egy kőjét. (Építési seregeten)

Az én seregeten is vést folyja seregeten 416.

honját.

(Rabotyi) nem von végre sereget (nem ellendíj) jó seregeten. 416.

Egy egy sereget tölté be fogott sereget. Rende, Constructio

Egy sereget sereget inat minden boldogág OT. H. Könyv, seregeten

H. K. 3. R. sereget a végtől. pag. 430.

Mit sereget inat mely más elbb is elefordult, 1. Könyv, V. Ref. seregeten 21.

mutatja az a sereget. Inatban van sereget. sereget változása = álló helyében.

Ha seregeti = seregeti. H. K. IV. R. 432. pag. 489. lin. 13.

seregeti = seregeti seregeti.

seregeti seregeti seregeti. 433.

seregeti. seregeti. 436.

Hogy seregeti seregeti seregeti 437. 439. 441

445 seregeti seregeti.

Bövebben ismétem jóval Boos Páltól 447. b. IX. sz. 4. amely nős
régem nem ismert borsos család. 448. 167
velőtt Baroni Andrástól.
járasi elköltet 448.
Levelem nevezőj. 450
negyedéig. 450.

Év 451
a mellényed gőzöl fedelgő fejem vé 452

Körmös bojtogány 455.

kon hagyta. 461. ju fán galassan.

Mezsercök titkánat elcsodásában 464.

Ugy vásván a kemény elvél deje 465.

terti a palmarjánat 471.

nincs görbe (= görbeség) faonban 472.

Apró pulya öng Orjást is tántorit 475 Orja's. pulya.

fuolaja Lúla Keulemed.

Talál Amában is hapuló hűséges, 480.
Melly a pecenyével nem tart jóveséges.

Beiktatván magár más mint ördögök
Lajat jusa ebben euner mindenekhez. H. K. gud. Ref. 5. Kozha legvégül.
Mén (méggen) vala 483.

III. KÖNYV.

1. RÉSZ.

H. és K. 26 holnaporig éltek együtt, H. meghal. En a Boer ki mondja.
De Hallgany is, Mázám. Kézj valami mához, apátság Hymenól manj
szaroz mához.

Minthogy Kározi a töröl engedelmé nélkül nem a tennyel ellen, a Boer At len
kefi. Helyébe Akédei salafvakt, de öccs Kározi nem jennevde pláig. De a feny
kenn neri nem foráig fogható, Kározi jyalunál elerte. A Boer Barrai kefi.
fejedelemé. Várad Töröl hatalomban. K. jeldél Barrai ellen mint hajaf.
is mint megbántott. Vél jeceregés.

kasselyosa lett a víz kristálya 487.
a hara sérést 494.

Nálánál matlovabb a hadostudományban 497
deliabb, deli, deliabb, legdeliabb.

Alott for győzelmet urának keze. 497
Fő Jenesálya volt 497.

Ugy hogy tengerében mostani dolgának.
urallat, uralom. 498.

Felér két a lova, úgyszólván festették. Más feljebb pag. 370 de vis is Pestia
kopiról ezt mondja: Jgen jén mind kettő, úgyszólván
is festett.

{vala olly bíromban (mint hízemben.) 503.

{Ugy ment a' késmér e' a' lo' adomban —

{Viel ennek fere két selyem majcrokot
a' mellyre fűztek aranyos holdorot. 503.

Az inát követli példnya csafangjának.

{Seregy inné tovább mostan is ugratja.
Dagapós lábain modoran ugratja ránkúja 504.

a' Nagy Gyönczrel volé gyarós csatája
Ott kacapta volé meg egy késmér hablyája 503.

Aba pofós 505.

Podolai jaltas = Podoliai 505.

{Zöld fodor csapával nyujtót borítottat 506.
Annak keülete ezüsttel felytatták.

probalt deliai mágnak.

Kópia kifyllabon 506.

Ropja módos tánczát lova is kényesen. 507.

Mezere a' reudez lejtőnek. 507.

De az hamalának leginkább hányása

Feljebb neki (delimának?) is van is ahog nagy tudása
Az is megde minden próbálása. M. Könyv. 3. költ. pag. 508.
de a' profetia adta elvessette etc.

Fices, poldat kezét faggapota vállára
Melljét tépveit pódnyör formára
Kömöröi epütel epinalad lábára
Fogaloi is névad odyados állára.

Kemény. M. K. 3. Kap.

Fénelid. rista egy hold gillagot kellett,
Mind epütelre való; azanyal pütelte.
Ere egy nagy lapad két pälnyai tüzet
Mellyel magai másad dedalumad vette.

Boldag van hofpa atlan foplanjanad. 510
hadan = haddal. 510

A' Vezetés, embeone, nem is gondi adal.

Nem drágadat ugyan, de kemény fejedet jofon dum aug.

Chincsiavod, — a fporokhoz kómbitáskhoz való. 511.

Mozgás, ugyisáom nem találai gáncos. 512.

vezetedelem. vesbum. 512.

szura kemény deliad. 512.

Profimus majoz 513. et kadmazsin majoz. 514.

a' tudanod' zombolyítás: palyolatjanad 514

spatia nemis vitez. 514.

Fringia rad. 514.

Egy Bestia zaffló jön pör lovassoddal 515

Mellyet egy Kasultól veta volé pörjában 516

Mest (Páramyisad) Váci(ad) a' Hatanian is — hogy elreülte
a' ak' terminational hásonpói emlitése. Ilyen formán gáncos
Lujasom kis a' pemece Vidékhez is Epistolájában.

Kezdi közelitni Erdelynek hatását 517.

Generálé 535.

Pozdül ite is vör Keménynek. — Jy kék a pozsga gyöke 519.
Zöldet kivirítják (kőszor. kősz. kuraczel) 523

169

Halabád leírása a gyalogy Kémer 523.

Mellicsefir a madarai. 524

a fejedelmednek meltsagodar usalo nyeri. 525.

felül mul az minden máffele pepszege. 526

Bellóna szedje keves a ti vágyja } 528.

Krippina, Katalin nyugvásti pör tágya }

Tör, nem pör, nevelé kápan az éreder 529.

Faktor a Pódáos vöndöb mérték

nem ütöd kápanon annyi tövnyseger,

Megkülönböztetted tejtöl a ferdéret.

Diction. Molnár. ferdéret, aludt tej. Lac coagulatum. Proponunt Milij.

Régen bejesebb áron tele a Kemesség

Nem volt 30 tallér ezte elégsege. 529.

a kémet seleg deszet:

Kis mider bejömék, meo Achillese,

Vágyd a ferdör, a nyelvet élejed,

Elejapja káporai azomban leveled.

Nyögve bullognád. di v nem ollyan mélyesed. 531.

aholota sajdít is ellenégek 531. 531.

Hamar keirei jó reményének 532.

erzet 533.

elegendö 534

A(z) sem viker. el 534

szve annál büggöb indulattal tele. 535

de anema, vémed kivagyó erölere 536

(Virtus)

szöb vitéglő rendet váradba ordánat 537

az az katonái.

KEKEVEZ

hastile, pestica, fides, kasta, farina. *Phis*, *Manzo*, *macaroni*,
Phis *Phis*. *nygymond* *Molub* *Lexiconjában*. — *Bánom*, hogy
offánom, mely épen most éljével nyomtatásban (Novemb. 1819.)
 sem a *ph* sem a *d* *szida* elő nem fordult.

- Aquila* a nagy vízben is hídolta jegével 543.
- A még *vizyáshatta*, *elsette* *semével*. 548.
- 548* *követse* *apután* *ohajto* *szóvel*. — It is annyi mint *Zoinginél*, *az* *szóly*.
- mit* *az* *alkalmasság* *acczal* *áll* *dolgalból* 549.
- Zagodid* a *lova* *Pegazus* *hasnyával* 552.
- de* *várjár* *helyben* *meg*. 552.
- szó* *szporával* *mit* *effényed* *telnek* 552.
- Hibál* a *keszeje*, *harmadik* *találj*,
 a *vallába* *szad*. 566.
- hibál* *reménysege* 567.

Az időtlen próba megártott sokak,
 nak. *vegyis* *Phis* *Phis* *semelkine*.

I. Könyv.	II. Könyv.	III. Könyv.
1. <i>Reh</i> — <i>Phis</i> 93.	1. <i>Reh</i> — 74	1. <i>Reh</i> — 86
2. <i>Reh</i> — 76	2. — 64	2. — 82
3. <i>Reh</i> — 64	3. — 57	3. — 104
4. <i>Reh</i> — 67	4. — 54	4. — 106
5. <i>Reh</i> — 53	5. — 57	5. — 122
	6. — 54	6. — 118
	7. — 47	578
	8. — 35	
	9. — 79	
209	525	1412
		1412 <i>Phis</i> 5048 <i>szóly</i> !!!

Murányi Venus.

hívedes megmaradandóvala végték. a Dedicatióban pag. 1.

lassu elmém édeséve perem p. 3.

historiamus maggas veszélből fűzőt tollával úgy kényagyon.

húsvöljón. 3

Ista a Murányiassi nagyobb részén úton & jól észlelten egyesítők.

szátságával zajgodásodtak —

szobhatón. a Dölgésű bejedon is.

Prozlatid, & lobban sód helyen lánghja is

---

1. Rép.

Veszelnyind elméje nem bomlott, mint csapal a leve. pag. 1.

Arch. C. Keypl. Fasc. 218. No 248.

E l ő - s z ó ,

az avúlni kezdő és a' nagyon újítgató írás-módról,
a' Magyar nyelvben.

Harmadik Magyar Folyó-írása idejét éri K A S S A. Mind egyiket más más környúlállás szülte. Hosszas, nem czély-ütő, 's így helyén kívül lenne itt azokat említeni. — Több lépcsőkön ment azóta keresztül literaturánk, hol hágyva, hol hátrálva; azonban egészszében tekintvén nyelvünk' és literaturánk' mostani állapotját, hiúság nélkül elmondhatjuk: hogy mind amaz, mind ez bővüle, és több tekintetben tökéletesedék. Rövid idő alatt jó darab pályát futott-meg a' Magyar lélek. A' literatúrai buzgások és zajgások, az örök diszű Görögök' és Rómaiak' hol szerencsés hol szerencsétlen követése, a' most virágzó külföldiek' majd holdog, majd ismét mintegy majmolva mimelő boldogtalan utánozása; — az Avúlt 's Új köz't támad't harcok, — a' szoros grammatikusok visszsonos küzdései; — ezeknek a' csinosabb írókkal folytatott bajvívásai; — a' származtatók és kellőbb hangzásra ügyelők köz't villongó csaták; — egy szóval; a' mindennemű nyelvmivelési szélsőségek' és túlságok' egymásra eresztett zajjainak öszsze ütközései, sok bájrt, sok fényt hozának literaturánkra, de némely csorbákat is ejtettek rajta.

A' nyelv eszköze minden literaturának. Annak kell hát akármellyik nemzetnél elébb jól elkészülnie, és válni több oldalúvá: ha vagy beszéd, vagy írás által, az esmeretek' 's elő adások' akár millyen nemében hatást gerjesztő 's ennél fogva köz hasznót okozó, vagy szívet 's elmét nemesítő mester műveket, sűrűbben támadni óhaj-

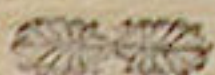

tünk; mert valamint nem egy nem két, nem egyforma, akár élességű, akár nagyságú vésőre és kalapácsra vala szüksége Fidiásznak és Kanovának; az Olimposzi nagy Isten, 's a' köztünk futkosva gyújtogató Istenke kép-szobrának lelkesítésére, a' leghidegebb, legkeményebb márványon keresztül, úgy az írott remek is az írás külön-külön nemei miatt egy minden oldalról felkészített, kidolgozott, megverdesett és megsimúlt nyelvre szorúlnak.

A' nyelv gyalúlgatók iránt tehát oly kevésbé illik vagy megvetéssel, vagy részvétlenséggel viseltetnünk, mint a' néző csövek' köszörülőji aránt, mivel ezek' segédelmével nyiltanak-meg nekünk jobban az eget' temérdek birodalmi; földünkön pedig a' legpiczinyebb, leghitványabb férgekben és bogarakban, szintúgy pusztá szemekkel alig gyanítható csudái a' teremtésnek.

A' Magyar nyelv most már olyan eszköz, melly alkalmasint csinosult dolgozásokkal állhat elé az írás' minden nemeiben. Ezentúl a' nem egészen halál gyártott szerszám önként fog engedni a' fenésnek, és mintegy maga magát fogja könnyű szerrel az írók' dolgozásai közben, még mind jobban-jobban kiköszörülgethetni. — Bátor, szép, és tüzes elmék törték-meg a' jeget, sajnálni kell őket, ha helyel-hellyel a' jég alá vízbe buktanak; mert tanulánk példájokon, és az ottan-ottan érettünk kiállott megfecscentetés, nem gúnyt, hanem inkább rész-vevő hálát érdemel mi tőlünk. — Ugyan mi lenne még nyelvünk és literaturánk 's haladhatott volna e szaporán illy rövid idő alatt, olly igen annyira? ha nem mert vala senki, a', hol vastag, hol darabos; majd ismét hárttyás jég-boréknak, félelem nélkül neki ereszkedni?

Minden nemzeti literaturát az írók és olvasók szülik, de nem csak szülik, hanem ezek táplálják, nevelik; amazok pedig gazdagítják, és hírét, nevét, szeretetét terjesztik. — A' külföldi literaturák ingerelhetik, de nem hozhatják eredeti fényre, akármelly honi literaturáját. — Minden nyelvből a' nemzeti léleknek ki kell lehelleni, minden eredeti nyelv kívált, tulajdon bélyegű, az az: típusú; ez e' típus pedig nem csak a' gondolatokban, érzeményekben, 's ezeknek (az ég's lélek hajlat, ész, ajak, fül-tehetség, társasági rend és szertartások, intézetek, helyhezetek, erkölcsök, szokások szerint) bizonyos nemzeti szabást nyertt formájokban; hanem a' mennyiben ezek a' nyelv' szerkesztvényébe, a' szók és szóllásokba által mentek, a' nyelv' formájában is nyilatkoztatja-ki magát; minden nyelvnek tehát a' maga típusa szerint kell a' tökéletesség és szépség felé emelkedni;

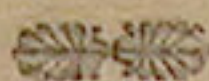
csak hogy ezt e' típuszt nem kell oly szoros értelemben venni, mint némelyek, kiknek állításaikat, nem igen lehet sem az ép gondolkozással és érzéssel, sem pedig a' nyelvek', különösen a' mi nyelvünk' históriájával megegyeztetni.

Hol keressük valamely nyelv' típuszát, haneha azoknál, kik születések óta azon beszélnek? — De ezek köz't számosak a' beszédbeli külömbözések. — Annál jobb: mivel mind ezen külömbözések mellett is alkalmasint értvén egymást a' beszélők, a' jó ízlésű és ép érzésű írók könnyebben választhatják és simíthatják - ki azt az ejtést, azt a' kitételt, melly emez vagy amaz gondolat', vagy érzemény' ki nyilatkoztatására, nékiek ebben vagy abban az esetben legalkalmasabbnak látszik; avagy ne engedjük e' semmi hatalmat a' nyelvre, 's annak kifejtődzésére a' gondolkozva érző tehetségnek, a' midőn maga az idő annyit engedett a' pór-nép gyalulatlan természeti érzéseinek?

A' mindenkori gondolathoz, érzeményhez simúlt helyes elő adás' minden hathatósága, minden kecsé, a' kitételek' megválasztásában áll; más szót, más szóllást választ olykor a' hathatós író, mást a' választékos (scriptor elegans), sőt még a' szókat is másképp' következteti egymás után, a' csupán csinos író, másképp' a' valamivel több a' csinosnál. Különös Isteni ajándékkal jár egybe szövése, öszsze olvasztása a' Hathatósna, a' Választékossal. Fogytalanúl kellene minden írónak az egek-nél esenkedni, azon, ihlettetését vagy vezető, vagy kíséző, vagy védő érzetért; melly néki szüntelen sugalja: ne áldozd-fel egyikét a' másikának, vagy csak abban a' mértékben áldozd: a' mennyiben 's a' hol, és mikor a' tárgy' és írás' nemé megkívánja. — Minden szó, minden kitétel, nem minden írás'-nemébe való; sőt azon egyben, emez, vagy amaz szó; eme vagy ama' szóllás, jobban illik ide, mint amoda, és megfordítva. Olykor legszebb a' legkeresetlenebb, szint' ez tellett némelykor legtöbb feje-törésében az írónak, és éppen annak elő adásán izzada talán leginkább homloka, 's rágcsálta ő legtovább dolgozása közben tollát, a' mi legkönnyebbnek látszik az olvasáskor.

De még más kútfejet is ösmér a' nyelv' tökéletesedése és szépülése, ha ide nem tudjuk is az író lelke' személlyes ihletét, mely minden nevezetesebb könyv-szerző' részéről, nyelvére, 's elő adása módjára úgy eláradozik: hogy az, akármelly írás nemében, még ott' is, hol a' tárgy és dolog lelke az övéjével leginkább egybe forr,

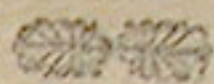
az utolsóinak minden maga megtagadása mellett, az éles látás előtt magát egészen el nem fojthatja.

Ezer formát vehet-fel t. i. valamely gondolat' vagy érzemény' elő-adása. Ha ezen formák szépek, az az: segítik a' kitétel' akár világosságát és elevenségét, akár hathatóságát, akár helyesebb hangzatját, bizonyosan kölcsönözhetők, csak ne legyenek olly nemüek, a' millyeknél itthon jelesebbekre találunk. — Így lopá-meg kivált az írók' segítségével, eggyik nyelv a' másikat tulajdonai kára nélkül. Nem éppen nagy szerencsétlenség az valamely nyelvre nézve: ha fejtődzése kora, más nyelvek' már nagyobb részint bevégezett kifejlése után esik. Ott lehet legjutalmasabban kölcsön venni, a' hol legtöbb a' pénz, legtöbb a' kölcsön adó; főképpen, ha magok a' kölcsön adók-is valaha kölcsön vevők valának; és látható: mint tudtak kölcsön-vevések által gazdagodni. Meglophatjuk mi mind a' meglopattakat, mind a' tolvajlókat; megtanulhatjuk ezektől akár a' kölcsönözés', akár a' lopogatás' mesterségét — de mind ez, mind amaz, mesterség; — és nem kell mindent akár elidegeníteni, akár kölcsön kérni; hanem csak azt, a' mit megbírnunk, a' mire valóságos szükségünk vagyon, vagy a' minek valódi hasznát vehetjük.

Az efféle kölcsönözésekhez és fosztogatásokhoz tehát nagyon bélátó elme kívánatik, felette biztos ízléssel; mert több szabadság engedtetik a' kötött beszédben, mint a' folyóban, és a' kötöttben is, semmi se bibésebb, mint azon égi ösvény' feltalálása, mellyen dagály, finnyáskodás és mesterkélés köz't, bátran vezesse a' szép természet a' felhevült költő' lobogva fellengező emelkedéseit. Ránczolák hiszem eleintén némely Arisztarkok Rómában sas orraikat Horátz' ezen kitételére: mellyben így szól az Isteneknek feláldozandó borjúról:

„Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium lunae referentis ortum
Qua notam duxit niveus videri,
Caetera fulvus.“

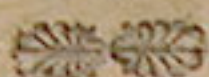
Ím' egynéhány görögcsélés (Hellenismus) egy csoportban, de mi szép a' kitétel! bizonyosan megbocsáták utóbb Flakkusznak e' gyönyörű halmozást, a' ránczos homlokú szemöldökösök. Azomban könnyű vala Horátz'nak még ott is nyerni bocsánatot, a' hol Puppiusz nem nyert volna, mert ezer meg ezer jeles és helyes gondo-

lat', érzemény', 's képzzettel és festelésekkel tudja, nem a' tanítvány, hanem a' mester megvásárolni meréseit. Nem javaslom én azért akárkinek az illyetén szóllásokat nagyon csoportozni a' kötött beszédben, a' folyóban pedig még kevesebbé. — Lassan-lassan kell az olvasót az effélékhez szoktatni, egyéb'ként fére teszi a' könyvet, vagy elejti, vagy eldobja. —

Az olvasó Magyar Publikom, vagy tiszta magyarokból gyűl, vagy olyanokbul, kik más nyelveken is szóllanak, vagy végtére ollyakból, kik csak most kezdik megint egy időtől fogva a' Magyar nyelvet tanulni. — Az elsők meghökkennek, főképp' ha igen sűrűn fordulnak elő az idegen szóllások. Azok, kik sokat olvastak, mind a' régi, mind a' mostani nyelveken, nem igen sűrűn vannak még eddig elé elhintve a' két hazában, — a' kik pedig vagy most legelőször, vagy újra magyarosodnak, ha látják: a' bölcsőjök óta magyarul szóllók' megdöbbenését, nagyon elidegenednek, és mintegy kétségbe esnek egy oly nyelv' megtanulása felett, mellynek bár mi bájló, de nagyon sietve szaporított merészségei, még a' született, és mindenkor Magyar ajakú, Magyar fülv magyarokatis megbotránkoztatják. — Helyesen mondja Kvintilián a' szókról és szóllásokról — utánna pedig Garve a' módikról: hogy legbiztosabb a' régiebbek közül a' legújabbakat, a' legújabbak köz't pedig a' legrégi'bbeket választani.

Nincs annakokáért sehol semmiféle írónak nagyobb szüksége mértéket tartani a' nyelv' gyalulgatásában és szépítésében, mint a' Magyar könyv-szerzőnek a' két hazában, mert csak úgy fog (nyelvünk' s literaturánk' sok egyéb akadályai mellett is) terjedni a' Magyar jó könyvek' olvasása, ha harmoniába fogják magokat helyheztetni az írók az olvasók' többségével; az olvasók pedig az írókéival. — Ez a' lélekbeli házasság az író és olvasó köz't, még több kiméllést kíván, mint a' valóságos, mivel elválaszthatóbb. — Felpattan, felbuzdúl némelykor a' férj, kitör hitves társa ellen férjfiúsága egész a' keménységig, ekkor a' mosolyogva szerető okos aszszony elé-áll, és egy igéző pillanattal lecsilapítja kedves élete-párja' boszszankodásait. — Így kell cselekedni a' Magyar könyv-szerzőknek is. Lassan és halkal kell megszeliidíteni olvasóikat, nem rántva hanem vonszogatva a' helyesebbhez szoktatni; nem szilajon, nem nyersen rájuk tolni a' jobbat, a' szebbet; vagy neheztelni: ha azt nem mindjárt érzik; mert elvesztjük külömben az olvasók' önn' szeretete megbántása mellett, az írogatás' legnemesebb gyümölcseit. „Lassabban tovább mégy“ mond Horátz után Ka-

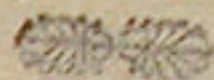
zinczy, Fáy pedig a' falatot a' száj' nyílásához, és viszont mérsékelteni javasolja. Jobb kinyerni az engedelmet 's az olvasók' kegyelmét az iránt: hogy féltvén honni nyelvünk' vesztét, azt rövid idő alatt sietőbb, szaporább lépésekkel, bővebb, gazdagabb, csinosabb kifejlésre vezetni hátorkodánk.

Megkell kérni némely olvasókat, emlékezzenek-meg: mennyi elavúlt szavaink és kitételeink vannak, mellyeknek kár vólt elveszniük; mellyek szintúgy újjak voltak valaha 's hajdan a' magok idejében, nagy virágzással 's ifiúsággal díszeskedtenek. Másokat emlékeztetni kell, hová verekedék a' Német nyelv Gotsed 's Gellert óta Sillerig és Göthéig, 's azt kérdeni tőlök: ugyan értené e akármellyik Német gavalér lapról-lapra Müllert vagy Grillparczert? ha Gellert' korától egész mostanig, vagy éppen semmit, vagy igen keveset olvasott volna németül a' jelenkori Német írók' munkájiból?

Találkoznak köztünk, kik tizenkét órának lefolyta alatt, réggel a' káplánnal és fiskálissal deákúl, tisztartójjokkal tótúl, feleségökkel asztal felett németül, a' guvernanttal francziáúl, és csupán csak estve felé a' pesztonkával szóllanak magyarul. — Ebéd után pamlagra dűlvén, szenderkedések és bókolasok között forgatgatják elnyújtózva Hébét vagy Aurórá, és mihelyt akármí (ha a' legjobb legmagyarabb legszokottabb) szóra és kitételre akadának, mellyet pesztonkájoktól még soha nem hallottak, elszunnyadnak. — Ki húll kezeikből a' könyv, 's mikor azután az étel-emésztés' végződésével álmokból felserkentek, nagy fennyen azt kiáltják: „tűrhetetlenek, érthetetlenek a' mostani Magyar írók!“ —

De ha némely Magyar olvasókat rajzolgatánk, lássunk némely Magyar írókhoz is: ha czélunk ezeknek is, amazoknak is egymáshoz közelítése 's egymással özszebékeltetése.

Két fő fogyatkozást bátorkodom megjegyezni némely Magyar íróinkban. — Ennél a' Régi, az Avúlt, és a' Szép 'csak egyet téssen, úgy igyekszik írni: mint Petthő Gergely. Nincs párja Pázmánynak és Faludinak. A' két Gyöngyösi minden néki. Elötte csak Haller a' Telemakus fordítója Író, és egyedül a' Magyar Argenis: Könyv. Elselejtí mind azt az időt, mellyben ezek a' külömben nagy érdemű írók virágzának, és a' mellyben ő sem nem virágzott, sem nem gyümölcsözött; mind pedig a' mostanit, mellyben ő él, ő ír. Meg nem gondolja mennyiek és mi külöm-

bözők az írás' nemei, akár a' folyó, akár a' kötött beszéd' kerületeiben, mellyekben ama nevezetes emberek jeles elméjüket soha nem gyakorlották;

non

Miratur veteres, nos, nostraque lividus odit.

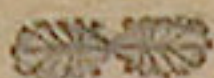
minden lapján kitetszenek

vestigia ruris.

A' gyakrabban megjelenő singes-röfös szavak' csoportozóji, a' sok *vala* imádóji, a' puhább *sz* helyett az élesebb *s, as, es, is, os, us, ius*, végzeteknek a' Görög és Római származású igékben és nevekben kedvellőji; a' szükségtelenül előforduló sok *k'*, a' véghetetlen *nak' nek'* barátjai, az öszsze kötő *hogy* szótska' halmozóji; valamint azok, kik oly igen és oly igazán belé szerettek ezen szóllási foltotskába *való*; lehetnek ugyan született Magyarok; de talán elvétik, a' midőn úgy vélekednek; mintha az efféle zordonságok' és pongyolás függőlékekre ütötte volna takarosán pompás bélyegét, féketlenség nélkül szabad nyelvünk' hatalmas Gyéniöszsza. Egynehányan ellenben az újítgatások' oly heves követőji, hogy csak-nem elszáll az ő tollokkal a' Magyar lélek, és alig lehet sejteni a' mente' idegen szabásai alatt a' Magyar szép test-állást. — Majd minden kitélt, minden szóllás' formákat, külföldi leginkább pedig Német rámára vernek, ollykor a' tudósabb Magyar előtt-is érthetetlen, nem nyelvünk' méhéből származó szokat költenek, és még ott is, a' hol nem szükséges, gyakorolván e' fattyú nemzést, nem mutatnak egyebet a' vad, vagy feszes szóknak némely mértéktelen koholóji, kurtítóji 's szebb honni szóllásink' elforgatói vagy felcserélőji, mint azt: hogy kivetkezének ugyan a' józan magyarság' érzéséből; de azért a' helyes ízlés' csinos köntösébe belé nem öltözködtek.

Est quiddam Tanaim inter socerumque Viselli.

Az a' tökéletesebb nyelv, mellyet a' külföld izgata ugyan, bővite és simita, de azért meg nem foszta eredetiségétől. — Kevés eredetisége vagyon pedig azon nyelvnek, melly majd minden más nyelv' minden formáját magára ruházza. — Lehet és kell is olykor, külső szót, külső szóllás formákat bévenni, ezt, még az óhoz oly szivesen ragaszkodó Eleink is tevék; de csak-nem minden külföldi szóllás formát

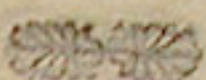

közinkbe lopni, a' nem kellőt, a' nem szépet; sőt olyat is olykor, a' millyennek még otthon sem igen nagy a' becase 's kelete; és pedig mind ezt olyan nyelvben mivelni, mint a' miénk; melly önként számtalan szép tulajdon formákkal kedveskedik és minden lépten kecsékkel tellyes sajátágaival az irót kínálgatja, az csak ugyan senkinek sem szolgálhat ditséretül a' nem részre-hajlólag ítélő' szemeiben. — A' szegények és megszorúltak, nem pedig a' gazdagok költsönöznek úgy, hogy az egész költsönt vagyonjukba verjék.

Itt is tehát minden a' mértéktől, és ha így mernék szólnani a' Hol-tul és a' Miképpen-tul függ. A' ki a' jó izlést, a' láng-elme börtönössének, nem pedig örző-angyalnak nézi, az ég' magossabb tájjain a' szédelgések, itt alant pedig a' sűrűbb sikamlások és bukások ellen, ójja magát a' nyelv' simításától és szépítgetésétől; de a' ki tud csinosítani és palléroztatni, vigye bátran elé nyelvünket, literaturánkat és ezen az úton, mind a' maga, mind hazája' dicséret; mert a' mostanság író 's olvasó Magyar publikom szintűgy halandó, mint az ezt több századokkal megelőző. *Debemur morti nos nostraque*. Mindenik század' mind ítélőji, mind megítéltet'jei elébb ugyan a' már eltűnteket részre hajlatlanul megbírálni, utóbb azomban egymás után a' Jövők' törvényszékei' elibe haladván, érdemeikre szintűgy valamint vétkeikre nézve, a' következőknek igasságos megítélését rabok gyanánt elvárni, 's kiállani rendeltetének.

Okos, mértékletes és a' maga gyéniosszával megeggyezhető kölcsön vételek nélkül nem érte még el semmiféle nyelv klaszszicizitászát. Ez régi igazság. A' *Socraticis chartis madens* Kszenofon, az Athénebeliekről beszélvén, és a' kereskedési közösülések' következéseit emlegetvén, így szól: „Minekutánna mindenek' nyelvét halották volna; ebből ezt, amabból azt választák; 's a' Hellének ugyan inkább tulajdon nyelvvel, szokásokkal és öltözettel élnek, az Athénebeliek pedig a' minden Hellének és Barbárokéból össze keverttel“ *) A' mit a' magokat Autohtonoknak nevezők cselekvének, a' Görögök, az Athénebeliek, ugyan mernők é mi azt minden esetben, a' mi iróinkban kárhoztatni? főképpen minekutánna maga Arisztotelesz, poetikájában,

*) Ἐπειτα φωνήν τήν πᾶσαν ἀκούοντες ἐξελέξαντο τοῦτο μὲν ἐκ τῆς, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς, καὶ ἂν μὲν Ἕλλητες ἴδια μᾶλλον καὶ φωνῆ καὶ διακτῆ, καὶ σχήματι χρῶνται, Ἀθηναῖοι δὲ κειραμένη ἐξ ἀπαντων των Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων.

*) valamely kivált költeménybe való kitétel' tökélyét így jeleli-ki: „légyen világos, de nem út-féli; (obyium) érthetően szokatlanabb szónak nevezi pedig az idegen származásút, a' metaforát, a' hosszítottat, vagy, a' mely kurtult, egy-átaljában, mely nem mindennapi forgású; de hozzá veti: hogy egy merő ilyenekből szövött költemény, csupa találós meséket és barbárságokat szülne.

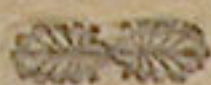
Decipimur specie recti valahányszor több gondot fordítunk a' köntösre, és annak színére, mint a' test-állásra; a' köntösön pedig inkább ügyelünk a' him-varrás' sujtás', paszománt' 's egyéb cziczomákra; mint a' ruha-nem' czéljának megfelelő szabásra, és a' szövet', mellyből a' ruha varratik tömötségre, tartósságára. Nem kell darócz, de nem kell azért mindég és mindenhol patyolat. Hány nem szép leányt láttam én a' tündöklő gyémántok' és gyöngyök' terhe alatt még inkább rútúlni?! 's ha az illendőség engedné, kedvem vala felkiáltani Ovíddal: mi szerencse: quod minima est haec pars corporis ipsa sui. Ha festesz, a' szó és szóllásod rá simúljon a' festendő képre — nem javaslandó azomban mindég festeni, vagy mindent Hollandiai módra ad ungvem kifesteni, 's mintegy körömre venni.

Aemilium circa ludum faber imus, et vngues
 Exprimet, et molles imitabitur aere capillos,
 Infelix operis summa est; quia ponere totum
 Nesciet: hunc ego me, si quid componere curem,
 Non magis esse velim, quam pravo vivere naso,
 Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

Csak tartózkodva bizzunk minden első dolgozásunkhoz. Nagy mesterünket Horáttot, valamint a' Római hallású Kvintiliuszt és Mézsiuszt egyedül az elégitette-ki: *quod multa dies et multa litura coeruit*, — a' helyest eltalálni nem könnyű.

Sokfélék az előadás' szépségek az irás' minden nemeiben, nem útféli érzeni: mi, hová való és mikor? vannak mind férjfiás mind nyájaskodó; mind pedig gyermekes és negédes bájai az előadás' minden nemeinek, *ornamenta ambitiosa*. Ollyan az irás mód mint a' szép aszszonyok; azok ragadják-el a' legtöbb sziveket, kiknek ha-

*) κεφαλη κ'γ.

jai önként gyűrűk gyanánt fűrtökre omlanak. Ritkán tetszik a' tetszeni akaró, vagy a' tetszeni akarást szerencsésen eltitkolni nem tudó. Némelly hölgyek, úgymond Monteszkio: lépni sem tudnak, mihelyt rájok tekintesz, mert azt hiszik: hogy aprítani kell a' lépéseket, a' nézők' és csudálók' számára.

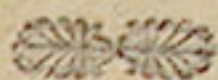
Reméli azoktól a' két Haza, kik ezen Folyó-írást dolgozásaikkal megtisztelik és felsegitendik: hogy nem fognak ölesekét lépni, nem csúszogva vagy topogva kerengeni; de nem is fogják aprózni lépteiket, hanem akként igyekeznek majd haladni; a' mint a' környitmények, 's a' táj, a' hol járandanak, és kelendenek, megfogja kívánni.

Íráni Sz. Mihály't Szabolcsban, Deczember' 20-kán 1824.

GRÓF DESSEWFFY JÓ'SEF.

FELSŐ MAGYAR ORSZÁGI
M I N E R V A.

Első Füzet.

Januáriusz 1825.

I.

Minő indító okoknál fogva kell ösztönöztetnünk a' Tudományok' művelésére?

Montesquieu' Beszéde, a' Tudományok' Bordeaux-i Akademiájában 1725. Novemb. 15-kén; egy nem régen feltalált, nyomtatatlan' állott Kézirat után.

A' nagy nemzetek és vad népek között abban áll a' különbség, hogy azok Tudományokat 's Mesterségeket űznek, ezek pedig Tudományt, Mesterséget nem ismernek. Talán a' legtöbb nemzetek a' magok léteket Mesterségek' űzésének köszönhetik. Ha minékünk e' részben America' vadjaihoz kellene hasonlítatnunk, úgy két három Európai nemzet elnyelte volna a' többit, 's egy győzedelmekhez szokott nép, mint az Irokézéké, dicsekedhetnék, hogy hetven nemzeteket selfaldosott.

De, elmellőzvé a' vad népeket, ha egy Cartésius száz esztendővel hamarább ment volna Mechikóba *) és Peruba mint Cortez és Pizarro, és ha ő e' népeket arra tanította volna, hogy az ember, a' maga testi alkotása miatt már, nem élhet örökké; hogy az ő machinájok' rugó-tollai elkopnak, mint minden egyéb machináké; hogy a' természet' hatásai csak bizonyos törvények' következése, 's bizonyos mozdulatok' folytatása: úgy egy maroknyi emberrel sem Cortez nem dönté vala fel a' Mechicói országot, sem Pizarro a' Péruit.

Ki merné állítani: hogy ez a' pusztítás, a' legnagyobbika mind azoknak, mellyekről a' Történet emlékezik; egyenesen onnan ered, hogy e' népek a' Philosophiának egyik tanítását nem ismerték? Pedig a' dolog nem szenved kétséget, 's ezt én meg fogom mu-

*) A' mit a' Spanyol Mexicónak ír, Mechicónak kell ki mondani, mert nála az X betű a' CH görög (nem francia) hangját jegyzi.

tatni. A' Mechico' lakosinak nem voltak álgyújik és puskájik; de voltak nyilaik, íveik, az az: voltak azon fegyvereik, mellyekkel Görögök és Rómaiak éltenek. Nem vala vasok, de vala kovájok, a' mi vasként metszett, és a' mit ők fegyvereik' végeikbe beszúrni tudtak; volt derekasan elrendelt hadi-intézetek is: tömött sorokban állottak katonájik, és mi helyt egyike eldölt, azonnal helyébe lépe egy másika; volt egy büszke, rémithetetlen nemessegek is, melly az Európai nemesség' gondolkozásaiban 's érzésében neveltetett, melly irigylé azoknak szerencséjeket, kik dicsőséggel estenek-el. Ezenfelül a' Mechicói ország szertelen kiterjedése nekik ezer módot ada, kihalatni az idegeneket, ha őket meg nem győzhetnék. E' szerencsével bírtak Peru' lakosai is, 's dicsőséggel, diadallal küzdének mindenféle honjokért. Magok a' Spanyolok megtörténhetőnek nézték, bár mi kis népektől is, kiknek lelkek lenne védeni magokat meggyőzettetni. Honnan jó tehát, hogy ez a' két nép olly könnyen nyomatott-el? Onnan, hogy ők mind azt, a' mit először látának, — egy bajuszos, szakálás embert, egy álgyút, puskát — olly láthatatlan felső hatalom' munkájának tekintették, a' minek ellent-állani nem lehet. Nem az volt bajok, hogy katonai tűz nélkül valóának, hanem hogy kétségbe estek igyekezeteiknek szerencsés kimenetele felől. Egy philosophiai megtévedés, egy physicali erővel való ismératlenség, egy pillantatban szegé-meg két nagy országnak minden erejét.

Miközöttünk a' puskapor' feltalálása azon nemzetnek, melly azzal legelőbb éle, olly kevés elsőséget adott, hogy még nem tudhatni, mellyik nyert légyen általa. A' messzelátó üveg' feltalálása csak egyszer használt a' Hollandusoknak. Mi megtanultuk, hogy mind e' hatásokban mechanismusnál egyebet keresnünk nem kell, és hogy nincs mesterséges találmány, mellyet egy másik által sikeretlenné tenni nem lehet.

A' Tudományok tehát már az által is nyujtanak hasznat, hogy a' népeket kigyógyítsák veszedelmes tévedéseikből. De minthogy reményleni szabad, hogy a' melly nemzet azt mivelni elkezdette, azt addig és úgy fogja üzni, hogy a' vadságnak 's tudatlanságnak azon lépcsőjére soha vissza ne süllyedhessen, melly rá végső elpusztulást vonhatna: úgy egyéb indító okokról kell szóllanunk, mellyek bennünket azoknak mivelésére kötelezhetnek.

Az első azon belső öröm, mellyet érzünk, midőn természetünk' nemes voltát gyarapodni látjuk, 's az értelmes teremést még értelmesebbé teszük. A' másik egy bizonyos tudni-szeretés, melly minden emberben megvan, és a' melly még soha sem tapasztaltott olly közönséges elterjedésűnek, mint e' században. Mindennap halljuk, hogy az emberi ismeretek' határai véghetetlenül távolabbra vitetnek; hogy a' Tudósok magok is bámulják, hogy annyit tudnak; hogy haladások' széles kiterjedése őket ollykor annak lehetséges volta felől kételkedni hagyja; ne vegyünk e' hát részt ezen örvendetes jelenésekben? Tudjuk, hogy az emberi lélek igen messze ment; nem akarjuk é látni, hol áll? nem akarjuk e' végig-pillantani az utat, mellyet megteve; azt, melly még hátra van, azon ismereteket, mellyeket, a' mint magának hízékedik, már megszerzett, a' mellyek után férfiasan törekszik, 's a' mellyekhez eljuthatni soha nem reméli?

Eggy harmadik ösztön, melly bennünket a' Tudományok' mivelésére buzdíthat, az az eszes bizakodás, hogy szerencsével fogjuk gyakorolhatni. Ezen század' találmányai között nem az eggyes igazságok' feltalálása érdemli leginkább csudálásunkat, hanem az igazságok' feltalálására szolgáló methodusoké. Nem követ az épülethez, hanem eszkö-

ezolónak, midőn a' mi időnk Archimedeszeit neveti, holott ezek élesztgették bátorságát. Azok a' férfiak, kik hivatalból és rendszerént szolgálnak a' társaságnak, úgy nézik azokat, kik annak hajlandóságból tesznek szolgálatokat, mintha ezeknek kötelességében állana, amazokról gondoskodniok.

Még csak egy szót a' Szép Literatúra eránt. Az Ékesen-szóllás és Poesis' munkájának legalább mindenekre kiterjedő hasznok van, és ez a' haszon ollykor nagyobb mint a' szorosbb kiterjedésűeké. E' munkák tanítanak bennünket az Irás' mesterségére; arra hogy ideáinkat mint öltöztessük szóba, mint adjuk elevenséggel, nemesen, erővel, kelemenben és rendben, 's azon külömbféleségben, új meg új színekkel, mellyek az elfáradást, és megunatkozást távoztatják.

Mindnyájan ismerénk embereket, kik azon mesterségben, mellyre magokat adák, messze mehettének volna, de mivel nem vevének illő nevelést, 's alkalmatlanok voltak gondolatjaikat tisztán előadni, kifejteni, talentomaiknak, igyekezeteiknek minden jutalmaitól elestének.

Eggyik Tudomány a' másikába csap; 's a' soványabbak segítő rokonságban állanak azzal, a' mit Szép Literatúrának nevezünk. Az iskolai Tudományok sokat nyernek, midőn azokat ennek Múzája dolgozza-fel: ez hárit-el rólok minden szárazságot, úntatót; ez teszi amazokat minden olvasó előtt érthetővé. Ha Malebranche nem tudott volna olly tisztán, csinosan írni, úgy az ő Philosophiája hallgatójainak köre közzül soha ki nem lépett volna. Vannak Cartesiánusok, kik soha sem olvastak egyebet a' Fontenelle' Világain kívül; 's ez a' kiseded könyv hasznosbb könyv, mint sok vastag munka, mert ezt minden olvashatja.

Egy munka' hasznos voltát nem kell a' Szerzőtől választott előadás' módjából megítélni. Sokszor láttuk: hogy a' legkomolyabb hangon gyermekes dolgokat mondtak, játékosan pedig komolyakat.

De mind ezeket nem tekintve is, azon Munkák, a' mellyek csak mulatságra vagynak írva, nem haszontalanok. Az effélék a' legártatlanabb gyönyörködést adják a' világ' embereinek, mert pótolékül vagynak a' kártya, a' tóbzódás, a' rágalmazó beszédek helyett, 's elvonnak bennünket a' haszonkeresés' ártalmas törekedéseitől.

179

Groß Derzöfky József
a
Neologismusról.

1820. Febr. 2 Bd.

180
Közzárul, Február 2. Béla 1820.

Édes Drága Jácintem!

A te érdekesed igen szép — magyarázatis, fejtegetésed
gyönyörű; De hátán még se találjad el egészen a tárgyat
te a haladók és vesztéglől törtt akarod a történetet kivágn
de a kérdés, nem a haladól, hanem a haladól vagy túljáról
és vesztéglől törtt fogadjann. Tudom én, hogy a tanint
a theológiában és politikában, valamint ezek köztéllyél,
ker nem történelmet, hirtűgy a literatúra néve is tel,
jen mind találhatni, mind pedig perleledni egymás törtt
a túlmenőnél, az engedékenyenél, függetlenénél, tudó
siadnál *Doctrinaires* / sőt minisztériálnél is; de azért még
sem javasolható a túlmenés, mivel többet ért, hogy sem
használ. A jobbra, szobca-feltatás, más szóval azért is, hogy
a poltatót nálundnál természetesen olcsóbbnál gondol
sajja, számbalan ellenkerőre akad; lebegtelni kell hát az
olat a behozandóra; — De, mi ellenkerit inkább a lebegte
sével, mint a sebes futás? Uj szót, új szollás-módot akar
jak bevételezni, is lapjom magam, is fölveh ké egész lapolat
neologizmuszokkal — segezent halmozom arolat? — volt
allor tehát, mielőt gyöngyömből itt amott föllognak, mint
a barmak a virágolon, üdeleltor, a derűlt ég alatt. A
magvető a merőn nem fut, nem halad, mértéles lépéssel
halad; se hogy anyja földnél rá bosszantodja, ^{van,} az aratás lor meg
sonja

talpa a magrak' söröjés. De az érkezős, a környék a Zoppel,
az erdővel, a halba lóval ellenkezőben tájba dol gondolni,
a tolely pedig ott állita fel söröjés, a hol ered, saron fogódzva
mint söröjés graterai, királyi söröjés körül lejtős járnak.

Grata cum Nymphis, Ducere nuda choros.

Ha van erőtelen söröjés, van erőteltett is. It' nyelv földül
is földülbul áll. söröjés ha nint, teccentaned kell, is lehet a Ma,
goc nyelv' felette teccenteny méhebul, vagy több söröjés öffetátale
által. Pálba ecce, mind a mult, mind a ^{zeleno} mostani sor, nem sord ná,
lunt, hanem, a régi s mostani földülbul. Nagy nyelv kö,
sely az barabom! pól' módjára, a nyelv' felelőbul teccenteny.
It' régi földülbul körül, a söröjés, s emanatio: s söröjés
körül, a mindentelős a pól'hoz hasonlítal. It'ben látom,
micsit ne lehetfen egy anya nyelvben, mint a miénk, a még'altal
teendő is teccenteny körül földülbul Magyarul nemzeni, is a mac
söröjésfelet, ha még nagyon földülbulessen hangzanal, Magyar
söröjés utni, ugyminál söröjés: a söröjés, p.o: a söröjés, söröjés
mal mond'tal, az usurát, usoránal. Milor, p.o: a söröjés, nam,
reki bálk adott az söröjés gyüleke alatt, — nem jelent a magyar.
I.b: Gróf Karolyiné, is a még'elő gróf söröjés, mind a söröjés
söröjés Valdestein Grófne, söröjés Drantano Marsisné is, söröjés
söröjés, mint Gróf söröjés söröjés, söröjés söröjés söröjés
söröjés söröjés, Magyar söröjés? It' dolgot kell, söröjés söröjés
nékem söröjés, nem a söröjés, is mindig söröjés söröjés söröjés
vint' teccenteny. It'ben söröjés söröjés, söröjés a nyelv' söröjés
söröjés. It' nyelv' söröjés söröjés, nam söröjés,
söröjés söröjés, aronban a Magyar nyelv' teccenteny söröjés
az mindig, a mise söröjés söröjés söröjés söröjés —
It' söröjés

ezen kifejezéssel isole nem egy adója kijelenteni: hanem magán mara,
daru, valamely túl tengeri távol eső ligetben; és ezen ideától köl-
csönözi a hitetelt, még akkor is, mikor azt a földvárba látva által,
márkaja. Isola ebből származik isla és seul. Tha csak liget
vesz körül valakit, még nem lehet körül: hogy maga van azon a fi-
gelen. Tűrhető az etimológiai alás, mikor nem a föld, hanem az ideál-
geneológiájára vezet. En tehát azt nagyon gondolni, hogy mind nyelv-
vűl gyénióssa, mind pedig természetét tekint, azt a földet: p.o. "ich
stehe isolirt da", j. mely a főmet nyelvben való vágyos barha, és elaff
különböztetve hitetelt: így lehetne Magyarra fordítani: "magam körül al-
lól itt. En így itélet: hogy a nyelv természetét, az az: más földal valamely
nyelv analogiája ellen sőtba sem szabad ülő földet módos követ-
ni; de lehet j. analógiam, ment így gyűjtődjével a nyelvvel, et
ita creandus, futura analogia exempla. — Et nyelv természetét tehát
nem szabad háborgatni. Bővülhet, helyesvéshet azonban az, a nyelv;
különböztetve, a nyelv gyénióssa változásával. — Ez az idea felette
fontos is igen természet a nyelvvel és fejlődésére, és a neologus
és orthologus közt folyó peris eligantissima. — En annyira, én, verés
ideával tartom, és sőt sem olvasom még.

Et maxime qd is borág közt nagy a különbség — a borág a mé-
rephégen túl vitt metafora — a borág lehet irága a urben termé-
plántal hasonlatosságára; — de, hogy lehet így a borág a bor clott: Hon-
táborzatom én a mérephé metaforát; tudom, hogy az új szólat is csak
szólat; de, ha a régi tartós szólat tekinthet által meggyőzőleg
Képzet szólat meglall j. vedni; így lehetni kell: hogy az új szólat, az ép or,
selmen fundálódjél, — hogy az új teremtésű szólat ne sértel a
lépő sehelvéget, mellyel egyedül kell lekövet közbönniel. Hon-
igen irógályul, olvasás körben a régi szólat geneológiáját, a for-
tós szólat mintegy felkenetle máx, az arólat való élet, ha épke-
len

Aug

Itt is, a földaltoni nagy irat pedig a gyarmati, ^{magolá} jobb darabjait
 melyek nagy trakt Európában, hanem Ázsiában és Amerikában is,
 Pétervártól az atlantikon tengerrig, sőt a szentes ostromig,
 minden kőnél, a jó nevelésü emberrel zinkügy, mint a por-
 rás, olvasás, és mintegy elnyel - szabad gyarmati, hogy a magy,
 és mint minden idegen nélkül, és hogy kell lenni, a legnagyobb
 ténnet iróban valaminek, a mi a jó irással ellenzék. Mi az?
 az eredeti lélek, hiánosság. Ő nem festő, hanem lép faragó; érci
 vonások keresel, de nem tud lelket, színt, ecőt adni lépreaimak.
 Ő a görögökül tolat a plasztika mesterségét tudta eltanulni, de
 nem egybeismind azon élet és ecőt adó zinkre kerül, melyekkel
 a régi görög szobrok irásai még a földtárolban is bővölködnek.
 "La nudité n'est pas animée mais froide". Jean Lallemand, tolat
 lamol, traktörül, de nem kell azért toltán alár a legsebben
 kifaragott és legfejesebb Pentela; vagy Karárai kideg és
 mély márvány is a sztilisztikában. Tudták a görögök a plas-
 tika, a festővéggel párosítani a sztilisztika minden nemében.
 Legeredetiebb darabja Göthének Faustja, de mirő léptelen ere,
 detiség ez? Mirő p.o. az életül végig, mindig és mindenütt fűsse,
 kerest Jean Paul buja eredetisége? Ugyan mit mondott volna
 p.o. Fausttól egy régi Athénabéli, még akkor is, ha a mostani
 érc minden könnyelműsége és tartozatjaiba magát belé gon-
 dolta volna. "La phantasmagorie n'est pas phantaisie".
 Staël affonyodt ténnet affonyul irott könyvében Ste-
 gel úr sugallásosa mindent alkovelett, hogy Göthét az
 éjig emelje. Mivel barátja kedvén, a híres és elmás affony-
 ság Göthének végheletlen magasztalásosa faragott: art kita-
 til almagoddal a Németek, hogy Göthé a legalsó ló a világon,
 és hogy a franciaul, angolul, és oroszul, mintegy annal tudják,
 de

de
 O

184

De az az Elshelidai és Klaffilovri licsinosodásban
a mostaniak közül leginkább megöbült és legtovább határozott
nemzetel nem úgy itélnek. Hihető hát, hogy a jövőre nyom
sen fog úgy itélni, mind a mindenek felett, magok
magokat szüntelen tudátló Hémerek, tilnek aronban
eren önn' tudátlóval melletti, mintho még addig nemzeti
bélyegü hég liberaturájol, hanem jó oszlocai köny,
veket írma a tanulól számára, és értenel a tudomá,
nyol selektálásához Compendriomailban. Hém mondom
arér, hogy nintsemek is nem voltak eredeti fejek Hém,
mek országban, mert Schlöther, Thümmel, Jean-Paul,
Lichtenberg, Schiller, Krotzeue, Gessner, arab. De más ide,
am van nékem a nemzeti bélyegü szép liberaturácul
valamely nemzetiél. A Római tról igazánról, de
arér itetfik rajtol az eredeti bélyeg. Megkülönböz
teső bélyege a Római liberaturával a majestás, mely
még a Görögökben sintho meg oly helyes mértékben,
mint a Rómaiaknál. Látszik minden Római vagy trón,
hogy azok a nemzetihez tartozott, mely a világnak ura
vata. Ch' sok fordítások által soupán isak törtéttél
a Hémerek nyelvök, de jobban lágyíthatat valna
rajta. Görög ország is több tartományokra valo felosztva,
és még is van a Görögöknel hég nemzeti bélyegü libera,
turájol. Van ugyan bélyege a Hémek liberaturájol,
de az a manifeszt nemzeti bélyeg és eredeti, nem a kép
bírdalmába való, iról' legnagyobb részénél.

Mg

Még a Hémet tudósul és írók nem fogják azt a
pontos elhatárolni, melyeket a Görög, a Római, az Otaf, a
Francia, és az Angol írók többégy, kivált, a folyó beszéd
sen elhatárolt, hogy, t. i. övék, nem csak a tudósok, hanem
a finomabb nevelésű világi emberek, egész Európában
híveken és gyönyörűséggel, ha csak fordításokban is,
vashatják, még bizonyos, szép nemzeti bélyeg, és övék
ség nem fog a Hémet írók írásaiul di künölköni; ad
dig nem lesz beves literatúrájól Európában. Homer
ist bey den Deutschen Homer, ugyanond: az Otaf Kárm
wein. Igenis: de hol a Hémet Homer, és be maffé vol
Klogstoch Homérot, söt még Miltonul is. Más vol
ar is minő Dölyfös iraklenség a Hémeteknél, erönel
erjével hat lábú versetel írni, mikor Prozodiátton
melyök helyességel alkalmatlan a mértékes ver
szekre. Halunk Rádaj Erdé méregelni a rimes ver
seket, de ha, a rimes verset iraklenséggel mutatnak, és
a barbar szaradok szülötjei, minek azok iraklenséggel
névelni, és belölök mintegy Leonuszt versetel írni
melyetek Szinkügy, mind rimesek, mind mértékesek. Itt
golyol és Hémetek jól tessil. ha mérit rimes versetel
meat métil mintis Prozodiájol "la declamation et non
"la prononkation regle leur prosodie, söt, a hely
Zabagot is igen gyakran rárdnal veszil; Klogstochol
p. o. a Zóban: entoproffen, megpendül ar első fog, és a mé
Amareon nem csak lehetetlenül írfett, hanem di sen gyök
sott

tett volna, a magában hangzó csoportos 5. mással-hangú előtt,
 kurtává tud válni a stémét atyafi' mindent öfke öclö hájában
 nátol tehát, mihoz mérit a rimes verset, maga a nyelv prozodiai
 tehetetlensége ragasztá külömbféleséget az egybenúség mellé,
 de nálunk az egyformaság srapotitása, a rimes verset mác,
 kére verése; ha csak minden rimes verset más más mértől
 származik. It' sőt azok, hámarra, és a meghalításra nézve,
 pedig más Rádaj előtt is lábatul a rimes verset.

Mivel az új szél' teremtetése egyjűz legfőbb hájgija
 értékesítésével, nem ártott volna megjegyezni: hogy nem a lét,
 hanem a dolgot kell éitenni az új szó által, ha, nem a logna,
 gyobb pontosággal is; legalább, a dolognál jó helye, vagy
 valami lépet ütő metafora avagy hasonlatosság után. It' foros
 által kételek valamely nyelvből, nem mindentör Gaen hájád,
modestus, modeste, p. o. nem azt teszi a Rómái és Frankfurtia
 nyelven: hogy valami módos tart, vagy lép férrel roeli
 magát, - mert ez inkább ingenuus, ingenu, árthatlan, erköl.
 tőü, hanem azt teszi: hogy elnem bíra magát, - hogy valami,
 kösten, - hogy ségyellős, - hogy pirulatos; - még akkor is tehát,
 ezen szókkal kellene élni a szexány szó helyett: ha bizonyos
 lenne, hogy szexány szebb szó, mint amarol. Máé többör meg-
 jegyzém, hogy ~~Horváth~~ ~~József~~ ~~szó~~ ~~trupán~~ ~~csak~~ ~~helyzet~~
 szerint kellene itelmünd valamely szó sép ségérül, mert, a
 magában sép sép is trunya kéh helyén évül, a rút pedig
 sép a maga helyén. Szexány, sép sép, jó jó, de azt teszi
regulier, ordentlich, nem pedig modeste. Valamely szónak sép
 hang.

hangzása miatt nem kellene a fő értelmét felhozgatni, — rendes, in
Látó vagy legalább azt is teszi: a mit franciául így mondunk:
particulier, particulier, ment singulier ~~est~~ megint más. Látel
metaforikusan élni némelykor a homfőd értelmisével, sőt a jól
látóval tetszel is néha az ilylyetben alkalmas tutsás. De gond,
sabbarmal kell lenni, mikor új jólátóknálun emelylye
net melleleg értelmüket a szóadás mag meg nem állapította,
a modestianab fő helyege a nem bíratosás; lehet ez ellenbe
résben a rendezéggel "un homme très regulier peut être
très immodeste". Miért nem lehetne tehát, p. o. mind énke,
sőt, mind pedig tevében, a Latin szollás: juvenis non
tantum modestus, sed etiam pudicus et verecundus, így
fordítani: nem csak ségyellős, hanem szemérmes és pirulatos
iffje egyfesz smind. A hosszabb szó, nem mindenkor tsűfabb a
rövidebbnél. Talán csak ott kellene új szót csinálni, a hol el
terülhetetlenül szükséges. — Tavul legyen, hogy a mondottan
tal csak irásnak tarttam; de legalább tanúbizonyítanomul
szolgálatnak, hogy életemben nyelvünk felett soha elmél,
ledek.

Et hol az egymásba futó sűrű gyönyörű játékokul
oly gyönyörűen szollás: a sűrű sorát tevéstédel, s elhagyta
az etimológiát. Et szó az analogia, arutan mindjárt az eufonia
következik — csak eruban jó az etimologia, ~~legvégre~~ ~~és~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~
Igar ugyan, hogy más egyebűre való a tervalom, és lineaj aron,
ban tanatosani kell az irást, hogy tudja, ha magábul nem érzi,
mit kell — öffe irásosokhoz györedelmé, s adni.

Et több szó öffe-tétele, és egyben olvasásának nére,
elhalasztta, a tud. Gyűjteményben legelőbbé doggalód ~~storiát~~ ~~storiát~~ ~~storiát~~
No.

Itt, hogy egy hely, az est: ein Haus - egy hely pedig Kirche - nagyon
 köröngözött a tehát adott reguláját - aronban, nekem sem igen
 keltsio: egy főben pozitva, a vadon pamlag - azt mindaronálta nem
 hibem néli: hogy az az első Canyon, tehát az a hely: Én - De
 újra kerest fogal vele, a midőn, nem tudálthaja a printre tehát,
 azt pedig sajnálom, hogy a lülföldi sről magyarosításában a lá,
 trioni nyelvhez ragaszkodil inkább, mint magánab a srónal hang,
 jábor - hibem, ha nyelvünk nintis rokontságban sem a Diállal, sem
 a francziával, a lülföldi sről magyarosításában a hangra
 a végerakétre kell figyelmeztünk, és a Magyar sráj járásához
 magunkat alkalmazhatnunk - De ebből nem következik, hogy a
 k, és s. belüled sraporitani lehet. Et minap azt írta valahol
 egy gyűjtő barátom, hogy a hízogás szonja, de hát szebb a
 silotás? Et s. silotó belü, és igen srapora nyelvünkben - és,
 mivel a hízogó sz. is hízogó, ambar, nem oly bőven találta,
 sik benne; - nem látom, miért ne lehetjen olykor olykor általa
 névcsellani, érvált, a sről végén siviló s. belünek. Tudva van
 a kellemes attribúciót, hogy inkább szeresett hízogni, mint
 sivilani.

Et előfordataltul egygyütt véne, az a lövedégs, hogy, nem
 szabad az minden Magyar írónal, a mi néked. De seragvezető vagy
 erer tökélyel pedig olykor sivilváidat; De minden lövedés serag
 ben talállognal barom általi utámozól - erened regulákal kell
 adni - egyet nem lehet önni ihlalkésvölve birni. "On peut úgy"
 mond Chamfort: conduire l'esprit partout quand le genre ne
l'emporte nulle part. Ittö horrad, a di mindig jobban hízog
 literadurának, mint önni magadat, és a linek nyelvünk anyo
 nyival tartozil, aron igyekezned: hogy jó és jó példad, a hamis
 lövedékel utat ne vesztessen. - Igen jól jönne has di, ha magadtól
 be-

saludosa, ezen levelemet a Judo gyűjteménybe, mely, ha
a Laidenon sct. ~~h~~, muskalgabonáral határol, a pedig bizony
nem tehető. Tudva van a para clott, ezantad ~~h~~ kibetálatam,
szerelem, és ebből a levelemből is lehet sül - ha tehát, te Laiden,
séd sé levelemet, látva a Magyar Lörömség, hogy a Neolo,
gipsmateria meggyógyzunk gondolkodásunkban; és hogy an
tousian ammal allalmarhatóságban érvanor náladnál vala,
mivel szorosabb és meghatározottabb sinoc mértékkel, hogy a
és edden levő tárgy meggyógyzása, és meghatározására, az al,
salad nyitott útat, talán egy évéjjé törettebbé tettem, és így
a meggyógyzást könnyítettem. Facile est inventis addere,
és tux, mi éitony érdem; de érdem, akár miben is, az egygyes,
sége a Garafal törtéti Dießlözlanis igyekezni.

Holnap Edelente kell mennem, a nagy és ritkos kemes
törce a többi tárgyairól hát másriszor, sőt excul is. En,
szegényebb vagyok, mint maga Flomér, mert neki nem voltak
gyermekai, és nem szüadion volt Ioniamal finantz ministrace.
Szíven igaz fejsalvára nem lehet hát az a díszös szegény, hogy
tehesse valamit, az Iliás fordítója hátra hagyott öröggé szü
mata. Szállani fogom Samu bátyámmal, de előre látom, hogy
sabanul; mert ő, nem az ügye fogyott szpollól, hanem a har
salom adó Plúruet imádja. De, mikor egy a Theologgiánal
neki való töltő maradékai szegényesége jutnal, nem nyit,
hát a fel erpányát, és nem szerethetne a magánal. Díszös
sége egy oblyan úr, mint Vaj Abcius, Linal ninte egy szegény
adóffaga is, és, a di még a mellett a principiom mellett is: quod
"omnis res tantum valcat, quanti vendi potest" napcul napra, mind
jobbani

jobbán dűnyarodagodik. Ha az apja jókora meghúta ölni
Hagy Ferentzes, miért ne irgastalhatná fia legyaffyaga a
balhabatlan költő maradványait? Nyomtatottak is magától,
szépen a Magyar Hírlap, és a bejövő pénz ajándékora
az örvényes fogadom, telyhas sírumbul fogom verserben
magastalni, bár milylyen ellenőgénének gondol is.

Adde meg lakkannal azt az érdemlett becsületet rád,
ves barátom, és hiddal, hogy nem tebeem legényebbé maga,
mat, mint vagyol

Itas Fostkad.

U. I. Hóhem nincs meg Hornmájer zseb könyve,
keresni fogja valahol Dulhárij, és ipartodni
fogol, hogy engedje meg a költőszörzö a költő
szörzést.